

—>—
THE
VIDAGDHA-MÂDHAVA
OF

S'RÎ RÚPADEVA GOSVÂMÎ.

WITH A COMMENTARY.

—
EDITED BY

PANÐIT BHAVADATTA S'ÂSTRÎ,

2nd Pandit, Government College, Ajmer,

Son of

MAHÂMAHOPÂDYÂYA PANÐIT SIVADATTA

—Head Pandit and Superintendent, Sanskrit Department

Oriental College, Lahore,

AND

KÂS'ÎNÂTH PÂNDURANG PARAB.

—
PRINTED AND PUBLISHED

BY

TUKÂRÂM JÂVAJÎ,

PROPRIETOR OF JÂVAJÎ DÂDÂJÎ'S 'NIRNAYA SÂGHARA' PRESS,

BOMBAY.

—
1903.

—
Price 1½ Rupee

(Registered according to Act XXV of 1867)

(All rights reserved by the Publisher.)

श्रीरूपंगोस्वामिप्रणीतं

विदग्धमाधवम् ।

सटीकम् ।

जयपुरमहाराजाश्रितमहामहोपाध्यायपण्डितदुर्गाप्रसाददारककेदारनाथ-
कृपाङ्गीकृतशोधनकर्मणा
महामहोपाध्यायपण्डितशिवदत्तशर्मतनूजपण्डितभवदत्तशास्त्रिणा,
मुम्बापुरवासिपरवोपाह्वपाण्डुरङ्गात्मजकाशीनाथशर्मणा च
संशोधितम् ।

तच्च

मुम्बय्यां निर्णयसागराख्ययन्त्रालये तदधिपतिना मुद्राक्षरैरङ्कयित्वा
प्राकाश्यं नीतम् ।

१९०३

(अस्य ग्रन्थस्य पुनर्मुद्रणादिविषये सर्वथा निर्णयसागरमुद्रायन्त्रालयाधिपते-
रेवाधिकारः ।)

मूल्यं सपादो रूप्यकः ।

काव्यमाला

श्रीरूपदेवगोस्वामिरचितं

विदग्धमाधवम् ।

संटीकम् ।

प्रथमोऽङ्कः ।

मुधानां चान्द्रीणामपि मधुरिमोन्माददमनी
दधाना राधादिप्रणयघनसारैः सुरभिताम् ।

अथ तद्दर्शनीयावयवैश्चदारविलासहासेक्षितवामसूक्तैः 'हृतात्मनो हृतप्राणाश्च भक्ति-
र(भ)निच्छतो मे गतिमन्वीं प्रयुक्त' इति श्रीभागवतीयपद्यनिबद्धप्रसिद्धार्थकतत् श(१)-
.....निर्दिश्यैवेरेव दर्शनीयावयवोदारविलासादिभिर्हृतमनःप्राणा भक्तिरसिकास्ते
एव कीदृशा दर्शनीयावयवाः नयनानन्दकानि श्रीमद्द्वानि एव कीदृशानि वा तानि उदा-
रविलासहासेक्षितवामसूक्तानि परमानन्ददायकलीलाविशेषमुन्दरमन्दहासावलोकनमनी-
(णी)यनमैभहीव्यञ्जकानि वाक्यानीति धोतुजिज्ञासायां सत्या परमरसिकचूडामणिः
सोऽयं ग्रन्थकृच्छ्रीरूप आत्मनाविर्भावितश्रीविदग्धमाधवनाटकेनैव तानि दर्शनीयभगवद्-
द्वानि उदारविलासमन्दहासावलोकनमनी(णी)यनमैभहीव्यञ्जकवाक्यानि च अभिनेतुकामः
समुचितनान्दीप्रयोगेन(ण) परममङ्गल सकलप्रयोजनमौलिभूत बल्लु निर्दिशति—[सुधा-

१. एतन्नाटकस्य कर्तुर्नाम मूलपुस्तकदर्शनेन न कुत्राप्युपलभ्यते, तथापि प्रथम-
पक्षीयव्याख्यायां 'सोऽयं ग्रन्थकृच्छ्रीरूप आत्मनाविर्भावितश्रीविदग्धमाधवनाटकेनैव—'
इति लेखोपलभ्यते, अत्रे 'सूत्रधारोऽत्र श्रीरूपगोस्वामी' इति लेखेन च ग्रन्थकर्तुर्नाम
व्यक्तमभूत्. पर चानेन कविवरेण निष्टीर्क संटीक वा नाटक निर्मितमिति संदिग्धमेव,
टीकाकर्तुः पृथङ्गमानुपलम्भात्. २. को ह्यस्याटीकायाः कर्तेति तु न सम्यक्तया
निश्चीयते, पर च मूलटीकायां रचनायां भेददर्शनेन, 'अत्र पाठान्तरं तु श्रीरूपगोस्वा-
मीनः स्वाक्षरपुस्तकंऽदृष्ट्वात्र समतम्' इति टीकाकर्तुर्लेखेन चानुमान्यते मूलकृतः
कथनान्य एवेतटीकाकृतिति.

समन्तात्सतापोद्गमविषमससारसरणी-

प्रणीता ते तृष्णा हरतु हरिलीलाशिखरिणी ॥ १ ॥

अपि च ।

अनर्पितचरीं चिरात्करुणयावतीर्ण कलौ

समर्पयितुमुन्नतोऽजरसा स्वभक्तिश्रियम् ।

हरि पुरट्सुन्दरद्युतिकदम्बसदीपित

सदा हृदयकन्दरे स्फुरतु व शचीनन्दन ॥ २ ॥

(नान्द्यन्ते)

सूत्रधारः—अलमतिविस्तरेण । ओ ओ , समाकर्ण्यताम् । अद्याह स्व-

नामिति ।] हरिलीलारूपशिखरिणी ते तव तृष्णा हरतु । 'शिखरिणी रसालावृत्तभेदयो ' इति विश्व । तृष्णा कीदृशीम् । समन्तात्सद्यत सतापानामाध्यात्मिकादीनामुद्गमो यस्यां एवभूता या समन्ताद्विषमा देवनरस्थावरत्वप्रापकलक्षणा ससाररूपा सरणी पन्था तत्प्रणीताम् । तत्पर्यटनजनितामित्यर्थ । हरिलीलाशिखरिणी कीदृशी । चन्द्रसबन्धिनीना सुधाना मधुरि[मो]-मादहेतुना य उन्माद अहमेव भवतो माधुर्यशाली(लि)नीति योऽहकारस्त दमयितु शील यस्या सा । पुन कथभूता । राधादीना प्रणया एव धन सार(रा) कर्पूरास्ते सुरभिता सौगन्ध्य पक्षे मनोहारित्व दधाना । 'सुगन्धौ च मनोज्ञे च वाच्यवत्सुरभि स्मृतम्' इति विश्व ॥ १ ॥ अथ यत्प्रेरणया तादृशापूर्वनाटकनिर्माणे शक्तिस्तस्य महाप्रभो परमाभीष्टदेवस्य स्फूर्तिमाशिययति—अनर्पितेति । महाप्रभो स्फूर्तिं विना हरिलीलारसास्वादनानुपपत्तेरिति भाव । व युष्माक हृदयरूपगुहाया शचीनन्दनो हरि पक्षे सिंह स्फुरतु । य शचीनन्दन कलौ स्वभक्तिश्रिय स्वभज नसंपत्ति करुणया समर्पयितुमवतीर्ण । कथभूताम् । अनर्पितचरीं केनापि न आपतपूर्वाम् । ननु कपिलदेवादिभि स्वमानादिभ्यो भगवद्भजन पूर्व किं नोपदिष्टम्, तत्राह—सकलरससद्भावेऽपि सद्यत लज्जवल रसो यस्या ता भक्तिश्रियम् । तथा चोज्ज्वलरसप्रधाना भक्तिर्नोपदिष्टति भाव । कथभूत । पुरटालुवणादपि सुन्दरद्युतिसमूहेन सदीपित । एव सति पर्वतकन्दराया उदित सिंहो यथा तत्रस्थान् हस्तिनो नाशयति, तथा युष्माक हृदयकन्दराया उदित शचीनन्दनस्वरूपसिंह हृदयरूपहस्तिनो नाशयतीति ध्वनि ॥ २ ॥ नान्दीस्वरूपश्लोकद्वयस्यान्ते सूत्रधार आदेति शेष । सूत्रधारोऽत्र श्रीरूपगोस्वामी । अत्र श्लोकद्वयमेवास्तु ॥ अतिविस्तरेणालमिति सर्वत्र नाटकस्यादौ सुखानामाकाङ्क्षावर्धनार्थं सूत्रधारस्येवमुक्ति । नान्दीलक्षण नाटकचन्द्रिकायाम्—'प्रस्तावनायास्तु मुखे नादी वार्ता गुमावहा । आशीर्भमस्तियायगुणिर्दशायत-

मान्तरे समादिष्टोऽसि भक्तावतारेण भगवता श्रीशंकरदेवेन, यथा—‘अये
ताण्डवकलापण्डित, इह किल बल्लवीचक्रचेतोवृत्तिमकरीविहारमकराल-
यस्य निरवद्यवेणुवादनविद्यास्वाध्यायसिद्धीना प्रथमाध्यापकस्य सुगन्धिपु-
ष्पावलीसौन्दर्यतुन्दिलायामरविन्दबान्धवनन्दिनीतीरान्तकाननलेखायामव-
लम्बितमत्तपुंस्कोकिललीलस्य परमानन्दवर्धिनि गोवर्धननितम्बे संभृत-
व्याम्बुदाडम्बरस्य किशोरशिरोमणेर्नन्दनन्दनस्य प्रेमभराकृष्टहृदयो नाना-
दिग्देशतः साप्रतं रसिकसंप्रदायो वृन्दावनविलोकनोत्कण्ठया केशितीर्थो-
पकण्ठे समीयिवान् । स च धन्यः’

कृतं गोपीवृन्दैरिह भगवतो मार्गणमभू-

दिहासीत्कालिन्दीपुलिनबलये रासरभसः ।

मान्विता ॥ अष्टाभिर्दशभिर्युक्ता किं वा द्वादशभिर्पदैः । चन्द्रनामाङ्किता प्रायो मङ्ग-
लार्थपदोज्ज्वला । मङ्गल चमकमलचकोरकुमुदादिकम् ॥’ इति । प्रस्तुतस्यार्थस्यावतरण
प्रस्तावना । प्रस्तुतस्य राधामाधवयोः समीकरूपायस्य अवतरणम् । घाट इति प्रतिद्वि-
त्यर्थः । अत्रेय मुषानामिति द्वादशपदा नान्दी ॥ शंकरदेवेनेति । ब्रह्मकुण्डतीर-
वतिना गोपीश्वरनाम्ना । स्वप्ने शंकरादेशमेवाह—यथेति । अये नृत्यकलायाः पण्डित
श्रीरूप, नन्दनन्दनस्य प्रेमातिशयेन आकृष्टहृदयो रसिकसंप्रदाय वृन्दावनविलोकनो-
त्कण्ठया केशितीर्थसमीपे नानादिग्देशतः साप्रतं समीयिवान् । आगतवानित्यर्थः ।
‘लीलाप्रेम्ना(म्णा) प्रियाधिक्य माधुर्यं वैश्वरूपयोः । इत्यसाधारणं प्रोक्तं गोविन्दस्य
चतुष्टयम् ॥’ इति भक्तिरसामृतसिन्धुक्तदिशा वसाधारणैरेव गुणचतुष्टयैर्नन्दनन्दन
विशिनष्टि । तत्रापि अनुस्यप्रेम्णा प्रियाणा यदाधिक्यं तन्मूलकमेवान्यदुपनयमिति
प्रथमं तेनैव विशिनष्टि—यत्सुचीति । बल्लवीसमूहस्य चेतोवृत्तिरूपमकर्षा विहारार्थं
मकरालयस्य समुद्रस्वरूपस्य । वैष्णुमाधुर्यमाह—निर्दोषवैष्णवादनविद्यायाः अध्ययनरूपसि-
द्धीनां प्रथमाध्यापकस्य । लीलायास्तु मधुरात् सखाशास्त्रजमान एव पूर्णतमत्वेऽपि
वृन्दावनेऽतिवैशिष्ट्यमाह—सुगन्धीति । सुगन्धिपुष्पावलीसौन्दर्येण तुन्दिला या,
यमुनातीरान्ते काननलेखा वनश्रेणी तस्यामवलम्बिता मत्तपुंस्कोकिलस्येव लीला यस्य ।
रूपमाधुर्यमाह—परमानन्देति । परमानन्दवर्धिनि गोवर्धननितम्बे संभृतं पूज-
नव्याम्बुदस्येव आडम्बरो विज्रमो यस्य । किशोरशिरोमणेरिति । किशोरे नि-
त्यस्थितिं द्योतयति । स च रसिकसंप्रदायो धन्यः । [कृतं गोपीत्यादि ।] इह स्थले
गोपीवृन्दैर्भगवतो कृष्णस्य अन्वेपणमभूत् । एवमिह रासजन्यरमसो हर्षो आसीत् । इति

इति श्रावं श्रावं चरितमसकृद्भोक्तुलपते-

लुठन्नुद्वाप्योऽयं कथमपि दिनानि क्षपयति ॥ ३ ॥

तदिदानीमेतस्य भक्तवृन्दस्य मुकुन्दविरुद्धोद्दीपनेन बहिर्भवन्तः प्राणाः कामपि तस्यैव केलिसुधाकलोलिनीमुल्लासयता परिरक्षणीया भवता । मत्कृपैव ते सामग्री समग्रयिष्यति' इति । तेनाद्य जगद्गुरोरस्य निदेशमेवानुवर्तिष्ये ।

(प्रविश्य)

पारिपाश्विकः—भाव, भवता निवद्धस्य विदग्धमाधवनाम्नो नवीन-
नाटकस्य प्रयोगानुसारेण गृहीतभूमिकाः कुशीलवा रङ्गप्रवेशाय तत्रभव-
न्तमनुज्ञापयन्ति ।

सूत्रधारः—मारिप, निर्मितः किमिति तन्नाटकपरिपाटीभिर्वर्णिकाप-
रिग्रहः । (क्षण विमृश्य ।) भवतु ।

ममास्मिन्संदर्भे यदपि कविता नातिललिता

मुदं धास्यन्त्यस्यां तदपि हरिगन्धाद्बुधगणाः ।

भोक्तुलपतेरसकृच्चरितं श्रुत्वा श्रुत्वा लुठन्नय रक्तिसप्रदायः श्रीकृष्णविरहेण कथमपि
दिनानि क्षपयति यापयति ॥ ३ ॥ तत्तस्मादिदानीं तस्य श्रीकृष्णस्यैव कामपि केलिसुधा-
रूपा कलोलिनीं नदीं उल्लासयता आविर्भावयता भवता एतस्य भक्तवृन्दस्य यः कृष्ण-
विरुद्धस्तस्य उद्दीपनेन बहिर्भवन्तः प्राणाः परिरक्षणीयाः । तादृशलीलाग्रन्थ संपादयितुं
सामग्रीं समग्रयिष्यति पूरयिष्यति । 'समग्रं सकलं पूर्णमखण्डं स्यादन्नकम्' इत्यमरः ।
अस्य महादेवस्याशा पालयिष्यामीत्यर्थः ॥ तादृशरक्तिसप्रभामध्ये प्रविश्य पारिपाश्विक
आह । परितः पार्श्वं चरतीति पारिपाश्विकं सूत्रधारस्य शिष्यरूपो नटः । भाव हे
विद्वन् । 'नान्योक्तो भावो विद्वानथावुकः' इत्यमरः ॥ तादृशनवीननाटकस्य प्रयोगानुसा-
रेण गृहीता भूमिका राधिकामधुमङ्गलायुचितवेषभूषा यैरेवभूताः कुशीलवा नटा रङ्गे
नृत्यभूमीं प्रवेशार्थं तत्रभवन्तमित्येकपदं पूज्यं भवन्तं अनुज्ञापयन्ति विशापयन्ति ॥ तदन-
न्तरं सूत्रधार आह—मारिपेति । शिष्यरूपकिञ्चिदन्ननटस्य संबोधनम् । तथा चोक्तं
भरतेन—'मान्यो भावेति विज्ञेय किञ्चिदन्नं मारिपः' इति । विदग्धमाधवनाटकपरि-
पाटीभिर्वर्णिकापरिग्रहः राधिकामधुमङ्गलायुचितवेषभूषापरिग्रहः युष्माभिः किं निर्मितः ।
क्षणं विमृश्य सहसा कृतं चेत् भवतु इत्युक्त्वा आह—[ममेति ।] ममास्मिन्नाटकस्यसंदर्भे
कविता नातिललिता न मनोहरा, तथापि हरिगन्धादस्य कवितायाः बुधगणाः मुदं धा-

अप शालग्रामाह्वनगरिमोद्गारसरसा

सुधी को वा कौपीरपि नमितमूर्धा न पिबति ॥ ४ ॥

पारिपाश्विकः—भाव, रङ्गलक्ष्मीकौशलस्तुतिभिरेव सभ्यानभ्यर्थयामहे, यदमी विद्यादिभिर्देवानपि तानुपालब्धुमुत्सहन्ते, किमुत न-
दानस्मान् ।

सूत्रधारः—मारिप, कृतमेतया वृथोपचारचर्यया । यत् ।

अप्रेक्ष्य क्लममात्मनो विदधति प्रीत्या परेषा प्रिय

लज्जन्ते दुरितोद्यमादिव निजस्तोत्रानुबन्धादपि ।

विद्यावित्तकुलादिभिश्च यदमी यान्ति क्रमान्नम्रता

रम्या कापि सतामिष विजयते नैसर्गिकी प्रक्रिया ॥ ५ ॥

(सम-तादवलोक्य । सहर्षमुच्ये ।) हहो बल्लवसिंहप्रिया, भगवद्धर्मज्ञगोष्ठीगुरु-
णामपि युष्माकं समक्ष विमप्येष विवक्षमाणस्ताण्डविको निरपत्रपाणा
पदवीमारोहुमुपक्रमते । तदिमा क्षमध्व चापलारभटीम् । (इति सप्रणाम पश्यन् ।)

अभिव्यक्ता भक्त प्रकृतिलघुरूपादपि बुधा

विधात्री सिद्धार्थान्हरिगुणमयी व कृतिरियम् ।

स्वति । तत्र दृष्टान्त — शालग्रामस्नानेन जातो यो गरिमोद्गार गरिमप्रकाशस्तेन स
रसा कौपीरपि अप कृपसवन्ध्यपि जल को वा सुधी नमितमूर्धा न पिबति ॥४॥ पा
रिपाश्विक आह—हे भाव, यद्यप्यस्माकं नृत्ये कौशल नास्ति तथापि नृत्यलक्ष्म्या कौशल
स्तुतिभिरेव सभ्यान् वयमभ्यर्थयामहे । युष्माभि कृपयास्मिन् नृत्ये कौशल स्वीक्रियता-
मिति प्रार्थनामादौ करिष्याम इत्यर्थः । यद्यस्मादमी सभ्या विद्यादिभिर्देवानपि उपालब्धु-
न्यक्तुमुत्सहन्ते ॥ सूत्रधार आह—मारिप, त्वयैव य उपचार अन्यधर्माणामन्यत्रारोप ।
तथा च देवतातिरस्काररूपान्यदीयधर्माणामत्र भक्तजनैरा(ने आ)रोप इत्यर्थः । तस्य च-
र्यया कृतं बलम् । व्यर्थमित्यर्थः । 'युगपर्याप्तयो कृतम्' इत्यमरः । यथा । [अप्रेक्ष्येति ।]
दुरितोद्यमात् दुरितोत्पादकपरदारपरद्व्यहरणोद्यमात् सज्जना लज्जन्ते, तथैव भक्तजना
निजस्तोत्रानुबन्धादपि लज्जन्ते । प्रमादिति । विद्यादीनामाधिक्येऽधिकैव नम्रता । एव-
मधिकतरत्वेऽधिकतरा अधिकतमत्वेऽधिकतमेति दिव् ॥५॥ आवेशने सर्वोधने हहोशब्द
इति । बल्लवसिंहस्य गोपश्रष्टस्य कृष्णस्य प्रिया भक्ता । भगवद्धर्मज्ञसमाया गुरुणा युष्माकं
एष ताण्डविको नट विवक्षमाण वक्तुमिच्छन् । 'ब्रून् व्यक्ताया वाचि' इत्यस्मात् । निर-
पत्रपाणा निर्लेचानाम् । इति सप्रणाम पश्य-सन् सूत्रधार आह—[अभिव्यक्ता इति ।]

पुलिन्देनाप्यग्निः किमु समिधमुन्मथ्य जनितो

हिरण्यश्रेणीनामपहरति नान्तःकलुषताम् ॥ ६ ॥

तदिदानीमभीष्टदेवं भगवन्तमनुस्मृत्य नृत्यमाधुरीमुल्लासयामि
(इत्यञ्जलिं बद्धा ।)

प्रपन्नमधुरोदयः स्फुरदमन्दवृन्दाटवी-

निकुञ्जमयमण्डपप्रकरमध्यबद्धस्थितिः ।

निरङ्कुशकृपान्बुधिर्ब्रजविहाररज्यन्मनाः

सनातनतनुः सदा मयि तनोतु त्वष्टिं प्रभुः ॥ ७ ॥

पारिपार्थिकः—भाव, पदय ।

भक्तानामुदगादनर्गलधियां वर्गो निसर्गोज्ज्वलः

शीलैः पल्लवितः स बल्लववधूवन्धोः प्रबन्धोऽप्यसौ ।

लेभे चत्वरतां च ताण्डवविधेर्वृन्दाटवीगर्भभू-

र्मन्ये मद्विधपुण्यमण्डलपरीपाकोऽयमुन्मीलति ॥ ८ ॥

तत्त्वरस्य रसमाधुरीपरिवेपणाय ।

प्रकृत्या स्वभावेन लघुस्वरूपान्मतः सकाशादभिव्यक्ता इय हरिगुणवर्णनमयी कृतिः वि-
दग्ध[माधव]नाटकरूपका बो युष्मान् सिद्धार्थान् सिद्धमनोरथान् विधात्री । शीलार्थे तनु ।
सरस्वती तु तद्वैभवं समहमाना तं स्तौति । प्रकृष्टां कृतिं लघु शीघ्र रूपयति निरूपयतीति ।
निबन्नातीत्यर्थः । तत्र दृष्टान्तः—अतिनीचजातिना पुलिन्देनापि समिधं काष्ठमुन्मथ्य
जनितोऽग्निः सुवर्णश्रेणीनां अन्तःकलुषतां किं नापहरति । तथा च युष्माकमप्यन्त-
र्विरहदुःखमेवा कृतिरपहरत्येवेत्यर्थः ॥ ६ ॥ इत्युक्त्वा सूत्रधारः अञ्जलिं बद्धा तन्त्रेण
भगवतोऽग्रजस्य सनातनस्य च स्वस्तिन् त्वष्टिमाशिषयति—[प्रपन्नेति ।] सनातनी
नित्या तनुर्यस्य सः कृष्णः मयि त्वष्टिं तनोतु । कथंभूतः । प्रपन्नो मधुरस्य गृह-
ररसस्य उदयो यस्मात् । यस्य श्रीकृष्णस्य शरणापन्नः गृहाररसोदय इत्यर्थः ।
पुनश्च तादृशकुञ्जमण्डपसमूहमध्ये बद्धा स्थितिर्यस्य । अग्रजपक्षे सनातननाम्नी तनु-
र्यस्य । प्रपन्नेषु जनेषु मधुरः करुणामय उदयो यस्य । ब्रजविहारेण ब्रजभ्रमणेन रज्य-
न्मनाः ॥ ७ ॥ पारिपार्थिक भाव—[भक्तानामिति ।] अगर्गलधियां भक्तानां वर्गः
समूहः स्वरूपत एवोज्ज्वलः इत्यत्र क्रियासंबन्धं विनैव छेदः । एतेन भक्तानामिति
तत्राप्यनर्गलधियासिति पात्रवैशिष्ट्यमुक्तम् । एवं बल्लववधूवन्धोः श्रीकृष्णस्य अर्चा
विदग्धमाधवस्वरूपप्रबन्धोऽपि शीलैः स्वभावोच्चयलंकारैः पल्लवितः विस्तारितः । तथा चात्र

सूत्रधारः—मारिप, नीरसावलीवैमुख्याद्विशङ्कमानो मन्थर इवास्मि ।

पारिपाश्विकः—भाव, कृतमत्र शङ्कया । यतः ।

उदासतां नाम रसानभिज्ञाः कृतौ तवामी रमिकाः स्फुरन्ति ।

कमेलकैः काममुपेक्षितेऽपि पिकाः सुखं यान्ति परं रसाले ॥ ९ ॥

तदारम्यतां सामाजिरुचेतश्चमत्काराय गान्धर्वब्रह्मविद्या ।

सूत्रधारः—मारिप, पश्य पश्य ।

सोऽयं वसन्तसमयः समयाय यस्मि-

न्यूर्ण तमीश्वरमुपोढनवानुरागम् ।

गूढग्रहा रुचिरया सह राधयासौ

रद्गाय संगमयिता निशि पौर्णमासी ॥ १० ॥

प्रन्ये सर्वमेव वर्णन स्वाभावोक्तलकारमयमित्यर्थः । एतेन वस्तुवैशिष्ट्यमुक्तम् । एव वृन्दा-
टव्या रासपीठस्वरूपा गर्भभूमि ताण्डवविधेरृत्यविधेश्वररतामङ्गन(ग)ता अर्थाभूत्यस्थलतां
लेभे । एतेन देशवैशिष्ट्यमुक्तम् । कालवैशिष्ट्यं तु वक्ष्ये—‘सोऽयं वसन्त-’ (१११०)
इत्यादिना ॥८॥ तत्तस्मात् हे सूत्रधार, रसमाधुरीपरिवेषणाय त्वरस्व कालदेशपात्रवस्तुना
वैशिष्ट्ये सति विलम्बो न युक्तः । सूत्रधार आह—हे मारिप, मरुतनाटकस्य श्रीकृष्णे
जटिलादीना कट्टकिघटितपरकीयारसप्रधानवर्णनमयत्वात्तच्छ्रवणेनैतत्साधुसमामर्थ्यप्र-
विष्टाना नीरसश्रेणीना वैमुख्यान्मुखपरावर्तेनाद्विशङ्कमानोऽहम् ॥ [उदेति ।] नाम प्राक्का-
श्ये । रसानभिज्ञा उदासता उदासीना भवन्तु नवनाटकपङ्क्तौ तु रसिका एव स्फुरन्ति ।
कमेलकैः उष्टैः कामयथेष्ट उपेक्षितेऽपि रसाले आत्रे परं केवलं पिका एव सुखं यान्ति ॥९॥
अथात्र पौर्णमास्या वेपथारिण्या नञ्चा अन्तः पटमध्यस्थिताया नृत्तभूमौ प्रवेशार्थमर्थद्व-
यबोधकपय सूत्रधार आह—[सोऽयमिति ।] यस्मिन्वसन्तसमये असौ पौर्णमासी
तियि निशि पूर्णं तस्या रजन्या ईश्वर चन्द्र रुचिरया राधया विशाखानक्षत्रेण सह
संगमयिता रद्गाय शोभार्थम् । ‘राधा विशाखा’ इत्यमरः । प्रतिवेशाखपूर्णिमाया प्रायो
विशाखानक्षत्रस्य सम्भावः । चन्द्र कीदृशम् । उपोढः प्राप्तो नवोऽनुगतो रागो रक्तिमा
येन । पौर्णमासी कीदृशी । चन्द्रज्योत्स्नातिशयेन गूढा ग्रहा यस्याम् । पक्षे भगवती
पौर्णमासी त प्रसिद्ध पूर्णमीश्वर श्रीकृष्ण रुचिरया शोभनया राधया सह संगमयिता
रद्गाय कौतुकरहस्यमाविष्कर्तुं गूढो ग्रह आग्रहो यस्याः सा ॥ १० ॥ एतत्पद्यश्रवणेन
सूत्रधारस्य राधया सह श्रीकृष्णसङ्गपद्धितीयार्थेऽभिप्राय बुद्धान्तः पटमध्ये स्थिता

(नेपथ्ये)

अये नर्तकसामन्तसार्वभौम, कथं भवतः कर्णपूरीभूता बाढं निगूढेयं
संदर्भमञ्जरी, यदहं राधया सार्धमीश्वरं तं संगमयिष्यामीति ।

सूत्रधारः—(सविस्मय नेपथ्याभिमुखमवलोक्य ।) अहो, कथमित एव भ-
गवती पौर्णमासी । पश्य पश्य ।

वहन्ती कापायाम्बरमुरसि सान्दीपनिमुनेः

सवित्री सावित्रीसमरुचिरलं पाण्डुरकचा ।

सुरपेः शिष्येयं परिजनवती नन्दमवना-

दितो मन्दं मन्दं स्फुटमुटजवीर्यीं प्रविशति ॥ ११ ॥

तदावामप्यग्रतः करणीयं वर्णिकाङ्गीकारमालोचयावः ।

(इति निष्क्रान्ती ।)

प्रस्तावना ।

(ततः प्रविशति सपरिजना पौर्णमासी ।)

पौर्णमासी—('अये नर्तकसामन्त-' इति पठित्वा ।) हन्त वत्से नान्दी-
मुखि, किमपि कमनीयं गायता स्फुटमानन्दितास्मि नटेन्द्रेण ।

नटरूपा पौर्णमासी आह । नेपथ्ये अन्तःपटमध्यरङ्गभूमी वर्तमाना नदी आहिति शेषः ।
अये नर्तकसामन्तेषु नर्तकसेनापतिषु मध्ये सार्वभौम सर्वभूमी विदित । अतिहृयात
इत्यर्थः । यदहं राधया सह ईश्वरं संगमयिष्यामीति मम गूढा संदर्भरूपपुष्पमञ्जरी भवतः
कथं कर्णपूरीभूता । तथा च मम एतादृशाभिप्रायस्त्वया कथं भुत इत्यर्थः ॥ नेपथ्याभि-
मुखं रङ्गशालाद्वाराभिमुखमालोक्य सूत्रधार आह । 'नेपथ्यं रङ्गभूमी स्यान्नेपथ्यं च प्रसा-
धने' इति विश्वः । वहन्तीति । उरसि वक्षःस्थले कापायाम्बरं वहन्ती पौर्णमासी मन्दं मन्दं
यथा स्यात्तथा इतो नन्दमवनात् उटजवीर्यीं पौर्णशालायाः पन्थानं प्रविशति । कथंभूता ।
सान्दीपनिमुनेः सवित्री माता । पुनश्च सावित्री ब्रह्मणः स्त्री तत्समरुचिः । अलं अतिशयेन
श्वेतकेशा । सुरपेनारदस्य शिष्येय नान्दीमुखीप्रभृतिपरिजनवती ॥ ११ ॥ तत्तस्मात् हे नट,
आवामग्रे करणीयं राधिकामधुमङ्गलाद्युचितवेषभूषाङ्गीकारं अन्तःपटमध्ये गत्वा आलोच-
याव इत्युक्त्वा सभामध्यात्सूत्रधारनटो निष्क्रान्ती ॥ 'अयं स प्रतिपाद्यस्य तीर्थः प्रस्ताव-
नोच्यते' । राधामाधवयोः सङ्गरूपप्रतिपाद्यार्थस्य घाट इति प्रसिद्ध तीर्थः प्रस्तावना
उच्यते ॥ पौर्णमासी ततः प्रविशति । ततो वदति । एवमेव सर्वत्र प्रथमान्तानां वदतिक्रि-
यया संवन्धः । कमनीयं यथा स्यात्तथा । 'वहन्ती कापायाम्बरम् (१।११) इति पद्य गायतां

नान्दी—भगवदि, किं खलु जहत्यं एदम् । (क)

पौर्णमासी—

संभाव्यते फलमलम्बितमूलपुष्टे-

स्तत्तादृशं क मम भाग्यतरोर्वरोह ।

येनानयोः सुमगयोरुचिता भवेयं

शृङ्गारमाङ्गलिकयोर्नवसंगमाय ॥ १२ ॥

नान्दी—भगवदि, जइ विसहाणुणन्दिणी राहिआ तुए कण्हेण संग-
मणिज्जा, तदो संगमाणुऊलवासं गोउलं उज्झिअ सान्तणुवाससण्णे भाणु-
तिथे किंति एसा संगोविअ रक्खिदा आसी । (ख)

पौर्णमासी—वत्से, नृशंसतः कंसभूपतेः शङ्कया ।

नान्दी—भगवदि, तद्वि कहं रण्णा विण्णादा राही । (ग)

पौर्णमासी—राधासौन्दर्यवृन्दमेव विज्ञाने निदानम् । यतः ।

लोकोत्तरा गुणश्रीः प्रथयति परितो निगूढमपि वस्तु ।

पिहितामपि प्रयत्नाद्यनक्ति कस्तूरिकां गन्धः ॥ १३ ॥

(क) भगवति, किं खलु यथार्थमेतत् ।

(ख) भगवति, यदि वृषभानुनन्दिनी राधिका त्वया कुण्ठेन संगमनीया, तदा
संगमानुऊलवास गोऊल त्वक्त्वा सान्तनुवाससशे भानुतीर्थे किमित्येषा संगोप्य
रक्षितासीत् ।

(ग) भगवति, तदपि कथं राज्ञा विज्ञाता राधा ।

नटेन्द्रेण सूत्रधारेणाहमानन्दितास्मि ॥ राधया सह कृष्ण पौर्णमासी संगमयितेति सूत्र-
धारवाक्य किं यथार्थमित्यर्थः ॥ संभाव्यत इति । हे वरोह नान्दीमुखि, मम भाग्य-
रूपवृक्षस्य राधामाधवयोः सङ्गसंपादनरूप तादृश फल क संभाव्यते । कथंभूतस्य । न
लम्बित न प्रापित मूल प्रयोज्य कर्म पुष्टिं येन भाग्यतरुणा तस्य । तथा च मम भाग्य-
वृक्षस्य मूलेऽलम्बपुष्टिलात्कथं तादृश फल संभाव्यत इत्यर्थः । येन मूले लम्बपुष्टिना
भाग्यतरुणा हेतुना शृङ्गारमाङ्गलिकयोरनयो राधाकृष्णयोर्नवसंगमायाहमुचिता भवे-
यम् । शृङ्गाररसे मङ्गलमर्हत् इति शृङ्गारमाङ्गलिकौ तयोः । 'तदहंति' इति ठक् ॥ १२ ॥
सान्तणुवासेति । सान्तोवास इति प्रसिद्धः सान्तनुवासग्रामः ॥ नृशंसेति ।
'नृशंसो पातुक' कूर.' इत्यमरः ॥ लोकोत्तरेति । गुणश्रीर्गुणवपति । यत्नात्पिहितामपि

नान्दी—भवदि, जसोआधत्ताएं मुहराए अत्तणो गत्तिणी रा-
हिआ गोउलमज्जे आणिअ जडिला पुत्तस्स अहिमण्णुणो हत्थे उव्वाहिद
त्ति, तादिसं जेव्व असमज्जसं आपडिदम् । जं कण्हादो अण्णेण पुरिसेण
तादिसीणं करपंसं सच्चम्, ता कहं तुमं णिच्चिन्ता विअ दीससि । (क)

पौर्णमासी—तस्यैव हेतोः ।

नान्दी—कहं विअ । (ख)

पौर्णमासी—(विहस्य ।) तद्वच्चनार्थमेव स्वयं योगमायया मिथ्यैव
प्रत्यायितम्, तद्विधानामुद्वाहादिकं नित्यप्रेयस्य एव खलु ताः कृष्णस्य ।

नान्दी—(सदृशम् ।) ता नूनं तुमं णिच्चिन्तासि संवृत्ता, जं एसा अज्ज
गोउलमज्जे आणीदा । (ग)

पौर्णमासी—वत्से, सत्यं ब्रवीषि । कंसतश्चिन्ता मे शैथिल्यमिवोप-
लब्धा, किं तु दुष्टाभिमन्युतः स्फुटमन्या सांप्रतमजनिष्ट ।

नान्दी—केरिंसी सा । (घ)

पौर्णमासी—

बलवीनबलतासु रङ्गिणं कृष्णभृङ्गमधिगत्य मत्सरी ।

राधिकापुरटपत्रिनीमयं नेतुमिच्छति पुनर्वनान्तरम् ॥ १४ ॥

(क) भगवति, यशोदाधात्र्या मुखरया आत्मनो नप्त्वी राधिका गोकुलमध्य
आनीय जटिला पुत्रस्याभिमन्योर्हस्ते उद्वाहितेति, तादृशमेवासमज्जतमापतितम् ।
यस्मात्कृष्णतोऽन्येन पुरुषेण तादृशीनां करस्पर्शं सत्यम्, तस्मात्कथं त्वं निश्चिन्तेव
दृश्यसे ।

(ख) कथमिव ।

(ग) तन्नूनं त्वं निश्चिन्तासि संवृत्ता, यदेवाद्य गोकुलमध्य आनीता ।

(घ) कीदृशी सा ।

कस्तूरिकां गन्ध एव व्यनक्ति ॥ १३ ॥ उव्वाहिदेति । तथा च कस्य रावया सह
विवाहशङ्कामावेनाधुना भीतिर्न कार्येति भावः ॥ ता नूनमिति । तन्नूनं बाढमतिशयेन
निश्चिन्ता अस्ति संवृत्ता निश्चिन्ता संवृत्ता अस्ति । निश्चिन्ता बभूवेत्यर्थः । यदेवा गोकुल-
मध्य आनीता ॥ सांप्रतमिति । सांप्रत अन्या शङ्का अजनिष्ट ॥ केरिंसी सेति ।
शङ्केति शेषः ॥ बह्वचीति । पक्षे मत्सरी अभिमन्युः । कृष्ण एव भृङ्गस्तु कृष्णवर्ण-

नान्दी—तत्थवि जोअमाआ जेव्व समाहाणं करिस्सदि । (क)

पौर्णमासी—पुत्रि, को जानाति स्वतन्त्रायास्तस्याश्चरितम्, यदी-
दृशेऽर्थे सा तटस्थायते ।

नान्दी—अण्णो वा एत्थ कोवि उवाओ स्थि जेण एसो पडिवद्धो
भवे । (ख)

पौर्णमासी—वत्से, तत्र मया प्रतिभुवा भवन्त्या युक्तिमाधुरीमेदुरेण
वागर्गलेन निसर्गादगम्भीरोऽय विष्कम्भितोऽस्ति ।

नान्दी—(सहर्षम् ।) भगवति, कंसस्य गोमण्डलज्झक्षो गोअड्डणो
कण्हाणुसारिणा चन्द्राअलिचरित्तेन कीसं न कुप्पइ । (ग)

पौर्णमासी—पुत्रि, राजकुलोपलब्धेन गौरवेण गर्वितोऽयं व्यक्तमपि
तत्र श्रद्धधाति ।

नान्दी—फह कण्हेण पदमंसे सगमो संवुत्तो । (घ)

पौर्णमासी—पुत्रि, सगमे खलु गाढानुरागितैव दूती बभूव । मधु-
चमाना केवलमजनिष्ट पिष्टपेविता ।

(क) तत्रापि योगमायेव समाधानं करिष्यति ।

(ख) अन्यो धान कोऽप्युपायोऽस्ति येन प्रतिबद्धो भवेत् ।

(ग) भगवति, कंसस्य गोमण्डलाध्यक्षो गोवर्धनं कृष्णानुसारिणा चन्द्रावली-
चरित्रेण कस्मान्न कुप्यति ।

(घ) कथं कृष्णेन प्रथमांशे सगमं संवृत्तं ।

भृङ्ग च । पुरटपक्षिनीं कनकवर्णीं पक्षिनीम् । वनान्तरं मधुवनम् । मधुरामित्यर्थः ।
कमलिनीपक्षे जलवाचकत्वेन वनशब्दं स्मिष्टस्तथा च जलान्तरमित्यर्थः ॥ १४ ॥
यदिति । ईदृशे एतादृशे अर्थे कार्यसंपादने तदस्यैव भवति न समाधत्ते । कचिदभि-
सारादौ ताटस्थदर्शनादत्रापि सभाव्यते चेति पौर्णमास्या हृदयम्, ततश्चान्तरान्तरा
तस्यास्ताटस्थं तु रसपुष्ट्यर्थं शङ्कामर्षादिप्रयोजकमिति सगमनीयम् । अत्र पाठान्तरं
तु श्रीरूपगोस्वामिनः स्वाक्षरपुस्तकेऽदृष्टत्वात् समतमिति । (प्रतिबद्धो भवेदिति ।
मधुरागमनाग्नित्तो भवेदित्यर्थः) ॥ वत्से इति । कृष्णेन सह राधायाः दर्शनसभावनापि
न भविष्यति इत्यत्रार्थे 'जामिन' इति प्रसिद्धया प्रतिभुवा भवन्त्या मया क्षिप्तेन वाक्य-
रुपागलेन स्वभावत एव अगम्भीरोऽयमभिमन्यु विष्कम्भितोऽस्ति । मधुरागमना-
ग्निवर्तितोऽस्तीत्यर्थः ॥ अयमिति । अयं गोवर्धनमलस्तत्कृष्णेन सह सगमनं व्यक्त-

नान्दी—अजे, तुह कहं परिसी भाजविसेसमाविता ॥
उप्पणा, जं अप्पणो अदिहदेअम्हि अणुप्पण्णे कण्हे उज्ज्वलं
पदमं शेअ गोठलं लद्धासि । (क)

पौर्णमासी—पुत्रि, गुरुपादानामुपदेशप्रसादेन ।
नान्दी—एत्यवसन्ती तुमं महाभायो संदीवणी किं कुरु जानाती

पौर्णमासी—अथ किम् । यतस्तेन मधुमद्गलाभिः स्वपुत्रो
परिचर्यार्थं प्रेषितः ।

नान्दी—मधुमद्गलो तुष्टु मुद्रु अणुगगहिदो जं एसो ॥
न्दीअरचन्दस्स सहअरदा महसवे णिउत्तो । (ग)

पौर्णमासी—पुत्रि, मम सर्वस्वरूपाया राधायाः कृष्णस्य
विस्ताराय त्वं च नियुज्यसे ।

नान्दी—(सानन्दम्) भगवति, अतिभूमिं गतो से कण्हे अनुरागो

पौर्णमासी—कथमेतल्लक्षितम् ।
नान्दी—जदा कथाप्रसङ्गे एसा कण्हति णामं सुणादि, तदा रे

खिदा कं पि भाअं विन्दइ । (ङ)
(क) आर्ये, तव कथमीदृशी भावविशेषभाविता गाढानुरागितोत्पन्ना, यदा

त्मनोऽभीष्टदेयेऽनुत्पन्ने कृष्णे उज्जयिनीं त्यक्त्वा प्रथममेव गोकुलं लब्धासि ।
(ख) अत्र वसन्ती त्वां महाभागः सादीपनिः किं खलु जानाति ।

(ग) मधुमद्गलस्त्वया मुष्टु अनुगृहीतो यदेव नन्दनयनेन्दीवरचन्द्रस्य सह
चरता महोत्सवे नियुक्तः ।

(घ) भगवति, अतिभूमिं गतोऽस्याः कृष्णेऽनुरागः ।
(ङ) यदा कथाप्रसङ्गे एसा कृष्णेति नाम शृणोति, तदा रोमाञ्चिता कमपि

भाव विन्दति ।
मपि न श्रद्धाति ॥ आर्य इति । तथा च श्रीकृष्णस्योत्पत्तेः पूर्वमेव तव वसति-

स्थान उज्जयिनीं त्यक्त्वा कथं गोकुलं लब्धासीत्यर्थः ॥ पुत्रीति । गुरुनारदस्तस्य
कृष्णस्य जन्म भविष्यतीत्युपदेशरूपप्रसादेन ॥ अथेति । अथ किम् । स तु जानाती-
त्यर्थः ॥ मध्विति । तेन मयि सेविकाया भाग्यहीनाया तादृशमनुग्रहं न करोषीति
भावः ॥ तदेवामिप्रेत्याह—पुत्रीति ॥ भगवदीति । अतिभूमिं अत्युत्कर्षम् ॥ ज्ञेयं

पौर्णमासी—पुत्रि, युक्तमिदम् । तथा हि ।

तुण्डे ताण्डविनी रतिं वितनुते तुण्डावलीलब्धये

कर्णक्रोडकडम्बिनी घटयते कर्णार्बुदेभ्यः स्पृहाम् ।

चेतः प्राङ्गणसङ्गिनी विजयते सर्वेन्द्रियाणां कृतिं

नो जाने जनिता कियद्विरमृतैः कृष्णेति वर्णद्वयी ॥ १५ ॥

नान्दी—अजे, दोहिं ललिदाविसाहाहिं सहीहिं सद्धं राहा सूरं आ-
राहेहि । चन्दाअली उण पउमासेव्यापहुदीहिं सद्धं चण्डिअम् । ता
तक्केमि देअदापसाअणिप्पादिओ इमाणं इरिसो कण्हे अणुराओ । (क)

पौर्णमासी—

दैवतसेवा केवलमिह वनयात्रानुसारिणी मुद्रा ।

व्रजसुभ्रवां तु कृष्णे सहजः प्रेमा स जागर्ति ॥ १६ ॥

नान्दी—सच्चं राहीए साहाविअं चेअ पिम्मं तत्थवि सहीणं कोसल्लं
उद्दीअणम् । (ख)

पौर्णमासी—पुत्रि, मद्विरा संदिश्यतामालेख्यविचक्षणा विशाखा
यथेयं स्वसखीनेत्रारविन्दयोरानन्दनाय नन्दसूनोः प्रतिच्छन्दं निर्माति ।

(क) आर्ये, द्वाभ्यां ललिताविशाखाभ्यां सखीभ्यां सार्धं राधा सूर्यमाराधयति ।
चन्द्रावली पुनः पद्माशैल्याप्रभृतिभिः सार्धं चण्डिकाम् । तस्मात्तर्कयामि देवताप्र-
सादनिष्पादित आसामीदृशः कृष्णेऽनुरागः ।

(ख) सत्यं राधायाः स्वाभाविकमेव प्रेम तथापि सखीनां कौशलमुद्दीपनम् ।

विन्दति प्राप्नोति ॥ तुण्डे इति । कृष्णेति वर्णद्वयी यदा तुण्डे मुखे ताण्डव नाट्यं तत्कु-
र्वती नटीव भवति, तदा सा तुण्डावलीलब्धये रतिं वितनुते, किमेकेन मुखेन तुण्डसमू-
हस्थेभ्यस्ते तर्हि सुखेन कृष्णकीर्तनं क्रियत इति भावः । कर्णक्रोडे कडम्बिनी अङ्कुरवती ।
जालाङ्कुरेत्यर्थः । चेतः प्राङ्गणेति । कर्णद्वारा चित्ते प्रवेशमात्रादेव सर्वेन्द्रियाणां कृतिं
व्यापारं विजयते पराभवति । आनन्दातिशयेन प्रथमो जात इति भावः । उत्कर्षार्थेऽक-
र्मकः पराभवार्थे सकर्मको जिघातुः ॥ १५ ॥ दैवतेति । आसा वनगमनार्थं देवतासेवनं
छलमात्रमित्यर्थः ॥ १६ ॥ पुत्रीति । आलेख्यं चित्रं तस्मिन् विचक्षणा विशाखा मद्रावयेन
संदिश्यताम् । संपूर्वदिशपातुः 'संदेशा' इत्यर्थे प्रसिद्धः । 'प्रतिच्छन्दं चित्रपटम्' ॥

नान्दी—अज्जे, तुह कहं एरिसी भावविसेसभावविदा गाढाणुराइदा उप्पणा, जं अप्पणो अहिइदेअम्हि अणुप्पण्णे कण्हे उज्जङ्घिणीं उज्झिअ पढमं चेअ गोउलं लद्धासि । (क)

पौर्णमासी—पुत्रि, गुरुपादानामुपदेशप्रसादेन ।

नान्दी—एत्थ वसन्तीं तुमं महाभाओ संदीवणी किं क्खु जाणादि । (ख)

पौर्णमासी—अथ किम् । यतस्तेन मधुमङ्गलामिधः स्वपुत्रो ममात्र परिचर्यार्थं प्रेषितः ।

नान्दी—महुमङ्गलो तुए सुहु अणुग्गहिदो जं एसो गन्दणअणि-
न्दीअरचन्दस्स सहअरदा महूसवे णिउत्तो । (ग)

पौर्णमासी—पुत्रि, मम सर्वस्वरूपाया राधायाः कृष्णेऽनुराग-
विस्ताराय त्वं च नियुज्यसे ।

नान्दी—(सानन्दम् ।) भगवदि, अदिभूमिं गतो से कण्हे अनुराओ । (घ)

पौर्णमासी—कथमेतल्लक्षितम् ।

नान्दी—जदा कहापसङ्गे एसा कण्हत्ति णामं सुणादि, तदा रोमा-
ञ्चिदा कंप्पि भाअं विन्दइ । (ङ)

(क) आर्ये, तव कथमीदृशी भावविशेषभाविता गाढानुरागितोत्पन्ना, यदा-
त्मनोऽभीष्टदेवेऽनुत्पन्ने कृष्णे उज्जयिनीं त्यक्त्वा प्रथममेव गोकुलं लब्धासि ।

(ख) अत्र वसन्तीं त्वां महाभागः संदीपनिः किं खलु जानाति ।

(ग) मधुमङ्गलस्त्वया सुहु अनुगृहीतो यदेष नन्दनयनेन्दोवरचन्द्रस्य सह-
चरता महोत्सवे निपुक्तः ।

(घ) भगवति, अतिभूमिं गतोऽस्याः कृष्णेऽनुरागः ।

(ङ) यदा कथाप्रसङ्गे एषा कृष्णेति नाम शृणोति, तदा रोमाञ्चिता कमपि
भावं विन्दति ।

मपि न श्रद्धाति ॥ आर्य इति । तथा च श्रीकृष्णस्योत्पत्तेः पूर्वमेव तव वसति-
स्थानं उज्जयिनीं त्यक्त्वा कथं गोकुलं लब्धासीत्यर्थः ॥ पुत्रीति । शुदर्नारदस्तस्य
कृष्णस्य जन्म भविष्यत्तीत्युपदेशरूपप्रसादेन ॥ अथेति । अथ किम् । ए वृ जानाती-
त्यर्थः ॥ मन्धितति । तेन मन्धि सेविकाया भाग्यहीनाया तारुशमनुग्रहं न करोषीति
भावः ॥ तदेवाभिप्रेत्याह—पुत्रीति ॥ मन्धयदीति । अतिभूमिं अत्युरकर्म ॥ जदेति ।

पौर्णमासी—पुत्रि, युक्तमिदम् । तथा हि ।

तुण्डे ताण्डविनी रतिं वितनुते तुण्डावलीलब्धये

कर्णक्रोडकडम्बिनी घटयते कर्णावुदेभ्यः स्पृहाम् ।

चेतः प्राङ्गणसद्भिनी विजयते सर्वेन्द्रियाणां कृति

नो जाने जनिता कियद्विरमृतैः कृष्णेति वर्णद्वयी ॥ १५ ॥

नान्दी—अजे, दोहिं ललिदाविसाहाहिं सहीहिं सद्धं राहा सूरं आ-
राहेहि । चन्दाअली उण पउमासेव्यापहुदीहिं सद्धं चण्डिअम् । ता
तकेमि देअदापसाअणिप्पादिओ इमाणं हरिसो कण्हे अणुराओ । (क)

पौर्णमासी—

दैवतसेवा केवलमिह वनयात्रानुसारिणी मुद्रा ।

व्रजसुभ्रुवां तु कृष्णे सहजः प्रेमा स जागर्ति ॥ १६ ॥

नान्दी—सच्चं राहीए साहाविअं चेअ पिम्मं तत्पवि सहीणं फोसलं
उद्दीअणम् । (ख)

पौर्णमासी—पुत्रि, मद्विरा संदिश्यतामालेख्यविचक्षणा विशाखा
यथेयं स्वसखीनेत्रारविन्दयोरानन्दनाय नन्दसूनोः प्रतिच्छन्दं निर्माति ।

(क) आर्ये, द्राम्यां ललिताविशाखाम्यां सखीम्यांसार्धं राधा सूर्यमाराधयति ।
चन्द्रावली पुनः पद्माशैल्याप्रभृतिभिः सार्धं चण्डिकाम् । तस्मात्तर्कयामि देवताप्र-
सादनिष्पादित आसामीदृशः कृष्णेऽनुरागः ।

(ख) सत्यं राधायाः स्वामाधिकमेव प्रेम तथापि सखीनां कौशलमुद्दीपनम् ।

विन्दति प्राप्नोति ॥ तुण्डे इति । कृष्णेति वर्णद्वयी यदा तुण्डे मुखे ताण्डव नाट्यं ताकु-
र्वती नटीव भवति, तदा सा तुण्डावलीलब्धये रतिं वितनुते, किमेकेन मुखेन तुण्डसम्-
हृथेभ्यते तर्हि मुखेन कृष्णकीर्तनं कियत इति भावः । कर्णक्रोडे कडम्बिनी अङ्कुरवती ।
जाताङ्कुरेत्यर्थः । चेतः प्राङ्गणेति । कर्णद्वारा चित्ते प्रवेशमात्रादेव सर्वेन्द्रियाणां कृति
व्यापारं विजयते पराभवति । आनन्दातिशयेन प्रश्रयो जात इति भावः । उत्कर्षार्थेऽक-
र्मकः परामर्शार्थं सकर्मको जिघातुः ॥ १५ ॥ दैवतेति । आसा वनगमनार्थं देवतासेवनं
छलमात्रमित्यर्थः ॥ १६ ॥ पुत्रीति । आलेख्यं चित्र तस्मिन् विचक्षणा विशाखा मद्रावयेन
संदिश्यताम् । सपूर्वदिशाचातुः 'संदिशा' इत्यर्थे प्रसिद्धः । 'प्रतिच्छन्दं चित्रपटम्' ॥

नान्दी—जह आणवेदि भवदी । (क)

पौर्णमासी—मयापि मोदकवृन्ददानापदेशाद्गुन्दाटवीमध्यमासाद्य
राधेति मङ्गलाक्षरमाधुर्येण माधवकर्णयोर्द्वन्द्वमानन्दनीयम् ।

नान्दी—अज्जे, पेक्ख एसो राममधुमङ्गलसिरिदामपहुदीहिं सह-
अरेहिं सद्धं गोठलादो णिक्कमिअ वुन्दावनं गच्छन्तो कण्हो सिणिद्धेहिं
पिदरेहिं जसोआनन्देहिं लालिज्जइ । (ख)

पौर्णमासी—(विलोक्य । सहयम् ।)

अयं नयनदण्डितप्रवरपुण्डरीकप्रभः

प्रभाति नदजागुडम्रजविडम्बिपीताम्बरः ।

अरण्यजपरिष्क्रियादमितदिव्यवेपादरो

हरिन्मणिमनोहरद्युतिभिरुज्ज्वलाङ्गो हरिः ॥ १७ ॥

तदहं मोदकसंपादनाय गच्छेयम् । त्वं विशाखां याहि ।

(इति निष्क्रान्ते ।)

विष्कम्भकः ।

(ततः प्रविशति यथानिर्दिष्टः कृष्णः ।)

श्रीकृष्णः—(पुरस्तादवलोक्य । सानन्दम् ।)

श्रेणीभूतवपुः श्रियामभिमुखे गोमण्डलीनां क्रमा-

दासां स्फाटिकगण्डशैलपटलीपाण्डुत्विपां व्याजतः ।

(क) यथाज्ञापयति भगवती ।

(ख) आर्ये, पर्येष राममधुमङ्गलश्रीदामप्रभृतिभिः सहचरैः सार्धं गोकुला-
निष्क्रम्य वृन्दावनं गच्छन्कृष्णः स्निग्धाभ्यां पितृभ्यां यशोदानन्दाम्भ्यां लल्यते ।

मयेति । अपदेशात् छलात् ॥ अयमिति । अयं श्रीकृष्णः प्रभाति । जागुडं कुङ्कुमं
तस्य म्रजः समूहः । परिष्क्रिया अलङ्कारः । 'अलङ्कारस्त्वामरण परिष्कारो विभूषणम्,'
'गारुमत मरकतमद्मगर्भं हरिन्मणिः' इत्यमरः ॥ १७ ॥ विष्कम्भकेति । 'भवेद्विष्कम्भको
भाविभूतवत्त्वशमूचकः' ॥ यथेति । यथानिर्दिष्टः कृष्णः प्रविशति । कृष्णः सानन्दं
आह—श्रेणीति । गोमण्डलीनां व्याजतः मन्दाकिनी स्वर्गद्वा द्वादपुरादभिमुखे चत्कन्द ।

शङ्के ज्ञातगुणा पुरंदरपुराच्चस्कन्द मन्दाकिनी

वृन्दारण्यविहारिधन्ययमुनासेवाप्रमोदार्थिनी ॥ १८ ॥

नन्दः—वत्स, साधु वर्णितम् । किं तु गोष्ठलक्ष्मीरपि पृष्ठतः प्रेक्ष्य-
तामिति । (परावृत्य ।)

विशालैर्गोशालैर्बहुशिखरशाखाविततिभिः

परीतैः संवाधीकृतसविधमम्भोधिगहनम् ।

समृद्धामागोवर्धनकटकमाकालियहृदं

श्रियं विभ्रद्गोष्ठं स्फुरति परितस्त्रायकमिदम् ॥ १९ ॥

कृष्णः—सखे मधुमङ्गल, दूरमनुयातोऽसि तातेन । तदविलम्बम-
म्बया सार्धं गोष्ठं प्रविश्यताम् ।

यशोदा—जाद, किति अवरण्हे वि गोडं ण सुमरसि जं परमादरेण
मए रन्धिदाइ पच्चहं सीअलीहोन्ति मिट्ठणाइं । (क)

मधुमङ्गलः—गोडलेसरि, सुणाहि । (ख) (इति चत्कृतेन ।)

गोभ्यः शपे किमपि दूषणमस्य नास्ति

(इति वागुपक्रमे कृष्णः सखेहमेन पश्यति ।)

मधुमङ्गलः—

ताभिर्यदेव रमसादभिकृप्यमाणः ।

(क) जात, किमित्यपराङ्हेऽपि गोष्ठं न स्मरसि, यत्परमादरेण मया रन्धितानि
प्रत्यहं शीतलीभवन्ति मिथ्यान्नि ।

(ख) गोकुलेश्वरि, शृणु ।

भागतेत्यर्थः । इति शङ्के । कथमूता । वृन्दारण्यविहारिण्या यमुनायाः सेवाजन्यप्रमोद एव
अर्थो यस्याः सा ॥ १८ ॥ विशालैरिति । बहुना शिखराणां गृहप्राणां शाखानां गृहप्रा-
न्तानां विततयो विस्तारास्त्राभिः परीतैः व्याप्तैः गोशालैः संवाधीकृतं सकीर्णीकृतं स-
विधं समीपं यस्य तत् । पुनः कीदृशं गोष्ठम् । आगोवर्धनकटकं गोवर्धननितम्बमभि-
व्याप्य । 'कटकोऽधो नितम्बोऽदे' इत्यमरः । आकालियहृदं कालियहृदपर्यन्तम् । स-
मृद्धा समृद्धिमतीम् । श्रियं शोभाम् । विभ्रत् भारयत् पुष्पहृत् ॥ १८ ॥ सख इति ।
तातेन दूरमहमनुयातोऽसि । पिता दूरं मम । पश्चादागच्छतीत्यर्थः ॥ गोभ्य इति ।

कुञ्जं विशत्यधिककेलिकलोत्सुकाभिः

(इति वाग्धमासी)

कृष्णः—(सापञ्चपमात्मगतम् ।) व्यक्तमेष बालिशो बल्लवीभिरिति वक्ष्यति । तदेनं संज्ञया निवारयामि । (इति शिरस्त्रितो धूनयति ।)

मधुमङ्गलः—भो वज्रस्स, किंति मं निवारसि जं णिच्चिदं अज्ज अजाया अग्गदो एदं विणविस्सम् । (क)

कृष्णः—(स्वगतम् ।) हन्त, लज्जाजाले जाल्मधियाहं पातितोऽस्मि ।

मधुमङ्गलः—

पीताम्बरस्त्वरितमम्ब सुहृद्दटाभिः ॥ २० ॥

कृष्णः—(सानन्दमात्मगतम् ।) कथमन्यदेवास्य हृद्गतम् ।

यशोदा—वच्छ मधुमङ्गल, सच्चं ललिदापहुदीओ ओववालिआओ अ मह इदं कहेन्ति ता डिम्भए हदम्हि । (ख)

नन्दः—कुटुम्बिनि, कच्चिदनुरूपा निरूपितास्ति गोकुले काचिद्वालिका यामुद्वाहयामो वत्सम् ।

यशोदा—अज्ज, दुद्धमुहस्स वच्छस्स दाणिं को क्खु उवाहाओ-सरो । (ग)

मधुमङ्गलः—(अपवार्यं ।) वज्रस्स, सच्चं दुद्धमुहोऽसि जं दुद्धलुद्धाई गोवकिसोरीसहस्साई तुज्झ मुहं पिअन्ति । (घ)

(क) भो वज्रस्य, किमिति मां निवारयसि यस्मिंश्चित्तमघ आर्याया अमत इदं विज्ञापयिष्यामि ।

(ख) वत्स मधुमङ्गल, सत्यं ललिताप्रभृतयो गोपवालिकाश्च मम इदं कथयन्ति तद्विन्मैर्हतास्मि ।

(ग) आर्य, दुग्धमुखस्य वत्सस्येदानीं कः एतु उद्वाहावसरः ।

(घ) वज्रस्य, सत्यं दुग्धमुखोऽसि यदुग्धलुब्धानि गोवकिशोरीसहस्राणि तय मुखं पिबन्ति ।

गोत्र्यः एते गवां शपथ करोमि । तामिः प्रसिद्धाभिः । रमणात् हर्षात् । कुत्र प्रविशतीति योज्यम् । 'रमसो हर्षयोग्यो' इति विश्वः ॥ २० ॥ व्यक्तमिति । पादिशो मूर्धः । 'संरा स्थापेतना नाम दन्तावधार्यसूचना' शयमरः ॥ हन्तेति । 'जाल्मोऽग्रमीक्ष्यकारी स्यात्' इत्यमरः ॥ अपेति । रहस्यमन्यस्य यस्मिंश्चित् कस्यते तत्र अपवार्येति नाट्यो-

(कृष्णः स्मित करोति ।)

नन्दः—धत्स, पश्य पश्य ।

अहह कमलगन्धेन सौन्दर्यवृन्दे
विनिहितनयनेयं त्वन्मुखेन्दोर्मुकुन्द ।

कुचकलशमुस्त्राभ्यामम्बरकोपमम्बा

तव मुहुरतिहर्षाद्वर्षति क्षीरधाराम् ॥ २१ ॥

(इति कृष्णमालिङ्ग्य सानन्दम् ।)

जितचन्द्रपरागचन्द्रिकानलदेन्दीवरचन्दनश्रियम् ।

परितो मयि शैत्यमाधुरीं वहति स्पर्शमहोत्सवस्तव ॥ २२ ॥

कृष्णः—तात, बुभुक्षाकृष्टमपि मत्प्रतीक्षया स्वयं तत्सम्भे गोकदम्य-
कम् । तन्निवर्तेतां तत्रभवन्तौ ।

नन्दः—यथाह वत्सः । 'इति सज्जेहं कृष्णमवलोकयन्सभायौ निष्क्रान्तः ।)

कृष्णः—(पुरोऽवलोक्य ।)

सुगन्धौ माकन्दप्रकरमकरन्दस्य मधुरे

विनिस्पन्दे वन्दीकृतमधुपवृन्दं मुहुरिदम् ।

कृतान्दोलं मन्दोन्नतिभिरनिलैश्चन्दनगिरे-

र्ममानन्दं वृन्दाविपिनमतुलं तुन्दिलयति ॥ २३ ॥

रामः—श्रीदामन्, पश्य पश्य ।

वृन्दावनं दिव्यलतापरीतं लतास्तु पुष्पस्फुरिताग्रभाजः ।

पुष्पाण्यपि स्फीतमधुव्रतानि मधुव्रताश्च श्रुतिहारिगीताः ॥ २४ ॥

क्तिः । तथा च यशोदामथावयितुं कृष्ण प्रत्याह । यथोक्तम्—'रहस्य कथ्यतेऽन्यस्य
पराश्रयापवारितम्' इति ॥ अहहेति । कथं तस्यैव गन्धोऽस्त्येति । 'उपमानाश्च' इति इन्
समासान्तः । अम्बरं वस्त्रम् । कोप कोपयित्वा । आर्द्राकृत्येत्यर्थः । 'चेलेः कोपेः' इति णमुल् ।
जितेति । चन्द्रपरागस्य कर्पूरस्य । नलदस्य वीरणमूलस्य ॥ गोकदम्यक गोसमूहः । तत्र
पूर्वभवच्छन्दप्रयोगः सादरसुख्यर्थे ॥ सुगन्धाविति । कथं भूतं वृन्दाविपिनम् । माक-
न्दप्रकरस्य आघसमूहस्य यो मकरन्दस्तस्य सुगन्धौ मुहुर्वन्दीकृत मधुपवृन्द येन ।
तथा च वन्दीजनो गुणवन्तं राजान यथा सुवन्ति तथैव भ्रमरोऽपि तुन्दिलयति

कृष्णः—सखे मधुमद्गल, भवद्विधानामासत्तिशंसिभिर्वशीगीतैरानन्द-
यामि वृन्दाटवीवास्तव्यान् । (इत्यधरे वेपुं विन्यस्यति ।)

रामः—(शाययम् ।) हन्त, परस्परविपर्यस्तस्वभावानामपि भावानां धर्म-
विपर्ययः पदयत ।

जातस्तन्मतया पयांसि सरितां काटिन्यभाषेदिरे

प्रावाणो द्रवभावसंचलनतः साक्षादमी मार्दवम् ।

स्थैर्यं वेपथुना जहुर्मुहुरगाज्जाप्याद्भर्ति जद्भर्मा

वंशी चुम्बति हन्त यामुनतटीक्रीडाकुटुम्बे हरी ॥ २५ ॥

मधुमद्गलः—ही ही अचरिजम् ।

पठरदरगलन्दच्छीरकलोलिनीदि

जअयुमुमलदाणं हन्त सेभं गुणन्ती ।

विधिअ महुरवंशीगादपीऊगपूरं

कुरइ गरुअमौज्ज्मलगम्भिदा धेणुपत्ती ॥ २६ ॥

(२६ २१५ हानेन चालयन् ।) भो विजयमम्म, कीम निज्भरं गच्छापणि ।

एताण् भेअ धेणुजादीण् एमा उग्मादिमा पदरी । एत्थ उण निमित्तमेधं

अणु तुमम् । (क)

(आकाशे ।)

रन्ध्रन्मृत्तुभृतश्चमत्कृतिपरं कुर्वन्मुहुस्तुम्बुरं

ध्यानादन्तरयन्सनन्दनमुस्मान्विसापयन्वेधसम् ।

औत्सुक्यावलिभिर्बलिं चटुलयन्मोगीन्द्रमाधूर्णय-

न्भिन्दन्नण्डकटाहमितिमभितो वभ्राम वंशीध्वनिः ॥ २७ ॥

रामः—(सहपंम् । ऊर्ध्वमवलोक्य खगतम् ।) कथं मेघान्तरितोऽयं सुरार्षिः
पद्मपुपवीणयामास ।

(पुनराकाशे कलकलः ।)

मधुमङ्गलः—(ऊर्ध्वमवलोक्य समयम् ।) अठ्वम्हणं अठ्वम्हणम् ।
भो भो, पलाअम्ह पलाअम्ह । (क)

श्रीदामा—बाउल, किंति णिरगलं पलवसि । (ख)

मधुमङ्गलः—(ऊर्ध्वमवलोक्य । समयम् ।) अरे मुक्ख गोआलिआ, किं
ण पेक्खसि । एसो समारूढहंसो णग्गेण भुअङ्गधारिणा केणवि वेदालेण
सद्धं चउम्मुहो को वि जक्खो रक्खसो वा आअच्छदि । (पुनर्वाक्य सो-
त्कम्पम् ।) ही माणहे, एदे अ अच्छीहिं पूरिदसब्बङ्गं कं पि दाणअं अग्गे-
फदुअ अवरे असुरा गअणं आक्कमन्ति । ता संकेमि हृदकंसस्स किंकरा
हुविस्सन्दि । (इति सत्रासं कृष्णकक्षान्तरे शिरस्तिरयति ।) (ग)

कृष्णः—(खगतम् ।) कथमेते वेणुनादमाधुरीभिरारूढाः पयोदवीधी-
मवगाहन्ते दिशामधीशाः । (इति पुनर्वैष्णु कथयति ।)

(क) अत्रद्विष्यमत्रद्विष्यम् । भो भोः, पलायामहे पलायामहे ।

(ख) बाउल, किमिति निरगलं प्रलपसि ।

(ग) अरे मूर्ख गोपाल, किं न पश्यसि । एष समारूढहंसो नग्गेन भुजङ्गधा-
रिणा केनापि वेदालेन सार्धं चतुर्मुखः कोऽपि यद्धो राक्षसो वागच्छति । ही
मन्यामहे, एते चाक्षिभिः पूरितसर्वाङ्ग कमपि दानघमग्रेकृत्य अपरेऽसुरा गगन-
माक्रमन्ति । तच्छङ्के हृदकसस्य किंकरा गविष्यन्ति ।

नदी ॥ रन्ध्रमिति । तुम्बुरं नारदस्य सहचरम् ॥ उपवीणयामास वीणया जगौ । 'सत्या-
पपाश—'इत्यादिना शिञ्च ॥ अत्रद्विष्य अवध्या वयम् । 'अत्रद्विष्यमवध्योक्तौ' इत्यमरः ॥
ही माणहे इति । ही विख्याये माणहे मन्यामहे ॥ सत्रासंमिति । भयात्क-

मधुमङ्गलः—(विलोक्य सोच्छ्वासमात्मगतम् ।) एदे दुष्टदाणवा वअस्सस्स वेणुसद्दमेत्तेण भेम्हला भविअ सज्जसेण मुज्झन्ति । ता जीइदो म्हि । (इति साटोप परिक्रम्य प्रकाशम् ।) रे रे दुष्टा असुरा, चिद्धव चिद्धव । एसो हं सावेण चावेण वा तुह्माणं मुण्डाइं खण्डेमि । (इति दण्डमुचम्य मुहुर्ध्वं कूर्दति ।) (क)

रामः—(विहस्य ।) वयस्य, मैवं ब्रवीः । एतौ भगवन्तौ हरहिरण्यगर्भौ । सव्यतश्चामी पुरंदरादयो वृन्दारकाः ।

मधुमङ्गलः—सुष्ठु । (समाश्रय्य ।) भो, जाणन्तेण चेअ मए एदं परिहसिदम् । तदो तुन्हेहिं क्खु रक्खसबुद्धीए भील्लएहिं पलाइदुं पउत्तम् । (ख)

कृष्णः—(सित्वा ।) हंहो देवानां प्रिय, निजामेव जाल्मतां तासु संक्रामयसि ।

रामः—पश्यत पश्यत ।

अष्टाभिः श्रुतिपुटकैर्नवैवैणवकाकलीं कलयन् ।

शतधृतिरपि धृतिमुक्तो मरालपृष्ठे मुहुर्लुठति ॥ २८ ॥

(भाकाशे पुनर्वाणागीतिः ।)

उदिते हरिवक्त्रेन्दौ वेणुनादसुधामुचि ।

हन्त रुद्रसमुद्रेण स्वमर्यादा विलङ्घिता ॥ २९ ॥

रामः—

सोत्कण्ठं मुरलीकलापरिमलानाकर्ण्य धूर्णचनो-

रेतस्याक्षिसहस्रतः सुरपतेरश्रूणि सधुर्धुवम् ।

(क) एते दुष्टदानवा वयस्यस्य वेणुशब्दमात्रेण विहृता भूत्वा साग्रसेन मुष्यन्ति । तज्जीवितोऽस्मि । रे रे दुष्टा असुरा, तिष्ठत तिष्ठत । एषोऽहं शवेन चापेन वा युष्माकं मुण्डानि खण्डयामि ।

(ख) सुष्ठु । भोः, जानतैव मयेदं परिहसितम् । ततो युष्माभिः गच्छ राक्षसबुद्ध्या भीरुभिः पलायितुं प्रयत्नम् ।

अस्य कथान्तरे मधुमङ्गलः शिरस्त्रिरयति प्रिरधीनं करोति ॥ हंहो इति । हे देवानां प्रिय । पशो इत्यर्थः ॥ अष्टाभिरिति । नवां नूतनाम् । शतधृतिर्भद्रा । मरालस्य हंसस्य ॥ सोत्कण्ठमिति । मुरलीकलायाः परिमलान्विमर्दान् । मुरलीबद्धगन्ध्याप्रियानित्यर्थः ।

चित्रं वारिधिरान्वितापि तरसा यैरद्य धारामयै-

वृंरात्पश्यत देवमातृकमभूद्वृन्दाटवीमण्डलम् ॥ ३० ॥

कृष्णः—(खगतम् ।) पुराणानामभीषां पुरस्ताद्विहारे संकुचन्ति मे चेतोवृत्तयः । तदग्रे यामि । (इति तस्मिन्मन्तरमासाद्य प्रकाशम् ।) सखे मधुमङ्गल, पश्य माधवीया वनमाधुरीम् ।

कचिद्भृङ्गीगीते कचिदनिलमङ्गीशिशिरता

कचिद्वल्लीलासं कचिदमलमल्लीपरिमलः ।

कचिद्भाराशाली कनकफलपालीरसभरो

हृषीकाणा वृन्दं प्रमदयति वृन्दावनमिदम् ॥ ३१ ॥

मधुमङ्गलः—भो वयस्स, एदा पदुङ्गभङ्गभञ्जकरिण किं मे कौ-
वृहलं तुज्ज वृन्दाटहृ । अहं खलु चतुर्विहर्हि अण्णेहिं सविन्दिअहा-
रिणीं गोकुलेसरीण रसवद् जेष दहूण रज्जेमि । (क)

कृष्णः—वयस्य, वन्दस्व वृन्दाटवीमेव । स्फुटमस्या पुराणवल्लरीभि-
रपि तवाभीष्टं फलमुल्लासयितुं समर्थ्यते ।

मधुमङ्गलः—भो पिअवयस्स, तुभं सच्चवादिचि सव्वलोएहिं भणि-
ज्जसि । ता इमस्स तुज्ज वज्जणस्स मए परिच्छा कादव्वा । (इत्यञ्जलिं यत्वा ।)
भो वल्लरीय, एसो हं वन्दामि । बुहुक्खिदो मे वयस्सो । ता देन्तु खण्डल-
ज्जुआहं । (ख)

(क) भो वयस्य, एतत्पदुङ्गभङ्गभयकर्या किं मे कौतूहलं तव वृन्दाटव्या । अहं
खलु चतुर्विधैरङ्गैः सर्वेन्द्रियहारिणीं गोकुलेश्वर्या रसजतीमेव दृष्ट्वा रज्यामि ।

(ख) भो प्रियवयस्य, त्वं सत्यवादीति सर्वलोकैर्भग्यसे । तदेतस्य तव यच्चनस्य
मया परीक्षा कर्तव्या । भो वल्लर्य, एषोऽहं वन्दे । बुभुक्षितो मे वयस्य । तद्ददन्तु
खण्डलज्जुकानि ।

‘परिमले विमर्देऽपि स्थान्मनोहासिगन्धवत् । रती विमदा विकसदेहरागादिसौरभे ॥’
इति विश्व । देवमातृकं वृष्ट्यम्बुपालितम् । ‘देसो नयम्बुरष्टयम्बुसप्तजनीहिपालित ।
स्यातदीमातृको देवमातृकश्च यथाक्रमम् ॥’ इत्यमरः ॥ सखे इति । माधवीया माधवो
वसन्तः कृष्णश्च तत्सवन्धिनीम् । कचिदिति । भङ्गी मान्द्यम् । मन्दानिलस्य शैत्यमित्य-
र्थः । ‘समी कनकदाहिनी’ इत्यमरः । हृषीकाणा ध्रुवणनासिकात्रैत्रत्वग्रसनानामिन्द्रिया-
णाम् ॥ भो पिअ इति । तथा च एतस्याः सखाशात् खण्डलज्जुव्याप्तौ सभावनापि

(प्रविश्य मोदकपात्रहस्ता पौर्णमासी ।)

पौर्णमासी—चन्द्रानन, गृहाण रसज्ञामोदकानमूनमोदकान् ।

रामः—(समितम् ।) वयस्य, दृष्टा जरद्वल्लरीवदान्यता ।

पौर्णमासी—संकर्षण, जरद्वल्लरीवदान्यतेति भण्यताम् ।

कृष्णः—आर्ये, केयं जरद्वल्लरी ।

पौर्णमासी—चन्द्रमुख, मुखरा ।

कृष्णः—तया किमकाण्डे खण्डलङ्कुकानि समर्पितानि ।

पौर्णमासी—नप्त्री तावदेतया अभिमन्योः पाणौ परिणायिता । तदु-
त्सवामिरूपः समुदाचारोऽयमनुसत्ते ।

कृष्णः—केयं नप्त्री ।

पौर्णमासी—राधाभिधाना काचिदानन्दकौमुदी ।

कृष्णः—(सरोमाद्यम् । खगत्तम् ।) श्रुतं नूनमम्बयोः संवादे शश्वदस्याः
सौष्ठवम् । (इति कम्पमानो श्रीडां नाटयति ।)

पौर्णमासी—(खगत्तम् ।) कृष्णं विलक्षमवेक्ष्य नूनं रामः सव्याजमसौ
सव्यतः प्रयाति ।

कृष्णः—(पुनरात्मगतम् ।) विक्रियां संगोपयितुं प्रसङ्गान्तरमङ्गीकुर्वाम् ।
(प्रकाशम् ।) आर्ये, अद्य मधुवासरे त्वयापि काचिन्महोत्सवलक्ष्मीरलंक्रि-
यताम् । पश्य जरद्वल्लरीश्रेणीरियं फुल्ला पल्लविता च ।

पौर्णमासी—(समितम् ।) नागर, तवैव महोत्सवानामवसरोऽयं सं-
वृत्तः । यदत्र पुष्पाणां पल्लवानां च तृणया बल्लवानां विलासिन्यः
समेप्यन्ति ।

नास्ति । अतः स्वनाम्ना तत्प्राथम्ये सर्वे हसिष्यन्तीत्यभिप्रेत्य वयस्ये कृष्णे युयुशारोपः कृत-
इति भावः ॥ चन्द्रानन इति । रसज्ञाया जिह्वाया रसज्ञा ॥ नप्त्रीति । परि-
पूर्णे नीम् विवाहायैवन्तो हेतुमन्त्रिचो विवाहोत्सवामिरूपः । सम्यगुद्गृष्टाचारोऽयं
मुखरया अनुसत्ते अनुसरणं चक्रे ॥ श्रीडां नाटयतीति । पुलकदम्पाभ्यामुत्पत्ता
लज्जाभिनयति ॥ विलक्षेति । विलक्षं विस्मयान्वितम् । 'विलक्षो विस्मयान्वितः'
इत्यमरः ॥ अथेति । महोत्सवदायकलक्ष्मीः शोभा अनङ्किततां गृप्सतीकियताम् ।

कृष्णः—(सस्मित तिर्यग्नेत्र्यः ।) आर्ये, ततः किम् ।

पौर्णमासी—(विहस्य ।) विलासिन्, स्ववासनानुसारादन्यथा मा शङ्किष्टाः । परमेवमभिप्रायासि । ततस्तासां शून्येषु सन्नसु सखिमिते सुखमपहर्तव्यानि गव्यानि ।

कृष्णः—धूर्ते, किं परिहस्यते । पश्य कोमलमञ्जरीमवचिन्वतीनां बल्लवीनां मण्डलेन खण्डितानि मे वृन्दाटवीशाखिविटपानि । तदेतास्ते निवारणीयाः ।

पौर्णमासी—मोहन, नव्यस्तवकोत्तंसिना भवतैव समुल्लासितोऽयं कुसुमेपुरागो बल्लवीनाम् । ताः कथमितो निवार्यताम् ।

कृष्णः—(स्मिता ।) अयि बलाकावलक्षकेशि, कथोपक्रमाद्वक्रमेव पन्थानमधिरूढासि । यदपराधिकास्वपि बल्लवीषु पक्षपातं न मुञ्चसि ।

पौर्णमासी—सुन्दर, संप्रति सराधिकाः खलु बल्लव्यः कथमपराधिकाः सन्तु । तेन ते प्रियस्य पुन्नागस्यापि सुमनस्तेयं हठेन करिष्यन्ति ।

कृष्णः—(स्वगतम् ।) हन्त, कथं मनोहारिणी सैव दैवात्पुनरावर्तते राधिकावार्ता ।

मधुमङ्गलः—(स्वगतम् ।) कहां राहिति णाममेत्तएण उम्मणाएदि एसो । (प्रकाशम् ।) भो वयस्स, मा क्खु इमाए उवरि णिब्भरं सितिण्णो होहि । (क)

(क) कथं राधेति नाममात्रेणोन्मनायत एष । भो वयस्य, मा खल्वेतस्या उपरि निर्भरं सत्पुणो भव ।

स्वस्तीकारेणैव शोभापि भूषिता भविष्यतीत्यर्थः ॥ विलासिन्निति । तासां बल्लवीनां शून्येषु गृहेषु ते तव मधुमङ्गलप्रभृतिसखिभिः सुखं गव्यानि प्रहर्तव्यानि ॥ नव्येति । नवपुष्पस्तवकोत्तंसमालङ्क्य तादृशमात्मनापि कर्तुं बल्लवीनां कुसुमेषु रागं आपद्मो जात इति प्रकटोऽर्थः । वस्तुतस्तु कुसुमेषुः कन्दर्पस्तदागस्तदावेशः ॥ अथीति । बलाका वक्रपङ्क्तिः सा इव बल्लवा धवलाः केशा यस्या हे तथाविधे । जरया तव एतादृशं पालित्वं जात तदपि कामकर्मठताकौटिल्येति भावः । अपराधिकासु अपराधकर्त्राणु । पक्षपातं साहाय्यम् ॥ सुन्दर इति । सराधिका राधिकया सह वर्तमानाः । अपराधिका अपगता राधिका याभ्यस्तथाविधा कथं सन्तु । पुन्नागस्य वृक्षस्य, पक्षे पुरुषप्रेष्ठस्य

कृष्णः—(सप्रणयरोपम् ।) धिग्वाचाल, कुत्राहं सतृष्णः ।

मधुमङ्गलः—भो, मा कुप्सह । सरसाए मनोहरालीए उवरि चि भणामि । (क)

कृष्णः—सखे, आन्तोऽसि । नेमानि मनोहराख्यानि किंतु मौक्तिकाख्यानि लङ्गुकानि ।

मधुमङ्गलः—(विहस्य ।) पिअवअस्स, ण क्खु अहं भमिसीले राहाचक्के वट्टामि । कुदो भमिस्सम् । (ख)

पौर्णमासी—(स्वगतम् ।) सत्य परिहस्यते वटुना, यदेव भावोद्वृत्तचेतोवृत्तितया वैलक्ष्यभागमिलक्ष्यते तदद्य पूर्णकामासि । (प्रकाशम् ।) सुन्दर, कृतमन्त्रोत्कण्ठया । सा विष्णुपदवीथीसचारिणी राधा नृलोके केन लभ्यताम् ।

कृष्णः—(सस्मितम् । विष्णुपदवीथीमवेक्ष्य राममनुसर्पन् ।) आर्य, व्यतीतेय मध्याह्नमर्यादा । ततः कालिन्दीतीरेऽवतीर्य समापयन्तु भवन्तः पशूनामापानीयतृष्णाम् । स्वदयन्तु च स्वादूनि लङ्गुकानि । मया तु सुहृत्तमाभ्या श्रीदामसुबलाभ्या सह मुहूर्तमग्रतो विश्रमितव्यम् ।

(राम सस्मिन्नि सह निष्क्रान्त ।)

पौर्णमासी—(स्वगतम् ।) मयापि प्रतिच्छन्दस्य सिद्धिमवधारयितु गन्तव्यम् । (इति कृष्णमभिनय परिक्रमति ।)

(क) भो, मा कुप्य । सरसाया मनोहरस्या उपरीति भणामि ।

(ख) प्रियवयस्य, न खल्वहं भ्रमिशीले राधाचक्रे वर्ते । कुतो भ्रमिष्यसि ।

तव । सुमनसां पुष्पाणाम्, शोभनमनसश्च ॥ मनोहरालीति । मनोहराख्यमोदकध्रेण्या उपरीति प्रकटोऽर्थः । मनोहरा आली सखी राधा तस्या उपरीति वास्तव । राधाचक्र इति । राधानक्षत्रोपलक्षितचक्रे ज्योतिष्यके इति प्रकटोऽर्थः । भ्रमिदायित्वादाधैव चक्र तस्मिन्निति वास्तव । तत्र त्वमेव वर्तमानो लक्ष्यसे इति भावः ॥ सत्यमिति । भावेन उद्वृत्ता उद्धता चेतोवृत्तिर्यस्य । तत्त्वेन राधाचक्रं ज्ञातुमहमुत्कण्ठ इति चेत् । कृतमन्त्रोत्कण्ठयेति अत्र राधाचक्रे विषये उत्कण्ठया कृतं अलमिति प्रकटोऽर्थः । अत्र राधायामुत्कण्ठया किं कार्यमिति वास्तव । सा तव स्वतः सिद्धेति भावः ॥ विष्णुपदेति । आकाशवर्त्मचारिणी राधा तन्नामनक्षत्रमिति प्रकटोऽर्थः । विष्णोस्तव एव पदसचारिणी राधेति वास्तवार्थः । नृलोके केन लभ्यतामिति विवाहमात्रमभिमन्यो संभोगस्तु तवैवेत्यर्थः ॥ मयेति । प्रतिच्छन्दस्य चित्रपटस्य । नाटके सर्वत्र परिक्रमण केवलं गमन-

कृष्णः—(पदान्तरे स्थित्वा ।) सखे श्रीदामन्, किं दृष्टपूर्वा ते जगद-
पूर्वा राधा ।

(श्रीदामा सलज्जस्मितं मुखमवाचयति ।)

सुबलः—यअस्स, दिट्ठपून्विचि किं एत्तिअं भणासि । णं इमस्स वहिणी
क्खु एसा । (क)

कृष्णः—तदेहि । क्षणमत्र कदम्बसंवाधे रोधसि निविश्य राधानुधा-
वनादुद्वेगि चेतो वंशीवादनविनोदेनान्यतः क्षिपामि ।

(इति निष्क्रान्ताः ।)

पौर्णमासी—(परिक्रम्य पुरः पश्यन्ती सानन्दम् ।) कथमित एव वय-
सया विहस्यमाना विक्रीडति मे वत्सेयं राधिका । (इति लतान्तरे स्थित्वा ।)

बलादक्ष्णोर्लक्ष्मीः कवलयति नव्यं कुवल्यं

मुखोल्लासः फुल्लं कमलवनमुल्लङ्घयति च ।

दशां कष्टामष्टापदमपि नयत्याङ्गिकरुचि-

र्विचित्रं राधायाः किमपि किल रूपं विलसति ॥ ३२ ॥

तदेतयोर्निर्मलनर्मगोष्ठीप्रतिबन्धं परिहरन्ती विरुनिरुद्धेनाधुना विशाखां
यामि ।

(इति निष्क्रान्ताः ।)

(ततः प्रविशति ललितयानुगम्यमाना राधिका ।)

राधिका—हला ललिदे, किं करेदि अज्जिआ । (ख)

(क) वयस्य, दृष्टपूर्वेति किमेतावद्गणसि । नूनमेतस्य भगिनी खल्वेवा ।

(ख) हला ललिते, किं करोत्यार्या ।

मेव ॥ पदेति । पदान्तरे प्रदेशान्तरे । 'पद व्यवसितित्राणस्थानलक्ष्माद्विवस्तुषु' इत्य-
मरः । ते तत्र दृष्टपूर्वा ॥ सुबलवाक्येन सलज्जः सन् बलदेवनिकटे किञ्चिन्मिषेण श्री-
दामान् प्रस्थाप्य सुबलं गृहीत्वान्यत्र गच्छन् श्रीकृष्ण आह—तदेहीति । कदम्बैः
संवाधे सकीर्णे । रोधसि पुलिने ॥ बलादिति । अष्टापद स्वर्णम् । तत्तस्मादेतयोः राधा-
ललितयोर्मर्दने सति निर्मलपरिहासगोष्ठी न भविष्यति । अतस्तत्प्रतिबन्धं परिहरन्ती
अहम् ॥ हलेति । हला हे सखि । 'हण्डे हञ्जे हञ्जह्वानं नीचां चेटीं सखीं प्रति' इत्य-

ललिता—सहि, तुह सुरदेवस्स पूआकिदे एसा तमालतले वेदिअं णिम्मादि । (क)

राधिका—(पुरोऽवलोक्य ।) हला ललिदे, सङ्गेमि सा च्चेअ एसा वुन्दाडई जाए माहुरी तुए पुणो पुणो मम वण्णीअदि । (ख)

ललिता—हला, सा ज्जेअ एसा कण्हस्स लीलारुक्खवाडिआ । (ग)

राधिका—(सौत्पुन्यमात्मगतम् ।) अहो मधुरत्तं दोणं अच्छराणम् । (प्रकाशम् ।) सहि, कस्सत्ति मणासि । (घ)

ललिता—(साकृतस्मितम् ।) हला, मणामि कण्हस्स त्ति । (ङ)

राधिका—(पुनः स्वगतम् ।) हन्त, जस्स णामावि रामाचित्तं इत्थं मोहेदि सो क्खु कीदिसो वा णामि त्ति । (इति सावहित्य प्रकाशम् ।) हला, इमाइं णिउज्जोवरि पुज्जिदाइं गुज्जाफलाइं विइणिस्सम् । (च)

ललिता—(सपरिहासम् । संस्कृतेन ।)

देहं ते भुवनान्तरालविरलच्छायाविलासास्पदं

मा कौतूहलचञ्चलाक्षि लतिक्राजाले प्रवेशं कृथाः ।

नव्यामञ्जनपुञ्जमञ्जुलरुचिः कुञ्जेचरी देवता

कान्तां कान्तिभिरङ्कितामिह बने निःशङ्कमाकर्षति ॥ ३३ ॥

(क) सहि, तय सूर्यदेवस्य पूजाकृते एसा तमालतले वेदिकां निर्माति ।

(ख) हला ललिते, शङ्गे सैवैषा वृन्दाटयी यस्या माधुरी त्वया पुनः पुनर्मम वर्ण्यते ।

(ग) हला, सैवैषा कृष्णस्य लीलारुक्खवाटिका ।

(घ) अहो मधुरत्वं द्वयोरक्षरयोः । सहि, कस्येति मणमि ।

(ङ) हला, मणामि कृष्णस्येति ।

(च) हन्त, यस्य नामावि रामाचित्तमित्य मोहयति स स्वल्प कीदृशो वा नामोति । हला, इमानि कुजोपरि पुज्जितानि निगुज्जाफलानि विचेप्यामि ।

मरः ॥ आर्या शत्रु ॥ सावहित्यमिति । साकारगोपन यथा स्यात्तथा आह ॥ देह-
मिति । भुवनानामन्तराले मध्ये विरल अनुपलभ्यमाना यादृशायाः कान्तयस्तासां
विलासास्पदं विहारगृहम् । कान्तुकेन गुञ्जाचयनार्थं चञ्चले अधिष्ठी यस्या दे तपामूले ॥

राधिका—(किञ्चिद्भवेत् परावृत्त्या सनमैस्मितम् ।) सहि ललिते, ताए दे-
अदाए णूं तुमं आअडिदासि जं एदं जाणासि । (क)

ललिता—(विहस्य ।) हला, मं कीस एसा आअडुदु । न कखु अहं
तुमं विअ कन्तीहिं अडिदा । (ख)

(नेपथ्ये वंशीध्वनिः ।)

राधिका—(निश्चय्य सचमत्कारं खगतम् ।) अम्मवे, इमस्स मोहणत्तणं
सइस्स । (इति वैवश्यं नाटयति ।) (ग)

ललिता—(विलोक्य खगतम् ।) हुं, एसा कोमलाङ्गी कुरङ्गी पढमं
जाले निवडिदा । (घ)

राधिका—(प्रयत्नेन धैर्यमालम्ब्य । खगतम् ।) अवि णाम णं सदांमि-
अपूरं उगिरन्तं जणं पेक्खिस्सम् । (ङ)

ललिता—(उपसृत्य ।) हला राद्धि, अत्थि मदुवरि तुह विअडुदुद्धी । (च)

राधिका—हला, कीस एव्वं मणासि । तुमं जेव्व तत्थ पमाणम् । (छ)

ललिता—कधेदु पियसही किंति अकाण्डे विवसा असि तुमम् । (ज)

राधिका—(मलजम् । संस्कृतेन ।)

नादः कदम्बविटपान्तरतो विसर्प-

न्को नाम कर्णपदवीमविशन्न जाने ।

(क) सहि ललिते, तया देवतया नूनं त्वमाकृष्यसि यदिदं जानासि ।

(ख) हला, मां कस्मादेषाकर्षतु । न खल्वहं त्वमिव कान्तिभिरङ्गिता ।

(ग) आश्चर्यम्, अस्त्य मोहकत्वं शब्दस्य ।

(घ) हुं, एषा कोमलाङ्गी कुरङ्गी प्रथमं जाले निपतिता ।

(ङ) अपि नाम एन शब्दामृतपूरसुद्दिरन्तं जनं प्रेक्षिष्ये ।

(च) हला राधे, अस्ति मदुपरि तव विशुद्धबुद्धिः ।

(छ) हला, कस्मादेवं मणासि । त्वमेव तत्र प्रमाणम् ।

(ज) कथयतु पियसही किमित्यकाण्डे विवशासि त्वम् ।

किञ्चिदिति । परावृत्त्य गुणाचयनाविरुद्धा भूत्वा ॥ अपीरति । अपि सभावनायाम् ।
नाम प्राकारस्ये । कदापि भाग्यवशात्त जन दृश्यामीत्यर्थः ॥ विशुद्धेति । विशुद्धता तु-
द्दिरित्यर्थः । प्रश्नोऽयं अस्ति वा नास्ति चेति सत्यं कथ्यतामित्यर्थः । नाद इति ।

हा हा कुलीनगृहिणीगणगर्हणीयां

येनाद्य कामपि दशां सखि लम्बितासि ॥ ३४ ॥

ललिता—हला, एसो मुरलीरवो । (क)

राधिका—(सव्ययम् । संस्कृतेन ।)

अजडः कम्पसंपादी शस्त्रादन्यो निकृन्तनः ।

तापनोऽनुष्णताधारः कोऽयं वा मुरलीरवः ॥ ३५ ॥

(इत्युद्देशं नाटयन्ती ।) हला, णाहं मुरलीणाअस्स अणहिण्णा । ता अलं विप्पलम्भेण । फुडं एसो केण वि महाणाअरेण कोवि मोहणमन्तो पढीअदि । (ख)

(प्रविश्य चित्रपटदस्ता विशाखा ।)

विशाखा—(राधामवधारयन्ती स्वगतम् ।) दाणि अण्णादिसी एसा ल-
क्खीअदि । ता णूणं कण्हस्स वंसिआए डंसिदा । होदु । पुच्छिस्सम् । (ग)
(इत्युपपद्य प्रकाशम् । संस्कृतेन ।)

क्षोणीं पङ्किलयन्ति पङ्कजरुचोरक्ष्णोः पयोविन्दवः

श्वासास्ताण्डवयन्ति पाण्डुवदने दूरादुरोजांशुकम् ।

मूर्तिं दन्तुरयन्ति संततममी रोमाञ्चपुञ्जाश्च ते

मन्ये माधवमाधुरी श्रवणयोरभ्यासमभ्याययौ ॥ ३६ ॥

(क) हला, एय मुरलीरवः ।

(ख) हला, नाहं मुरलीनादस्यानभिज्ञा । तदलं विप्रलम्भेन । स्फुटमेव केनापि महानागरेण कोऽपि मोहनमन्त्रः पठ्यते ।

(ग) इदानीमन्यादृशी एवा लक्ष्यते । तद्धूनं कृष्णस्य वशिकया दद्या । मयतु । प्रक्ष्यामि ।

कदम्बवितपमध्याद्विसर्पन् विशेषेण चलन् कोऽपि नादोऽविद्यत् । तं नादं अहं न जाने येन नादेन प्रयोजककर्त्रा ॥ अजड इति । अजडो हिमभिन्नः । निकृन्तनरुद्धेदकः । 'कृती छेदने' इत्यपि धातुरस्ति । न उष्णतां धारयतीत्यनुष्णताधारः ॥ हलेति । विप्रलम्भेन प्र-
तारणावाक्येन ॥ प्रक्ष्यामीति । प्रथं करिष्यामि ॥ क्षोणीमिति । पङ्किलयन्ति पङ्किली-
कुर्वन्ति । ताण्डवयन्ति ताण्डवयुक्तं कुर्वन्ति । 'मत्स्यन्ताण्णिचो विन्मतोल्लेक' इति मनुषो

राधिका—(अनाकर्णितकेनैव सोत्कम्पम् ।) ललिदे, पुणो एसो सो जेव्व कोवि सद्दो विक्रमदि । (क)

ललिता—(संस्कृतेन ।)

एष स्यैर्यभुजङ्गसङ्घदमनासङ्गे विहङ्गेश्वरो

व्रीडाव्याधिधुराविधूननविधौ तन्वङ्गि धन्वन्तरिः ।

साध्वीगर्वभराम्बुराशिचुलकारम्भे तु कुम्भोद्भवः

कालिन्दीतटमण्डलीषु मुरलीतुण्डाद्वनिर्घावति ॥ ३७ ॥

राधिका—सहि, जादा मह हिअए कावि गुरुई वेअणा । ता गदुअ सुविस्सम् । (ख)

विशाखा—हला राहे, तुह वेअणाविद्धंसणं किंवि एदं ओसहं मह हत्थे बट्टदि । ता सेवेहि णम् । (ग)

राधिका—विशाखे, एहि । अङ्गणोवकण्ठे फुल्लकर्णिआरमण्डली-
च्छाअं अज्झासिअ पेक्खम्ह । (घ)

(इति निष्क्रान्ता सर्वे ।)

इति वेणुनादविलसो नाम प्रथमोऽङ्कः ।

(क) ललिते, पुनरेष स एव कोऽपि शब्दो विक्रमते ।

(ख) सखि, जाता मम हृदये कापि गुर्वी वेदना । तद्गत्वा स्वप्स्यामि ।

(ग) सखि राधे, तव वेदनाविध्वंसन किमप्येतदौषध मम हस्ते वर्तते ।
तत्सेवस्वैतत् ।

(घ) विशाखे, एहि । अङ्गणोपकण्ठे फुल्लकर्णिकारमण्डलीच्छायामध्यास्य
प्रेक्ष्यामहे ।

उक्त्वा दन्तुरयन्ति कण्टकितां कुर्वन्ति । अभ्यास निकटम् ॥ अनाकर्णितेति । अनाकर्णित-
केन । नाव्योक्तावश्रुतेनेत्यर्थः । तथा च विशाखावाक्यं श्रुतमश्रुतं कृतमिति सोत्कम्पं यया
स्यात्तया आह—पुनरिति ॥ एष स्यैर्येत्यादि । स्यैर्ये रूपसर्पसमूहस्य दमनासक्तौ
विहङ्गेश्वरो गच्छ ॥ विशाखे इत्यादि । शयनगृहस्याङ्गनिकटे ॥ इति प्रथमोऽङ्कः ॥

द्वितीयोऽङ्कः ।

(ततः प्रविशति नान्दीमुखी ।)

नान्दीमुखी—आदिद्वम्हि तत्तहोदीए, पौर्णमासीए, जधा—अइ
णन्दीमुखि, सुदं मए णिब्भरा सुत्थसरीरा मे वच्छा राही । ता गटुअ जाणीहि
से तत्तं त्ति । तदो मुहराघरं गमिस्सम् । (इति परिक्रम्य पुरः पश्यन्ती ।) कहं
इध जेव्व कन्दन्ती मुहरा आअच्छइ । (क)

(प्रविश्य ।)

मुखरा—हद्धी हद्धी । हदम्हि मन्दभाइणी । (ख)

नान्दीमुखी—अजे मुहरे, कीस रोअसि । (ग)

मुखरा—(विलोक्य ।) वच्छे, राहीसंदावेण । (घ)

नान्दीमुखी—केरिसं चेट्ठई राही । (ङ)

मुखरा—वच्छे, चाउला भविअ किंवि पलवइ । (च) (इति सङ्कतेन ।)

कूराणामलिनां कुलैर्मलिनया कृत्यं न मे मालया

मालाहं किमु नर्मणस्तव पदं दूरीभव प्राङ्गणात् ।

इत्यादीनि दुरक्षराणि परितः स्वप्ने तथा जागरे

जल्पन्ती जलजेक्षणा क्षपयति क्लेशेन रात्रिदिवम् ॥ १ ॥

(क) आदिष्टास्मि तत्रभवत्या पौर्णमास्या, यथा—अयि नान्दीमुखि, श्रुतं मया
निर्भरा सुस्थशरीरा मे वत्सा राधा । तद्वत्त्वा जानीह्यस्यास्तत्त्वमिति । ततो
मुखरागृहं गमिष्यामि । 'कथमित एव क्रन्दन्ती मुखरा आगच्छति ।

(ख) हा धिक् हा धिक् । इतास्मि मन्दमागिनी ।

(ग) आर्ये मुखरे, वस्माद्रोदिति ।

(घ) वत्से, राधासतापेन ।

(ङ) कीदृशं चेष्टते राधा ।

(च) वत्से, यातुला भूत्वा किमपि प्रलपति ।

तदिदानीं चित्रपट दृष्ट्वा अत्युन्मत्ताया राधायाः प्रत्यापदिक पौर्णमासीमुखरायाः
साक्षात्परम्परया श्रुत्वोद्दिग्धा वभूवुः । एतन्मध्ये पौर्णमासी कथं राधिकास्वस्थशरीरा
जातेति विशेषेण शब्द नान्दीमुखी तन्निवृत्ते प्रस्थापयति—तत्त इति । तत्रभवत्या पू-
ज्यया । परिक्रम्य गत्वा ॥ दुरक्षराणीति । तथा च यदि कुलाङ्गनाया राधाया मुक्ता-

नान्दीमुखी—(स्वगतम् ।) उवसगाक्रिदा ण क्खु एरिसी पलावमुदा ।
ता दिट्ठिआ विकामिदं एत्थ कण्हविलासेण । (क)

मुखरा—बच्चे, अहं गदुअ भअवदी विणविण्णम् । तुमं वेदसीकुञ्जं
उवसप्पिअ राहिअं पेच्छ । (ख)

(इति निष्क्रान्ते ।)

(ततः प्रविशति सखीभ्यामुपास्यमाना राधा ।)

राधा—(शोद्वेग स्वगतम् ।) हृदहिअअ, जस्स पडिच्छन्ददंसणमेत्तादो
इरिसी दुरुहसंगमा उवत्थिदा दे अवत्था तस्य वि पुणो राअं वहसि।(ग)

उभे—हला राहिए, आमयेहिन्तो विलक्खणो दे वेअणाणुबन्धो ल-
क्खीअदि । ता कीस अम्हेसु तत्तं ण कथेसि । (घ)

(राधिका नि श्वस्य वक्त्रं व्यावर्तयति ।)

विशाखा—(पुरोऽभिगम्य । सस्कृतेन ।)

चिन्तासंततिरद्य कृन्तति सखि स्वान्तस्य किं ते धृतिं

किं वा सिञ्चति ताग्रमम्बरमतिस्वेदाम्मसा डम्बरम् ।

कल्पश्चम्पकगौरि लुम्पति वपुःस्थैर्यं कथं वा बला-

सध्यं ब्रूहि न मङ्गला परिजने संगोपनाङ्गीकृतिः ॥ २ ॥

(क) उपसर्गकृता न खल्वीदृशी प्रलापमुद्रा । तदिष्टा विकान्तमत्र कृष्णविलासेन ।

(ख) वत्से, अहं गत्वा भगवतीं विशापयिष्यामि । त्वं वेतसीकुञ्जमुपसृत्य रा-
धिका पश्य ।

(ग) हतहृदय, यस्य प्रतिच्छन्ददर्शनमाश्रित ईदृशी दुरुहसंगमा उपस्थिता
तेऽवरथा तत्रापि पुनः रागं वहसि ।

(घ) हला राधे, आमयेभ्यो विलक्षणस्ते वेदनाबन्धो लक्ष्यते । तत्करमादरमासु
तत्त्वं न कथयसि ।

देतादशाक्षराणि देवादन्त्ये जना श्रोष्यन्ति तदा पुरुषान्तरसंगममेव कल्पयिष्यन्तीति
भावः ॥ उवसगमेति । उपसर्गोऽत्र प्रह्वैगुण्यम् ॥ तत इति । सखीभ्यां ललिता-
विशाखाभ्याम् ॥ दुरुहसंगमेति । तथा च तवैतादृशावस्थया सह संगमं कुत्राप्यद-
ष्टादुरुहणीय इत्यर्थः ॥ उभे इति । उभे सख्यौ आहतु ॥ चिन्तेति । डम्बरं

राधिका—(साधयम् ।) अइ णिहुरे विसाहे, तुमं एवं पुच्छन्ती वि ण
ञ्जसि । (क)

विशाखा—(सद्यद्गम् ।) हला, कहिं पि अवरद्धमिह चि ण सुमरामि । (ख)

राधिका—अइ णिकिवे, कीस एव्वं भणासि । सुमरिअं पेक्ख । (ग)

विशाखा—हला, गरुण वि पणिहाणेण ण मे सुमरणं होदि । (घ)

राधिका—उम्मत्ते, गहणे इमस्सि अच्चाहिदाणलकुण्डे तुमं जेव्व
मह पक्खेवणी । (ङ)

विशाखा—कथं विअ । (च)

राधिका—(सेध्यम् ।) अइ मिच्छासरले, आलेक्खगदभुअङ्गसङ्गिणि,
चिट्ठ चिट्ठ । (छ) (इति सर्ववक्ष्य सत्कृतेन ।)

वितन्वानस्तन्वा मरकतरुचीना रुचिरता

पटात्रिष्कान्तोऽमृद्धतशिखिशिखण्डो नवयुवा ।

(इत्यथोक्तौ वाक्यस्तम्भ नाटयति ।)

(सह्यौ सभूभङ्गमन्योन्य पश्यत ।)

राधिका—

भुवं तेन क्षिप्त्वा किमपि हसतोन्मादितमतेः

शशी वृत्तो बहिः परमहृद बहिर्भ्रम शशी ॥ ३ ॥

(क) अयि निहुरे विशाखे, त्वमेव पृच्छन्त्यपि न लज्जसे ।

(ख) हला, कहिंचिदप्यपराद्धास्मीति न स्मरामि ।

(ग) अयि निष्कृषे, कस्मादेव भणसि । स्मृत्वा पश्य ।

(घ) हला, गुरुणापि प्रणिधानेन न मे स्मरणं भवति ।

(ङ) उन्मत्ते, गहने यतरिमद्यत्याहितानलकुण्डे त्वमेव मम प्रक्षेपणी ।

(च) वयमिय ।

(छ) अयि मिथ्यासरले, आलेख्यगतभुजङ्गसङ्गिनि, तिष्ठ तिष्ठ ।

समूह । ताम् रक्षवर्णं किं कथं तिष्ठति तस्मादेतेषां कारणं वद इति भावः ॥ उन्मत्ते
इति । गहने गर्भीरे । अत्याहिते विपद्भेदेऽनल्पकुण्डे ॥ हृत्तेति । येन प्रक्षेपणात् प्रक्षे-
पणीत्यर्थः ॥ मर्यादति । भुजङ्गः कामुकः ॥ भुवमित्यादि । किमप्यतिर्वचनीयं
यथा स्यात्तथा दृष्टता तेन यूना कत्रा उन्मादिता मतिर्यस्यास्याभूताया मम शशी यदि-

ललिता—हला, किं एसो सिविण्णस्स विलासो । (क)

राधिका—(संस्कृतेन ।)

किं स्वप्नस्य विलक्षणा गतिरियं किं जागरस्याथवा

किं रात्रेरुपसत्तिरेव रमसादहः किमह्वाय वा ।

इत्थं श्यामलचन्द्रिकापरिचयस्पन्देन संदीपितै-

रन्तःक्षोभकुलैरहं परिवृता प्रज्ञातुमज्ञाभवम् ॥ ४ ॥

विशाखा—(साकृतम् ।) हला राधे, णूणं एसो ठे चित्तविभ्रमो जेष्ठ
क्खणिओ । (ख)

राधिका—(सान्ध्यसूयम् ।) अहं अवीक्ष्यते, विरमेहि । कीस अप्पणो
दोसं क्षम्पिटुं पडत्तासि । (ग) (इति संस्कृतेन ।)

कृता भक्तिच्छेदैर्धुसृणघनचर्चामधिवह-

न्पुनर्लब्धो लुब्धः प्रियंकतरुमूले चटुलधी ।

ल्पन्त्याः साक्षेपं नहि नहि नहीति स्मितमुखो

हठान्मे दुर्लालः स किल भुजवल्लीदलमधात् ॥ ५ ॥

ततश्च ।

दरोन्मीलनीलोत्पलदलरुचस्तस्य निविडा-

द्विरुढाना सद्यः करसरसिजस्पर्शकुतुकात् ।

(क) हला, किमेव स्वप्नस्य विलासः ।

(ख) हला राधे, नूनमेव ते चित्तविभ्रम एव क्षणिकः ।

(ग) अयि अविश्वस्ते, विरम । कस्मादात्मनो दोषमाच्छादयितुं प्रवृत्तासि ।

इति । तदुदीपनत्वेन तापकत्वात् । अहं खेदे । वह्निर्मम शशी । तथा तदपेक्षया मदृदयस्थव
हेरतिशयाधिक्येन स तु मन्त्रिकः शशावाभाति । अथवाहादकत्वाद्दहिरेव मम शशी । बहो
प्रवेशः कर्तव्य इति भावः ॥ किमिति । किमियं स्वप्नस्य विलक्षणा गतिः । अतो हेतो रम
साद्वेगात्किं रात्रेरुपसत्तिरियम् । किं शीघ्रमेव रात्रिरुपसत्तेत्यर्थः । किं वा जागरस्य विलक्षणा
गतिः । अतो हेतो नि-वाह्वाय शीघ्रमहं उपसत्तिरियम् । किं शीघ्रमेव दिनमुपमनमित्यर्थः ।
इत्थमनेन प्रकारेण स्वप्नजागरो रात्रिदिवसौ च प्रवर्णनं ज्ञातुमज्ञाभवम् । यतोऽहं श्या
मलेत्यादि ॥ कृतामित्यादि । भक्त्या अहुत्यादिवैचित्रीभिर्विभागेन ये छेदास्तै कृता
कुङ्कुमचर्चो वाह्वादी बहन् । प्रियं न वदाम्य ॥ दरोन्मीलदिति । तस्य करसरसिज

वहन्ती क्षोभाणां निवहमिह नाज्ञासिपमिदं

क वाहं का वाहं चकर किमहं वा सखि तदा ॥ ६ ॥

(इति वैवश्य नाटयन्ती स्वगतम् ।) अइ दुट्टहिअअ मकड, कण्हो वैणविओ सामलकिसोरो त्ति तिणेसु पुरिसेसु राअं वहन्तो वि तुमं ण लज्जसि । ता दाणिं अप्पाणं वावादिअ पामरं तुमं हदासं करिस्सम् । (क)

ललिता—हन्त, हतमम्महसचिवस्स वसन्तस्स विष्फुज्जिदेण दूसिदा एदे परिसरा दीसन्ति । ता किं एत्थ सरणम् । (ख)

राधिका—(सत्कृतेन ।)

विक्रीडन्तु पटीरपर्वततटीसंसर्गिणो मारुताः

खेलन्तः कलयन्तु कोमलतरां पुंस्कोकिलाः काकलीम् ।

संरम्भेण शिलीमुखा ध्वनिभृतो विध्यन्तु मन्मानसं

हास्यन्त्याः सखि मे व्यथां परममी कुर्वन्ति साहायकम् ॥ ७ ॥

उभे—(सालम् ।) हला, इदाहिं घोरचिन्ताहिं कीस किलिम्मसि ।

अम्हेहिं तक्किदं अदिमेत्तदुल्लहो ण क्खु दे हिअअट्ठिदो अत्थो । (ग)

(क) भवि दुट्टहृदय मर्कट, कृष्णो वैणविकः श्यामलकिशोर इति त्रिषु पुरुषेषु राअं वहदपि त्वं न लज्जसे । तदिदानीमात्मानं व्यापाद्य पामरं त्वां हताशं करिष्ये ।

(ख) हन्त, हतमम्महसचिवस्य वसन्तस्य विस्फूर्जितेन दूषिता एते परिसरा दृश्यन्ते । तत्किमग्र शरणम् ।

(ग) हला, एताभिर्घोरचिन्ताभिः कस्माद्द्वाम्यसि । अस्माभिस्तर्कितमतिमात्र-दुर्लभो न खलु ते हृदयस्थितोऽर्थः ।

सशकुतुकाद्धेतोः विमृष्टाना उत्पन्नाना क्षोभाणा निवह वहन्ती अह इदं न अज्ञासिपम् । तस्य कीदृशस्य । दर ईपदुग्मीलता नीलोत्पलाना दलेषु रच इव रचः कान्तयो यस्य । सशकुतुकाङ्गीदृशात् । निविडान् । व्यापाद्य नास्ययित्वा ॥ हन्तेति । विस्फूर्जितेन विक्रमेण । परिसराः प्रदेशाः । 'शरणं गृहरक्षिणो.' इत्यमरः । तथा च कोऽग्र रक्षिता भविष्यतीत्यर्थः ॥ विक्रीडन्तिचति । पटीरपर्वतो मलयाचलः । संरम्भेण ओघेन । ध्वनिभृतः शिलीमुखाः भ्रमराः । व्यथा हास्यन्त्याः खल्यन्त्याः साहाय्यं साहाय्यम् । तथा च मलयानिलादिभ्यो दीर्घः ऋर्णः शीघ्रमेव प्राणेषु विगतेषु मम चिराय दुःखं न भविष्यतीति

राधिका—(नि श्वस्य ससृतेन ।)

इयं सस्ति मुदुःसाध्या राधाहृदयवेदना ।

कृता यत्र चिकित्सापि कुत्सायां पर्यवस्यति ॥ ८ ॥

ता विण्णवेमि इमस्सि ओसरे जघा मुदिदं एव्णं लदापासं लहेमि तथा
सिणेहस्स णिक्किदिं करेथ । (क)

उभे—(सख्यम् ।) हला, एव्णं दारुणं भणन्ती मा क्वु सहीणं जी-
विदं लुम्पेहि । णं पच्चासण्णा दे अहीड्ढसिद्धी । (ख)

राधिका—सहिओ, ण जाणीध इमाए हदराहीए हिअअदुद्धतणम्,
जं एव्णं मन्तेथ । (ग)

उभे—कथिदं जेव सव्वं पिअसहीए । (घ)

राधिका—णहु णहु गुरुई लज्जा णिवारेदि । (ङ)

सरूपौ—हला, अप्पसआसादो वि गुरुओ अम्हेसु तुह सिणेहो
लक्खीअदि । ता बहिरङ्गाए लज्जाए को एत्थ अणुरोहो । (च)

(क) तर्हि विशापयाम्येतस्मिन्नवसरे यथा(दा) मुदमेव लतापाश लभे तदा
मेहस्य निष्कृतिं कुरुष्व ।

(ख) हला, एव दारुणं भणन्ती मा खलु सखीना जीवितं लुम्प । नूनं प्रत्या-
सन्ना तेऽभीष्टसिद्धिः ।

(ग) सख्यं, न जानीय एतस्या हतराधाया हृदयदुःखम्, यदेव मन्त्रयथ ।

(घ) कथितमेव सर्वं प्रियसख्या ।

(ङ) नहि नहि गुर्वी लज्जा निवारयति ।

(च) हला, आत्मसकाशतोऽपि गुरुरात्रयोस्तव मेहो लक्ष्यते । तद्बहिरङ्गाया
लज्जाया कोऽत्रानुरोधः ।

भाव ॥ इयमिति । कुत्सायामिति वेदनाया अनिरुत्ती चिकित्सकस्यैव निन्दा स्या
दित्यर्थः । तथा च पुरूपत्रये एकक्षण एव वासनावत्त्या मम एकपुरूपानयनेऽपि वेदना न
यास्यति । गूढाभिप्रायं पश्चाद्यक्षीमविष्यतीति भावः ॥ तर्हीति । तेन पाशेन बन्ध
निबध्य प्राणारत्यचञ्चया इति भावः ॥ सख्य इति । दुष्टस्य पश्चाद्यक्षीमविष्यति ॥

राधिका—(संस्कृतेन ।)

एकस्य श्रुतदेव लुम्पति मति कृष्णेति नामाक्षरं
सान्द्रोन्मादपरंपरामुपनयत्यन्यस्य वंशीकलः ।

एष स्निग्धघनद्युतिर्मनसि मे लग्नः सकृद्वीक्षणा-

त्कष्टं धिक्पुरुषत्रये रतिरभून्मन्ये मृतिः श्रेयसी ॥ ९ ॥

उभे—(सहर्षम् ।) हला, कथं तुम्हादिसीणं गोउलसुन्दरीणं गोउलि-
न्दणन्दणं उज्जिअ परस्सि अणुराओ संभवदि । ता सुणाहि एको जेब
एसो महाणाअरो कण्हो । (क)

राधिका—(सोच्छ्वासमात्मगतम् ।) हिअअ, समास्सस समास्सस । दाणिं
जादा तुह जीअलोअणिवासलालसा । (ख)

उभे—(संस्कृतेन ।)

सा सौरभोर्मिपरिदिग्धदिगन्तरापि

बन्ध्यं जनुः सुतनु गन्धफली बिभर्ति ।

राधे न विभ्रमभरः क्रियते यदङ्गे

कामं निपीतमधुना मधुसूदनेन ॥ १० ॥

नान्दीमुखी—(परिक्रम्य ।) कहं अगगदो जेब एसा राही । (इत्युपसृत्य ।)
जअदु जअदु पिअसही । (ग)

राधिका—(सावहित्यम् ।) सहि, कुसलं भगवदीए । (घ)

नान्दीमुखी—तुह उल्लाहत्तणे जादे । (इति राधा निभात्य स्वगतम् ।) अप्पे-
क्खिअ जेअ मए पढमं णिट्ठिदम् । तथावि पुच्छिस्सम् । (ङ) (प्रकाशम् ।)

(क) हला, कथं युष्मादशीनां गोकुलसुन्दरीणां गोकुलेन्द्रनन्दनं त्यक्त्वा अपर-
स्मिन्ननुरागः संभवति । तच्छृणु एक एवैष महानागरः कृष्णः ।

(ख) हृदय, समाश्वसिहि समाश्वसिहि । इदानीं जाता तत्र जीवलोकनिवास-
लालसा ।

(ग) कथमग्रत एवैषा राधा । जयतु जयतु प्रियसखी ।

(घ) सखि, कुशलं भगवत्या ।

(ङ) तत्र उल्लासत्वे जाते । अप्रेक्ष्यैव मया प्रथमं निदर्शितम् । तथापि प्रक्ष्यामि ।

प्रियसख्या राधया ॥ सेति । गन्धफली चम्पक । मधुसूदनो भ्रमरः कृष्णध्वजः । व्यपदेशनं
तव सौन्दर्यादीनां कृष्णसंयोगेना विना वैफल्यमिच्छुक्तं भवति ॥ तथेति । उल्लासो निर्व्याधिः ।
'उल्लासो निर्गतो गदान्' इत्यमरः । निदर्शितम् । निर्धारितमित्यर्थः । प्रक्ष्यामि प्रश्नं करिष्यामि ॥

संस्कृतेन ।)

न मुग्धे वैदग्धीगरिमपरिदिग्धा तव मति-
विरामो नेदानीमपि वपुषि बाल्यस्य वयसः ।

कमप्यन्तःक्षोभं प्रथयसि तथापि त्वमथवा
सखि ज्ञातं वृन्दावनमदनविस्फूर्जितमिदम् ॥ ११ ॥

ललिता—अह अलिआसङ्किणि, सीदलदक्खिणाणिलहेतुअं कम्पपु-
लअं पेक्खिअ कीस दूसहं परिवादं देसि । (क)

नान्दीमुखी—(सस्मितम् । संस्कृतेन ।)

रोमाञ्चः परिचेप्यते कथमयं नास्माभिरुत्कम्पवा-
न्दुष्कीर्तिं नहि दक्षिणाय मरुते दाक्षिण्यशून्ये वद ।

एतन्मन्मथकोटिसंभ्रमभरैर्बम्भ्रम्यते सुभ्रुवः

स्वान्ते नागरचक्रवर्तिनयनप्रान्तस्य लीलायितम् ॥ १२ ॥

ता सच्चं कहेहि । कदा एदाए पच्चक्खीकिदो गोउलाणन्दो । (ख)

विशाखा—एवं णेदम् । (ग)

नान्दीमुखी—(संस्कृतेन ।)

दरविचलितबाल्या बल्लभा बान्धवानां
विहरसि भुवने त्वं पत्युरामोदपात्री ।

(क) अयि अलीकाशङ्किनि, शीतलदक्षिणानिलहेतुकं कम्पपुलकं प्रेक्ष्य कस्मा-
दुत्सहं परिवादं ददासि ।

(ख) तत्सत्यं कथय । कदा एतया प्रत्यक्षीकृतो गोकुलानन्दः ।

(ग) एवमेतत् ।

नेति । परिदिग्धा परिचिता तव मतिः यतः ॥ विराम इत्यादि । प्रथयसि प्रकटयसि ।
वृन्दावनमदनो मदनगोपाल एव तस्य विस्फूर्जित पराक्रमः ॥ रोमाञ्च इति । उत्कटक-
म्पवान् रोमागः कथं स्त्रीजानिभिरम्माभिर्न परिचेप्यते । हे दाक्षिण्यशून्ये, दक्षिणाय दक्षिण-
देशोद्भवाय । पक्षे अनुकृत्यय । मन्मथकोटिनः ये संभ्रममराधिन्तावेगानिशयान्तेर्हेतुभिः ।
लीलायित लीलां बम्भ्रम्यते ॥ एवमिति । नाट्योक्तावेवमेतच्छब्देन कृष्णनामध्रवणसुर-
तीध्रवणचित्रपटदर्शदिग्धपूर्ववृत्तान्तं सर्वं विशाखाया कथितमिति ज्ञाप्यते ॥ दरेति ।

अहह पशुपरामाकामिनो मोहनत्वं

त्वमपि यदमुनान्तर्वादमुन्मादितासि ॥ १३ ॥

ता अहं भववर्दीं तुवरेदुं गमिस्सम् । (इति निष्क्रान्ता ।) (क)

राधिका—(विमृश्य । सस्कृतेन ।)

सा कल्याणी कुलयुवतिभिः शीलिता धर्मशैली

द्रागस्माभिः कथमविनयोत्फुल्लमुलङ्घनीया ।

(इत्यधोक्ते । पुनः सोत्कण्ठम् ।)

हा दृग्भङ्गीपरिमलकलाकर्मठोऽयं कथं वा

हातुं शक्यः पशुपनगरीनागरीनागरेन्द्रः ॥ १४ ॥

(ततः प्रविशति नान्दीमुखीमुखराभ्यामनुगम्यमाना पौर्णमासी ।)

पौर्णमासी—मुखरे, किमदुःसाधबाधा तर्किता त्वया राधा ।

मुखरा—भवदिति, सुणाहि । (स्व) (सस्कृतेन ।)

अग्रे वीक्ष्य शिखण्डखण्डमचिरादुत्कम्पमालम्बते

गुञ्जाना च बिलोकनान्मुहुरसौ साखं परिक्रोशति ।

नो जाने जनयन्नपूर्वनटनक्रीडाचमत्कारिता

बालायाः किल चित्तभूमिमविशत्कोऽयं नवीनो ग्रहः ॥ १५ ॥

पौर्णमासी—(स्वगतम् ।) सोऽयमुद्दण्डस्य नवानुरागराशेः कोऽपि च-

ण्डिमा । (प्रकाशम् ।) मुखरे, साधु विज्ञातम्, यदत्र दानवकुलावतंताः कं-
सादयो राधामन्विष्यन्ति तेन कोऽप्ययमङ्गनाग्रहो बालामाविवेश ।

(क) तदहं भगवतीं त्वरयितुं गमिष्यामि ।

(ख) भगवति, शृणु ।

दर ईपद्विचलित वात्य यस्या । पत्युः प्रातिपत्नी । मोहनत्वं मोहनत्वम् । येन अमुना मोहन-
त्वेन ॥ सेति । सा कल्याणीति पुष्पभृता जगन्मावतीत्वेऽप्यस्यास्ततोऽप्यधिकपुष्पीभूतवि-
शिष्टप्रेमनरम्य आबल्याद्वाद्यस्य शैथिल्यमित्यर्थः । धर्मशैली धर्मानुशीलनम् । अविनयेनो-
त्फुल्लं यथा म्यात्तया कथं उलङ्घनीया । परिमलः प्रकाशस्तत्र वा कला चैदग्धी तत्र कर्मठो-
ऽयम् । न तु साधा बाधा यस्यास्तथाभूता कथित्तर्किता इत्यर्थः ॥ कोऽप्ययमिति । पक्षे

मुखरा—भगवति, को एतत् पडिआरो । (क)

पौर्णमासी—अपि दानवारेर्दृष्टिरेव ।

मुखरा—भगवति, कुडिला क्खु जडिला एदं णाहिणन्दिस्सदि । (ख)

पौर्णमासी—मुखरे, सा खलु मदिरा संदिश्यताम्—‘जटिले, मा शङ्किष्ठाः । कृष्णमात्मविद्यैव संघटयिष्यामि’ इति ।

(मुखरा नमस्कृत्य निष्क्रान्ता ।)

पौर्णमासी—(उपसृत्य ।) वत्से, निजामीष्टलाभेन कृतार्थीभूयाः ।

(राधा सावहित्यं प्रणमति ।)

पौर्णमासी—(स्वगतम् ।)

भजन्त्याः सत्रीडं कथमपि तदाडम्बरघटा-

मपहोतुं यत्नानभिनवमदामोदमधुरा ।

अधीरा कालिन्दीपुलिनकलभेन्द्रस्य विजयं

सरोजाक्ष्याः साक्षाद्वदति हृदि कुञ्जे तनुवनी ॥ १६ ॥

(पुनर्निरूप्य जनान्तिकम् ।) हन्त नान्दीमुखि, निर्भरगभीरप्रेमोर्मिनिर्मितमनः-
क्षोभा किमप्येषा विचेष्टते । तदियमवधार्यतामनुरागवीरस्य कापि दुर्विबो-
धगभीरविक्रमवैचित्री । तथा हि ।

प्रत्याहृत्य मुनिः क्षणं विषयतो यस्मिन्मनो धित्सते

बालासौ विषयेषु धित्सति ततः प्रत्याहरन्ती मनः ।

यस्य स्फूर्तिलवाय हन्त हृदये योगी समुत्कण्ठते

सुरधेयं वत पश्य तस्य हृदयान्निष्क्रान्तिमाकाङ्क्षति ॥ १७ ॥

(क) भगवति, कोऽयं प्रतीकारः ।

(ख) भगवति, कुडिला खलु जटिला इदं नाभिनन्दिष्यति ।

अज्ञानासु आप्रहो यस्य स कृष्णः ॥ सा खल्विति । सा जटिला स्वयां मदिरा संदिश्य-
ताम् । सदेशमेवाह—आत्मविद्यैव सृष्टं कृष्णं राधानिकटे घटयिष्यामि, न तु नन्दपुत्रम् ।
इति हेतोर्जटिले त्वं मा शङ्किष्ठाः ॥ भजन्त्या इति । कालिन्दीपुलिनकलभेन्द्रस्य कृष्णस्य
राधायां हृदयरूपकुञ्जे विजयं पराक्रमं तनुरेव वनी वदति सूचयति । वनीत्यल्पविवक्षायां
स्त्रालम् । राधायाः कीदृश्याः । तदाडम्बरघटा अपहोतुं समोपयितुं यत्नाद् भजन्त्या । वन-

नान्दीमुखी—भवदिति, ईरिसस्स भाअस्स विण्णार्णे मूढमिह । (क)

पौर्णमासी—वत्से, सत्यमात्य । दुर्गमोऽयं गाढानुरागविवर्तः । श्रू-

यताम् ।

पीडाभिर्नवकालकूटकटुतागर्वस्य निर्वासनो

निःस्यन्देन मुदां सुधामधुरिमाहंकारसंकोचनः ।

प्रेमा सुन्दरि नन्दनन्दनपरो जागर्ति यस्यान्तरे

ज्ञायन्ति स्फुटमस्य वक्रमधुरास्तेनैव विक्रान्तयः ॥ १८ ॥

तदेहि । भावमस्याः परीक्षेवहि । (इत्युपसृष्टम् ।) वत्से, किमपि पृष्टव्यासि ।

यतिः प्रेमोदात्तः सुचरितकथा गोकुलपुरे

प्रसिद्धा ते शुद्धे जनिरपि च लक्ष्मीवति कुले ।

अपूर्वा कुर्वाणा भतिमिह महासाहसमर्या

सुहृद्भ्यस्तु लज्जामपि किमिव राधे न भजसि ॥ १९ ॥

(राधिका कातर्यमभिनीय सलज्ज ललितार्कणमूले लगति ।)

ललिता—अज्जे, विण्णवेदि राही । (ख) (इति संस्कृतेन ।)

दोषोद्धारं त्वमपि कुरुष्व हा मयि व्याकुलायां

पादेऽभ्यस्ते भगवति शपे नापराध्यामि साध्वी ।

(क) भगवति, ईदृशस्य भावस्य विज्ञाने मूढारिम ।

(ख) आर्ये, विशापयति राधा ।

पक्षे हस्तिकुम्भस्थमदस्य आमोदेन मधुरा । जनान्तिक एकान्ते ॥ यत्स इति । वि-
वर्तों विकारविशेष ॥ पीडाभिरित्यादि । पीडाभिः कटुतागर्वस्य निर्वासन निःसारण
यतः मुदां आनन्दानां निःस्यन्देन क्षरणेन सुन्दरि नान्दीमुखि, जागर्ताति स्वरूपलक्षणकथनं
सदा आप्रदेव तिष्ठति । न तु प्रेम्णः स्थापः सम्भवतीत्यर्थः । तेनापि ज्ञायन्ते केवलमनुभूयन्ते,
न तु वक्तुं शक्यन्ते । तद्वाचकशब्दाभावादिति भावः । वक्रमधुराः अयं माधुर्यस्य वक्र
एव मार्गः कश्चित्तादृशजानानुभवंममात्रगोचर इत्यर्थः । अयं भावः—अयं प्रेमा प्रश्नोत्-
राभ्यां न ज्ञातुं शक्यः । किं तु कश्चिदतिभाग्येनैतत्सजातीयप्रेम्णश्चेदाश्रयः स्यात्तदा
कण्टकवैधस्य व्यथासाहयानुसारेण शक्तिरेष्वव्यथाया इवैतस्य ज्ञानं स्यादिति तेनात्मनस्त-
थाभावे भवत्या यतितव्यमिति ॥ यतिरिति । यतिः प्रेम्णा उदात्तः प्रपुञ्जः । गोकुलपुरे
तत्र सुचरितकथा प्रसिद्धा शुद्धे लक्ष्मीवति च कुले तव जनिः ॥ दोषोद्धारमिति ।

पणैः कर्णोत्पलवलयिभिस्ताड्यमानोऽपि धूर्तो

न श्यामात्मा मम तनुपरिष्वङ्गरङ्गं जहाति ॥ २० ॥

पौर्णमासी—(सेष्यमिवालोच्य ।) मुग्धे, किमन्यां प्रौढमुद्रा नोद्दण्डयसि।

राधा—(सरोपम् । सस्कृतेन ।)

क्रोशन्त्यां करपल्लवेन बलवान्सद्यः पिषत्ते मुख

धावन्त्यां भयभाजि विस्तृतभुजो रुन्धे पुरः पद्धतिम् ।

पादान्ते विलुठत्यसौ मयि मुहुर्दृष्टाधराया रूपा

मातश्चण्डि मया शिखण्डमुकुटादात्माभिरक्ष्यः कथम् ॥ २१ ॥

पौर्णमासी—(स्वगतम् ।) निष्कम्पतया बद्धमूलोऽयं प्रेमपलाशी ।

(प्रकाशम् ।)

त्वया नीतो वामः फलकमिलदङ्गो मधुरिपुः

सुखाशाभिः क्रीडाकुतुकिनि कुतो नेत्रपदवीम् ।

कुक्कूलाग्निज्वालापटलकटुकैलिर्यदधुना

दशेयं हन्त त्वा ज्वलयति हिमानीव नलिनीम् ॥ २२ ॥

राधा—(कृष्णमुद्दिश्य सोपालम्भमात्मगतम् ।)

शिशिरय दृशौ दृष्ट्वा दिव्यं किशोरमितीक्षितः

परिजनगिरा विश्रम्भात्स्व विलासफलाङ्कितः ।

शिव शिव कथं जानीमस्त्वामवक्रधियो वयं

निबिडवटवावहिज्वालाकलापविरासिनम् ॥ २३ ॥

कर्णस्थोत्पल वलयिभिर्गृह्णन्शलैः पणैः अर्थादुत्पलपत्रैस्ताड्यमानोऽपि ॥ मुग्ध इति ।
अन्या उच्चैः फूत्कारादिरूपा प्रौढमुद्रा कथं न उद्दण्डयसि ॥ क्रोशन्त्यामिति । मातश्च
ण्डीति । तथाप्यविचारेण सा प्रत्येव कुप्यसि । किं वक्तव्यम् ॥ निष्कम्पेति । प्रेमपलाशी
प्रेमग्नः ॥ त्वयेति । वामः प्रतिकूलं किं वा मनोहर इति ज्ञात्वा सुपाशाभिः कुतो
नेत्रपदवीं नीत इति । कुक्कूलं तुषावलः अतितापकृत्वविवक्षया अग्निस्तस्य ज्वालासमूहेन
वटुः केलिः खेला यस्याः । एवभूता दशाः ॥ शिशिरयेति । परिजनगिरा विश्रम्भादिति ।
तर्हि परिजना एव तव दुःखदा इति चेत्तत्राह—अवक्रधियो वयमिति । बहुवचनेन यथाह
तथैव सत्परिजना अपि सरला एव त्वामेतादृशं तेऽपि कथं जानीयुरतस्त्वमेव दुःखद
इत्यर्थः ॥ पूर्वरागे जाते नायिका वन्दर्पतेत्येवमात्वं च नायकाय दूतीद्वारा समर्पयतीति

पौर्णमासी—(सखेहमालोभ्य ।) वत्से, क्षणमेकान्ते निविश्य पुष्पेषु
लेखो निर्मायताम्, यथायं कृष्णाय स्वसखीभ्यां समर्प्यते ।

(राधा सखीभ्यां सह निष्क्रान्ता ।)

पौर्णमासी—(परिक्रम्य ।) नान्दीमुखि, कृष्णोऽपि नातिदूरे भविष्यति,
यदत्र दक्षिणतो नैचिक्रीनिकुरम्बस्य हम्बारवाडम्बरोऽयमम्बरमाक्रामति ।
तदहं स्नानार्थं व्रजामि ।

(इति निष्क्रान्ते ।)

(ततः प्रविशति कृष्णः ।)

कृष्णः—(सोद्वेगम् ।)

यदवधि तदकस्मादेव विस्मायिताक्षं

नवतडिदभिरामं धाम साक्षाद्भूव ।

तदवधि चिरचिन्ताचक्रसक्ता विरक्तिं

मम मतिरुपभोगे योगिनीव प्रयाति ॥ २४ ॥

(पुरोऽनुचल ।) हन्त, रङ्गणमाल्यमुपनेतुं प्रस्थितो वयस्यः कथं विलम्बते ।

(प्रविश्य माल्यहस्तः)

मधुमङ्गलः—कथं अज्ज दुस्मणाएदि पिअवअस्सो । होदु । पस-
ङ्गदो जाणिस्सम् । (इति परिक्रम्य कृष्ण पश्यन् । स्वगतम् । संस्कृतेन ।) (क)

कुलप्रसूनपटलैस्तपनीयवर्णा-

मालोक्य चम्पकलतां किल कम्पतेऽसौ ।

(क) कथमद्य दुर्गनायते प्रियवयस्यः । भवतु । प्रसन्नतो जायामि ।

कामशास्त्रीत्या पौर्णमास्याह—वत्स इति । पुष्पेष्विति सप्तम्यन्तम् । तथा च पुष्पेषु लि-
खन् कृत्वा कान्तहस्ते सखीद्वारा समर्पय । एव वन्दर्पलेखश्च अर्थद्वयमपि प्राकरणिकम् ॥
'गोषु दिव्या तु नैचिक्री' इत्यमरः । मम मध्याह्नक्य वर्तते तस्मादहं स्नानार्थं व्रजामीति ॥
यदवधीति । योगिनीवेति । व्रजसाक्षात्कारे याते सतीत्यर्थः ॥ पुरोऽग्रे पुष्पवन्त चम्प-
कवृक्षमनुचल राधिसा स्मृत्याहता । तदनन्तरं तस्या विम्बाधरसादयेन रङ्गणपुष्प स्मृत्या-
हृतम् । तत्स्मरणतः रङ्गणमाल्यार्थं प्रस्थितस्य मधुमङ्गलस्य कृष्णः स्मरति—हन्तेति ॥
फुल्लेति । पुष्पप्रसूनैः करणैः सुवर्णवर्णैः चम्पकलताम् । निरङ्गो निर्मलः । तिलकशब्दोऽत्र

शङ्के निरङ्कनवकुङ्कुमपङ्कगौरी

राधास्य चित्तफलके तिलक्रीवभूव ॥ २५ ॥

(इत्युपप्लव ।) भो, गेण्ह । (इति माल्य निवेदयति ।) (क)

कृष्णः—(अनावर्णितकेनैव ।)

कनकाद्रिनिकेतकेतकीकलिकाकल्पकलेवरद्युतिः ।

हृदि सा मुदिरालिमेदुरे चपला मा किमलंकरिष्यति ॥ २६ ॥

मधुमङ्गलः—(स्वगतम् ।) फलिदं मे तर्केण । (प्रकाशमुच्चैः ।) भो प्रिय-
वयस्स, समुहे विक्रोसन्दं वि कीस मं ण पेच्छसि । (स्व)

कृष्णः—(सावहित्थम् ।) सखे, चम्पकलताया लावण्याकृष्टेन मया नो-
पदष्टोऽसि ।

मधुमङ्गलः—सच्चं खेअ भणसि, किं तु संचारिणीए चम्पअ-
लदाए । (ग)

कृष्णः—सखे, काममसंभाव्यश्चम्पकलतायाः संचारः ।

मधुमङ्गलः—वयस्स, क्वण विरमेदु वक्कत्तणम् । उज्जुअ कहेहि
कहं सुण्णहिअओसि ति । (घ)

कृष्णः—(सलितम् ।) सखे, माला विना ।

(क) भो, गृहाण ।

(ख) फलित मे तर्केण । भो प्रियवयस्य, समुखे विक्रोशन्तमपि कस्मान्मा
न पश्यसि ।

(ग) सत्यमेव भणसि, किं तु संचारिण्याश्चम्पकलताया ।

(घ) वयस्य, क्षण विरमतु वक्त्वम् । ऋजु कथय कथं शून्यहृदयोऽसीति ।

श्रेष्ठार्थक । तथा च श्रीकृष्णस्य चित्तरूपपटे सर्वा एव वज्रमुन्दर्या यद्यपि लिखिता भवन्ति
तथापि त्रासा मध्ये राधिकेन तु तिलक्रीवभूव । नखन्यत्र एतादृशचिन्तापरो मम वयस्य
कदापि दृष्ट इति । राधावर्णस्य सादृश्यं कुङ्कुमस्य, तत्सादृश्यं वनकस्य, तत्सादृश्यं चम्पक-
लताया, तामपि दृष्ट्वा कम्पते । अहो रागोद्रेक इति भावः ॥ अनावर्णितकेन अत्युत्पण्डया ।
मधुमङ्गलस्य वाक्यमधुलैवाह—कनकेति । मुदिरालिमेदुरे मेघश्रेणोन्निग्धे । हृदि वक्षसि ।
चपला वियुत् । क्षणमात्रस्पर्शेऽप्यहं कृतार्था भवामीति भावः ॥ संचारिण्या संचारं कर्तुं
शीलं यस्यास्तस्या ॥ शून्यहृदयोऽसीति । शून्यमना असीत्यर्थः ॥ कृष्णस्तु हृदयपद

मधुमङ्गलः—बालं त्ति भण । (क)

कृष्णः—मुषेयं ते विशङ्का ।

मधुमङ्गलः—(संस्कृतमाश्रित्य ।)

न जानीषे मूर्धश्च्युतमपि शिखण्ड यदखिल

न कण्ठे यन्मात्य कलयसि पुरस्तात्कृतमपि ।

तदुन्नीतं वृन्दावनकुहरलीलाकलम हे

स्फुट राधानेत्रभ्रमरचरवीर्योन्नतिरियम् ॥ २७ ॥

कृष्णः—(स्वगतम् ।) कथं निखिलमेव तर्कितं धूर्तेन । तदलं प्रतार्यं ।

(प्रकाशम् ।) सखे, यथार्थमात्य । तदाकर्ण्यताम् ।

मम राधा निसर्गस्थ प्रतीपमनयन्मन ।

महाज्यैष्ठीव सहसा प्रवाह सौरसैन्धवम् ॥ २८ ॥

मधुमङ्गलः—गूण अच्छीण दे पच्चकरीभूदा एसा । (ख)

कृष्णः—अथ किम् । सुबलत सा परिचिक्वे च । (इत्यौत्सुक्यमभिनीय ।)

भ्रमद्भ्रूवल्लीकै प्रतिदिशमपाङ्गस्य बलनै

कुरङ्गीभ्यो भङ्गीभरमुपदिशन्तीमिव दृशो ।

ततस्ता बिम्बौष्ठी कलयति मयि क्रोधविकटो

मनोजन्मा पौष्प धनुरनुपम सज्जमकरोत् ॥ २९ ॥

मधुमङ्गलः—अवि णाम सवुत्त अण्णोण्णदसणम् । (ग)

(क) बालामिति भण ।

(ख) नूनमक्षोस्ते प्रत्यक्षीभूतेषा ।

(ग) अपि नाम सवृत्तमन्योन्यदर्शनम् ।

वक्ष्य स्थलपरमित्यभिप्रेत्याह—मालामिति ॥ नेत्यादि । भ्रमरो हि दानगन्धलोलुपो गण्डे वसन् हस्तिनमुद्वेजयतीति लोकप्रसिद्धिः ॥ अलं प्रतार्येति । 'अलखन्वो प्रति पेभ्यो प्राचाम्' इति वृत्ताप्रलयः । प्रतारणं न कृतव्यमित्यर्थः । ममेत्यादि । नित्यं गेयं स्वभावस्थ मनः प्रतीपः अस्वस्थः अनयत् । अकरोदित्यर्थः । मुरस्तिन्धुर्गङ्गा । सिन्धुना सरिति स्त्रियाम् । इत्यमरः । तस्याः प्रवाहः महाज्यैष्ठी यथा प्रतापं नयति । अन्यपूणिमाभ्योऽपि तद्दिने समुद्रस्य क्षोभोद्रेकेणोद्रेकत्वे तरङ्गावधातिताया गङ्गायाः स्रोतः परावतते ॥ (उन्नीतं विचारितम् ॥) अथ किम् । लघुकं भूतमवेत्यर्थः । भ्रमदित्यादि । प्रतिदिशं भ्रमद्भ्रूवर्जकं अपाङ्गस्य वज्रैः करणैः दृशोर्भङ्गीभरं कुरङ्गीभ्यः उपदिशन्तीं उपदेशं कुर्वन्तीं ताम् ॥ अपि

कृष्णः—नहि नहि ।

तस्याः सखे मुखतुषारमयूखविम्बे
दूरान्मगाक्षिपदवीमधिरूढभात्रे ।

निर्वन्धतः शपथकोटिभिरम्बयाहं
नीतः क्षणादहह सन्निभो भोजनाय ॥ ३० ॥

मधुमङ्गलः—वयस्स, चिह्नन्ति बहुलाब्धो बल्लवसुन्दरीब्धो, तदधि
कीसं तुमं एकाए राहीए जिन्मरं अणुरज्जसि । (क)

कृष्णः—सखे, राधायामसाधारणी कापि माधुरी । तथा हि ।

तस्याः फ्रान्तिद्युतिनि वदने मञ्जुले चाक्षियुग्मे
तत्रास्माकं यदवधि सखे दृष्टिरेषा निविष्टा ।

तत्त्वं ब्रूमस्तदवधि भवेदिन्दुमिन्दीवर वा
सारं सारं मुखकुटिलताकारिणीयं हणीया ॥ ३१ ॥

मधुमङ्गलः—दंसणदो पढम ज्जेब तत्थ तुज्ज राब्धो मए तक्किदो
त्ति । ता किं त्ति लावण्णोवाहिब्धो चि भण्णसि । (ख)

कृष्णः—सखे, सत्यमाय । स्वचित्ताभिनिवेशादेव तस्या कोऽपि महि
मोन्नाहः प्रतीयते । तथा हि ।

यत्र प्रकृत्या रतिरुत्तमाना तत्रानुमेयः परमोऽनुभावः ।

नैसर्गिकी कृष्णमृगानुवृत्तिर्देशस्य हि ज्ञापयति प्रशस्तिम् ॥ ३२ ॥

(क) वयस्य, तिष्ठन्ति बहुला बहुलसुन्दर्यः, तदपि कस्यात्त्वमेकस्या राधया
निर्भरमनुरज्यसि ।

(ख) दर्शनतः प्रथममेव तत्र तव रागो मया तर्कितोऽस्ति । तत्किमिति लाव-
ण्योपाधिक इति भणसि ।

नामेति प्रश्नः ॥ तस्या इति । निर्वन्धतोऽत्रादिकं शीतलैर्भवति, अतोऽवश्यमेवागन्त-
व्यमिति हठेन ॥ तस्या इति । कमनीया युतिर्वस्य तथाभूते वदने वदनसादर्यार्थमिन्दु-
स्सत्ता नेत्रसादर्याथमिन्दीवर च स्पृष्टा हणीया धृष्णा रज्जा वा मुखकुटिलताकारिणी भ-
वेत् ॥ यत्रेति । प्रकृत्या स्वभावेनैव, ननु गुणानुपाधिभिः । उत्तमानामेव, न ह्यनुरप्रकृ-

(नेपथ्ये ।)

सहि सारिए, दिट्ठो तुए एत्थ बल्लविन्दणन्दणो । (क)

कृष्णः—सखे, नेदीयानयं सुकुमारीकण्ठध्वनिरुदञ्चति । तदत्र तू-
णीमास्वहे ।

(ततः प्रविशतो ललिताविशाखे ।)

ललिता—पेक्ख एसो दिट्ठिआ पुरदो कण्हो । ता उपसप्पह । (इत्युभे
तथा कृत्वा ।) जअदु जअदु गोउलाणन्दो । (स्व)कृष्णः—सखि ललिते, शङ्के मनोहारिकुसुमपत्रमादातुमद्य बृन्दाट-
वीमय्येऽवतीर्णासि ।ललिता—विण्णादं वि णूणं आआरेण संगोवेसि जं दादुंति ण भ-
णासि । ता गेण्ह णं कण्णिआरकोरअपत्तम् । (इत्यनक्तलेय कृष्णकरेऽर्पयति ।) (ग)कृष्णः—(स्नगतम् ।) चेतः, समाश्वसिहि समाश्वसिहि । त्वदभीष्टवी-
जस्याङ्कुरोऽयमिति शङ्के ।मधुमङ्गलः—भोदि ललिदे, किं इमिणा अक्खराणां पत्तेण । सक्क-
राणां पत्तं समप्पेहि । (घ)कृष्णः—सखे, वाचय पत्रम् । कदाचिदेतन्नः कर्णरसायनस्य पात्री
भवति ।

मधुमङ्गलः—भो वअस्स, दिट्ठा तुम्ह गोआलजादीए वदाण्णदा । णं

(क) सहि सारिके, दृष्टस्त्वयात्र बल्लवेन्द्रनन्दनः ।

(ख) पश्यीष दिष्टमा पुरतः कृष्णः । तदुपसर्पावः । जयतु जयतु गोकुलानन्दः ।

(ग) विज्ञातमपि नृनमाकारेण संगोपयसि यदातुमिति न भणासि । तद्दृष्टागैत-
त्कर्णिकारकोरकपत्रम् ।

(घ) भवति दलिते, किमेतेनाक्षराणां पत्रेण । शर्कराणां पत्रं समर्पय ।

तीनाम् । शृणुश्रुगम्य अनुवृत्तिः सवारः नैतागिदी, न तु केनापि यत्नान्वारिता ॥ आश्र-
येणेति । शत्रुमिति पदस्य पूर्वं 'आ' इत्युपसर्गोपस्थाधिकप्रयोगेन संगोपयर्गात्यर्थः । अथवा
आश्रयेण इद्विजेन । वाचनानुवर्णेनार्थः । 'आश्वरन्विन्नं शङ्कितम्' इत्यमरः । उभावप्यर्थौ
श्राव्यनिर्गता ॥ अथतीति । तथा च एव पत्रेणाम्नाक इति प्रयोजनम् । भोजनोपयोगि राश-
-

अम्ह बम्हणजादिं जेव्व गौरएण वन्दामि, जं तहिं दिअहे जणिअवम्ह-
णीहिं अउविहेण अण्णेण मोइद म्ह । (इति लेख वाचयति ।)

धरिअ पडिच्छन्दगुणं सुन्दर मम मन्दिरे तुमं वससि ।

तह तह रुन्धसि वलिअं जह जह चइदा पलाएमि ॥ ३३ ॥ (क)

कृष्णः—सखे, दुरधिगमार्था तावदियं गाथा । तेन पुनर्भण्यताम् ।

(मधुमङ्गलस्तथा करोति ।)

कृष्णः—(सानन्द खगतम् ।) कुलस्त्रियो हि धर्मभीरवो भवन्ति । तदुपे-
क्षया भावनिष्ठा निष्ठङ्गयामि । (इति चरम्भमभिनीय प्रकाशम् ।) हंहो, पश्यत
पश्यत ।

स्निग्धैरेभिः सस्त्रिभिरस्त्रिलैर्धेनुवृन्दानुसारी

नारीवार्ताविमुखहृदयः काननान्ते चरामि ।

मा स्त्रैरिण्यस्तदपि यदिमा दूषयन्ति प्रकामं

तद्विज्ञप्तिं द्रुतमिह जरद्रोपगोष्ठ्यां करिष्ये ॥ ३४ ॥

(इति कृत्रिमामयेण द्रुत परिक्लामति ।)

मधुमङ्गलः—(स्मितमात्रम् ।) भो बम्हआरिसिहामणे, कखणं णिवट्टिअ
इमाओ दुम्मुहगोइआओ पञ्चुत्तरेण णिज्जित्तिअ विड्डुवेहि । अहं कखु एदं
सव्वं धिट्ठाणं वुत्तन्तं गोउलेसरीए विण्णविस्सम् । (इति पाणौ धृत्वा व्याव-
र्तयति ।) (ख)

(क) भो वयस्य, दृष्टा युष्मद्रोपालजातेर्वदान्यता । नन्वसद्भाषणजातिमेव
गौरवेण वन्दे, यत्तस्मिन्दिवसे याज्ञिकब्राह्मणीमिश्रतुरिधेनाज्ञेन भोजिता स्मः ।

धृत्वा प्रतिच्छन्दगुणं सुन्दर मम मन्दिरे त्वं वससि ।

तथा तथा रुणत्सि वलितं यथा यथा चकिता पलाये ॥

(ख) भो ब्रह्मचारिशिखामणे, क्षणं निवर्त्य इमा दुर्मुखागोपिकाः प्रत्युत्तरेण

निर्मितदीर्घाकारमिष्टानरूपं पत्रं देहीत्यर्थं ॥ धृत्वेति । प्रतिच्छन्दं चित्रपटम् । वलितं
वलयुक्तं यथा म्यात्तया रुणत्सीत्यर्थं ॥ पुनर्भण्यतामिति । तस्य वाङ्माधुर्यस्यावृष्ट्या पुन-
राखादनार्थम् । प्रकटं त्वीदासीन्व्यञ्जनार्थम् । मन्मात्रं शटिल्यनुसंधानमपि न भवतीति
ज्ञापयितुम् ॥ धर्मभीरवो भवन्तीति । अतोऽधर्मभयजन्योपेक्षया भावस्य निष्ठा निर्धा-

ललिता—(सामपम् । ससृतेन ।)

अन्त क्लेशकलङ्किताः किल धय यामोऽद्य याम्या पुरी
नायं वञ्चनसंचयप्रणयिनं हासं तथाप्युज्झति ।

अस्मिन्संपुटिते गभीररूपटैराभीरपल्लीविटे

हा मेधाविनि राधिके तव कथं प्रेमा गरीयानभूत् ॥ ३७ ॥

(इति रोदिति ।)

मधुमङ्गलः—अहं मुद्गे, समलसत्थविसारभो जस्त अम्हारिसो अ-
मघो होइ सोवि किं एदं धम्मं अदिकमइस्सइ । ता अल वणरुदिदेण । (क)

विशाखा—(स्वगतम् ।) णं राहीए गुज्जअलिअ कण्हस्स देन्ती हं इद्धिदं
लक्खेमि । (ख) (प्रकाशम् । ससृतेन ।)

उदीर्णरागेण करम्बितान्तरा परिस्फुरत्कृष्णमुखी गुणाञ्चिता ।

गुञ्जावली मञ्जुतरावलम्बता साराधिकेयं तव कण्ठसगमम् ॥ ३८ ॥

(इति कण्ठे स्वयमर्पयति ।)

कृष्णः—(स्मित्वा सकपटेर्ष्यम् ।)

रागिणमपि सुकठोर सुवृत्तमपि मुहुरुदीर्णमालिन्यम् ।

युवतीनामिव भाव नहि गुञ्जाहारमिच्छामि ॥ ३९ ॥

(इत्यज्ञानमिव कण्ठादवतार्य रङ्गमालिकामर्पयति ।)

(क) अयि मुग्धे, सकलशास्त्रविशारदो यस्मात्मादृशोऽमात्यो भवति सोऽपि
किमिव धर्ममतिक्रमिष्यति । तदल वनरुदितेन ।

(ख) नूनं राधाया गुञ्जावली कृष्णाय ददती अहमिच्छितं लक्षयामि ।

दुर्बोधो यो विक्रमस्तस्य ल्वात् ॥ वरीयसि^(१) ॥ निद्रयति । 'द्वै स्वप्ने' ॥ अन्तः क्लेशेति ।
अन्तः क्लेशेन कलङ्किताधिहिता सत्य । मृत्पोरनन्तरमप्यथ क्लेशः स्थास्यत्येवेति भावः ।
वञ्चनसमूहस्य प्रणयिनं करणशीलं हासं तथापीत्यकारुण्यं व्यज्यते । अन्यासा प्रेमा भवतु
कामान्धीकृतधिया मेधाविन्यास्त्वव तु न युज्यते इति भावः । गभीररूपटैः संपुटिते व्यासे
आभीरपल्लीनां व्रजनागरीणां विटे कामुके ॥ उदीर्णैति । सारेण अधिका इयं मञ्जुलतरा
गुञ्जावली तव कण्ठसगमं अवलम्बताम् । पक्षे सोऽपि राधिका गुञ्जावलीव मञ्जुलतरा
सत्यवलम्बताम् । उदीर्णं उद्गतो रागः रक्तिमा प्रेम च तेन करम्बितं व्याप्तं अन्तर-
बहिः, पक्षे अन्तःकरणं च यस्याः । 'अन्तरमवकाशावधिपरिधानान्तरधिभेदतादर्थ्यं ।
छिद्रादीन्यविनाबहिरवस्तरमप्येऽन्तरात्मनि च ॥' इत्यमरः । परितः स्फुरन् कृष्णः कृष्णवर्णः,
पक्षे कृष्णेति नाम च मुखे यस्याः ॥ रागिणमिति । दृष्टान्तपक्षे बहिः प्रकाशाभावेन

विशाखा—(खगतम् ।) इमस्स भमो वि अम्हाण भङ्गलो संवुत्तो । (क)
(इति वल्लेण सवृणोति ।)

ललिता—हला, गोविआकोडिभुअङ्गस्स इमस्स अक्खलिदं अच्चरिअं
वम्हचरिअं दिट्ठिआ पअढीभूदम् । ता अम्हेवि गदुअ तं अत्थाणाणुरा-
इणीं राहिअं णिवट्ठावेम्ह । (ख)

विशाखा—सहि, जुत्त मन्तेसि । (ग)

(इत्युभे परिक्रामत ।)

ललिता—विशाहे, तुम गदुअ इमाए रङ्गणमालिआए पिअसहीं
आसासेहि । अहं कखु एद वुत्तन्त भअवदीए विणिवेदिस्सम् । (घ)

(इति निष्क्रान्ते ।)

मधुमङ्गलः—भो, आदरिज्जन्तं वि अप्पाणं कीस आदरावेसि । इदं
कखु पच्चादावपव्वताहिरोहणस्स अहिरोहिणीणिम्माणं दाव । (ङ)

कृष्णः—सखे, सत्य ब्रवीषि । साहसिक्यं हसितेनैवानुष्ठितम् ।

मधुमङ्गलः—पेक्ख गोईजुअलं णेत्तपहं अदिकमिदम् । (च)

(क) एतस्य भ्रमोऽप्यस्माकं मङ्गलः सवृत्तः ।

(ख) हला, गोपिकाकोटिभुजङ्गस्य एतस्य अस्खलितमाश्चर्यं नक्षचर्यं दिष्टया
प्रकटीभूतम् । तत् आवामपि गत्वा तामस्थानानुरागिणीं राधिकां निर्वर्तयाव ।

(ग) सखि, युक्तं मन्त्रयसि ।

(घ) विशाखे, त्वं गत्वा एतया रङ्गणमालिकया प्रियसखीमाश्रयसिहि । अहं
खल्विदं वृत्तान्तं भगवत्यै विनियेदिष्यामि ।

(ङ) भो, आद्रियमाणमप्यात्मानं किमित्यादरयमि । इदं गतुं पश्चात्तापपर्वता-
पिरोहणस्यापिरोहिणीनिर्माणं तावत् ।

(च) परमं गोपीयुगलं नेत्रपथमतिक्रान्तम् ।

ज्ञातुमदाश्रयम् । गुरुत वतुलाश्रयम्, पक्षे मुचरिप्रमपि माग्निं यन्निष्ठा ॥ सतीति । अयं
गावः —यद्यस्यान्तरो रागो वर्तते तदा राधिकां निर्वर्तयाव । इयुक्त्वा आचर्योगमने सत्ये-
तस्य धैर्यस्य भविष्यति ततश्चाद्यां परानर्नेयिष्यते किं वा स्वयमेव तस्याः प्राप्तायुशयमनुरा-
रिष्यति ॥ भो इत्यादि । 'नि धेहिस्वचपिरोहणम्' इत्यमरः । 'गिरी' इति श्रुत्याम् ॥ साद-
रित्वं सादगा प्रवर्तनम् ॥ एदयेति । तस्यावर्तनार्थं मां श्रुतिं न वक्ष्यमिती भावः ॥

कृष्णः—(सानुतापम् ।)

श्रुत्वा निष्ठुरतां ममेन्दुवदना प्रेमाङ्कुरं भिन्दती

स्वान्ते शान्तिधुरा विधाय विधुरे प्रायः पराञ्चिष्यति ।

किं वा पामरकामकार्मुकपरित्रस्ता विमोक्ष्यत्यसू-

न्हा मौग्ध्यात्फलिनी मनोरथलता मृद्वी मयोन्मूलिता ॥ ४० ॥

मधुमङ्गलः—दार्ढ्यं किं एत्थ शरणम् । (क)

कृष्णः—सखे, प्रत्यनङ्गलेखं विना नान्यत्पश्यामि शरणम् ।

मधुमङ्गलः—किं एत्थ लेहसादनम् । (ख)

कृष्णः—वशीकारक्रियाप्रशस्तो रागवान् जवानिर्यासः ।

मधुमङ्गलः—एहि । उड्डमहाड्डमण्डित नातिदूरे पस्कन्दनतीर्थं गच्छेन्ह । (ग)

(इति निष्क्रान्ती ।)

(ततः प्रविशति विशाखाया प्रबोध्यमाना राधा ।)

राधा—(सखेदम् । ससृक्तेन ।)

यस्योत्सङ्गसुखाशया शिथिलिता गुर्वी गुरुभ्यस्त्रपा

प्राणेभ्योऽपि सुहृत्तमाः सखि तथा यूय परिक्लेशिताः ।

(क) इदानीं किमत्र शरणम् ।

(ख) किमत्र लेखसाधनम् ।

(ग) एहि । उड्डमहाड्डमीमण्डित नातिदूरे प्रस्कन्दनतीर्थं गच्छाव ।

श्रुत्वेति । विधुरे दु खिते स्वान्ते शान्तिधुरा विधाय । मृद्वी जाताङ्कुरत्वात् कोमला ॥ एहीति । प्रस्कन्दनतीर्थं मदनमोहनस्य निवटे ज्ञेयम् ॥ ततः प्रविशतीति । अत्र सगल्यर्थे कथा रचनीया । विशाखा राधानिकट आगत्य श्रीकृष्णसुखान्निर्गतसुपेक्षाबोधकवाक्यमप्रावयित्वा, अपि तु स्वेन कल्पित तदनुरागबोधकवाक्यं प्रावयित्वा, निर्मात्यमाल्यं च दर्शयित्वा, आनन्दमूर्च्छां प्रापयामास । दण्डानन्तरं विशाखाया मुखस्याप्रसन्नता दृष्ट्वा कृष्णस्योपेक्षैव निर्धारिता । एव तदङ्गसबन्धि माल्यं च येनचिन्मिषेणानीतमिति निश्चितम् ।

धर्मः सोऽपि महान्मया न गणितः साध्वीमिरध्यासितो

धिग्धैर्यं तदुपेक्षितापि यदहं जीवामि पापीयसी ॥ ४१ ॥

विशाखा—(ससंभ्रमम् ।) सहि, समास्तस समास्तस । (इति रक्षणमालां घ्राणेऽर्पयति ।) (क)

राधिका—(संज्ञां लब्ध्वा ।) हला, किं एदं अचरिअं जं संमोहनं वि पवोहेदि । (ख)

विशाखा—(मात्य निवेद्य । संस्कृतेन ।)

अङ्गोत्तीर्णविलेपनं सस्त्रि समाकृष्टिक्रियायां मणि-

र्मघ्नो हन्त मुहुर्वशीकृतिविधौ नामास्य वंशीपतेः ।

निर्माल्यस्तगियं महौषधिरिह स्वान्तस्य संमोहने

नासां कस्त्रिसृणां गृणाति परमाचिन्त्यां प्रभावावलीम् ॥ ४२ ॥

राधिका—(स्वगतम् ।) एवंगुणेण इमिणा उवेक्खिदं वि णं हदस-
रीरं कधं अज्जवि णिल्लज्जाहं धारेमि । ता कालिअहदपवेसोवाअं अणुसरि-
स्सम् । (प्रकाशम् ।) विसाहे, विण्णवेहि गुरुअणं जं वारहाइच्चतित्थं गदुअ
सूरं अच्चिदुफामग्निह । (ग)

विशाखा—साहु सुमराइदं पिअसहीए जं अज्जाए जडिलाए वि
इदं ज्जेव्व दाणिं आदिट्ठसि । ता एहि । (घ)

(क) सहि, समाश्वासिहि समाश्वासिहि ।

(ख) हला, किमिदमाश्चर्यं यत्संमोहनमपि प्रबोधयति ।

(ग) एवंगुणेनानेनोपेक्षितमपि एनं हतशरीरं कथमद्यापि निर्लज्जाहं धारयामि ।
तत्कालियहदप्रवेशोपायमनुमरिष्यामि । निशाग्रे, विज्ञापय गुरुजनं यद्वादशादित्यतीर्थं
गत्वा सूर्यमर्चयितुकामासि ।

(घ) साधु स्मरितं प्रियमग्न्या यदार्यया जटिलयापि इदमेवेदानीमादिष्टारिम् ।
तदेहि ।

अतः रागेदमाह—संस्कृतेनेति ॥ हन्तेति । यन्मास्य पूरंरागे मोहजनकमपि अणुना
प्रबोधयति ॥ अङ्गोत्तीर्णेति । आगां मणिमप्रमर्शकधानां कः परमाचिन्त्यां प्रभावावलीम्

(इत्युभे परिक्रामतः ।)

राधिका—(सव्यामोहम् ।)

मं परिहरइ मुउन्दो तहवि दुरासा विरोहिणी उहई ।

मह सहि गहीरणीरा सरणं बहिणी किदन्तस्स ॥ ४३ ॥ (क)

विशाखा—हला, पेक्ख पत्थाणे मङ्गलसूचनाइं सउणाइं । ता एवं मा भण । (ख)

राधिका—(प्रो द्वा ।) हला, कथमेसा पुव्वदिसामुहे अआलिआ संशा दीसइ । (ग)

विशाखा—ण वत्थु संशा । पेक्ख पक्कन्दणे सुस्स बल्लहा परिफुल्लिदा उड्डुराइ रेहदि । ता इमस्स अग्घं कादुं णं अवचिण्ह । (घ)

(इत्युभे तथा कुरुतः ।)

(ततः प्रविशति बटुना सह कृष्णः ।)

कृष्णः—सखे, सेयं राधाधरकान्तितत्सकरी जवाराजिः ।

मधुमङ्गलः—अदो णं णिप्पीडिअ णिम्माहि पच्चणङ्गलेहम् । (ङ)

कृष्णः—(परिक्रम्य सविस्मयम् ।)

एषा नान्तिकवर्तिनी सुरगिरैरैलावृती हन्त भू-

रमे किं कलयामि काञ्चनरुचामुद्गारगौरीर्दिशः ।

आं ज्ञातं मणिनूपुरध्वनिमरादालीजनालङ्कृता

कान्तीनां कुलदेवता विलसितुं वृन्दादवीं विन्दति ॥ ४४ ॥

(फ) मां परिहरति मुकुन्दस्तदपि दुराशा विरोधिनी दहति ।

मम सखि गभीरनीरा शरणं भगिनी कृतान्तस्स ॥

(ख) हला, पश्य प्रस्थाने मङ्गलसूचनानि शकुनानि । तदेवं मा भण ।

(ग) हला, कथमेषा पूर्वदिशामुखे आकालिकी सध्या दृश्यते ।

(घ) न जल संध्या । पश्य प्रस्कन्दतीर्थे सूर्यस्य बल्लभा प्रफुल्लिता उड्डुराजी राजति । तदस्या अर्थ्यं कर्तुमेतदवचिन्वः ।

(ङ) अत एतन्निष्पीड्य निर्माहि प्रत्यनङ्गलेखम् ।

न गृणाति । अपि तु सर्व एव ॥ एवेति । सुरगिरेः सुरेरोः ऐलावृती इलावृतसवन्धिनी भूरेषा हन्त निश्चित न भवति । तन्कि काञ्चनकान्तीनामुद्गारेण गौरीः पीतवर्णा दिशः व-

मधुमङ्गलः—हन्त भो, मग्निज्जन्तस्मि वातरासाहणे कुरङ्गी सख
हत्थं गदा । (क)

कृष्णः—(सानन्दम् ।) सखे, साधु विज्ञातम् । तदत्र वृक्षान्तरितौ
शृणुवः किमसौ प्रस्तौति ।

(इति तथा स्थितौ ।)

राधिका—(विशाखामालम्ब्य साक्षम् ।) हला, एसो जणो कथाप्रसङ्गे
सखं सुमरिदवो । (ख)

विशाखा—(सथाप्पम् ।) सहि, अच्छीणधीरत्तणादिगुणा भणिज्जसि ।
ता किंति एवम् उच्चिग्गासि । (ग)

राधिका—सहि, णिग्गुणीकिदस्सि तिणा धुत्तेण । (घ) (इति सस्कृतेन)

तस्योरस्तमण्डलं धृतिनदीरोधक्रियापण्डितं

वक्रेन्दुः कुलधर्मपङ्कजवनीसकोचदीक्षामती ।

दोर्यूपौ नितरामुदञ्चितचिरग्रीडाभिचाराध्वरौ

हा कष्टं निखिलगिला सखि दृशोर्भङ्गी भुजङ्गी तु सा ॥४५॥

कृष्णः—प्रिये, त्वन्माधुर्येण माधवश्च जडीकृत्य निर्गुणामवस्थां
नीतोऽयम् ।

(क) हन्त भो, मृग्यमाणे वागुरासाधने कुरङ्गी स्वयं हस्तं गता ।

(ख) हला, एष जनः कथाप्रसङ्गे स्वयं स्मारितव्यः ।

(ग) ममि, अक्षीणधीरत्वादिगुणा भण्यमाने । तत्किमित्येवमुच्चिग्गासि ।

(घ) ममि, निर्गुणावृत्तारिभ्यः तेन धूर्तेन ।

स्मान्प्रस्थामि । निधिराह—वेयं म्यावरभूमि, अपि तु मग्निपूरण्वनिभराद्धेतो । अं
शतमिति ॥ 'वागुरा मृगवन्धिनी' इत्यमरः ॥ सहीरिति । जर्जरिति जेयः ।
तस्योर इति । धृतिनदी येन निवृत्तस्पर्शोर्ध्वक्रियायां पण्डितम् । तथा च धैर्यस्य पेमनि
तृणां फलतोऽर्धवेगेत्यादिभिः भावः । वृक्षान्तरावधारीनामर्थेनर्दभावात् प्रतीतिः । यूप
वत्स्य पण्डितवत्स्यस्य ॥ उर्ध्वगता उर्ध्वगता इति मन्त्राया अभिप्रायविशेषे आश्रये या
भ्याम् । साधुवर्गोऽयमवस्थाम् अभिप्रायः । रजोर्भङ्गी भुजङ्गी तु विस्तरितव्यः विस्तरित

राधिका—(आवासे अञ्जलिं बद्धा । सस्कृतेन ।) हन्त भो बकीहन्त,
गृहान्तः खेलन्त्यो निजसहजवात्यस्य बलना-

दभद्र भद्र वा किमपि नहि जानीमहि मनाक् ।

वयं नेतुं युक्ताः कथमशरणा कामपि दशा

कथं वा न्याय्या ते प्रथयितुमुदासीनपदवीम् ॥ ४६ ॥

कृष्णः—प्रिये, क. खलु जिजीविषुर्जीवातुभूताया सिद्धौपधिलताया-
मुदास्ते ।

राधिका—(निश्चयः ।) हला, एसा पिआ मे एकावली तुए
अप्पणो कण्ठे धारणिज्जा । (क) (इति कण्ठादेकावलीमुत्तरयति ।)

विशाखा—(हृद्यप्रियायै ।) हला, एव अणुचिद्वन्ती किंति मं दहसि
जं ललितं पडिक्खिअ गिरुज्जमस्सि । (ख) (इति रोदिति ।)

राधिका—(सस्कृतेन ।)

अकारुण्यं कृष्णो यदि मयि तवागं कथमिदं

मुधा मा रोदीमं कुरु परमिमामुत्तरकृतिम् ।

तमालस्य स्कन्धे विनिहितभुजावलरिरिय

यथा वृन्दारण्ये चिरमविचला तिष्ठति तनुः ॥ ४७ ॥

कृष्णः—(सालम् ।) सखे, दृष्टानुरागस्य साधिष्ठता ।

(क) सखि, एसा प्रिया मे एकावली त्वया आत्मनः कण्ठे धारणीया ।

(ख) हला, एवमनुतिष्ठन्ती किमिति मा दहसि यल्ललिता प्रतीक्ष्य निरुद्य
मास्मि ।

गिलन्ती ॥ कृष्ण मधुमङ्गलं भावयित्वा नीचैराह—प्रिये इति ॥ हन्तेति । भो बकी
हन्त पूतनाघातिन् । बाल्यमारभ्यैव तव स्त्रीवधेऽभ्यासो वर्तते एवेत्यर्थः ॥ गृहान्त-
रिति । बलनाद्वलवत्वात् । यदि चाशरणागेता दशा नीता वयम् अधुना उदासीनपदवीं
प्रथयितुं प्रकटयितुं किं न्याय्या न्यायोचिता । तस्मादस्माकं वधायमेव तव व्यवसाय इति
भावः ॥ अकारुण्यं इति । यदि कृष्णोऽकारुण्यं तव कथं मयि आगं अपराधः । तस्मा-
न्मुधा व्यर्थं मा रोदी । किं तु मे उत्तरकृतिं प्राणत्यागानन्तरं अन्येष्टिकर्म । सा उत्तरकृ-
तिर्नान्यजनस्यैव करणीया । किं तु तमालस्येत्यादि । तमालस्य स्कन्धे विनिहिता भुज-
रूपलता यस्या एवभूता मम तनुः यथा वृन्दारण्ये सदाविचला सती तिष्ठति तथा कर-
णीया ॥ साधिष्ठतेति । 'अन्तिकवाढयोर्नदसाधौ' इति वाढस्य साधादेशः । तथा चानु-

राधिका—(खगतम् ।) तुवरावेदि मं कावि घणुकण्ठा । (प्रकाशम् ।)
हला, सूरमच्चिअ किं पि अब्भत्थिदुकामाप्हि । ता जाव सिणाणं कदुअ
णिबुत्ता भवे ताव तुमं एत्थ पुप्फं अवचिणेहि । (इति तीर्थाभिमुख द्विराणि
पदानि गत्वा पुनरात्मगतम् ।) हन्त, सो तिल्लोकमोहणो मुहचन्दो पुणो मए
ण दिट्ठो । (इति सोत्प्लुष्ट निरुत्य प्रकाशम् ।) हला, पसीद पसीद । दंसेहि तं
पडिच्छन्दअम् । (क)

विशाखा—सहि, गत्थि एत्थ चित्तफलअम् । (ख)

राधिका—(सव्ययम् ।) तदो पणिहाणेण णं पच्चक्खीकरिस्सम् । (ग)
(इति ध्यान नाटयति ।)

कृष्णः—सखे, पीतमपीतपूर्वमुन्मादकं श्रोत्रमाध्वीकम् । तदग्रतो
गच्छावः ।

(इत्युभौ तथा कुस्तः ।)

विशाखा—(विलोक्य सानन्द ससभ्रमम् ।) सहि, दिट्ठिआ तुज्झ सुह-
ज्जाणेण फलिदम् । ता झत्ति उग्घाडेहि लौअणम् । (घ)

(राधिका दृष्ट्वा दरोन्मील्य चमत्कारं नाटयति ।)

विशाखा—(सस्फुटेन ।)

यदर्थं संकीर्णे पतसि हृतकन्दर्पकदने

मृदुं वा दुर्वारे ज्वलयसि तनुं प्रेमदहने ।

अखण्डेनापीडं सखि नवशिखण्डेन फलय-

न्विलासी सोऽयं ते स्फुरति पुरतो जीवितपतिः ॥ ४८ ॥

(क) त्वरयति मां वापि घनोत्कण्ठा । हला, सूर्यमर्चयित्वा किमप्यभ्यर्चयितु-
कामास्मि । तथायत्नानं कृत्वा निवृत्ता भवेय तावत्त्वमत्र पुष्पमवचिनु । हन्त, स
त्रिलोक्यमोहनो मुराचन्द्रः पुनर्मया न दृष्टः । हला, प्रसीद प्रसीद । दर्शय एनं
प्रतिच्छन्दम् ।

(ख) सखि, नास्त्यत्र चित्रफलकम् ।

(ग) ततः प्रणिधानेनैवं प्रत्यक्षीकरिष्यामि ।

(घ) सखि, दिष्ट्वा तव मुखप्यानेन फलितम् । तस्मादिति उद्घाटय लोचनम् ।

रागव्यातिशयतमिदमर्थः । यन्मृतेऽपि मत्सहस्रवर्षं तमात्मरूपे संयोगवाग्नेत्यहो रागस्य
पराक्रमेति भावः ॥ यदर्थमिति । संकीर्णं व्यापके । अखण्डेन नवशिखण्डेन । अपीडं

राधिका—अम्महे सिविणस्स माहुरी । (क)

विशाखा—अविसद्धे, एसो दे अपुब्बो सिविणो जो णिहाए विणा वि णिप्पणो । (ख)

कृष्णः—

असौ दृग्भङ्गीभिः कुसुमशरमङ्गीकृतशरं

सृजन्ती दन्तीन्द्रक्रमणकमनीयालसगतिः ।

अदूरे रम्भोरुरिह वदनबिम्बस्य सुपमा

समारम्भादम्भोरुहमधुरिमाणं दमयति ॥ ४९ ॥

राधिका—(कृष्णे दृगन्त नर्तयन्ती स्वगतम् ।) साधु रे हिअअ, साधु । दिट्ठिआ मुहुत्तं विलम्बितम् । (ग)

कृष्णः—(स्त्रिया ।) धूर्ते विशाखिके, समन्तान्मृग्यमाणा दिष्ट्या त्व-
मत्र दृष्टासि यदद्य भवत्या रूपसादृश्यादपाकिमगुञ्जाहारेण मां प्रतार्य दु-
र्लभा मे रङ्गणमालिकापनीता ।

मधुमङ्गलः—भो, णं राहीए कण्ठादो दीसन्तीं अप्पणो रङ्गणमा-
लिअं सअं जेव्व आअडिअ गेण्ह । (घ)

कृष्णः—सखे, जानतापि भवता किमिदमन्याय्यमुपन्यस्तम् । न खलु
स्वप्नेऽपि मया कामिनीस्पर्शः स्मर्यते ।

राधिका—(स्वगतम् ।) इमस्स परिहासो वि एसो संकिदाए मम सच्चो
पडिमादि । (ङ)

(क) अहो स्वप्नस्य माधुरी ।

(ख) अविश्रम्भे, एष तेऽपूर्वः स्वप्नः यो निद्रया विनापि निष्यन्न ।

(ग) साधु रे हृदय, साधु । दिष्ट्या मुहूर्ते विलम्बितम् ।

(घ) भो, एना राधाया कण्ठतो दृश्यमानामात्मनो रङ्गणमालिकां स्वयमेवाकृष्य
गृहाण ।

(ङ) एतस्य परिहासोऽप्येव शङ्किताया मम सत्यः प्रतिभाति ।

शिरोऽवतसम् । कलयन् चारयन् ॥ असाविति । कुसुमशर वन्द्यम् । कथम्भूतम् ।
अङ्गीकृतशरम् । हस्तिपादविक्षेपादपि कमनीया अलसा गतिर्यस्या ॥ अपाकिमेति ।

विशाखा—(विहस्य ।) अयि वराङ्गनातरङ्गिणं महासागर, चिद्ध चिद्ध ।
दाणि वि इमाहं दीसन्ति तुङ्ग अङ्गेषु ताणं चिण्हाहं । (क) (इति सस्कृतेन ।)

आकृष्टानि कटाक्षभङ्गिभिरलं गोपाङ्गनानां त्वया
रक्तान्यत्र मनासि यानि निमिषोन्मुक्तानि नेत्राण्यपि ।

तान्येतानि भवान्नवाङ्गनतनो गुञ्जानलीना छला-
त्पिच्छाना च सदा प्रसाधनधिया संधारयन्नन्दसि ॥ ९० ॥

कृष्णः—(सहपंमात्मगतम् ।)

प्रमदरसतरङ्गस्रेरगण्डस्थलायाः
सरधनुरनुबन्धिभ्रूलतालास्यभाजः ।
मदकलचलभृङ्गीभ्रान्तिभङ्गीं दधानो
हृदयमिदमदाङ्गीत्पक्ष्मलाक्ष्याः कटाक्षः ॥ ९१ ॥
(नेपथ्ये ।)

णत्तिणि विसाहे । (ख)

कृष्णः—कथमकाण्डे जरापाण्डुरेयं जटिला ।
(प्रविश्य ।)

जटिला—(उरो दृष्ट्वा स्वगतम् ।) कह एत्थ कण्हो । (प्रकारम् ।) विसाहे,
किंति इमाहं धूअगन्धरत्तचन्दनाहं तुण विमुमरिदाहं । (ग)

(क) अयि वराङ्गनातरङ्गिणीना महासागर, तिष्ठ तिष्ठ । इदानीमपीमानि दृश्य-
न्ते तव अङ्गेषु तासां चिह्नानि ।

(ख) नप्ति विशाम्ने ।

(ग) कथमत्र कृष्ण । विशाम्ने, विमित्येतानि धूपगन्धरक्तचन्दनानि त्वया
विरमृतानि ।

गुञ्जादारम्य निरुद्धतन्मानीनम् ॥ अयीति । इमाणि चिह्नानि दृश्यन्ते इत्यन्वयः । आह
ऐत्यादि । हे नवाङ्गनतनो, गुञ्जावर्जना उग्नोपाङ्गनानां रक्ताणि मनासि, एव पिच्छानां
उग्नभिर्निर्मिताभ्यां सप्रसाधनमाभरणं तदुज्जाधारयन् ॥ प्रमदंति । मत्तचयान्
इति प्रमो यस्यात्सामङ्गीं दधन कटाक्ष प्रसाधनरसपुष्पे अक्षिणी यस्याः ॥ कथमि-

कृष्णः—(स्वगतम् ।)

चन्द्रिकां चन्द्रलेखायाश्चकोरे पातुमुद्यते ।

पिधानं विदधे हन्त शरदम्भोधरावली ॥ ५२ ॥

(प्रकाशम् ।) मातुर्मातुलानि, प्रणमामि ।

जटिला—मोहण, बल्लभकिशोरीउले अवङ्कदिट्टि होहि । (क)

मधुमङ्गलः—(विहस्य ।) भो दधीचिहङ्गककसे, एसो सव्वदो उदार-
दिट्ठी च्चैअ मज्झ पिअवअस्सो । तुमं कखु केअरच्छी । ता अप्पाणं आसं-
सेहि । (ख)

जटिला—भो किशोरीभुजङ्ग, कीस तुमं आअदोसि । (ग)

कृष्णः—आर्ये, लोकोत्तराणु(नु)रागचमत्कारिणीयं मुजवालक्ष्मीः कं
वा नाकर्षति ।

जटिला—(स्वगतम् ।) णूं मअवदीए विज्जापहावसंभाविदा इमस्स
एत्थ उवसत्ती । (प्रकाशम् ।) मोहण, झत्ति इदो गच्छेहि । (घ)

कृष्णः—अयि जल्पाकि वृद्धे, किमित्याकुलासि । स्वच्छन्दतो ग-
च्छेयम् ।

(क) मोहन, बल्लभकिशोरीकुले अवङ्कदिट्टिर्भव ।

(ख) भो दधीच्यस्थिकर्कसे, एष सर्वदोदारदष्टिरेव मम प्रियवयसः । त्वं खलु
केकराक्षी । तदा आत्मानमाश्लिष्य ।

(ग) भो किशोरीभुजङ्ग, कलात्त्वमागतोऽसि ।

(घ) नूनं भगवत्या विद्याप्रभावसंभाविता असाश्रोपसत्तिः । मोहन, झटिति
इतो गच्छ ।

स्यादि । जरया पाण्डुरा भेतवणां ॥ चन्द्रिकामिति । जरापाण्डुरत्वाच्छरदम्भोधर-
स्थानीया जटिला ॥ भो दधीचीति । भो दधीच्यस्थिकर्कसे वज्रादपि कठोरे इत्यर्थः ।
वाक्यद्वाराक्षी त्व आत्मानमेवाशीर्वादं कुरु । येन तव दृष्टेर्वक्तव्यं दूरीभयतीत्यर्थः ॥ आर्ये
इति । मुद्रुजवानां ओदूपुष्पाणां लक्ष्मीः शोभा । पक्षे मुद्रु जवो यशोव्यञ्जकविह्वलितो
यस्याः सा । इयं राधैव लक्ष्मीस्तत्तुल्यत्वात् । यद्वा शोभामयीत्वात् । कीदृशी । लोकोत्तरो
योऽनुगतो रागः रक्तिमा तेन चमत्कारिणी । पक्षे स्पष्टम् ॥ णूंणमिति । सुतराद्वारा
भगवत्या यत्पूर्वमुक्तं मम विद्याप्रभावेन स्वतन्त्ररूपा यद्वा तव कथूनिवृत्ते प्रेयसिष्यामि, न

जटिला—(कुटिल विलोक्य । संस्कृतेन ।)

निर्धौतानां निखिलधरणीमाधुरीणां धुरीणा
कल्याणी मे निवसति बधूः पश्य पार्श्वे नवोढा ।

अन्तर्गोष्ठे चटुल नटयन्त्रत्र नेत्रत्रिभागं
निःशङ्कस्त्वं भ्रमसि भविता नाकुलत्वं कुतो मे ॥ ५३ ॥

कृष्णः—मृपाशङ्किनि वृद्धे, मा प्रलापं कृथाः । यावदेतां ते बधूमा-
कर्णयं तावन्मान्यां भावयामि ।

जटिला—विसाहे, किं ति एत्तिअ विलम्बितासि । (क)

विशाखा—(सित्वा ।) अज्जे, णं दुल्ललितं कुरङ्गं पेक्खन्ती विम्हि-
दम्हि । (इति सद्यष्टिक्षेपम् ।)

अकरुण मक्खिअ चङ्गं कुरङ्ग पेम्मेण संगदं हरिणीम् ।

विहलं कूडणचटुलो तुमं वणादो वणं भमसि ॥ ५४ ॥ (ख)

जटिला—अइ अत्थाणदुरग्गहे, मुच्च कुरङ्गकोदूहलम् । (ग)

मधुमङ्गलः—पियवयस्स, पेक्ख । एसो सत्तिण्णो वि कीरजुआणो णं
महुरं दाडिमीं ण पडिपज्जइ । (घ)

(क) विशाखे, किमित्येतावद्विलम्बितासि ।

(ख) आर्ये, एतं दुर्ललितं कुरङ्गं पश्यन्ती विस्मितासि ।

अकरुण त्यक्त्या चङ्गं कुरङ्ग प्रेम्णा संगतां हरिणीम् ।

विहलं कूडनचटुलस्त्वं वनाद्वन भ्रमसि ॥

(ग) हे (अयि) अस्यानदुर्महे, मुच्च कुरङ्गवीतुकम् ।

(घ) प्रियवयस, पश्य । एष सत्पुण्ड्रोऽपि कीरजुवा इमां मधुरां दाडिमीं न
प्रतिपपत्ते ।

तु नन्दपुत्रम्, तदेवापुनः वृत्तमित्यर्थः ॥ अर्याति । जयाति बहुभाषिणि ॥ निर्धौताना-
मिति । निर्धौतानां क्षात्रितानाम् । सारगुणानामिति यावत् । यावदेतां तेषु बधूमिति धृत
तावन्मान्यां माननीयां भावयामि । न ॥ प्रच्यवन्तरम् । पश्ये मा अन्यां नान्यदायाम् । सीया-
नित्यं ॥ भज्जे इति । तावदेतां वगन कृष्णप्रति । कुरङ्ग इति, पश्ये कुतितत इति यस्मै

कृष्णः—(स्मित्वा ।)

हृदि ताडितोऽपि दाडिमि सुमनोरागेण ते रुचिं बहता ।

पक्त्रिमरसासि किं वा नेति शुकः शङ्कयोदास्ते ॥ ५५ ॥

(विशाखा सहगम्भः राधिकामवलोकते ।)

राधिका—(स्वगतम् ।) हिअअ, समस्सस समस्सस । (क) (इति सखेदम-
पवार्य । संस्कृतेन ।)

पीतं न वागमृतमत्र हरेरशङ्कं

न्यस्तं मयास्य वदने न दृगञ्चलं च ।

रम्ये चिरादवसरे सखि लब्धमात्रे

हा दुर्विधिर्विरूपे जरतीञ्छलेन ॥ ५६ ॥

जटिला—(स्वगतम् ।) अम्हहे कण्हदिडिणो माहम्मे, जं बहुए सो उव-
सगो तह णत्थि । (प्रकाशम् ।) विसाहे, पेक्ख । अदिक्कमदि मज्झण्हो ।
ता तुरियं सूरमण्डवं पविसम्ह । (ख)

(इति तिष्ठो निष्क्रान्ताः ।)

कृष्णः—सखे, कौमुदीयं पौर्णमासीमनुवर्तते । तदेहि । तामेव प्रति-
पद्येवहि ।

(इति निष्क्रान्तौ ।)

इति मन्मथलेशो नाम द्वितीयोऽङ्कः ।

(क) हृदय, समाश्रयिहि समाश्रयिहि ।

(ख) अहो कृष्णदृष्टेर्माहात्म्यम्, यद्विष्णोः स उपसर्गस्तथा नास्ति । विशाखे,
पश्य । अतिक्रमते मय्याहः । तत्त्वरितं सूर्यमण्डपं प्रविशामः ।

तम् ॥ अकरुण इति । चङ्ग मनोहरम् । 'त्वङ्गचङ्गो मनोहरे' इति कोषः । हृदीति ।
हे दाडिमि, तव रुचिं वान्ति बहता ते तव सुमनोरागेण पुष्पस्य रक्तिष्ठा हृदि ताडितो-
ऽपि यन्त्रितोऽपि शुकः किं पक्त्रिमरसासि न वा इति शङ्कया उदास्ते । तेन यदा पुष्पिता
रपमासी(?) तदवा(?)धि शुकस्य त्वयि औदासीन्यं नास्ति किं पुनरिदानीं फलितायामिति
भावः । पक्षे शुक्य मनसो रागेण पक्त्रिमप्रेमभयशङ्काररसवती न चेति शङ्कया इत्यर्थः ॥
सहगम्भमिति । राधे कृष्णमिप्रायः क्वचिदवगम्यत इति ॥ अपवार्येति । जटिलां
वमयित्वा एकान्ते इत्यर्थः ॥ सखे इति । इयं राधिकैव कौमुदी । तस्या एवाधीना राधे-
प्रमिल्यर्थः ॥ इति द्वितीयोऽङ्कः ॥

तृतीयोऽङ्कः ।

(ततः प्रविशति ललितयानुगम्यमाना पौर्णमासी ।)

पौर्णमासी—वत्से, नूनं मत्तस्त्रपमाणो नाभिनन्दति नन्दकुमारस्ते
सखीसंगमम् ।

ललिता—भवद्वि, दुर्वोहं क्व लोओत्तराणां चित्तं । न शक्ति वि-
असदि । (क)

पौर्णमासी—(प्रोऽवलोक्य ।) वत्से, पश्य कदम्बवाटिकायां मधुमङ्ग-
लेन सार्धं समङ्गलं वर्धते मधुमर्दनः । (प्रनिरूप्य ।)

परामृष्टाङ्गुष्ठत्रयमसितरत्नैरुभयतो

बहन्ती संकीर्णौ मणिभिररुणैस्तत्परिसरौ ।

तयोर्मध्ये हीरोज्ज्वलविमलजाम्बूनदमयी

करे कल्याणीयं विहरति हरेः केलिमुखी ॥ १ ॥

(ततः प्रविशति यथा निर्दिष्टः कृष्णः ।)

कृष्णः—(सानुतापम् ।)

अपया नितरां पराबुखी सहसा स्मेरसखीधृताञ्चला ।

गमिताद्य हठेन राधिका न कथं हन्त मया भुजान्तरम् ॥ २ ॥

(निःश्वास ।) सखे मधुमङ्गल, खञ्जरीदृढशः सा विलासमञ्जरी चोरयति
मे चित्तबञ्चरीकम् । (इत्यौत्सुक्य नाटयन् ।)

(क) भगवति, दुर्वोहं खलु लोकोत्तराणां चित्तम् । न शक्ति निरसति ।

समङ्गलमिति । समङ्गलं यथा स्यात्तथा मधुमङ्गलेन सह कृष्ण आनन्देन वर्धते ।
परामृष्टेति । उभयतः शिरसि पुच्छे च । अङ्गुष्ठत्रयपरिमित प्रदेशे व्याप्य अतितरङ्गः
इन्द्रनीलमणिभिः परामृष्टा राचिता । तत्परिसरौ अर्धमणिभिः संकीर्णौ । तथा च
शिरोऽङ्गुष्ठवर्णानन्तरमङ्गुष्ठत्रयं व्याप्य एव पुच्छाङ्गुष्ठत्रयात्परमङ्गुष्ठत्रयं व्याप्य यौ द्वौ
परिसरां तौ व्याप्येत्यर्थः ॥ तयोर्मध्ये इति । तथैव व्याख्येयम् । हीरङ्गमल
यद्विमलं जाम्बूनदं चन्द्रक यन्मयी ॥ अपयेति । राधिकायाः तस्याः पञ्चान्तर-
मात्स्यं गृह्यतामिति मधुमङ्गलेन यदा उच्यते, तदैव न कथं मया राधिका भुजान्तरं
गमिता प्रापिता एव मयि पृथक्, तत्रिकटं गते गतिं या गतया अपया पराबुखी
अभविष्यन्, तदनन्तरं स्मेरा मयी तस्या अग्रतः पृथा मनः निरुद्धं प्राविष्यन्, इति धी-
कृष्णस्य मनोऽनुतापः । खञ्जरीदृढो राधाया विलासपट्टहनः । चित्तबञ्चरीकं चित्तभ्रमरम् ।

छिन्नः प्रियो मणिसरः सखि मौक्तिकानि
वृत्तान्यहं विचिनुयामिति कैतवेन ।

मुग्धं विवृत्य मयि हन्त दृगन्तमङ्गीं

राधा गुरोरपि पुरः प्रणयाद्यतानीत् ॥ ३ ॥

पौर्णमासी—(दूरत एव कृष्ण निर्वर्ण्यं । साशङ्कम् ।)

अक्ष्णोर्द्वन्द्वं प्रसरति दरोद्धूर्णतारं मुरारेः

श्वासाः क्लृप्तां किल विचकिलैर्मालिकां म्लापयन्ति ।

केयं धन्या वसति रमणी गोकुले क्षिप्रमेतां

नीतस्तीव्रामयमपि यया कामपि ध्याननिष्ठाम् ॥ ४ ॥

अथवा कृतं संदेहेन । वत्साः, राधिकैव खल्वत्र कारणम् ।

कृष्णः—(पौर्णमासी पश्यन्मुपसृत्य ।) भगवति, प्रणमामि ।

पौर्णमासी—नागर, गोपीस्तनतटीष्वलंपटीभव ।

कृष्णः—(किञ्चिद्विहस्य ।) कृतं पिष्टपेपिणीभिराशीर्मिर्यदहमेव गोपीति

प्रसिद्धां श्यामां वल्लीमपि न पाणिपल्लवेन स्पृशामि ।

मधुमङ्गलः—(विहस्य ।) भोः, किं अम्हाणं सामए गौरी जैव्व मग्गि-

ज्ज । (क)

पौर्णमासी—(सनर्मस्मितम् ।)

गोपेश्वरस्य तनयोऽसि नयोपपन्नः

ख्यातस्तथा ब्रजकुले भुनयोर्धलेन ।

लीलाशतैस्तदपि किं कुलयोपितस्त्व-

मुन्मादमुद्रहसि माधव राधिकायाः ॥ ५ ॥

(क) भोः, किमस्माकं सा(श्या)मया गौर्येव मृग्यते ।

छिन्न इति । मणिसरो दारः ॥ अक्ष्णोरिति । विचकिलैर्मालिकापुष्पैः । यया रमाया
अथ धीरुष्णोऽप्येता ध्याननिष्ठा नीतः । प्रधाने कर्मण्येऽभिपेयेऽन्यादीनां हेतुद्विकर्मणा-
मनिप्रधानमिति कृष्णे प्रत्ययः ॥ नागर इति । अलपटो भव लम्पटो मा भूः, अल-
मनिरायेन पटीभव । पटायमानः सदा तिष्ठेत्पर्यः ॥ किञ्चिदिति । गूढार्थरोधव्यञ्जक
किञ्चिद्विहसनम् । प्रकटार्थमादाय प्रत्याह—शून्य पर्याप्तम् । अलमित्यर्थः । 'गोपी श्यामा

मधुमङ्गलः—अइ विवरीदवादिणि बुद्धिए, चिट्ट चिट्ट ।

तुज्झ राहिआए जेव्व एसो अम्हपिअवअस्सो उम्मादिओ ।

जं सेहरसिङ्गवेत्ताइ दाणिं कहिं विमद्दाइं ति ण जाणादि ॥ ६ ॥ (क)

कृष्णः—(सलज्जम् ।) आर्ये, वाचाटोऽयं बटुर्भृषा जल्पति । किंतु निश्चितं ते व्याहरामि । न तासु मच्चित्तरागस्त्वद्गोपीषु । तदत्र तत्त्वतः पृच्छतामयम् ।

मधुमङ्गलः—अज्जे, सच्चं सच्चम् । अम्हपिअवअस्सहिअअस्स अज्जवि राओ तुम्हगोइआणं अज्जेसु ण मए दिट्ठोत्थि । पत्थुद ताणं अज्जराओ जेव्व इमस्स हिअइ दीसइ । (ख)

कृष्णः—(सप्रणवरूपम् ।) धिक्पूर्व, विश्रम्भादादृतोऽपि जिह्मतां न जहाति ।

पौर्णमासी—सत्यमाह बटुः । तथाहि ।

कामं सद्रुणमण्डलाश्रयतया तन्वन्महिष्ठां रुचिं

वैचित्र्यीभरभाक्सदा शुभदशाश्रेणीश्रियामास्पदम् ।

वंशीहंकृतिलील्या शिथिलतामेणीदृशां नीयते

वासः कंसनिसूदनाद्य भवता देहेषु गेहेष्वपि ॥ ७ ॥

(क) अयि विवरीतवादिनि वृद्धे, तिष्ठ तिष्ठ ।

तव राधिकर्येय एषोऽस्मत्प्रिययस्य उम्मादितः ।

यस्माच्छेस्वरभृङ्गप्रेषाणीदानीं करिमन्त्रिप्रदानीति न जानाति ॥

(ख) आर्ये, सत्यं सत्यम् । अस्मत्प्रिययस्य हृदयस्य अद्यापि रागो युष्मद्गोपि कानामङ्गेषु न मया दृष्टा(ष्टोऽस्ति) । प्रत्युन तासामङ्गराग एवाम् हृदये ररयते ।

सारि वा म्गात् इत्यमरः ॥ 'वाचाटो बहुगर्भवात्' इत्यमरः ॥ काममिति । शु-
चानां यन्मण्डलं तदाश्रयतया महिष्ठां रुचिं कर्तुं तन्वन्विश्रायन् । पीरतां वा नः ।
गन्तो मे गुण(दि)भरतायमिजनर्थादिभ्यः शिरोरुच्यां तन्वन् विश्रायन् । वि-
चित्रां दुरनीयारुचिः कथञ्चनदिरंगमोहनीं विविधप्रभरत्वाच्च । शुभा या ययस्य
दत्ता धेनो तव याः धियः शोभात्यागामागदमाधय । शुभप्रदानं गुरुदुर्दानमेव

मधुमङ्गलः—अज्जे, किं वि ण जाणासि जं वंसीहुंकिदिलीलाएत्ति भणासि । दिट्ठं तर्हि दिअहे कण्णआण तीरट्ठिदाइ अम्बराइ अप्पणो हत्थेण उक्खिविअ इमिणा क्खन्धे णिक्खिचाइ । (क)

कृष्णः—(समूहं वदमाचार्य ।) आर्ये, हुकारादपि तथाभावाद्भवद्गोपी-
नाममिव्यक्तं साध्वीमावप्रभाव ।

ललिता—(सकृतेन ।)

केनापि धूर्तपतिना खलु शिक्षितोऽसि

मग्न वशीकरणकारणमौषधं वा ।

पुण्योज्ज्वलान्यखिलगोपविलासिनीना

येन त्वया गृहसुखानि विलुण्ठितानि ॥ ८ ॥

मधुमङ्गलः—सच्च कहेदि ललिदा । अण्णधा भन्तादिमन्तरेण पबुदु-
त्तुङ्गा महादाणआ णविन्दीवरादोवि सोम्मसीअलपइदिणा कथ इमिणा
सहरिजन्ति । (ख)

ललिता—अज्ज, जस्स सुमरण वि तथा संतावण त एद अप्पणो
वअस्स मा वल्लु सीअल भण । (ग)

मधुमङ्गलः—भो वअस्स, पइदिसीअलो वि तुमं गोइआहि उण्होत्ति
भणिज्जसि । ता प्पसिअ जाणिस्सम् । (इति कृष्णवक्षसि हस्तं न्यस्य सचधनम् ।)
अहो, सच्च ज्जेव कहेदि ललिदा । (क्षणं विमृश्य ।) ललिदे, विण्णादं वि-

(क) आर्ये, विमपि न जानासि यद्वंसीहुकृतिलीला इति भणासि । इदं तस्मिन्दि-
यसे वन्यवाना तीरस्थितान्यम्बराण्यात्मनो हस्तेनोत्क्षेप्यानेन स्वन्धे निक्षिप्तानि ।

(ख) सत्यं कथयति ललिता । अन्यथा मग्न्यादिमन्तरेण पर्वतोत्तुङ्गा महादा-
नवा नवेन्दीवरादपि सौम्यशीतलप्रकृत्या कथमनेन सहियन्ते ।

(ग) आर्ये, यस्य स्मरणमपि तथा सतापनं तमेतमात्मनो वयस्य मा खलु
शीतलं भण ।

या दशान्तर्दशाध्रेष्य परपरास्तासु या त्रियस्तच्छात्रप्रोक्ता सपत्न्य ॥ सत्यमिति ।
महावलिष्टमाय निदलवधादां मन्त्रिणधादनां सान्ध्यासमवाप्त्यन्मद्वयस्य प्रहृतिरेवैव
नारीगमनोहारिणीति योनिताम् ॥ भो इति । हृदयवर्निना इत्यनेन ततोऽपि मद्रूप

ण्णादम् । तुअ राखा च्चैअ णूणं उण्णा जाए हिअअवट्टणीए चन्दको-
डिसीअलो वि एस उण्णीकिओ । (क)

ललिता—अज्ज, एत्थ राजपट्टपत्थरहिअए ताए दुरन्तपेम्मसौकुम-
ज्जहदाए महसहीए कुदो पवेसो संभावीअदि । (ख)

मधुमङ्गलः—(सरोपम् ।) चवले, अह्मवअस्सो तदो वि तुह्मसहीदो
णिअमरं सिणेहकोमलो जं एसो वच्चिदनिन्दो जोइन्दो विअ एकग्ग-
चित्तो णं जेअ सब्बदा चिन्तेइ । (ग)

कृष्णः—(सापन्नम् ।) धिग्वाल्लिश, कृतमलीकेन नर्मपुञ्जेन ।

ललिता—(स्वगतम् ।) दिट्ठिआ वट्ठवि पिअसही । (घ)

पौर्णमासी—सुन्दर, विश्राम्यतु नर्ममुद्रा । आकर्ण्य मद्विवक्षितम् ।

हित्वा दूरे पथि धवत्तरोरन्तिकं धर्मसेतो-

र्भक्षोदग्रा गुरुशिखरिणं रंहसा लङ्घयन्ती ।

(क) भो वयस्य, प्रवृत्तिशीतलोऽपि त्वं गोपिकाभिरुष्ण इति भण्यसे । तत्स्पृष्ट्वा
ज्जास्यामि । अहो, सत्यमेव कथयति ललिता । ललिते, विज्ञातं विज्ञातम् । तप
राधिकैव नूनमुष्णा यया हृदयवर्तिन्या चन्द्रकोटिशीतलोऽप्येष उष्णीकृतः ।

(ख) आर्य, अत्र राजपट्टप्रसारहृदये तस्या दुरन्तप्रेमसौकुमार्यहताया मतसस्याः
कुतः प्रवेशः संभाव्यते ।

(ग) चपले, मम वयसस्ततोऽपि तत्र सगीतो निर्भरं येहकोमलो यस्मा-
देव वक्षितनिद्रो योगीन्द्र इव एकाग्रचित्त एनामेव सर्वदा चिन्तयति ।

(घ) दिष्टया वर्धते प्रियसखी ।

स्वस्य प्रेमाभयदिनि व्यञ्जितम् ॥ अञ्जेति । राजपट्टप्रसारः राज्यगिहायनस्य प्रसारः ।
कुतः प्रवेशः संभाव्यते तेन यन्ननुत्पमेतस्य हृदयं कथं सस्यां प्रेम पनेनें द्वी ज्ञातव्य-
मिति वञ्ज्यते ॥ सरोपमिति । श्राद्धगम्याभाष्येन विदुषस्त्वपि पर्यवसाने भद्रगप्य-
मर्पणस्यानर्थावित्ता । नाटके प्रवृत्तिपर्यवदोषापनेन व्यञ्जनाहंति व्यवस्तानिभयैव ललित-
व्यञ्जितप्रभम्भोत्तरमाह—चयनेत्यादिना ॥ हिन्येति । हे शृङ्गारं, राधिकाकाङ्क्षी
राधिकादिनदी स मेमे । ति शृङ्गा । पवनरोर्निष्ठमपि दूरे पथि हित्वा । पारश्या यत्र
एतस्या नदी न निगच्छन्तीति श्रद्धेः । पश्येदत्र पश्ये भयम् । पश्ये एव मेमुमाम् भवे
..... ॥ यस्याः । गुरु शिखरं शिखरिणं गुरुजन ॥ शिखरीपुत्र कथं गुरुजन-

लेभे कृष्णार्णव नवरसा राधिकावाहिनी त्वां

वाग्वीचीभिः किमिव विमुखीभावमस्याः करोषि ॥ ९ ॥

मधुमङ्गलः—अह, शुद्धबुद्धि ए अज्जवि एदं चेअ पुच्छसि । पेक्ख कूअताणं हदकोकिलाणं वित्तासणत्थं मए एदं पुष्पकोदण्डं णिम्मि-
दम् । (क)

पौर्णमासी—चन्द्रानन, सापि वत्सा

आलीनां प्रतिहाररोधनविधौ वीक्ष्य प्रयत्नावलीं

बाला तर्कितमाधवीपरिमलस्फूर्तिर्मयाद्वेषते ।

किंचालोक्य सुधांशुकान्तसलिलस्पन्दानलन्दि क्षणा-

देणाङ्गोदयशङ्किनी विफलतामातन्वती मूर्छति ॥ १० ॥

कृष्णः—(स्नगतम् ।) हन्त, कठोरोऽयं दशाविवर्तः ।

पौर्णमासी—सुन्दर,

प्रणयिषु मिलितेषु प्रेमभाजामुपेक्षा

घटयति कटुपाकान्युच्चकैर्दूषणानि ।

दिनमणिरनुरागी प्रोज्झ्य संध्या हि रक्तां

तमसि निखिलमुग्रे मज्जयत्येष लोकम् ॥ ११ ॥

(क) अयि, शुद्धबुद्धिचाचापीदमेव पृच्छसि । पश्य कूजतां हतकोकिलानां वि-
प्रासनार्थं मयेदं पुष्पकोदण्डं निर्मितम् ।

मेव शिखरिणमिति वा । रंहसा वेगेन । नवो नूतनः रसो जलीयस्वादुत्वम् । श्रोतोभिः
क्वाप्यपर्युषितत्वात् । नव शान्तशृङ्गारादयो रसा यस्याम् । कचिद्धि श्लेषादौ निर्वेदादिस्था-
पित्वेन शान्तादीनामुद्घोषात् । त्वं तु समुद्र इव वाग्मिरेव वीचीभिः किमिव वैमुल्य
करोषीति ॥ विप्रासनार्थमिति । तेन वाचा प्रातिकूल्याचरणमस्य न वासाध त्वया
हेय प्रत्युतैतस्येदृशी दशामालोक्य स्वयमेव त्वं शीघ्रं तत्प्राप्त्युपायं चिन्तयेति द्योति-
तम् ॥ सापीति । अपिहारेणाभिव्यज्यमानार्थमत्रोक्ताह—आलीनामिति । प्रतिहा-
रस्य द्वारस्य । सुधांशुकान्तेति । चन्द्रकान्तशिखाम्बो गलितान् जलविन्दूनि लयं । ॥
प्रणयिष्विति । कटुपाकानि कटुः पाक उदको वेपु । तान्येवाह—दिनमणिरिति ।
निखिलमिति । अस्मदादिललितादिप्रगृहीतं प्रायः समस्तगोकुलमेव सभ्यास्थानीयां

(कृष्णः सलज्ज नग्रीमवति ।)

पौर्णमासी—(पुनर्निभात्य । सानन्द स्वगतम् ।) दिक्षायं स्मितालिङ्गित-
मङ्गीकुर्वन्दक्षिणं न्यमीलयदीक्षणम् । (प्रकाशम् ।) गोकुलानन्द, पुरस्तादियं
माकन्दवेदी स्वयमलंकर्तव्या निमीलति हेलिबिम्बे सख्योरेकतरा त्वाम-
भीष्टदेशं प्रापयति ।

कृष्णः—(सापत्रपम् ।) ययाह भगवती । (इति सवयसो निष्क्रान्तः ।)

पौर्णमासी—पुत्रि ललिते, कामं निर्वृतासि । तदेहि । राधामनुसरावः ।
(इत्युभे परिक्रामतः ।)

(ततः प्रविशन्ति विशाखा सह सख्ययन्ती राधा ।)

राधिका—(संस्कृतेन ।)

सखि जल्पितनारिकेलनीरं सितकर्पूरवृतं हरोर्निपीय ।

तनुसङ्गमुधां विना न तस्य ग्लपिताहं गरलेन जीवितासि ॥ १२ ॥

विशाखा—अह अविण्णादणिममाहात्म्ये, तादिसो तुह रामस्स
गरिमा जेण सो क्खु साममुन्दरो वि बाढं रक्कीकिदो तथा वि अप्पणो
मालिण्णं सङ्गसि । (क)

राधिका—(पुन. संस्कृतेन ।)

नालीकिनीं निशि पनोत्कलिकामशङ्कं

क्षिप्वा वृतीरतनुवन्यगजः क्षुणत्ति ।

अत्रानुरागिणि चिरादुदितेऽपि भानौ

हा हन्त किं सखि मुखं भविता वराक्याः ॥ १३ ॥

पौर्णमासी—(पुरो राधा दृष्ट्वा ।) पुत्रि ललिते, सरस्यास्तव प्रेमोक्तिमु-
द्रामुद्घाटयितुमुत्कण्ठितासि । तद्वयस्या तूष्णीमेव भवितव्यम् ।

(क) अप्यविशतनिजमाहात्म्ये, तादृशस्य रागस्य गरिमा येन स एतु
स्यामुन्दरोऽपि बाढ रक्कीकृतसथाप्यात्मनो मान्त्रिय सङ्गमे ।

राधां दिनमन्मथानीयमानेन च द्विराश्रयमुपयुक्तवत्परिचयः ॥ दक्षिणं न्यमी-
लयदिति । स्मितोदंशितनेत्रस्य मूर्ध्निशालाश्रितीत्यनेन मुखेन रात्रिरन्ते इति सूचयति ॥
हेलिविम्बे मूर्ध्नि ॥ नमसि । अत्रैवैतदीरे वन्द्यमिन्द्राद्विनीति मीदस्यत्र
दिने ॥ नालीकिनीमिति । अत्रानुरागीत्यर्थः । अत्रानुरागेण चन्दनं एव

ललिता—जं आणवेदि तत्तहोदि । (क)

पौर्णमासी—(राधामुपेत्य । सकैतवविषादम् ।)

भवदङ्गसङ्गविषये प्रियोक्तिमि-

मुहुरार्थितोऽपि मदिराक्षि माधवः ।

मनुते मनागपि न हीति हृदयथा-

प्रतिकारयुक्तिरपरा विधीयताम् ॥ १४ ॥

राधिका—(प्रव्यामोहम् ।) अल एत्थ लज्जिदेण । (इत्यञ्जलिं वध्या ।)

अञ्जलिहस्ति दहणे णडहं रङ्गणलदं लिहन्तस्ति ।

का पडिआरे जुत्तिं मुक्किअ समलमणुल्लासम् ॥

पौर्णमासी—

जरत्त्यास्तुवं नप्ती स तु कमलया ललितपदः

कथंकार तस्मै मुहुरमुलभाय स्पृहयसि ।

प्रसीद व्याहारे मम रचय चेतो दिविवरं

गृहीतुं पाणिभ्या विधुमहह मा भूत्कुतुकिनी ॥ १५ ॥

राधिका—(सगद्गदम् । सस्कृतेन ।)

मया ते निर्वन्धाम्मुजयिनि रागो परिहृतो

मयि स्निग्धे किंतु प्रथय परमाशीक्षतिमिमाम् ।

मुखामोदोद्गारमहिलमतिरघैव हि यत

प्रदोषारम्भे स्यां विमलवनमालामधुकरी ॥ १६ ॥

(इति वैवश्य नाटयति ।)

(क) यद्विश्रापयति तद्भवतु ।

(ख) अलमत्र लज्जितेन ।

अञ्जलिहे दहने कोमला रङ्गणलता लिहति ।

का प्रतिकारे युक्तिस्त्वक्त्वा श्यामलधनोलासम् ॥

वन्यगज । क्षुण्णसि चूर्णयति । आतर्यदि सा जीवेत्तदा भानु सूर्यं विकसिता तसु न सम्भवतीति भावः ॥ अञ्जलिह इति । अञ्जलिहे आकाशे स्पृशति दहने । कोमला सुकुमारी शोभनाम् । अल्पमात्रस्यापि निषेधपर्यन्तव्यापकवह्नेरेतस्य प्रतिकार किं कलशादिभृतजलैर्भवति नान्यथेति भावः ॥ मयेति । हे मयि स्निग्धे । अथैव हि तत्रापि प्रदो-

विशाखा—मभवदि, परित्राहि परित्राहि । इअं उच्चाणिदणेत्ता कं पि
दारुणं दसाविसेसं लहेदि राही । (क)

पौर्णमासी—(सावेगम् ।) हा धिक् । केयं बलादाकृष्टा महाविपत्काल-
सर्पी । (इति सदयं राघमालिङ्ग्य ।) वत्से, समाश्वसिहि समाश्वसिहि । भावाभि-
व्यक्तये प्रोत्थापितासि । तदिदं यथार्थमाकर्ण्यताम् ।

अमितविभवा यस्य प्रेक्षाल्वाय भवादयो

भुवनगुरवोऽप्युत्कृष्ठाभिस्तपांसि वितन्वते ।

अहह गहनादृष्टानां ते फलं किमभिप्लवे

सुतनु स तनुर्जज्ञे कृष्णस्तवेक्षणतृष्णया ॥ १७ ॥

ललिता—(संस्कृतेन ।)

त्वद्वातौत्तरगीतगुम्फितमुखो वेणुः समन्तादभू-

त्त्वद्वेशोचितशिल्पकल्पनमयी सर्वा बभूव क्रिया ।

त्वन्नामानि बभूवुरस्य सुरभीवृन्दानि वृन्दादवी

राधे त्वन्मयवल्लिमण्डलघना जाताश्च कंसद्विपः ॥ १८ ॥

राधिका—(समाश्वस्य । स्वगतम् ।) चञ्चल हे चित्त, अज्जयि ण पत्ति-
आपसि । (ख)

पौर्णमासी—पुत्रि ललिते, वाढं प्रगल्भासि । तद्विशाखा यावन्माक-
न्दमूलान्मुकुन्देन सह प्रत्यावर्तते तावदत्र संकेतिते कर्णिकारकुञ्जे गोपय
त्वं गोपालिकाम्यो राधिकाम् । मया तु स्वकृत्याय गन्तव्यम् ।

(इति तिस्रो निष्क्रान्ताः ।)

(क) भगवति, परित्राहि परित्राहि । इयमुत्तानितनेत्रा कमपि दारुणं दशारिसेपं
लभते राधा ।

(ख) चञ्चल हे चित्त, अपापि न प्रत्यापयसि ।

पादम् एव न तु कालविलम्बः शोभः । मधुरागंधगणालानुदीर्घनेन योग्यता
भवेदिति भावः ॥ अधुनेव प्राग्वान् । तदानीमर्थसिद्धिं मनसि कृत्वा प्रागांस्तरुमुपश-
म्यन्ती राघवनिष्ठेन गर्वकथमाह—इयमिति ॥ अग्निनेति । हे शत्रु, विमनियुपे

विशाखा—(इह परिक्रम्य ।) सो माकन्दो एसो पुरो दीसइ जत्थ कण्हो । (क)

(तत प्रविशति कृष्ण ।)

कृष्णः—(सोत्कण्ठ प्रतीचीमवलोक्य ।)

सद्यस्तप्तहिरण्यपिण्डमधुरं चण्डत्विपो मण्डलं

सङ्गं हन्त तरङ्गिणीरतिगुरोरङ्गीचकाराम्भसि ।

द्रागेतान्यपि घूकनेत्रपटलीसिद्धाञ्जनक्षोदता

विभ्रन्ति द्विपविभ्रमाणि रुरुधुर्ध्वान्तानि वृन्दावनम् ॥ १९ ॥

(सोत्सुक्य पन्थानमुद्गीक्ष्य ।) कथमद्यापि सखी काचित्रेनाध्वनि मे नावततार ।

(इति परानृत्य प्राचीं पश्यन् ।)

सान्द्राः सुप्तकुमुद्वतीकुलवधूनिद्राभिदाकोविदा.

कुर्वाणा कलुषश्रियं परिभवातङ्गेन पङ्केजनीम् ।

संरम्भादभिसारिकाभिरसकृद्याकुप्यमाणोद्गमा-

भास. शीतकरस्य हन्त हरितं पूर्वां परिस्कुर्वते ॥ २० ॥

(इति वैद्यम्य नाटयति ।)

ध्यात्वा धर्मं धृतिमुदयिनीं किं बबन्धाद्य राधा

सीत्राक्षेपै किमुत गुरुभिर्लम्बिता वा निवृत्तिम् ।

किं वा कष्टमभजत दशा तामविस्मन्दमन्दा-

मिन्दौ विन्दत्युदयमपि यन्नाजगामाद्य दूती ॥ २१ ॥

विशाखा—(तान्तरे सोढीविक्रम् ।) एसो णूण उक्कण्ठाए महज्जेव पञ्चवीं विलोएदि कण्हो । ता क्खण परिहसिस्सम् । (ख)

कृष्णः—(सानन्दम् ।) इय विशाखापि चञ्चत्पञ्चशाखा सखी मिलिता ।

(क) स माकन्द एष पुरो दृश्यते यत्र वृष्ण ।

(ख) एष नूनमुत्कण्ठया मयैव पदवीं विलोकयति कृष्ण । तस्मात्कृष्ण परिहास करिष्ये ।

स्त्रीमि । तनु शीण ॥ सद्य इति । अस्त गच्छत सूर्यविम्वस्य रोचकत्वोपचारेण मधुरमिति पदमपन्यस्ताम् । तरङ्गिणीरतिगुरो समुद्रस्य । घूका पेचकास्तेषा नेत्रसम् हानाम् । हस्तिनामिव विभ्रमो येषाम् ॥ सान्द्रा इति । हरित दिशम् ॥ इयमिति ।

(इत्युपसृष्ट १) सखि, तवोपलम्भात्तामेव रम्भोरुं लब्ध्वांमवैमि यद्विशखासाराध-
योरद्वैतम् ।

(विशाखा मुखमानमध्य मौनमालम्बते १)

कृष्णः—सखि, किमत्र तूष्णीमसि ।

विशाखा—चन्द्रमुह, मन्दभाङ्गी म्हि । ता किं विष्णविस्तम् । (क)

कृष्णः—(सखिम् १) किमर्थमिदम् ।

विशाखा—सुन्दर, ण मे सरस्सइ निस्सरदि । होदु । तथा वि
संवरिदुं ण जुत्तमिदम् । (इति मुखवैकुल्यमभिनीय १) भो भट्टिदारअ, सा
पियसही अहिमण्णुणा हतासेण मधुरापत्तणम्मि—(इत्यधोक्ते शुष्क रो-
दिति १) (ख)

कृष्णः—(सख्यम् १) कदा नाम नीता ।

विशाखा—जदा भगवदी तुह्य सआसं लब्धा । (ग)

कृष्णः—(सखेदम् १) विशाखे, कथंकारं नीता ।

विशाखा—तुअस्मि भावं तक्खिअ । (घ)

कृष्णः—कथं स तर्कितः ।

विशाखा—लोओत्तरीहोन्तो अत्थो ण कस्स तक्खणिज्जो होइ । (ङ)

कृष्णः—

ग्लपयति वपुर्दुर्लीलो मे बलान्मलयाजिलो

विफिरति करैरिन्दुः क्षोदं तुषामिभवं रुपा ।

(क) चन्द्रमुख, मन्दभागिन्यस्मि । तस्मात्किं विज्ञापयिष्ये ।

(ख) सुन्दर, न मे सरस्वती निःसरति । भवतु । तथापि गोपायितुं न युक्त-
मिदम् । भो भर्तृदारक, सा प्रियसखी अभिमन्युना हतासेन मधुरापत्तने—

(ग) यदा भगवती तव गदासं लब्धा ।

(घ) त्वयि भावं तर्कयित्वा ।

(ङ) लोकोत्तरीमवधर्षो न कस्य तर्कनीयो भवति ।

पद्यतः पद्यशाखाः पद्योपि यस्याः । 'पद्यशाखाः पद्यः पानिः' इत्यमरः । पद्ये विग-
न-
शाखापि पद्यशाखा यस्या इति शिरोधः । विशाखासाराधनं इति राधाविशाखेत्वेऽप-
योग्यत्वात् । 'तूष्णीं तूष्णीः' इत्यमरः । सरस्वती यस्या । भो भर्तृदारक, मन्त्रोक्तं

मदनहतकस्तर्जत्येष स्फुटैरलिहृङ्कृतै-

स्फुटिरपि विना राधां नेतुं मया न हि शक्यते ॥ २२ ॥

(इति व्यामोहं नाटयति ।)

विशाखा—(सखेद ससंभ्रमम् ।) गोडलानन्द, समासस्त समासस्त ।
मए क्वु परिहसिदम् । सा तवस्तिणी तए रङ्गणमालिआए रक्खिद-
पराणत्थि । (क)

कृष्णः—(समाश्रय ।) धूर्ते, भद्रेण कदर्थितोऽसि ।

विशाखा—अप्यणो गुणं ण सुमरसि । (ख)

कृष्णः—सखि, वर्ण्यतां प्रेम्णामङ्कः प्रियायाः ।

विशाखा—(संस्कृतेन ।)

दूरादप्यनुपङ्गतः श्रुतिमिते त्वन्नामधेयाक्षरे

सोन्मादं मदिरेक्षणा विरुवती धत्ते मुहुर्वेपथुम् ।

आः किं वा कथनीयमन्यदसि ते दैवाद्वाराम्भोधरे

दृष्टे तं परिरन्धुमुत्सुकमतिः पक्षद्वयीमिच्छति ॥ २३ ॥

कृष्णः—तदेहि । सत्वरमेव प्रेयसीं प्रेक्षावहि ।

(इति परिक्रामतः ।)

(ततः प्रविशति ललितयाराध्यमाना राधा ।)

राधा—(सखेदम् । संस्कृतेन ।)

प्रत्यूहेन पराहता नु किमभूद्भ्रन्तुं सखी न क्षमा

तस्याः किं नु निवेदितेन हि हरिर्विश्रम्भमभ्याययौ ।

हा हन्त प्रतिकूलतां मयि गतः किंवा विधिदार्ढ्यो

यद्दूराद्वनमालिकापरिमलोऽप्यद्यापि नासाद्यते ॥ २४ ॥

(क) गोडलानन्द, समाश्रयिहि समाश्रयिहि । मया क्वु परिहसितम् । सा
तपस्विनी तथा रङ्गणमालिकया रक्षितप्राणास्ति ।

(ख) आत्मनो गुणं न स्मरसि ।

राजपुत्रो भर्तृदारकशब्देनोच्यते ॥ पूर्वं मिग्धैरेभित्त्यादिना ध्वं कीदृशं कदर्थिता-

विशाखा—(पुरोऽनुद्यत्य । संस्कृतेन ।)

नम्रीकृत्य शिरो मुहुस्तरुवृतामालोके वर्त्मनी-

मुत्थाय क्षणमासनात्पुनरहो आन्ता निषीदत्यसौ ।

द्वित्राण्येत्य पदानि वीक्ष्य ललितां भूयः परावर्तते

पश्याग्रे तव संगमोत्सुकतया राधा परिक्लाम्यति ॥ २९ ॥

कृष्णः—

वदनदीप्तिविधूतविधूदया

कुमुदधामधुरामधुरसिता ।

नखजितोडुरियं हरिणेषणा

तृणयति क्षणदामुखमाधुरीम् ॥ २९ ॥

राधिका—(सकातर्यम् । संस्कृतेन ।)

दृग्भङ्गीनां किमु परिमलैः प्रेयसीभिर्निरुद्धः

किं वा स्वैरी मयि विहितवानुद्धतायामुपेक्षाम् ।

हा चान्द्रीभिर्द्युतिभिरभितो ग्रस्यमाणेऽपि लोके

प्राप्तो नायं यदि हलतिकामन्दिरे नन्दसनुः ॥ २७ ॥

कृष्णः—(पुरोऽनुद्यत्य ।) अहो, साधीयान्प्रसादः पौर्णमास्याः, यदिय-
मामोदयति कौमुदी ।

राधिका—(चमत्कृतिमभिनीय । स्वगतम् ।) हुं, एतिअ भाअधेआणं
भाअणं संवुत्तो एस जणो । (इति वैवदयमालम्बते ।) (क)

विशाखा—(संस्कृतेन ।)

अहो धन्या गोप्यः कलितनवनर्मोक्तिमिरलं

विलासैरानन्दं दधति मधुरैर्या मधुभिदः ।

(क) अहो, एतावद्भागधेयानां भाजनं मयूत एष जनः ।

इति भावः ॥ नम्रीकृत्येति । वर्त्मनीं पन्थानम् ॥ घटनेत्यादि । वदनस्य दीप्त्या
विधूतो विरागितो विधूदयो यया । कुमुदधामधुरा कुमुदधान्नीनामाश्रये मधुरं मित
यस्याः । नखजिता उडवस्तारका यया । क्षणदामुराः प्रदोषणस्य माधुरीं तृणयति
तृणान्तराणि । तच्छोभाभ्यानां चन्द्रकुमुदनक्षत्राणां तिरस्कारान् ॥ अहो धन्या इति ।

धिगस्तु खं भाग्य मम यदिह राधा प्रियसखी

पुरस्तस्मिन्प्राप्ते निबिडजडिमाझी विलुठति ॥ २८ ॥

ललिता—अइ लज्जालुए राहिए, अगदो एसो दे मानसहंसहरो
णाअरो । ता मा वखु सज्जसेण विम्हला होहि । जं पगब्भदा जेव अज्ज
कज्जसाहिणी । (क) (इति राधिका बलादिवाक्यं कृष्णान्तिक्मासाद्य च ।
संस्कृतेन ।)

विदूरादालोक्य प्रबलतरतृष्णातरलित

सखीचेतोहसस्तव वदनपद्मे निपतित ।

अमङ्गपाशाभ्या कितव तमबध्नादिह भवा-

न्निमस्मासु न्याय्या व्यवसितिरिय ते विसदृशी ॥ २९ ॥

कृष्णः—(स्मिता ।) ललिते, मद्विधा खलु नाबलार्थहारिणो भवन्ति ।

विशाखा—धम्मिअ, सच्च सच्चम् । भद्रकालितीर्थकलम्बो जेव
अत्त पमाणम् । (ख)

कृष्णः—सखि ललिते, मद्विशुद्धौ कथं च प्रतीतिः ।

ललिता—छहलपरिक्खाविहाणेण । (ग)

कृष्णः—वामे, काम कथ्यता परीक्षा । मम भ्राजिष्णुरय कीर्तिशुभा-
शुर्न मृषा कलङ्कीकर्तुं शक्यते ।

ललिता—(संस्कृतेन ।)

त्वमुलङ्घे राधास्तनरुनकरुम्भान्तरमिल-

तनूजालीकालोरगयुवतिमूर्धप्रणयिनि ।

(क) अयि लज्जालुके राधिके, अग्रत एष ते मानसहंसहरो नागरः । तन्मा
खलु साध्यसेन विह्वला भव । यस्मात्प्रगल्भतैवाय कार्यसाधिनी ।

(ख) धार्मिक, सत्य सत्यम् । भद्रकालितीर्थकलम्ब एवात्र प्रमाणम् ।

(ग) विदग्धपरीक्षाविधानेन ।

अहो धन्या गोप्य इत्यनेन सर्वाभ्योऽपि तस्यास्तुति प्रेमातिशय इति कृष्णे व्यज्यते ॥
छहलेति । छहल छविठ । विदग्ध इत्यर्थः । त्वमुलङ्घे इति । राधाया स्तनवनककु

यदि क्षोभोन्मुक्तः कलयसि करं नायकमणौ

ततस्ते ध्वस्ताङ्गः प्रचरति यशोमण्डलशशी ॥ ३० ॥

कृष्णः—(कृत्रिम चागमभिनीय ।) हन्त निष्ठुरे, नामैव ललितासि । यद-
स्पीयसि तावदर्थे गरीयसीं सर्पघटाख्या परीक्षामुपक्षिपसि ।

राधिका—(सप्रणयेष्यम् ।) ललिदे, चिट्ट चिट्ट । (क) (इति सभ्रूमङ्गम
यलोक्ते ।)

ललिता—विसाहे, नष्टघणुद्देशकारिणीं मं कीस तज्जति राहिआ । (ख)

विशाखा—ललिदे, इमाए हिअअड्डिदं आउद मए जाणीअदि । (ग)

ललिता—तं कथेइ । सुणिस्सम् । (घ)

विशाखा—(सस्कृतमाधिल ।)

स्पृशन्त यो भेधानघमनघकर्मा तमवधी-

द्विपज्वालाजालोन्मदमदमयत्कालियमहिम् ।

अकार्पीद्वोपेन्द्रद्रुहमजगरं दिव्यपुरुष

भुजङ्गाचार्येऽसिन्क्रिमिव घटते पन्नगघट ॥ ३१ ॥

ललिता—(विहस्य ।) हला राधे, अप्पणो परिअरुवाए ण जानासि
माहप्प इमाए । पेक्ख । तह हि ।

अवि गरुडस्स सिहामणिमुरगवद्गुह्यहारिविरुदस्स ।

पहवइ सहि मोहेदुं तुह णअरोमाअलीभुअगी ॥ ३२ ॥ (ङ)

(क) ललिते, तिष्ठ तिष्ठ ।

(ख) विशाखे, नष्टघनोद्देशकारिणीं मा कस्मात्तर्जयति राधिका ।

(ग) ललिते, अस्या हृत्स्थितमाकृत मया ज्ञायते ।

(घ) त कथय । श्रोष्यामि ।

(ङ) सखि राधे, आत्मन परिकररूपाया न जानासि माहात्म्यमेतस्या । पश्य ।
तथा हि ।

अपि गरुडस्य सिखामणिमुरगवद्गुह्यहारिविरुदस्य ।

प्रभवति सखि मोहयितुं तव नम्रोमावलीभुजगी ॥

भयोरन्तरे मध्ये मिलन्ता या तनूजाली सैव कालोरगयुवतिस्त-मूर्धप्रणयिनि नायक
मणौ ॥ स्पृशन्तमिति । 'अपो दु खे व्यसनेध्वघम्' इत्यमरः । अनघकर्मा अदु ख
कर्मा ॥ हलेति । एतस्यास्तनूजालीभुजङ्गाया ॥ अचीति । गरुडसिखामणिं गरुडवा

राधिका—(सप्रणयरोपम् ।) अइ धिद्वे ललिदे, एत्थ आणविअ मं विडम्बेसि । ता गदुअ बुद्धिआणं गोईणं विण्णविस्सम् । (क) (इति गन्ध-मिच्छति ।)

ललिता—अइ मुद्धे, णं साहुं चोरं वा जाणिअ जाहि । (ख) (इति पटावलमाददाति ।)

कृष्णः—चण्डि ललिते, यद्यतो दुराग्रहान्न विश्रान्तासि, ततः कर-वाणि परीक्षाम् । (इति राधामनुसर्पति ।)

ललिता—(विलोम्य ।) छइल्ल, चिड् चिड् । विण्णादं विण्णादम् । (ग) (इति सत्कृतेन ।)

प्रारब्धे पुरतः परीक्षणविधौ त्रासानुविद्धस्य ते
स्त्रिन्नोऽयं करपलवस्तरलतां कम्पोद्गमैः पुष्यति ।

रोमाञ्चं शिखिपिच्छचूडनिविडं मूर्तिश्च घत्ते ततो
ज्ञातस्त्वं ननु पश्यतोहरपुरीसाम्राज्यधौरेयकः ॥ ३३ ॥

कृष्णः—(सकुचनम्रीभूय ।) हन्त, धीगौरवं गौरीणां यदहमेव चौरी-कृतोऽसि ।

ललिता—छइल्ल, दिड्ढिआ अप्पणो मुद्देण अङ्गीकिदम् । (घ)

कृष्णः—सखि, सौहृदेनोपदिश्यता मे श्रेयसः पन्थाः, येनाहमपराधी-भवन्न ब्रजामि ।

(क) अयि धूधे ललिते, अप्रानीय मा विडम्बयसि । तद्वत्त्वा दृष्टाना गोपीनां विज्ञापयिष्ये ।

(ख) अयि मुग्धे, एनं साधुं चौर वा ज्ञात्वा यासि ।

(ग) विदग्ध, तिष्ठ तिष्ठ । विज्ञात विज्ञातम् ।

(घ) विदग्ध, दिष्ट्या आत्मनो मुखेनाङ्गीकृतम् ।

हन्मपि भङ्ग्या कृष्णमिति । गरुडस्य कीदृशस्य । उरगेत्यादि ॥ प्रारब्ध इति । तव करप-लव कम्पोद्गमै हेतुभिस्तारस्य तरलत्वं पुष्यति आधिक्येन प्रकटयति । पश्यतोहरपुरीणा साम्राज्यस्य धौरेयक आश्रय ॥ हन्तेति । धीगौरव धिया गौरवम् ॥ सखीति ।

ललिता—(संस्कृतमाश्रित्य ।)

गतानां राधायाः स्तनगिरितटे योगमभितो

विविक्ते मुक्तानां त्वमिह तरलीभूय तरसा ।

विशुद्धानां मध्ये प्रविश शरणार्थी सहृदया

भजन्ते साद्रुष्यादपि पृथुलदोषं हि पुरुषम् ॥ ३४ ॥

कृष्णः—सखि, साधूपदिष्टं त्वया । (इति सानन्दमुपसृत्य पाणौ राधा दधाति ।)

राधिका—(सगद्गदम् ।) सुन्दर, अजुक्तं तुज्ज एदम् । (क) (इति पाणिमा
च्छिद्य शाखिना तिरोदधाति ।)

कृष्णः—(राधामप्रेक्ष्य । सशङ्कम् ।) हन्त । सख्यौ, क्वां प्रियसखी ।

उभे—मोहण, निरूप्य भणिस्सख । (इति शाखिपृष्ठमासाद्य ।) हला
राहि, णम्मसीलं कण्हं परिहसितुं लद्धो ओसरो । ता कखणं सावहित्था
होइ । (ख)

राधिका—(सम्भाज भुवौ विभुज्य ।) ललिदे, परिहसितुं ति किं भणासि ।
जं ईरिसं साहसं ण कखु मादिसीए जुत्तम् । ता पत्थिदक्षि । (ग)

ललिता—(कृष्णमभ्युपेल ।) चन्दाणण, अस्सपिअसही किं वि विण्ण-
विदुकामावि भाएदि । (घ)

(क) सुन्दर, अयुक्त तवेदम् ।

(ख) मोहन, निरूप्य भणिष्यावः । सखि राधे, नर्मशील कृष्ण परिहसितुं
लब्धोऽयसरः । तत्क्षणं सावहित्था भव ।

(ग) ललिते, परिहसितुमिति किं भणासि । यदीदृश साहसं न खलु मादृश्या
युक्तम् । तत्प्रस्थितासि । *

(घ) चन्द्रानन, अस्सप्रियसखी किमपि विज्ञापयितुकामापि विभेति ।

अपराधीभवन् । पक्षे राधाया अपगतो राधोऽपराधस्तथा भवन् ॥ गतानामिति ।
स्तनगिरितटे योग योगाभ्यास संयोग च । मुक्तानां प्राप्तमोक्षाणां मुक्तानां च । तरली-
भूय । पक्षे तरले द्वारमध्यगस्तथाभूय । शरणार्थी आश्रयार्थी च । एतदेवार्थान्तरोपन्या-
सेनाह—सहृदया साधवः । प्रकृते च हृदयेन सहवर्तमाना मुक्ता एव । साद्रुष्यादिति
स्पष्टम् । प्रकृते उत्तमसूत्रप्रोक्तत्वात् । पृथुला पुन्य दोषा यस्य । प्रकृते पृथुली दोषी
भुजो तस्य त त्वाम् । व्यङ्ग्यार्थमप्यादाय—साधूपदिष्टमिति ॥ शाखिना रक्षाणाम् ।

कृष्णः—सखि, न स्वत्वत्र वशवर्तिनि जने भीतिरवकाशं लभते ।
तन्निकायमाज्ञापयतु ।

ललिता—(सत्कृतमाश्रित्य ।)

चेतस्ताम्यति मे भयोर्मिभिरलं पाणिद्वयं कम्पते

कण्ठः सज्जति हन्त घूर्णति शिरः स्विद्यन्ति गात्राण्यपि ।

गोष्ठाखण्डलचण्डसाहसविधौ तेनास्मि नाहं क्षमा

महूरादभिसारितो निशि भवानेतन्मम क्षाम्यतु ॥ ३५ ॥

कृष्णः—(स्वगतम् ।) न जाने नर्मतो धर्मतो वायं गिरा गरिमा ।

राधिका—(किञ्चिदभिर्भूय ।) सहि, तूष्णं पथावेहि णम् । जाव कोवि
ण पेक्खदि । (क)

कृष्णः—(सखेदमात्मगतम् ।) चपलप्रेमाणो हि बालारमण्य । तत्कि-
मिवासंभाव्यं नाम । (प्रवाशम् ।)

त्वयाहूतः पार्श्वे प्रणयनिकुरम्येव रमसा-

दसिद्धार्थो राधे भवितुमिह युक्तः कथमहम् ।

श्रियाकृष्टः कृष्णायसमणिरयस्कान्तशिलया

स्फुट तामस्पृष्ट्वा भजति किमदूरे स्थगितताम् ॥ ३६ ॥

ललिता—गोडलायन्द, राहिअ कीस उवालहेसि । णं धम्महदअ
बेअ उवालह, जो वल्लु हदासो दोण णिब्भराणुरत्ताण अन्तरे पडि-
बन्धीहोदि । (ख)

(क) सखि, तूष्णं प्रस्थापयैनम् । यावत्कोऽपि न पश्यति ।

(ख) गोकुलानन्द, राधिका वस्त्रादुपात्ममसे । नूनं धर्महृतकर्मवोपात्मस्य,
य खलु इताशो द्वयोर्निर्भरानुरक्तयोरन्तरे प्रतिबन्धीभवति ।

चेत इत्यादि । सज्जति सज्जा भवति । नाङ्ग नि सरयीत्यर्थः ॥ त्वयाहूत इति ।
अयस्कान्तशिलया लोहकान्तमणिना करणेन श्रिया कर्मा आकृष्ट कृष्णायसमणिराह
वर्तुतामयस्कान्तशिलामस्पृष्ट्वा हि दूरे स्थगितत्वा भजति । अपि तु शीघ्रं स्पृष्ट्वा तस्मै

कृष्णः—पश्य पश्य ।

सखि निर्भरमनुरक्ताः प्रणयिनमनुयान्ति धर्ममपि हित्वा ।

इयमतिरागा प्राची चुम्बति विधुमिन्द्रनाथापि ॥ ३७ ॥

ललिता—तुम्हाणं उत्तरपउत्तरे को णाम पहवदि । ता इदो विज-
येन्तु सामिपादा । (क)

राधिका—(साकूतमनुसृत्य ।) ललिदे, अप्पणो मुहेण किंवि विण्णविभ
णं णिवट्ठावइस्सम् । (स्व) (इति ललितामवेक्ष्य । सस्कृतेन ।)

समन्तान्मे कीर्तिर्मुखरितसतीमण्डलमुखा

कलङ्गेनोन्मुक्तं कुलमविकलश्रीरपि पतिः ।

चलच्चिह्नीलीलाजितमदनधन्वोद्धतिरयं

तदसिन्धारम्भे हृदयमफलं विक्रवयति ॥ ३८ ॥

कृष्णः—(राधा निरूप्य । सोच्छ्वासमात्मगतम् ।)

धावन्त्याः श्रुतिशङ्कुलीपरिसरं सद्भादपाङ्गश्रियो

धत्ते हीरककुण्डलं मरकतोत्तंसद्युतिं सुभ्रुवः ।

वागन्तस्मितभाग्विभाति तदिदं शङ्के सखीशिक्षया

वैमुख्यं किल कृत्रिमं विलसति क्लान्ति मनो मा स्म गाः ॥ ३९ ॥

(क) शुष्माकमुत्तरप्रत्युत्तरेण को नाम प्रभवति । तस्मादितो विजयन्तां स्वा-
मिपादाः ।

(ख) ललिते, आत्मनो मुखेन किमपि विज्ञाप्येनं निवर्तयिष्ये ।

ससक्तमेव तिष्ठति । अहमपि तथा भवेयमिति दृष्टान्तार्थः ॥ इन्द्रेति । ऐश्वर्यवानपि
नाथः स्वापालको यस्याः सा प्राची दिक् । इयमिति । तर्जन्यादिश्यमाना भवती
विधु चन्द्र विष्णुमिव चेति । तस्मात्तथैवाचिल्यमात्स्यामिति भावः ॥ युष्माकमिति ।
विजयन्तामितो गच्छन्तु ॥ समन्तादिति । चलन्त्योधिभ्योर्ध्रुवोर्ललाया जिता मदनस्य
धन्वनो धनुष उद्धतिरौद्धस्य येन तयाभूत् सन् स्वहृदयम् । अविकला धीर्यस्य ।
पक्षे अविमर्षस्तस्य कल्मषैर्दग्धी यत्र तादृशी धीर्यस्य ॥ धावन्त्या इति । अपा-
ङ्गश्रियोः श्रुतिशङ्कुलीपरिसरं कर्णकुहरप्रान्तस्थानं प्रति धावन्त्याः ॥ 'त्रिपताकरेणान्या-

ललिता—(कृष्णमुखमालेभ्यः । जनान्तिकम् ।) विसाहे, इङ्गिदेण लक्खेमि ।
उष्णीदं इमिणा अम्हाणं रहस्सम् । (क)

विशाखा—अघ इम् । (ख)

कृष्णः—(सस्मितम् ।) ललिते, कृतमत्र वञ्चनचातुरीप्रपञ्चे । नहि लतया
प्रसारितास्तन्तयो गन्धसिन्धुरस्य वन्धाय प्रभवन्ति ।

विशाखा—सहि राहे, निष्फलं विलम्बसि । झटि किदत्थीकुण
अप्पणो पिअजणम् । (ग)

कृष्णः—(सानुरागम् ।)

कर्णद्वन्द्वमिदं रुतैरिह कुङ्कुमकण्ठस्य कुण्ठीकृतं

सद्यः कोमलभारतीपरिमलेनोद्धाघय श्लाघया ।

निःशङ्कं किल शीतलीकुरु परीरम्भेण रम्भोरु मे

गम्भीरस्मरवह्नितापलहरीपात्राणि गात्राण्यपि ॥ ४० ॥

विशाखा—सुन्दर, एसा भववदी लज्जा ज्जेव राहिआरूवेण उत्तिण्णा ।
ता जाव णं चाडुबन्धेण संमुहीकदुअ समप्पेम्ह ताव । भवन्तेण सोम्मसी-
अलवुत्तिणा होदव्वम् । (घ)

कृष्णः—(सादरम् ।)

अयमत्र निसर्गशीतलः सखि राधाकुचयोरवस्थितिम् ।

नवकाञ्चनकुम्भयोरहं स्फुरदिन्दीवरदामवद्भजे ॥ ४१ ॥

(इति मन्द मन्द राधामुपसर्पति ।)

(क) विशाखे, इङ्गितेन लक्ष्ये । उन्नीतगनेनास्माकं रहस्सम् ।

(ख) अथ किम् ।

(ग) सखि राधे, निष्फल विलम्बसि । झटिति कृतार्थीतुर्वात्मनः प्रियजनम् ।

(घ) सुन्दर, एसा भगवती लज्जेन राधिकारूपेणावतीर्णा । तस्माद्यावदेतां चाडु-
बन्धेन संमुखीकृत्वा समर्पयामि तावत् । भवता सौम्यशीतलवृत्तिना भवितव्यम् ।

नववार्यान्तरा कथा । या मिथ वियते द्वाभ्यां तज्जनान्तिरमुच्यते ॥' विसाह इति ।
उन्नीतम् । अनुमितमित्यर्थः ॥ ललित इति । लतया कर्णनाभक्रीटेन । गन्धसिन्धुरस्य मत

राधिका—(किञ्चिदपसृत्य ।) सहि विसाहे, सुहृ भीदमिह । ता किंति मं उवेक्खसि । (क)

ललिता—राहे, एसा विसाहेति विक्खादा कथं तुमं पच्छादिअ रक्खिदुं पव्वदु । ता रक्खणक्खमं णं वणमालिअं जेव भजेहि, जं एसा आअडिदशिलीमुहा दीसइ । (ख)

राधिका—(सप्रणयरोषम् ।) अइ दुम्महि ललिदे, सिद्धा च्चेअ तुम्ह मनोरहा । तथावि ण णिवुत्तासि । (ग)

विशाखा—हला राहि, सव्वाणं गोउलज्जणाणं अभअदाणसन्ने दी-
क्खिदो कण्ह । ता इदो किं ति भाएसि । (घ)

कृष्णः—सुन्दरि राधे, त्वमेव सुष्ठु बलिष्ठासि । ततः कथं मत्तस्तव भीतिः । तथा हि ।

अहीनो भ्रूगुच्छः कुटिलवलनैर्वेष्टयति मां
खरस्ते नेत्रान्तो मयि वितनुते ताडनविधिम् ।

प्रलम्बः केशान्तो हरति हठवृत्त्या मम बलं
भजद्विस्त्वामेतैरहमिह जितैरसि विजितः ॥ ४२ ॥

(क) सखि विशाखे, सुहृ भीतासि । तस्मात्किमिति मामुपेक्षति ।

(ख) राधे, एसा विशाखेति विख्याता कथं त्वां प्रच्छाद्य रक्षितुं प्रभवतु । तद्रक्ष-
णक्षमामेनां वनमालामेव भज, यदेपाकृष्टशिलीमुक्ता दृश्यते ।

(ग) अयि दुर्मुखि ललिते, सिद्धा एव तव मनोरथाः । तथापि न निवृत्तासि ।

(घ) हला राधे, सर्वेषां गोकुलज्जनानामभयदानसने दीक्षितः कृष्णः । तस्मादितः
किमिति भीतासि ।

हस्तिनः ॥ उपाधय निर्व्याधीकुरु । ‘उल्लाघो निर्गतो गदान्’ इत्यमरः ॥ राहे इति ।
‘अल्लिवाणी शिरीमुखौ’ इत्यमरः । बाणयुक्त बाणतमूह भज इत्यर्थः । दुष्प्रवेशात्तान्
ता त्वां रक्षिष्यतीत्यर्थः । पक्षे भ्रमरयुक्ता कृष्णरत्नमालामभयदाम् ॥) दृष्टेति । रात्र
यहम् ॥ अहीन इति । अहीनाग्निः कालियः । पक्षे शृगलः । गरौ धेनुस्तीक्ष्णध ।
प्रलम्बोऽमुरः । पक्षे लम्बमानस । बल मम धातुर् रात्र्य च । पुरा मया जितैरर्प्यतः

ललिता—कण्ह, कुट्रो इमाए बलिष्ठत्तण ज अप्पणो धण तुअत्तो
मोआविट्टु ण समत्था । (क)

विशाखा—(सकृतेन ।)

विधत्ते कंसारिं सखि परमहंसालिपु रतिं

मनोहसेन्द्र ते कथमपि न निर्मोक्षयति तत ।

बधानामुं सद्यस्त्वमपि भुजवल्लीविलसितैः

शठे क क्षेमार्थी सुमुखि नहि शाठ्य घटयति ॥ ४३ ॥

राधिका—(साभ्यसूयम् ।) पावे विसाहिए, तुम वि ललिदाए विसल-
दाए मारुदेण दूसिदासि । (ख)

कृष्णः—सखि ललिते, स्वप्रसादामृते काममदत्तावगाहनया कथम-
द्यापि तटस्थीकृतोऽसि राधया ।

ललिता—कण्ह, मुञ्च चातुरीविस्तारम् । ण कखु चन्दाअली विअ
झत्ति वाअमेत्तएण सुलहप्पसादा अम्हपिअसही । (ग)

कृष्णः—कथं सुलभस्ते सखीप्रसाद ।

ललिता—सेवासताणेण । (घ)

कृष्णः—(सानन्दम् । राधा पश्यन् ।)

किं चन्दनेन कुचयो रचयामि चित्र-

मुत्तसयामि कबरीं तव किं प्रसूनै ।

अङ्गानि लङ्गिमतराङ्गि करेण किं वा

संवाहयान्यतनुसेदकरम्बितानि ॥ ४४ ॥

(क) कृष्ण, कुत एतस्या बलिष्ठत्वं यदात्मनो धनं त्वत्तो मोचयितुं न समर्था ।

(ख) पापे विशाखे, त्वमपि ललिताया विपलताया मारुतेन दूषितासि ।

(ग) कृष्ण, मुञ्च चातुरीविस्तारम् । न खलु चन्द्रावलिरेव झटिति बाह्या

नेण सुलभप्रसादास्तप्रियसखी ।

(घ) सेवासतानेन ।

शत्रुभिस्ता भञ्जद्विरह विजितस्त्वेन सतस्त्वत्तरणं दुर्जयमेव ॥ विधत्त इति । परमह
सालिपु । पक्षे भक्त्यप्रेक्षिण्यु ॥ किमित्यादि । लङ्गिमतराङ्गि ह मनोहराङ्गि ॥ नेपथ्ये रज

राधिका—(सलीलमपकम्प्य । साजुलितर्जनम् ।) पामरि, सुमरिस्ससि ओ-
सरे । ता एसा घर गच्छन्ती जिम्हाण तुम्हाण हत्थादो अप्पाण मो
आवइस्सम् । (क)

ललिता—(पट्यच्चलमाकृष्य ।) सहि राहि, याहि न घर परहत्थे पत्थि-
दक्षि णिअहसे । अइ बहिरे, हिरण्णं देसि । कुदो अञ्चले गण्ठिम् । (ख)

राधिका—मुञ्च मुञ्चाञ्चलम् । इदो गदुअ अज्जिअं विण्णविस्सम् । (ग)
(नेपथ्ये ।)

हन्त णत्तिणि ललिदे, कहिं दे पिअसही राहिआ । (घ)

ललिता—हन्त, एसा अज्जिआ मुहरा इध जेब आअच्छदि । (ङ)

कृष्णः—(उत्तङ्कम् ।) ततो दवीयान्मवामि । (इति तथा स्थित ।)

(प्रविश्य ।)

मुखरा—(पुरो दृष्टि निक्षिप्य साशङ्कमात्मगतम् ।) जो कखु दूरदो कोवि
णीलिमपुज्जो मरगअत्थम्भं विडम्बन्तो दिट्ठिं मे आअट्ठइ, णूण सो
एसो कण्हो भवे । जं अउरुव्व किं पि सोरब्भं पसप्पइ । (च) (इति
कृष्णान्तिकमनुसर्पति ।)

कृष्णः—आर्ये—(इत्यर्थेति ।)

मुखरा—(सकपटाक्रोशम् ।) को कखु अज्जेति खुलखुलवेदि । (छ)

(क) पामरि, स्मरिष्यसवसरे । तदह गृह गच्छन्ती कुटिलीना शुष्माक हस्तत
आत्मान मोचयिष्यामि ।

(ख) सखि राधे, याहि न गृह परहस्ते प्रस्थिते निजहसे । अयि बहिरे, हिरण्य
ददासि । कथमञ्चले ग्रन्थिम् ।

(ग) मुञ्च मुञ्चाञ्चलम् । इतो गत्वार्या विज्ञापयिष्यामि ।

(घ) हन्त नप्ति ललिते, कुत्र तव प्रियसखी राधिका ।

(ङ) हन्त, एसा आर्या मुखरा इत एव आगच्छति ।

(च) य खलु दूरत कोऽपि नीलिमपुञ्जो मरकतस्तम्भ विडम्बयन्दृष्टि मे
आकर्षति, नून स एष कृष्णो भवेत् । यदपूर्वं निमपि सौरभ्य प्रसर्पति ।

(छ) क खल्वार्येति खुडखुडायते ।

भूमौ ॥ तंत इति । दवीयान् दूरत ॥ क खटिनित्यादि । खुडखुडायते दल्य

कृष्णः—आर्ये मुखरे, सुखं वर्धसे ।

मुखरा—मोहण, जाव तुह वंसिआए मुअत्तण ण संवुत्तं ताव कुदो अम्हाणं सुहम् । (क)

कृष्णः—आर्ये, किं तेऽपराध्यति वंशी ।

मुखरा—पुच्छ इमाओ सव्वगोउलबालिआओ जाओ कण्णसीमं पविसत्तम्मि वंसिआफुव्वारारम्भे वारंवारं णिवारिज्जन्तीओ वि वणे धावन्ति । (ख)

कृष्णः—(विहस्य ।) मुखरे, सत्यं यथार्थनामासि ।

मुखरा—मोहण, पदोसे तुज्ज एत्थ पवेसो मं सङ्काउलं करोदि । (ग)

कृष्णः—मुखरे, कृतमत्र शङ्कया । यदद्य पौर्णमास्या मे वर्णितं तत्रात्र चत्वारङ्के चङ्कमीति काप्यद्भुता हरिणीति ।

मुखरा—णाअर, पहादे पेच्छिस्तसि । णं दाणि साहेहि । (घ)

कृष्णः—हन्त वृद्धे गड्डुरविषाणकठोरे, विश्रब्धमास्यताम् । एषोऽहं ब्रजामि । (इति शायिनान्तर्दधाति ।)

मुखरा—ललिदे, सच्च गदो कण्हो । (ङ)

ललिता—अध इम् । (च)

कृष्णः—(स्वगतम् ।) घूर्णाकुलेयं जरती । तदत्र तूष्णीमेत्य राधापटमा-
कर्षयामि । (इति तथा करोति ।)

(क) मोहन, जावत्तव वशिकाया मुग्धत्व(भूक्तव) न सवृत्त तावत्कुतोऽस्माकं सुखम् ।

(ख) पृच्छ इमा सर्गगोकुलबालिका या कर्णसीमा प्रविशति वशिकाफूत्कारा रम्भे वारवार निवार्यमाणा अपि वने धावन्ति ।

(ग) मोहन, प्रदोषे तत्रात्र प्रवेशो मा शङ्काकुल्य करोति ।

(घ) नागर, प्रभाते प्रेक्षिष्यसे । एनामिदानीं साधय ।

(ङ) ललिते, सत्यं गतं कृष्ण ।

(च) अध किम् ।

मुखरा—(चक्षुषी विक्रम्य सामोक्षम् ।) धट्टि ललिते, अगदो एसो पी-
दम्बरो कण्हो राहीसाडिअअञ्चलं आअडुन्तो विअ दीसइ । ता कीस
तुमं मं पदावेसि । (क)

(कृष्णः सशङ्क किञ्चिदपसर्पति ।)

ललिता—(स्वगतम् ।) रत्तिअन्धिअं णं वुड्डिअं वञ्चेमि । (ख)
(प्रकाशम् । सरम्भमभिनीय । संस्कृतेन ।)

मुधा शङ्कामन्धे जरति कुरुपे यामुनतटे
तमालोऽयं चामीकरकलितमूलो निवसति ।
समीरप्रेङ्खोलादतिचटुलशाखाभुजतया
वयस्याया येन स्तनवसनमस्फालितमभूत् ॥ ४५ ॥

मुखरा—(स्वगतम् ।) असच्चं ण कहेइ । (प्रकाशम् ।) वत्से, घुम्माउल-
ग्धि । ता धरं गदुअ सुविस्सम् । (ग) (इति निष्क्रान्ता ।)

विशाखा—हला राहि, कण्हस्स मुहमण्डलुम्मीलिदं घम्मजलबिन्दु-
जालं णिअसाडिअअञ्चलेण अवणेहि । (घ)

राधिका—(सम्भ्रमम् ।) विसाहे, तुमं जेव अवणेहि, जा क्खु आओ-
मारं इमास्सि व्वदे गहिददिक्खासि । (ङ)

विशाखा—राधे, कण्ठडिदा दे रङ्गणमालिआ भणादि । मा कुप्प ।
तुमं वि तह दिक्खाविहाणे कारिज्जन्तसंकल्पासि । (च)

(क) धूटे ललिते, अग्रत एष पीताम्बर. कृष्णो राधाशाटिकाञ्चलमाकर्षन्निर-
दृश्यते । तत्कथं त्व मा प्रतारयसि ।

(ख) रात्र्यन्धामेना वृद्धां वञ्चयामि ।

(ग) असत्य न कथयति । वत्से, घूर्णकुलासि । तस्माद्गृह गत्वा स्वप्नयामि ।

(घ) हला राधे, कृष्णस्य मुखमण्डलोन्मीलित घर्मजलबिन्दुजाल निजशाटि-
काञ्चलेनापनय ।

(ङ) विशाखे, त्वमेवापनय, या खल्याकौमारमसिन्त्रते गृहीतदीक्षासि ।

(च) राधे, कण्ठस्थिता ते रङ्गणमाला भणति । मा कुप्य । त्वमपि तत्र दीक्षा-
विधाने कार्यमाणसकल्पासि ।

कानुकरणम् ॥ नागर इति । साधय याहि ॥ मुधेति । चामीकर सुवर्णम् ।
समीरप्रेङ्खोलात् समीरान्दोलनात् । येन तमालेन ॥ किं भणति तत्र —

कृष्णः—(रङ्गणमाला दृष्ट्वा सन्नामम् ।)

शङ्के चिरात्किमपि रङ्गणपुण्यसङ्घः

पुण्य पुरा परमतीर्थवरे व्यधत्त ।

यस्मान्ममाप्यसुलभे मदिराक्षि साक्षा-

दङ्गीचकार तव वक्षसि सङ्गसौख्यम् ॥ ४६ ॥

राधिका—हला विसाहे, जा क्खु मह कण्ठादो बलेण आभट्ठिअ पीदा तुए अणग्घा गुञ्जाअली सा दाणीं समप्पीअदु । एसा सुक्खा अप्पणो रङ्गणमालिआ गेण्हीअदु । (क)

विशाखा—गोडलाणन्द, गुञ्जाहारकिदे मह कुप्पदि पिअसही । (ख)

कृष्णः—राधे, संनिधेहि तव कण्ठे गुञ्जावलीमादधामि । (इत्युपसर्पति ।)

ललिता—(सस्मितमात्मगतम् ।) गुञ्जाहारसमप्पणमिसेण राहिकञ्चु-
अअञ्चलं पउसदि कण्हो । (ग)

(राधिका सधूविक्षेप परावर्तते ।)

विशाखा—हला राहे, जं लद्धं उक्कण्ठेसि तं किं क्खु लद्धासि । (घ)

राधिका—(बिम्बाधर सदस्य ।) धिटे, चिट्ठ चिट्ठ । (ङ) (इति लीलारवि
न्देन ताडयति ।)

विशाखा—(विहस्य ।) खअमासङ्किणि, मा कुप्प । गुञ्जाहारं पुच्छेमि । (च)

कृष्णः—

क तपस्तथा ममास्ते लीलाम्बुजहतिमवामुया येन ।

मां चञ्चलेन ताडय लोचनकमलाञ्चलेनापि ॥ ४७ ॥

(क) हला विशाखे, या खलु मम कण्ठतो बलेनाकृष्य नीता त्वयानर्घा
गुञ्जावली सेदानीं समर्प्यताम् । एषा शुष्का आत्मनो रङ्गणमाला गृह्यताम् ।

(ख) गोकुलानन्द, गुञ्जाहारकृते मम कुप्यति प्रियसखी ।

(ग) गुञ्जाहारसमर्पणमिषेण राधाकञ्चुकाञ्चल स्पृशति कृष्ण ।

(घ) हला राधे, य लब्धुमुत्कण्ठितासि त किं खलु लब्धासि ।

(ङ) धृष्टे, तिष्ठ तिष्ठ ।

(च) स्वयमाशङ्किनि, मा कुप्य । गुञ्जाहार पृच्छामि ।

इति ॥ राधे इत्यादि । कार्यमाण सकल्यो यस्यामिति सकल्पकर्मण प्राधान्यविवक्षया
तद्वाच्यप्रत्यय । न तु प्रयोज्यकर्मणि । 'ष्यन्ते कर्तुश्च कर्मण' इति चकारात्प्राधाने कर्म-

ललिता—

हरिणो समप्पिअ तणुं किविणासि कधं दरावलोअम्मि ।

दिण्णे चिन्तारअणे ण संपुडम्मि गगहो जुत्तो ॥ ४८ ॥ (क)

राधिका—ललिदे, एव जप्पन्ती गुरुलोएसु मा क्खु इमं जणं अव-
रद्धं करेहि । (ख)

विशाखा—सहि, कीस सङ्कसि । ण भअवदी जेव्व एत्थ समाहाण-
दक्खा । (ग)

ललिता—(सहप्रेमात्मगतम् ।) दिट्ठिआ पिअसही हसिदापङ्गतरेण
कण्ह आलिङ्गदि । (घ)

विशाखा—(संस्कृतेन ।) ललिते, पश्य पश्य ।

शशी व्योमोत्सङ्ग शशिनमभित कान्तिलहरी

पुरो वृन्दारण्य सुमुखि सहसा कान्तिलहरीम् ।

हरिर्वृन्दारण्य हरिमपि किलेयं तव सखी

सखी प्रेम्णः पुरो निजमुपमयामण्डयदयम् ॥ ४९ ॥

ललिता—हद्दी हद्दी । विसाहे, पेक्ख ससिकन्तमणिपसूदेहिं जलपूरेहिं
सूरपूअणवेईपूरदो किदाइ विलुप्पीअन्ति अलेवणमण्डलाइ । ता एहि । ण
पुप्फकेआरिअ णेम्ह । (ङ)

(इत्युभे निष्क्रान्ते ।)

(क) हरये समर्प्य तनु वृषणासि कथं दरावलोके ।

दत्ते चिन्तारत्ने न सपुटे आमहो युक्त ॥

(ख) ललिते, एव जल्पन्ती गुरुलोकेषु मा खल्विमं जनमपराद्धं कुरु ।

(ग) सखि, वधः शङ्कसे । एनं भगवत्येवात्र समाधानदक्षा ।

(घ) दिष्टया प्रियसखी हसितापाङ्गतरेण वृष्णमालिङ्गति ।

(ङ) हा धिक् हा धिक् । विशाखे, पश्य शशिकान्तमणिप्रसूतैर्जलपूरे सूर्यं
पूजनवेदीपुरतः कृतानि विलुप्यन्त आलेपनमण्डनानि । तदेहि । एतान्पुष्पकेदारिका
नयाम ।

प्यभिप्रेय इत्यप्रधानानुवृत्तिव्याख्यानात् ॥ शशीत्यादि । शशी व्योमोत्सङ्ग निजमुप-
मया निजपरमशोभया अमण्डयद्रूपयामास । तं च शशिनं कान्तिलहरीं निजमुपमया

कृष्णः—प्रिये, नेदानीमपि वाम्याद्विरामस्ते । (इत्यबलं गृह्णाति ।)

राधिका—मुञ्चेहि मुञ्चेहि । सहीओ मं आआरेन्ति । (क)

कृष्णः—कठोरे, मय्यत्र माङ्गीकुरु मङ्गुरताम् ।

राधिका—(समितम् ।) देइ सरस्सइ, वन्दिज्जसि जं सच्चा ज्जेष पअहासि । (ख)

कृष्णः—(किञ्चिद्विहस्य ।)

पद्मिन्यास्ते सुमुखि परमप्रेमसौरभ्यपूरो

दूरोत्सर्पी यदवधि मुदा कृष्णभृङ्गेण भेजे ।

आक्रान्तोऽयं तव नवमुक्ताम्भोजमाध्वीकपान-

प्रत्याशाभिस्तदवधि रुवन्संभ्रमी वम्भ्रमीति ॥ ९० ॥

किञ्च ।

मुक्तानामुपलभ्यमेव कुचयोः सालोक्यमालोक्य ते

हित्वा संगमहंसमस्तसुहृदा कैवल्यमासेदिवान् ।

वैषम्यं तिलमप्यनाश्रितवतोः सान्द्रामृतस्यन्दिभि-

र्मा पूर्णं कुरु तन्वि तूर्णमनयोः सायुज्यदानोत्सवैः ॥ ९१ ॥

(राधिका लज्जते ।)

कृष्णः—प्रिये, पश्य पश्य ।

अपां पत्युः पुष्टीकरणरसपाकः कुमुदिनी-

कदम्बानामङ्गज्वरहरणशीतौषधिघटः ।

मृगाङ्कोऽयं कोकीपरिषदभिचाराध्वरधुरा-

पुरोधाः कालिन्दीपरिसरपरिष्कारमकरोत् ॥ ९२ ॥

(क) मुञ्च मुञ्च । सख्यौ मामाह्वयत ।

(ख) देवि सरस्वति, वन्द्यसे यत्सत्यैव श्रकटासि ।

इत्यादिपूर्वपूर्वस्य कर्तुः परपरमपेक्ष्य कर्मत्वम् ॥ कृष्ण इत्यादि । कृष्णमते कठोरे इति संबोधनम् । राधिकामते कठोरे इति सप्तम्यन्तम् ॥ अपामिति । रसपाको रसायनः ।

ललिता—

हरिणो समप्पिअ तणुं किचिणासि कथं दरावलोअम्मि ।

दिण्णे चिन्तारअणे ण संपुडम्मि गगहो जुत्तो ॥ ४८ ॥ (क)

राधिका—ललिदे, एवं जप्पन्ती गुरुलोएसु मा क्खु इमं जणं अव-
रद्धं करेहि । (ख)

विशाखा—सहि, कीस सद्धसि । ण भअवदी जेव्व एत्थ समाहाण-
दक्खा । (ग)

ललिता—(सहर्षमात्मगतम् ।) दिट्ठिआ पिअसही हसिदापद्धतरङ्गेण
कण्हं आलिङ्गदि । (घ)

विशाखा—(सख्येन ।) ललिते, पश्य पश्य ।

शशी व्योमोत्सङ्गं शशिनमभितः कान्तिलहरी

पुरो वृन्दारण्यं सुमुखि सहसा कान्तिलहरीम् ।

हरिवृन्दारण्य हरिमपि किलेयं तव सखी

सखीं प्रेम्णः पुरो निजमुपगयामण्डयदयम् ॥ ४९ ॥

ललिता—हद्दी हद्दी । विसाहे, पेक्ख ससिकन्तमणिपमूदेहिं जलपूरेहिं
सूरपूअणवेईपूरदो किदाई विलुप्पीअन्ति अलेअणमण्डलाइ । ता एहि । णं
पुप्फकेआरिअ णेम्ह । (ङ)

(इयुमे निष्पन्ते ।)

(क) हरये गमर्ष्य तनु वृषणामि कथं दरावलोके ।

दत्ते चिन्तारत्ने न मपुटे आप्रहो युत्त ॥

(ख) ललिते, एव जल्पन्ती गुरुलोकेषु मा मल्लिम जनमपगच्छ पुर ।

(ग) भवि, कथं शङ्कमे । एन भगवत्येवायं समाधानदक्षा ।

(घ) दिष्टा प्रियमग्नी हस्तापाङ्गतङ्गेण वृण्णमाश्लिषि ।

(ङ) हा धिर हा धिर । विसागे, पश्य शशिकन्तमणिप्रमूर्जितपूरं मूर्धं
पूजनवेदीपुरत वृत्तानि भिद्यन्त आण्येनमण्डनानि । तदेहि । एतान्पुष्परेदारिण
नयाम ।

प्रतिष्ठेय इत्यप्रगणानुरूपिणाम्पाना ॥ शशीत्यादि । शशी व्योमोत्सङ्गं शशिन-
मभितः शशिनमभितः शशिनमभितः शशिनमभितः शशिनमभितः शशिनमभितः

कृष्णः—प्रिये, नेदानीमपि वाम्याद्विरामस्ते । (इत्यञ्चल गृह्णाति ।)

राधिका—मुञ्चेहि मुञ्चेहि । सहीओ मं आआरेन्ति । (क)

कृष्णः—कठोरे, मय्यत्र माङ्गीकुरु मङ्गुरताम् ।

राधिका—(सस्मितम् ।) देइ सरस्सइ, वन्दिज्जसि जं सच्चा ज्जेघ पअडासि । (ख)

कृष्णः—(किञ्चिद्विहस्य ।)

पद्मिन्यास्ते सुमुखि परमप्रेमसौरभ्यपूरो

दूरोत्सर्पौ यदवधि मुदा कृष्णभृङ्गेण भेजे ।

आक्रान्तोऽयं तव नवमुखाम्भोजमाध्वीकपान-

प्रत्याशाभिस्तदवधि रुवन्संभ्रमी बम्भ्रमीति ॥ ९० ॥

किञ्च ।

मुक्तानामुपलभ्यमेव कुचयोः सालोक्यमालोक्य ते

हित्वा सगमहंसमस्तमुद्गदा कैवल्यमासेदिवान् ।

वैषम्यं तिलमप्यनाश्रितवतो सान्द्रामृतस्यन्दिभि-

र्मा पूर्णं कुरु तन्वि तूर्णमनयोः सायुज्यदानोत्सवै ॥ ९१ ॥

(राधिका लब्धते ।)

कृष्णः—प्रिये, पश्य पश्य ।

अपा पत्युः पुष्टीकरणरसपाकः कुमुदिनी-

कदम्बानामङ्गज्वरहरणशीतौषधिघटः ।

मृगाङ्कोऽयं कोकीपरिषदभिचाराध्वरधुरा-

पुरोषाः कालिन्दीपरिसरपरिष्कारमकरोत् ॥ ९२ ॥

(क) मुखं मुख । सख्यौ मामाह्वयत ।

(ख) देवि सरस्वति, वन्द्यसे यत्सख्यैव प्रकटासि ।

इत्यादिपूर्वपूर्वस्य कर्तुं परपरमपेक्ष्य कर्मत्वम् ॥ कृष्ण इत्यादि । कृष्णमते कठोरे इति संबोधनम् । राधिकामते कठोरे इति सप्तम्यन्तम् ॥ अपामिति । रसपाको रसायनः ।

तदेतां वासन्तिककान्तिमण्डलमण्डितमण्डलस्य चन्द्रमसश्चन्द्रिकाच-
क्रचुम्बितां विचरावो निकुञ्जचन्द्रशालिकाम् । (इति निष्कान्तौ ।)

(इति निष्कान्ताः सर्वे ।)

इति राधासङ्गो नाम तृतीयोऽङ्कः ।

चतुर्थोऽङ्कः ।

(ततः प्रविशति नान्दीमुखी ।)

नान्दीमुखी—भणिदक्षि ललिदाए—‘हला णान्दीमुहि, गोमण्डले
गोष्ठं पइहे एण्हि कण्हो तुवरन्तो गोमड्डुणाहिमुहं पत्थिदो । ता तुमं तत्थ
गड्डुअ सुअलं विण्णवेहि, जधा एसो ओसरे णिअवअस्सस्स राहिआं
सुमरावेदि’ त्ति । (परिक्रम्य ।) कथं एत्थ पउमा आअच्छइ । (क)

(प्रविश्य ।)

पद्मा—हला णान्दीमुहि, कामं कुसळासि । ता कं पि उवाअं कधेहि
जेण उव्विग्गं चन्दाअलीं आसासेमि । (ख)

नान्दीमुखी—किं से उव्वेअकारणम् । (ग)

(क) भणितासि ललितया—‘सखि नान्दीमुखि, गोमण्डले गोष्ठं प्रविशति मति
कृष्णस्वरमाणो गोवर्धनाभिमुखं प्रस्थितः । तत्र तत्र गत्वा मुक्लं विज्ञापय, यधै-
पोऽयमेव निजवयस्यस्य राधिकां स्मारयति’ इति । कथमेव पद्मा आगच्छति ।

(ख) सखि नान्दीमुखि, कामं कुसळामि । तत्कमप्युपायं कथय येनोद्विग्नां
चन्द्रावलीमाश्वासयामि ।

(ग) किमस्या उद्वेगकारणम् ।

कोकीति । परवादीसमूहस्य मारकयज्ञस्य भाररोहणः पुरोधाः पुरोहितः । चन्द्रिका-
चक्रचुम्बितां ज्योत्स्नासमूहयुक्ताम् । विचरावः गच्छावः ॥ इति तृतीयोऽङ्कः ॥

अथ द्वौ स्वशशिपथा भेदावेष रमप्रदासिन्युत्पत्तिस्वा मयशमनरसं पूर्वरागमभोगारि-
भिर्विहृत इदानीं विपक्षभेदनाशितत्वेन रमविलासं श्रानुभाषयन् धनसारार्थनिमानधनुषी
नष्टन(?)रीतिं कथयति—ततः प्रविशतीत्यादिना ॥ स्तम्भनमित्यादि । गोप्र-
दक्षिणं गोष्ठं इत्यनेनोपरगोष्ठार्थमीयमन्वितां मुगसरादुदोत्पन्नवार्तिद्यानां वर्तितार-

पद्मा—हला, जाणासि ज्जेव्व तुमं जघा पदोसे सव्वं कखु गोउलं विन्ममेण कण्हो पच्चहं रज्जेदि । (क)

नान्दीमुखी—अध इम् । (ख)

पद्मा—संपदं दाव एत्थ दक्खिणे गोठ्ठे इमस्स गन्धो वि दुल्लहो । (ग)

नान्दीमुखी—हला, मा दूणेहि । (घ) (संस्कृतेन ।)

दृष्टं बिम्बितधातुचित्ररचनं शैब्याललाटं मया

श्यामाकुन्तलचामरं च विलुठद्वन्द्वस्रजोद्गामरम् ।

गुञ्जाहारलतार्थमञ्जुरधुना भद्राभुजान्तस्तथा

तथ्यं विद्धि स नागरीगुरुरभूद्वोवर्धनस्यातिथिः ॥ १ ॥

(नेपथ्ये ।)

कृत्या वंशीमखिलजगतीगीतसंगीतभङ्गी-

साङ्गीभावप्रथमवसतिं सङ्गिनीं वामपाणौ ।

(क) हला, जानास्येय त्वं यथा प्रदोषे सर्वं खलु गोकुलं विभ्रमेण कृष्णः प्रत्यहं रञ्जयति ।

(ख) अध किम् ।

(ग) सांप्रतं तायदन्न दक्षिणे गोष्ठार्धेऽस्य गन्धोऽपि दुर्लभः ।

(घ) हला, मा दूना भव ।

कुञ्जादौ यमुनातटवर्तिन्येकस्या राधायामेवाधिकमनुरज्यान्याः काचिदप्यय नानुसंधसै इत्यभिव्यज्यते । लया तत्तु कथं सम्भवति यतः—दृष्टं बिम्बितेत्यादि । बिम्बिता संलम्भा कृष्णसंबन्धिनी धातुचित्ररचना यत्र तथाभूतं ललाटं विलुठन्त्या अर्थात्कृष्णस्य वन्द्यस्त्रजात् । उद्गामरमुत्कृष्टम् । भुजान्तं रुन्धदेशः । गात्रालिङ्गनादङ्गितेन गुञ्जाहारलतया अर्धे मञ्जुः मनोहरः । गोवर्धनस्यातिथिस्तेन दक्षिणगोष्ठार्धसमीपवर्तिनि गोवर्धनतटादौ बबुलकुञ्जादिष्वपि तस्या अद्य गमनं सम्भवतीति यस्मादेताश्चन्द्रावलीशैब्याद्या अपि कृष्णेन समुक्ता दृष्टास्ततः किमित्यस्या राधायामेवाशङ्केयोऽयं न तु चन्द्रावल्यामिति व्यज्यसीत्यर्थः । तत्र शैब्यायाः स्वपक्षस्ताच्छायामायास्तदस्थत्वाद्भद्रायाश्च सुहृत्पक्षत्वादेतासु स्पर्धाभावाच्चन्द्रावल्या न विरोधः । अत एव राधाविशाखाललितानां तिसृणामनुक्तिः... ति पक्षत्वात् ॥ कृत्या वंशीमिति । नेपथ्ये रुन्दाया उक्तिः । वामपार्श्वे सङ्गिनीं वंशीम् । अखिलजगतीषु गीतायां संगीतभङ्गी तस्या यः साङ्गीभावस्तस्य प्रथमा वसतिर्य-

एष प्रेम्णा व्रजति नयनानन्दनो नन्दसूनु-

• र्भन्दं गोवर्धनशिखरिणः कन्दरामन्दिराय ॥ २ ॥

नान्दीमुखी—पउमे, तुमं इमिणा वुत्तन्तेण चन्दाअलिअं सुहावेहि ।
अहं सुअलं अणुसरिस्सम् । (क) (इति निष्क्रान्ता ।)

पद्मा—(पुरः पश्यन्ती ।) एसा करालाए अज्जिआए चित्तं अनुवट्ठन्ती
वणदेअदा वुन्दा चन्दाअलिअं सच्छलं णिवारेदि । (ख)
(नेपथ्ये ।)

किं राधेव दुरन्तमिच्छसि बलादुन्मादमालम्बितुं
मुग्धे मा नय मानि(न)नीयजरतीवाक्यं बहिर्मा व्रज ।

एष स्नेरबिलोचनाञ्चलरुचा चापल्यमुल्लासय-
आयाति व्रजसुन्दरीगणमनोमाणिक्यहारी हरिः ॥ ३ ॥
(प्रविश्य ।)

चन्द्रावली—(सौत्कुन्य समन्तादवलोक्य ।) कथं वुन्दाए अलीअं व्व
व्वाहरीअदि । कुदो एत्थ कण्हो । (ग) (इति खेद नाटयति ।)

पद्मा—(उपसृत्य । संस्कृतेन ।)

न संतापं स्वान्ताह्वयसि कथं दावविषमं
घनश्वासैः किं वा मलिनयसि बिम्बाधरमपि ।

वनान्तान्केकाभिः सखि शिखरिक्षे मुखरय-
न्सखीस्थल्याः कल्याण्यभजदुपशैत्यं यदुपतिः ॥ ४ ॥

(क) पद्मे, त्वमनेन वृत्तान्तेन चन्द्रावलीं मुखय । अहं सुबलमनुसरिष्यामि ।

(ख) एसा करालाया आर्याया चित्तमनुवर्तमाना वनदेवता वृन्दा चन्द्रावलीं
सच्छलं नियारयते ।

(ग) कथं वृन्दवालीकमिव आहियते । कुतोऽत्र कृष्णः ।

स्याम् । तेनान्यत्र प्रायो गीतमङ्गहीनमिति ॥ एषेति । कराला चन्द्रावलीमातामही ॥
किं राधेवेति । स्पष्टम् । पक्षे मुग्धे व्यङ्ग्यमर्थं किञ्चिदवगच्छन्तीति संबोधनव्यङ्ग्यम् ।
मानि(न)नीयजरतीवाक्य मा नय मा गृहाण । किं वाक्यं तदा राधेव दुरन्तमुन्माद-
मवलम्बितुं किमिच्छसि तस्मादे मुग्धे मूढे बहिर्मां व्रज इत्येवम् ॥ न संतापमिति ।

चन्द्रावली—(विलोम्य ।) कथं पिअसही पउमा । (इति गाढमालिङ्ग्य ।)
अवि णाम अक्खलितं भणिदा । (क)

पद्मा—अध इम् । (ख)

(ततः प्रविशति सुवलेनानुगम्यमानः कृष्णः ।)

कृष्णः—पश्य पश्य ।

अकलिततापस्तरणेरस्तशिरोवीथिभिस्तिरोधानात् ।

अस्फुटतिमिरविजृम्भः प्रथयति तोपं निशारम्मः ॥ ९ ॥

सुबलः—वअस्स, अज्ज गोदोहण वि अणवेक्खिअ सलालसो वि
किंति एत्थ लद्धो सि । (ग)

कृष्णः—सखे, मयूरं वर्णयता केनचिस्त्रिया चन्द्रावली स्मारितोऽस्मि ।
तद्विलोकनाय लालसेयम् ।

सुबलः—केरिसं मोरवण्णणम् । (घ)

कृष्णः—

उन्मदेन पुरतः शिखण्डिना ताण्डवे पृथुनि मण्डलीकृतम् ।

पश्य निन्दितमहेन्द्रकार्मुका कृष्णचन्द्रचलचन्द्रकावलीम् ॥ १ ॥

सुबलः—तदो आअट्ठणं वंशीकलं उल्लासेहि । (ङ)

(कृष्ण वज्रे वेणु विन्यस्यति ।)

चन्द्रावली—(निशम्य । सधूर्णम् ।) सब्बदा सुव्वन्तीवि अस्सुदअरी
विअ विम्हावेदि दुम्मुही मुरली । (च)

(क) कथं प्रियसखी पद्मा । अपि नामास्खलितं भणिता ।

(ख) अथ किम् ।

(ग) वयस्य, अद्य गोदोहनमप्यनपेक्ष्य सलालसोऽपि किमित्यत्र लब्धोऽसि ।

(घ) कीदृशं मयूरवर्णनम् ।

(ङ) तदाकर्षणं वंशीकलमुल्लासय ।

(च) सर्वदा श्रूयमाणाप्यश्रुतचरीव विखापयति दुर्मुखी मुरली ।

सखीस्थली चन्द्रावलीग्रामः सखिघरा इति ख्यातस्तस्या उपशैत्यं समीपम् । अभजतु
प्राप्तवान् ॥ अकलितेति । तरणे सूर्यस्य ॥ उन्मदेनेति । चलचन्द्रकावलीं चलानां

कृष्णः—सखे सुबल, अद्य चन्द्रावलीप्रसादे त्वया ममानुकूलेन भवितव्यम् ।

सुबलः—अध इम् । (क)

पद्मा—हला, पेक्स् । एसो वेणुसण्णाए तुमं तुरवावेदि गोउलेन्द-
णन्दणो । (ख)

चन्द्रावली—(विलोम्य । सस्कृतेन ।)

सखि मुरलि विशालच्छिद्रजालेन पूर्णा
लघुरतिरुठिना त्वं ग्रन्थिला नीरसासि ।

तदपि भजसि शश्वच्चुम्बनानन्दसान्द्र
हरिकरपरिरम्भं केन पुण्योदयेन ॥ ७ ॥

कृष्णः—(पुरो दृष्ट्वा । सानन्दम् ।) सखे, सेयं मम लोचनेन्दीवरचन्द्रिका
चन्द्रावली । (इति सादरमुपेक्ष ।) प्रिये,

चन्द्रस्तव मुखबिम्बे चन्द्रा नखराणि कुण्डले चन्द्रौ ।

नवचन्द्रस्तु ललाट सत्यं चन्द्रावली त्वमसि ॥ ८ ॥

(चन्द्रावली लज्जते ।)

कृष्णः—प्रिये, दुष्टदानवदमनाभिनिवेशात्त्वन्मुखचन्द्रमप्रेक्षमाणस्य
यातयामा भवन्त्योऽपि न यातयामा भवन्ति ममामूर्यामिन्म ।

चन्द्रावली—सुन्दर, भ्रमरस्स विअ णवणवाणुसारिणी दे पइदी क्कं
चिरासङ्गणीरसासु पडमिणीसु अहिरमदु । (ग)

कृष्णः—प्रिये चन्द्रावलि, प्रतिपदालोके त्वं सर्वेपा नवनवासि । तदद्य
निर्वापय विरहोत्ताप परिष्वङ्गरसेन ।

(क) अध निम् ।

(ख) हला, पद्य । एष वेणुसज्जया त्वा तरयति गोकुलेन्द्रनन्दन ।

(ग) सुन्दर, भ्रमरस्तेन नवनवानुसारिणी ते प्रवृत्ति कथं चिरासङ्गनीरसासु
पद्मिनीष्वभिरमताम् ।

चन्द्ररानामावलीं पद्विम् ॥ सखीति । लघुलोषवती ॥ प्रिये इत्यादि । यातो यामो
यासा ता यातयामास्तथाभवन्त्योऽपि न तथा भवन्ति । गच्छन्त्यो या यामिन्यो

• गच्छतीत्यर्थः ॥ प्रतिपदालोके इति । प्रतिपदि तिथावालोके प्रतिक्षणालोके च ॥

पद्मा—प्रियसखीविरहेण कुतो तुम्ह तावुप्पत्ती । (क)

सुवलः—अह, मा क्खु एव्व भण । एसो चन्दाअलीविरहेण सं ततो सीअलाए जलधाराए कच्छे देहं णिक्खिविअ सतिण्णो चऊरो विअ णं जेव्व चन्दाअलिअं सच्चदो पेच्छइ वअस्सो । (ख)

कृष्णः—प्रिये, श्रूयताम् ।

विपिनान्तरे मिलन्ती मधुररसा शीतलस्पर्शा ।

अमृतमयी त्वद्विरहे समजनि मम तापनुत्तये राधा ॥ ९ ॥

(इति सप्तमम् ।) धारा धारा ।

चन्द्रावली—(साध्यसूयम् ।) गच्छ । राहं जेव सेवेहि । (ग)

कृष्णः—प्रिये, घारेत्यवदम् ।

चन्द्रावली—जाद कथं दोण वण्णाण विवरीदत्तणम् । (घ)

कृष्णः—प्रिये, द्वयोर्वर्णयो कर्णयोर्वा विपरीतत्वमित्यस्मिन्नस्ति विचारः ।

चन्द्रावली—(रोषारुण मुखमानमप्य ।) अह दानशौण्ड, अल एदाए अवहित्थाए । अज्ज अप्पणो मणहारिणो सुवण्णजुअलस्स विण्णासादो साहु माहुरीपूरिदकण्णम्हि किदा । (ङ)

(क) प्रियसखीविरहेण कुतस्तव तापोत्पत्ति ।

(ख) अयि, मा खल्वेव भण । एष चन्द्रावलीविरहेण सतत शीतलाया जलधाराया कच्छे(क्षे) देह निक्षिप्य सतृप्णश्चकोर इवैतामेव चन्द्रावलीं सर्वत पश्यति वयस ।

(ग) गच्छ । राधामेव सेवस्व ।

(घ) जात कथं द्वयोर्वर्णयोर्विपरीतत्वम् ।

(ङ) अयि दानशौण्ड, अलमेतयावहित्थया । अद्यात्मनो मनोहारिण सुवर्ण युगलस्य विन्यासात्साधु माधुरीपूरितकर्णाक्षि कृता ।

विपिनेति । पक्षे मधुर शृङ्गार । अन्यत्पष्टम् ॥ अस्ति विचार इति । क र्णयोर्विपरीत्येन त्वया राधेति श्रुतमित्यर्थ ॥ अयीति । दानशौण्डो दानवीर । अवहित्था अद्भुति । सुवर्णयुगलस्य सुवर्णमयकुण्डलयुगलस्य राधेति सुष्ठुवर्ण

कृष्णः—

यथार्थेयं वाणी तव चकितसारङ्गनयने

सुवर्णालंकारो मधुरयति यत्ते श्रुतियुगम् ।

मुखेन्दोरन्तस्ते बहिरपि सुवर्णच्युतिरियं

मम श्रोत्रद्वन्द्वं नयनयुगलं चाकुलयति ॥ १० ॥

पद्मा—हला, अप्पणो अदिहं सुमरन्ती मा खिजेहि । जुत्ता राहाणु-
रत्तस्स इमस्स राहाणाममयी संकथा । (क)

चन्द्रावली—(निश्चयः ।) सहि पडमे, एवं णेदम् । (ख)

कृष्णः—प्रिये, बादमनाशङ्कनीयमेवेदम् । यतः ।

तस्य षोडशकलस्य षोडशी वल्लभा स्फुरति या नभस्तले ।

राधया सुवदने कथं तथा संगतिर्भुवि ममाद्य संभवेत् ॥ ११ ॥

पद्मा—चउसट्टिकलासालिणो दे ण खलु सावि सोलहकलस्स वल्लहा
दुल्लहा । (ग)

कृष्णः—(सप्रश्रय पद्यामवलोक्य ।)

चन्द्रावलीवदनपुष्करसङ्गिगण्ड-

चन्द्रावलीकतरतर्ककलङ्कितज्ञौ ।

(क) हला, आत्मनोऽदृष्ट स्मरन्ती मा खिद्यस्व । युक्ता राधाक्षुरक्तसास्य राधा-
नाममयी संकथा ।

(ख) सखि पद्मे, एवमेतत् ।

(ग) चतु षट्ठिकलाशालिनस्ते न खलु सापि षोडशकलस्य वल्लभा दुर्लभा ।

युगलस्य चात्मनो मनोहरस्य । माधुरीपूरितेति विरुद्धलक्षणा ॥ यथार्थेयमिति । हे
चकितसारङ्गनयने हे भीतमृगनयने, सुवर्णालंकारस्तव श्रुतियुगले तिष्ठत्येव । सुवर्णच्यु-
तिस्तु नामाकुलयति । सा तु मुखेन्दोरन्तर्मध्यान्मम श्रुतियुगलम् । अत्र सुवर्णशब्दः सो-
दृष्टाक्षरवाची तस्य च्युति धरणं मुखेन्दोर्वह्निष्य गण्डदेशादौ वर्णच्युति श्रोत्र-
वशात्पीतवर्णस्य च्युतिर्नाशस्तथा च गण्डस्थित रक्तवर्णं मम नयनयुगलं आकुलयति ॥
हलेति । सन्ध्या सज्जत ॥ तस्येति । षोडशकलस्य षोडशी राधा । आराश-
स्थया तथा राह संगतिर्भुवि स्थितस्य मम कथं संभवेदित्यादिना सर्वत्र मया ज्ञायतेऽन्या
वा वा भवतीति भावः ॥ सप्रश्रय सप्रेमयम् ॥ चन्द्रावलीत्यादि । चन्द्रावलीवदन-

शङ्काकुलोऽत्र कलयन्क्रमलायताक्षि

शं काकुलोलहृदयः प्रविशामि नाहम् ॥ १२ ॥

चन्द्रावली—(सव्याजप्रसादम् ।) देव, णं कखु गोडलजणजीअणभूदस्स दे सव्वसुहकारिदागुणं का कखु हृदबुद्धिआ ण सहदि । ता णिप्फलेण संकोएण मा सादङ्को होहि । (क)

कृष्णः—(स्वगतम् ।) गरिष्ठामपि मन्युमुद्रां धीरेयं मुत्तमाधुर्येण निहृते । (प्रसाशम् ।) प्रिये, कृतमनेन गौरवविषोद्वारेण । रोषोक्तिमाध्वीकमेव वरं वरिष्ठम् ।

चन्द्रावली—गोडलाणन्द, तुम्ह पुरदो मुहं दंसेदुं ण पहवामि । जं पगव्भ वाहरन्ती अवरद्धम्मि ता धरं गमिस्सम् । (ख)

कृष्णः—(साञ्जनयम् ।) प्रिये, प्रसीद प्रसीद । बद्धोऽयमञ्जलिः ।

चन्द्रावली—सुहअ, उज्जुअं विवाहरन्तीं कीस मा अलिअं संकसि । ता अणुजाणेहि मं भद्दअलीदंसणस्स । (ग) (इति पद्यया सह निष्क्रान्ता ।)

कृष्णः—सखे, महानुभावामेतां मच्चित्तमहाकाशचन्द्रावलीमपि बलीयस्तम.कन्दलीभिरवस्कन्दितामालोक्य निरालोकोऽस्मि ।

सुबलः—पिअवअस्स, किंति एव्व भणासि । सा कखु अदक्खिणा ण दिड्ढा । (घ)

(क) देव, नून खलु गोकुलजनजीवनभूतस्य तव सर्वशुभकारितागुण का खलु हृत्तुद्धिर्न सहते । तस्मान्निष्फलेन सकोचेन मा सातङ्को भव ।

(ख) गोकुलानन्द, तव पुरतो मुख दर्शयितु न प्रभवामि । यत्प्रगल्भ व्याहरन्त्यपराद्धाक्षि तस्माद्गृह गमिष्यामि ।

(ग) सुभग, ऋजु व्याहरन्तीं किं मामलीक शङ्कसे । तदनुज्ञापय मा भद्रकाली दर्शनार्थम् ।

(घ) प्रियवयस, निमित्तेन भणसि । सा खल्वदक्षिणा न दृष्टा ।

नमेव पुष्करमाकाश तत्सङ्गिनौ गण्डचन्द्रौ । कलयन् पश्यन् सन् । ॥ कल्याणम् । न प्रविशामि नोपलभे । कीदृशौ । अलीकतरतर्केण कञ्चित्तमज्ञ ययो । अह कीदृश । अत्र शङ्काकुल । पुन कीदृश । काका दैन्येन लोल हृदय यस्य ॥ मच्चित्तेति । मच्चित्तरूपाकाशे चन्द्रावलीस्वरूपासि चन्द्रावलीम् । मानरूपतम कन्दलीमी राहुसमूहै । अवस्कन्दितामावृ

कृष्णः—सखे, बाढं दुरुहा महीयसां प्रकृतिः । तथेदानीम्

न्यविशत नयनान्ते कापि सारल्यनिष्ठा

वचसि च विनयेन स्तोत्रभङ्गी न्यवात्सीत् ।

अजनि च मयि भूयान्संभ्रमस्तेन तस्या

व्यवृणुत हृदि मन्युं सुष्ठु दाक्षिण्यमेव ॥ १३ ॥

तदेहि मनोहारिणि, तस्मिन्केशरकुञ्जे निविश्य चन्द्रावलीसंगमोपा-
यमङ्गीकरोमि । (इति परिक्रम्य ।) सखे, सेयं वकुलावलमङ्गुला निकुञ्ज-
वीथी । पश्य पश्य ।

स्फुरति सरो दक्षिणतः सव्ये वापी समन्ततः कुल्याः ।

इति केशराटवीयं प्रमदं नीराधिका कुरुते ॥ १४ ॥

सुवलः—(खगतम् ।) लब्धो मए ओसरो । (प्रकाशम् ।) वअस्स, सराहि-
आ जेव्व तुह पमदं कुरइ किंति नीराहिआ त्ति भणसि । (क)

कृष्णः—(सुवलमालिङ्ग्य ।) सखे, सत्यं ब्रवीषि । तदद्य राधिका यथेमां
केशरनिकुञ्जलक्ष्मीमलंकरोति तथा महिरा संदिश्यतां ललिता ।

सुवलः—तह त्ति । (ख) (इति निष्क्रान्तः ।)

(ततः प्रविशति पद्म मधुमङ्गलम् ।)

मधुमङ्गलः—पउमे, सुदं मए अज्ज वअस्सेण चाटुआरिणा अणुणीदा
वि चन्दावली ण पसण्णा । (ग)

पद्मा—अध ई । (घ)

(क) लब्धो मयावसरः । वयस्य, सराधिकैव तव प्रमदं करोति । विमिति नीरा-
धिकेति भणसि ।

(ख) तथेति ।

(ग) पद्मे, श्रुतं मयाद्य वयस्येन चाटुकारिणा अनुनीतापि चन्द्रावली न प्रसन्ना ।

(घ) अथ किम् ।

ताम् ॥ स्फुरतीति । केशरस्य वकुलशृङ्गस्याटवी । वीटशी । नीराधिरा नीरेणाधिका ।
'कुल्याल्पा वृत्रिमा नदी' इत्यमरः ॥ प्रमदमानन्दम् ॥ लब्धो इति । शब्दार्थस्यान्य-

मधुमङ्गलः—णूणं वअस्सो वि विसण्ण वट्टइ । ता जुत्ता दोणं संगमे अम्हाणं सहअरिदा । (क)

पद्मा—अज्ज, अदो ज्जेव्व मए अणुसरिदो सि । (ख)

मधुमङ्गलः—(पुरो दृष्ट्वा ।) पउमे, पेक्ख एसो पिअवअस्सो छप्पदमे-त्तसहाओ केसरकुण्डगे किं पि मन्तेदि । (ग)

पद्मा—अज्ज, लदाजालेहि अन्तरिदा भविअ सुणह्म किं एसो भण-दित्ति । (घ)

(इति तथा स्थितौ ।)

कृष्णः—(राधा स्मरन् । सौत्कण्ठम् ।)

प्रसरति यद्भूचापे श्रुथज्यमकरोत्स्मरो धनु पौष्पम् ।

मधुरिममणिमञ्जूषा भूपायै मे प्रिया सास्तु ॥ १९ ॥

मधुमङ्गलः—पउमे, एसो उत्कण्ठाए तुज्झ पिअसहीं च्चेअ वण्णेदि । ता एहि । तुरिअ गदुअ णं समाणेह । (ङ)

पद्मा—अज्ज, सुट्ठु णिट्ठक्किदं सुणह्म जं बहुवल्लहो एसो । (च)

कृष्णः—(पुन सौमुख्यम् ।)

सा मुखसुषमा निर्जितराकाचन्द्रा वलीलसन्मध्या ।

(इत्यधोक्ते ।)

(क) नून वयसोऽपि विषण्णो वर्तते । तद्युक्ता द्वयोः सगम आवयो सहकारिता ।

(ख) आर्य, अत एव त्व मयानुसृतोऽसि ।

(ग) पद्मे, पश्यैष प्रियवयस्य षट्पदमानसहाय केसरकुञ्जे किमपि मन्त्रयते ।

(घ) आर्य, लताजालैरन्तरितो भूत्वा शृण्व किमसौ भणतीति ।

(ङ) पद्मे, एष उत्कण्ठया तव प्रियसखीमेव वर्णयति । तदेहि । त्वरित गत्यैना समानयात्र ।

(च) आर्य, सुष्टु निट्ठकित शृणुव यद्बहुवल्लभ एष ।

थापरिकल्पनेन राधिकामिदानीं स्मारयामाति भाव ॥ प्रसरतीति । यस्या भूचापे प्र सरति सति कन्दर्प पौष्प धनु श्रुथज्यमकरोत् । श्रुथा ज्या यत्र तथाभूतम् । एतद्भुवो रप्ते मम सज्जेन धनुषा किं कार्यमित्यर्थ । माधुर्यरूपमणीना मञ्जूषा पेटिका । सा प्रिया राधिकेति कृष्णहृदयम्, चन्द्रावलीति पद्मामधुमङ्गल्यो ॥ सेति । सा मुखस्य सुषमा परमा शोभा निर्जितराकाचन्द्रा नि शोणेन जितो राकाया पौर्णमास्याश्चन्द्रो यथा ।

मधुमङ्गलः—पउमे, अलं इदं इमादो परेण सुदेण तूणं गच्छहा।(क)
पद्मा—जुत्तं कथेसि । (ख)

(इत्युभौ जवेन दूरं परिक्रमतः ।)

कृष्णः—

मुहुराधास्यति राधा मदुरसि रसिका किमात्मानम् ॥ १६ ॥

पद्मा—अज्ज, एव्वं भणामि । माणिणीए पिअसहीए सअं समाअमेण
लाहवं होदि । ता परावट्टिअ कण्हं विण्णवेहि । (ग)

मधुमङ्गलः—सोहणं मन्तेसि । (इति कृष्णान्तिकमासाद्य ।) पिअवअस्स,
पच्छण्णेण भविअ सव्वं दे आअणिणदं मए उक्कण्ठावअणं । ता आणवेहि
तं ज्जेव्व तुज्झ वल्लहं तुरिअं समाणेमि । (घ)

कृष्णः—(संलाघमालिङ्ग्य ।) सखे, मदनुग्रहेण शीघ्रमानय ।

(मधुमङ्गलः परिक्रम्य पद्मया सह निष्क्रान्तः ।)

कृष्णः—अहो परमोत्कण्ठानां प्रेम्णामुत्कण्ठाकारित्वम् ।

अमरेऽपि गुञ्जति निकुञ्जकोटरे

मनुते मनस्तु मणिनूपुरध्वनिम् ।

अनिलेन चञ्चति तृणाञ्चलेऽपि तां

पुरतः प्रियामुपगतां विशङ्कते ॥ १७ ॥

(क) पद्मे, अलमिदमितः परेण श्रुतेन तूर्णं गच्छावः ।

(ख) युक्तं कथयसि ।

(ग) आर्य, एवं भणामि । मानिन्याः प्रियसरयाः स्वयं समागमेन लाघनं भवति ।
तत्परावृत्य कृष्णं विश्रमय ।

(घ) शोभनं मन्त्रयसि । प्रियवयस्य, प्रच्छन्नेन भूत्वा सर्वं ते आकर्णितं मयो-
त्कण्ठावचनम् । तदाज्ञापय तामेव तव वल्लभां त्वरितं समानयामि ।

गलीभिर्लसन्मध्य यस्याः । राधिनमधिहृत्य कृष्णस्य वर्णनमिदम् । एताभ्यामन्यथा हा-
तम् । सा चन्द्रावली कीदृशी । मुखमुपमानिर्जितरागा । चन्द्रावलीति नाम गृहीत्वा वर्णयति ।
कोऽत्र संदेह इति भावः । यस्या मुखमुपमा तथाभूता वर्णनलक्षणा सा राधा मदुरसि
किमात्मानं भास्यति इतीदमुत्तरार्धं दूरगमनेनैताभ्यां न श्रुतम् ॥ राधामिलवगम्य
कृष्ण आह—सखे इति ॥ अमरेऽपीति । अनिलेन तृणाञ्चले चयति सति ॥

(ततः प्रविशति पद्मामधुमङ्गलाभ्यां संगता चन्द्रावली ।)

चन्द्रावली—हला पउमे, किं एसो बडलकुण्डगो दीसइ । (क)

पद्मा—अध इम् । ता तूणं एहि । (ख) (इति परिक्रामति ।)

कृष्णः—(नूपुररवमाकर्ण्य ।) हन्त, भूरिशो आमितोऽसि अमरीझङ्कारैः ।

तदलं वृथा प्रत्युद्गमसंभ्रमेण । (इत्युद्वेगं जाटयन् ।)

पुरःफलायामाशयां जनः कामं विडम्ब्यते ।

आसन्ने हि घनारम्भे द्विगुणं रौति चातकः ॥ १८ ॥

(पुनरुत्कर्णो भवन् ।) कथमभ्यर्णे भूषणशिक्षितं श्रूयते । (इत्युद्विगं दत्वा ।

संभ्रमम् ।) सत्यमसौ मिलिता मे प्रेयसी । (इति तरसा चन्द्रावलीपार्श्वमागत्य ।)

हृद्भृङ्गजङ्गमलता मङ्गलभा राधिका मयोन्मुदिता ।

(इत्यर्थेति ।)

(चन्द्रावली सेष्यं मधुमङ्गलमालोकते ।)

मधुमङ्गलः—सहि चन्दाअलि, मङ्गलभारेण अधिआसि ति पिअव-
अस्सो तुमं वण्णेदि । (ग)

कृष्णः—(सर्वलक्ष्यमागम्य ।) हन्त, कथमनेन चन्द्रावलिरिवाभिसा-
रिता । भवतु । वटुनोक्तमेव निर्वाहयामि । (प्रशङ्कम् ।)

सुहृदनुरागयितन्द्रा चन्द्रावलिरज्जसालम्भि ॥ १९ ॥

(चन्द्रावली सलज्ज कृष्णकण्ठे वैजयन्तीं विन्यस्यति ।)

कृष्णः—(सानन्दम् ।)

एकं प्रयाति परिचर्य चकोरराजी

चन्द्रं प्रिये निजमनोरथपूरपूर्तिम् ।

(क) हला पउमे, किमेव वकुलकुञ्जो दृश्यते ।

(ख) अध किम् । तत्पूर्णेहि ।

(ग) सन्नि चन्द्राअलि, मङ्गलभारेणाधिकासीति प्रियप्रयस्यस्त्वां वर्णयति ।

पुर इति । पुरः अग्रे निवृत्त्येव फल यस्यास्याभूतायामाशयां सलाम् ॥ हृदि-
ति । मङ्गलभा वान्तिर्यस्याः सा राधिका उत्कर्षेणाधिभ्येन । मुदिता आनन्दिता मया ।
उपलब्धेत्यादिवसुत्तरार्थं वर्णयितव्यत्वेन आनन्दमति भावितमास्ते तावच्चन्द्रावली सेष्यमि-
त्यादि ॥ सर्वलक्ष्य एवमियम् ॥ एकमित्यादि । चकोरराजी चन्द्र परिचर्य मनोरथपूराणां

चन्द्रावली किमु ममाक्षिचकोरयोस्त्वं

प्रीतिं द्वयोरपि न धास्यसि सेव्यमाना ॥ २० ॥

मधुमङ्गलः—(सगर्वम् ।) भो वयस्स, दिष्टा तुए मज्झ विलक्खणवि-
अक्खणदा । जो क्खु अणन्तगुणसालिणावि तुए मोआइदुं ण पारिदो सो
पिअसहीए माणगण्ठी णअगुणधारिणा मए मोआविदो । (क)

कृष्णः—वयस्य, त्वमुद्दण्डकुसुमकोदण्डविलासपाद्गुण्ये महासांधि-
विग्रहिकोऽसि ।

पद्मा—अज्ज, पुरो पफुल्लाईं मल्लीपुप्फाईं पप्फुरन्ति । ता एहि । इमाईं
गेण्हन्ह । (ख)

(इत्युभौ निष्क्रान्तौ ।)

कृष्णः—(स्वगतम् ।) कुञ्जेऽस्मिन्नागतमात्रां राधां तर्कयामि । तदन्यतः
प्रस्थास्ये । (प्रकाशम् ।) प्रिये, पुरस्तान्नातिदूरे नागररङ्गोचिता नागकेसरा-
ट्वी । तदत्रैवानुसरावः ।

(इति निष्क्रान्तौ ।)

(ततः प्रविशति ललितया सह सकथयन्ती राधा ।)

राधा—हला, पेक्ख पेक्ख । अन्धआरेहिं घोळिदं सव्वं दिसा-
मुहम् । (ग)

(क) भो वयस्य, दृष्टा त्वया मम विलक्षणविचक्षणता । यः स्वत्यनन्तगुणशालि-
नापि त्वया मोचयितुं न पारितः स प्रियसख्या मानप्रन्थिर्नवगुणधारिणा मया
मोचितः ।

(ख) आर्य, पुरः प्रफुल्लानि मल्लीपुष्पाणि प्रस्फुरन्ति । तदेहि । इमानि गृहीय ।

(ग) हला, पश्य पश्य । अन्धकारैर्घोरितं सर्वं दिङ्मुखम् ।

प्रीतिं प्रयाति प्राप्नोति । त्वं चन्द्रावली चन्द्रश्रेणी ममाक्षिचकोरौ द्वावेव अतस्तयोः प्रीति
कथं न धास्यसि । अत्र नाध्वर्यमिति भावः । त्वमित्यादि । ‘संधिर्ना विग्रहो यानमासन
द्वैधमाश्रयः’ इति पटुणाः । पटुणा एव पाद्गुण्यम् । चातुर्वर्ण्यादित्वात्प्यन् । पाद्गुण्ये पटु-
गुणेषु मध्ये संधिविग्रहयोर्नियुक्तः साधिविग्रहिकः स चामां महांशेति तथा भवता संधिः

ललिता—पिअसहि, तिमिराहिसारोचिदेहिं सामलपसाहणेहिं मण्डिदो
तुए किं क्खु अप्पा । (क)

राधिका—अध इम् । (ख)

ललिता—(विलोक्य । सस्मितम् । सस्कृतेन ।)

धम्मिल्लोपरि नीलरत्नरचितो द्वारस्त्वया रोपितो

विन्यस्तः कुचकुम्भयोः कुवलयश्रेणीकृतो गर्भगः ।

अङ्गे कल्पितमञ्जनं विनिहिता कस्तूरिका नेत्रयोः

कंसोररभिसारसंभ्रमभरान्मन्ये जगद्विस्मृतम् ॥ २१ ॥

राधिका—हला, मुञ्चेहि परिहासं । तुरिअं उद्देसेहि केसरकुण्डगम-
गम् । (ग)

ललिता—इदो इदो पिअसही । (घ) (इति परिणामन्ती सशङ्कम् । सस्कृतेन ।)

तिमिरमसिभिः संवीताङ्ग्यः क्षदम्बवनान्तरे

सखि मुररिपुं पुण्यात्मानः सरन्त्यभिसारिकाः ।

तव तु परितो विद्युद्वर्णास्तनुद्युतिसूचयो

हरि हरि धनध्वान्तान्येता स्वैरिणि भिन्दते ॥ २२ ॥

राधिका—अलं इमिणा उवाल्म्भेण । पेक्ख पचासण्णो बडलकु-
ण्डगो । (ङ) (इति सभ्रमादुपसृज्य सपरामर्षम् । सस्कृतेन ।)

(क) प्रियसखि, तिमिराभिमारोचितै रियामलप्रसाधनैर्मण्डितस्त्वया कि
मल्पात्मा ।

(ग) अध त्रिम् ।

(ग) हला, मुञ्च परिहामम् । त्वरितमुद्दिश केसरकुञ्जमार्गम् ।

(घ) इत इत. प्रियसखी ।

(ङ) अलमनेनोपात्म्भेन । पदय प्रत्यासन्नो बकुलकुञ्जः ।

यथ दुष्करो भवतीति भावः ॥ तयोर्विलसत्सुखमवधार्य मधुमङ्गल विप्रसर्पयन्त्या प-
द्या छलेन स्वयं वियुज्यते ॥ धम्मिल्लोपर्यति । कुचकुम्भयोरुचित इत्यर्थः । अङ्गे
इति । नेत्रयोरुचितमित्यर्थः । नेत्रयोरिति । अत्र उचिता इत्यर्थः ॥ तिमिरेत्यादि ।
तिमिरमेव मणिर्येनयोग्य दन्तिताज्ञानं तथा संवीताङ्ग्यः सरन्ति प्रव्रजन्ति । तव तु संप-
रीतमित्यादि । तनुद्युतय एव सूचयो धनध्वान्ता भिन्दते श्लोडयन्ति । तेन तनुद्युतीनां

विदूरान्न घ्राणं मदयति मुरारेः परिमलो

न कुञ्जोऽयं तस्य स्फुरति नखरद्योतिनिकरैः ।

ततः शङ्के कस्मिन्नपि रहसि वल्लीवलयिते

परीहासाकाङ्क्षी प्रियसखि निलीनस्तव सखा ॥ २३ ॥

ललिता—हला, एहि । वामदो कदम्बकुण्डगं विदूणम्ह । (क).

राधिका—(तथा कुर्वती ।) अइ छइछ, दिडोसि दिडोसि । फीस
अङ्गेहि अङ्गाइं संगोवेसि । (ख) (इति समन्तान्मुग्यति ।)

ललिता—सहि, मुच्च मग्गणग्गहम् । एहि । केलिकुण्डगकप्पणं
कुणम्ह । (ग)

राधिका—(संस्कृतेन ।)

रचय बकुलपुष्पैस्तोरणं केलिकुञ्जे

कुरु वरमरविन्दैस्तल्पमिन्दीवराक्षि ।

उपनय शयनान्तं साधु माध्वीकपात्री

सहचरि हरिरद्य श्लाघतां कौशलं ते ॥ २४ ॥

ललिता—(तथा कृत्वा ।) हला, पेक्ख । कण्हो विलम्बेदि । ता कुञ्जं
पविसिअ णं पडिवालेम्ह । (घ)

राधिका—(परिक्रम्य । उद्वेगं नाटयन्ती । संस्कृतेन ।)

रुद्धः कापि सखीहितार्थपरया शङ्के हरिः पद्मया

प्राप्तः कुञ्जगृहं यदेष न तमीयामेऽप्यतिक्रामति ।

(क) हला, एहि । वामतः कदम्बकुञ्जं विचिन्मः ।

(ख) अयि विदग्ध, दृष्टोऽसि दृष्टोऽसि । कस्माद्द्वैरङ्गानि संगोपयसि ।

(ग) सखि, मुच्च मार्गणाग्रहम् । एहि । केलिकुञ्जकल्पनं कुर्मः ।

(घ) हला, पश्च । कृष्णो विलम्बते । तत्कुञ्जं प्रविश्यैनं प्रतीक्षेवहि ।

नीलाम्बरावृतत्वेऽपि तन्तूपान्तसूक्ष्मसूक्ष्मरन्ध्रेभ्यो निर्गच्छन्तीनामप्यलौक्यस्य ध्वान्ता-
नामपि सूचीवेधयोर्म्यत्वेनातिगाढत्वं व्यञ्जितम् । हे खवैरिणि, खस्य आत्मनो वैरिणी
स्वयमेव त्व एतास्तु न तथेति व्याजस्तुला सर्वतोऽतिविलक्षण सौन्दर्यं वर्णितमिति ।
तमीयामेऽप्यतिक्रामतीति । तेन वैशाखपूर्णिमाया अन्तरा चतुर्थातिथिरियमिति

पौलोमोरतिबन्धुदिङ्मुखमसौ हा हन्त संतर्पय-

नृन्मीलत्यभिसारलुब्धरमणीगोत्रस्य शत्रुः शशी ॥ २५ ॥

(इत्युभे निष्क्रान्ते ।)

(ततः प्रविशति कृष्णः ।)

कृष्णः—(समन्तादवलोक्य ।)

आसङ्गः कुमुदाकरेषु शिथिलो भृङ्गावलीनामभू-

द्वीक्षन्ते निजकोटराङ्कितममी क्षोणीरुहं कौशिकाः ।

संकोचोन्मुखतां प्रयाति शनकैरौत्तानपादेर्द्युतिः

किं भानुर्ननु पूर्वपर्वततटीमारोदुमुत्कण्ठते ॥ २६ ॥

(इति परिक्रम्य ।) न जाने नवीनविप्रलम्भेन संभृतनिर्भरसंरम्भा किं नाम
प्रतिपत्स्यतेऽद्य राधा । (विमृश्य ।) भवतु । केसरेण नागकेसरं प्रतिपादयिष्ये ।
तदमूनि नागकेसराणि विचिनुयामि । (इति तथा कृत्वा पुरोऽनुसर्पन् ।)

फपटी, लताकुटीमिमां सखि नागादधुनापि माधवः ।

इति जल्पपरीतया तया क्लमदीर्घा गमिता कथं तमी ॥ २७ ॥

(परिक्रम्य । बकुलकुञ्ज पश्यन् । सविपादम् ।)

ताम्बूलं घनसारसंस्कृतमदः क्षिप्तं पुरो राधया

हारी हन्त हरिन्मणिस्तवकितो हारोऽयमुत्सारितः ।

पौष्पी चैयमुदारसौरभमयी चूडा नखैः खण्डिता

तस्याः शंसति विप्रलम्भजनितं कुञ्जोऽयमन्तः क्लमम् ॥ २८ ॥

(इत्यप्रतो गत्वा ।) इयमेव राधायाः सूर्याराधनवेदिका । तदस्याः पार्श्वमा-
सादयामि । (इति परिक्रामति ।)

गम्यते । पौलोमी शची तस्या रतिबन्धुरिन्द्रस्तस्य दिशः पूर्वस्या मुखं सम्यक्प्रकारेण
तर्पयन् । स्वदर्शनस्वरत्नालनादिभिरिति भावः । स्वयमिन्द्रनायिकां पूर्वा दिशमभिसरति,
अथ चान्यासामभिसारिवाणां शत्रुरित्याद्यर्थम् ॥ आसङ्ग इति । निजकोटराङ्कित क्षो-
णीरुहं पृथक् कौशिकाः पेचका वीक्षन्ते । औत्तानपादेर्द्युवस्य नक्षत्राकारम्य ॥ न जाने
इति । नवीनेन विप्रलम्भेन प्रथमवियोगेन संभृतनिर्भरसंरम्भा घृणानिश्चयेना । प्रतिप-
त्स्यते शास्यति । मया मुखलङ्घनोक्तेन बकुलवाचककेसरपदेनाधुना नागकेसरं प्रतिपादयि-
ष्यति ॥ ताम्बूलमिति । घनसारेण कर्पूरेण संसृतम् । हारी मनोहारी । हरिन्मणिभिः

(ततः प्रविशति सखीभ्यामनुगम्यमाना, राधा ।)

राधा—(पुरो विलोक्य ।) हला ललिते, पेक्ख वेइआणेदिट्ठो सो तुज्झ छइल्लो । (क)

ललिता—सहि, कञ्चणपडिमे व कठोरा होहि । (ख)

कृष्णः—पुरस्तादेषा सहपरिवारा प्रिया । तदिदमुद्गङ्गयामि । (इत्युपसृत्य ।)
ललिते, साधु साधु । दृष्टं तव गरिष्ठमत्र दुर्मन्त्रतन्त्रचर्यायामाचार्यत्वम् । यदद्य
भवत्या केसरनिकुञ्जवेद्यामहमुज्जागरव्रतदीक्षां परिग्राहितोऽसि ।

ललिता—(ससंरम्भम् । संस्कृतेन ।) अहो वैपरीत्यम्, अहो वैपरीत्यम् ।

केसरनिकुञ्जकुहरे कुहकं वसन्ती सखी त्वया रहिते ।

श्रितनवपल्लवशयना त्रुटिमपि कल्पाधिकां मेने ॥ २९ ॥

कृष्णः—(कपटेनाटोप नाटयन् ।) अहो, दम्भभरारम्भेषु गाम्भीर्यमस्याः ।
(इति नागकेसराण्युद्गाढ्य दर्शयन् ।)

अरतिं मम निशि पश्यन्नक्काम्यन्नागकेसरोऽप्यसकृत् ।

विगलन्मधुभिः कुसुमैरेभिर्नैत्रैरिवोदसैः ॥ ३० ॥

ललिता—अम्महे धूत्ततणं, जं बडलवाइणा केसरेण दाणिं नागकेसरो
विक्खावीअदि । (ग)

कृष्णः—(सव्याजनिर्वेदम् ।) ललिते, विश्राम्यतु तवेयं शब्दार्थस्यान्य-
थाकल्पनेन वचनचञ्चुता । अथ वा फस्ते दोषः । दृष्टदोषाभिरपि गौरा-
जीभिः सौहार्दमभिलष्यता मयैवापराद्धम् ।

(क) हला ललिते, पश्य वेदिकनिदिष्टः स तव नागरः ।

(ख) सखि, काञ्चनप्रतिमेव कठोरा भव ।

(ग) अहो धूर्तत्वम्, यद्वकुलवाचिना केसरेणेदानीं नागकेसरो विज्ञाप्यते ।

स्वकितो गुच्छीकृतो हारः कुञ्ज इत्येतादृशलक्षणविशिष्ट इत्यर्थः ॥ हलेति । नेदिष्टः
सनिष्ठः ॥ पुरस्तादित्यादि । दुष्ट मन्त्रा येष्वेवभूत यत्तत्र तस्य चर्यायामाचरणे
आचार्यत्वमुपदेशादिकर्त्रीलमित्यर्थः । मनोज्ञादित्यादुच्यते ॥ आटोपमतिप्रतिभाम् । अरति-
मिति । अरतिं खेदम् ॥ अम्महे इति । संकेतस्तु केसरकुञ्जे कृतः । स च केसरशब्दो
बकुलवाची । ‘अथ केसरो बकुलः’ इत्यभिधानप्रसिद्धेः । नागकेसरे तु प्रतिश्रद्धाभावादिति
ललिताभिप्रायः ॥ ‘चाम्पेयः केसरो नागकेसरः चाम्पेयनामकः’ इत्यभिधाने स्वरूपवत्त्वा-

विशाखा—को कखु गौरङ्गीणं दिट्ठो तुण् दोसो । (क)

कृष्णः—पइय पइय ।

नवरसधारिणि मधुरे धरणीसंतापहारिविस्फुरणे ।

विदधति न कृष्णमुदिरे गौर्यः क्षणरोचिपः स्वैर्यम् ॥ ३१ ॥

विशाखा—तस्सि कुलिसकूडकठोरचेट्टिदे ताणं कोमलाणं जुत्ता जेव्व तथा पउत्ती । (ख)

ललिता—विसाहे, सुणाहि कंपि गाहम् । (इति शृङ्गं दर्शयन्ती ।)

चम्पअलदं सिणिद्धं णअकच्चणकन्तिकुसुमगौरङ्गी ।

मुक्किअ धावइ भमरो चवला च्चिअ सामला होन्ति ॥ ३२ ॥ (ग)

कृष्णः—(स्मित्वा ।) सत्यं वाग्मिनामसि राज्ञी ।

ललिता—(अपवार्य ।) सुट्ठु णीसक्केण वचनाटोवेण अणवरद्धं जेव्व णं तक्कमि । (घ)

(क) कः खलु गौराङ्गीणां दृष्टस्त्वया दोषः ।

(ख) तस्मिन्कुलिसकूटकठोरचेष्टिते तासां कोमलानां युक्ता एव तथा प्रवृत्तिः ।

(ग) विशाखे, शृणु कामपि गाधाम् ।

चम्पकलतां श्लिग्धां नवकाञ्चनकान्तिकुसुमगौराङ्गीम् ।

त्यक्त्वा धावति भ्रमरश्चपला इव श्यामला भवन्ति ॥

(घ) सुट्ठु निःशक्तेन वचनाटोपेनानपराद्धमेवैनं तर्कयामि ।

भावेनैव वृत्तेस्तथाशब्दार्थस्येति 'भीमसेनो भीमः, सत्यभामा भामा' इति न्यायेन केसरशब्दस्यार्थो नागकेसर एव तत्कुञ्ज एव मयाभिप्रेतः । भवत्या ॥ वकुलकुञ्ज इत्यन्यथार्थकत्वेन मद्भजनमेव क्रियते । तेनैव ख स्यातासीत्यर्थः । 'तेन वित्तश्रमुन्नुणपी' इति चक्षुप्रत्ययः । गौराङ्गीभिः सौहार्दमगिलष्यता मयैवापराधः कृत इत्यर्थः ॥ नचेत्यादि । नवरसधारिणि अभिनवजलधारिणि । पक्षे 'शान्तोऽपि नवमो रसः' इति रीत्या गृह्यारादिनवरसाश्रये कृष्णवर्णे मुदिरे मेघे । पक्षे कृष्णोऽयं मुदिर इवेति व्याघ्रादित्वान्समासः । क्षणरोचिपो विद्युतः । पक्षे क्षणमात्रा रोचिः कान्तिर्यासाम् । तदानीमेव महाननुरागस्तदानीमेव विरागेण वैपरीत्यमिति भावः । अत्र गौर्यं इति विशेषणपद विशेष्यपदं च ॥ तस्मिन्निति । तथा प्रगतिर्विद्युदिव प्रगतिरित्यर्थः । वन्नम्य यथा क्षेपणादिरूप-

कृष्णः—

वाम्याद्भवेन्न विरतिर्नवयौवनानां

वामश्रुवामिति जनश्रुतिरव्यलीका ।

चाट्टनि कर्तुमुचितानि विमुच्य स्त्रिवं

मां प्रत्युताद्य यदमूरपरं जयन्ति ॥ ३३ ॥

ललिता—(अपचार्ये ।) हला, सच्चं उज्जागरस्त्रिवो कण्हो । ता पसीद । (क)

राधिका—(कृष्णमयाद्भेनावलोच्य ।) मुद्धानं वञ्चनकलाविभद्वोति । (ख)

कृष्णः—(सानन्दम् ।) फुल्लकेसरकलापेनामुना धम्मिल्लश्रीस्तवालंक्रियताम् । वन्ध्यतां मा विन्दतु मम प्रयासः । (इति पुटिकासुद्राव्य ।) प्रिये, पद्मामूनि सुगन्धीनामग्रेसराणि केसराणि यैरहं सद्यः सुवासितोऽसि ।

राधिका—(सनमस्मितम् ।) नूनं चन्द्रावलीपरिमलेण वासितोऽसि त्वम् । (ग)

कृष्णः—प्रिये, पारिहासिकान्यपि ते वचांसि न कदाचिदपि व्यभिचरन्ति । यदद्य मदङ्गतश्चन्द्रावलीसौरभ्यमुदञ्चति ।

राधिका—(स्पर्धं परावृत्त्य ।) ललिदे, किं मुद्दितकण्ठासि । (घ)

कृष्णः—(स्मित्वा ।) प्रिये, कथमक्षरसान्ध्यादक्षमासि । यदहं कर्पूरावलीं वर्णयामि ।

राधिका—(सन्मितम् ।) समर्प्येहि पुष्पाहं । (ङ) (इति पटाव्यलं प्रसारयति ।)

(क) हला, सत्यमुज्जागरस्त्रिवः कृष्णः । तत्प्रसीद ।

(ख) मुद्धानां वञ्चनकलाविदग्धोऽसि ।

(ग) नूनं चन्द्रावलीपरिमलेण वासितोऽसि त्वम् ।

(घ) ललिते, किं मुद्दितकर्णासि ।

(ङ) समर्पय पुष्पाणि ।

कटोरचेष्टा तत्तुल्यचेष्टिते त्वयीत्यर्थः ॥ वाम्यादित्यादि । कर्तुमुचितानि चाट्टनि विमुच्य त्यक्त्वा प्रत्युत मामपरं जयन्ति दुःखयन्ति । कट्ट वदन्तीत्यर्थः ॥ सानमस्मित-

कृष्णः—(राधामुखं प्रेक्ष्य । खगतम् ।) हन्त, विभ्रममण्डितस्य चिलि-
कोदण्डस्य ताण्डवकला ।

विशाखा—(जनान्तिकम् ।) ललिटे, पेक्ख पेक्ख । संमोहणेण राहीए
कडक्खवाणेण लक्खीकिदो पुप्फपुडिआए सद्धं अञ्चले दिण्णंपि वेणं ण
जाणादि कण्हो । (क)

ललिता—(संस्कृतेन ।)

निद्रागमेऽपि सखि नन्दसुतस्य हर्तुं

यां शक्नुवन्ति न परा. पशुपालबालाः ।

धन्या कटाक्षकलया किल मोहयन्ती

तां राधिकाद्य पुरतो मुरलीं जहार ॥ ३४ ॥

राधिका—(अपवार्य । संस्कृतेन ।)

या निर्माति निकेतकर्मरचनारम्भे करस्तम्भनं

रात्रौ हन्त करोति कर्पणविधिं या पत्सुरङ्गादपि ।

गौरीणां कुरुते गुरोरपि पुरो या नीविविध्वंसनं

धूर्ता गोकुलमङ्गलस्य मुरलीं सेयं ममाभूद्वशा ॥ ३५ ॥

(नेपथ्ये ।)

अरे कुरङ्गा, दिट्ठो तुझेहि पिअवअस्सो । (ख)

कृष्णः—कथं मिलत्येव मधुमङ्गलः ।

(प्रविश्य मात्स्यहस्तः)

मधुमङ्गलः—सुदं सुबलमुहादो जं अज्ज णिउज्जमज्जे राहिआ जाग-
रिदा आसि । ता गदुअ णं पोच्छाहइस्सम् । (ग) (इत्युपसृत्य । संस्कृतेन ।)

(क) ललिते, पश्य पश्य । समोहनेन राधाया कटाक्षबाणेन लक्ष्मीकृत. पुष्पपु-
टिकया सार्धमञ्चले दत्तमपि वेणु न जानाति कृष्ण. ।

(ख) अरे कुरङ्गा, दृष्टो बुष्पाभि प्रियवयस्य. ।

(ग) श्रुत सुबलमुखाद्यदय निबुद्धमप्ये राधिका जागरितामीत् । तद्वर्त्तना
प्रोत्साहयिष्यामि ।

मिति मिथ्यादोषारोपणात् ॥ राधामुखं प्रेक्षयेत्यादि । चिन्मोदण्डस्य भूष-

अविरलवनमालालंकृतस्निग्धमूर्तिः ।

स्फुरितकटककान्तिर्धातुभिर्मण्डिताङ्गः ।

अखिलभुवनतुङ्गो नेत्रमङ्ग्या विकृष्टः

कथमिव सखि राधे कृष्णशैलस्त्वयामूत् ॥ ३६ ॥

(राधिका मयते ।)

कृष्णः—प्रिये, वेत्ति मे तमस्तमीसंभवं वयस्योऽयम् ।

राधिका—अज्ज, दंसिदं अज्ज सिणेहदक्खिणं जं कन्तारसिन्धुसंता-
रकोसलाइं सिक्खविदस्सि । (क)

मधुमङ्गलः—सहि, साहु अस्से उवालहिजह्म, जेहिं चलन्ती पि वलीं
तुमं तच्चिअ घणे वसन्तेहिं सादङ्गं जाअरिदम् । तुस्से व्खु सलाहिण्णइ,
जाहिं पिअवअस्ससणाहं पि कुञ्जं अणिब्बन्धेण सुण्णं भणिअ घरे
पविसन्तीहिं णिरादङ्गं सुत्तम् । (ख)

राधिका—अज्ज, किं एघं भणासि । (ग) (अति सस्कृतेन ।)

निकुञ्जं कंसारेवेत नखरचन्द्रावलिरुचि-

च्छटाम्रस्तं नामे मुहुरपि यदा प्रेक्षितमभूत् ।

तदा सद्यः प्रोचद्विधुहतकविक्रान्तिहतया

मया लब्धशरण्ये क्लमनिषहपूर्णा परिणतिः ॥ ३७ ॥

(क) आर्य, दर्शितमद्य श्रेहदाक्षिण्यं यत्कान्तारसिन्धुसंतारकोशान्तरानि शिथिनामि ।

(ख) मयि, माधु वयमुपालभ्यामहे, यैश्चलन्तीमपि वलीं त्वां तर्कयित्वा शनै-
र्यमद्विः मातङ्गं जागरितम् । यूयं गन्तुं श्लाघ्यञ्चे, याभिः प्रियवयस्यमनाधमपि कु-
ञ्जमनिर्बन्धेन शून्यं मत्तया गृहे अविशनीभिर्निरातङ्गं सुप्तम् ।

(ग) आर्य, किमेवं भणामि ।

उपः ॥ संमोहनेनेत्यादि । लक्ष्मीरुन रिद्ध इत्यर्थः ॥ अविरलमेति । अविरलया
वनमालया वनप्रेषा चालरुना विधया मूर्तिर्यस्य गः । कटकानां कल्लयानां निरभ्यानां
च । 'कटकं कल्लयोऽप्यियम्', 'कटकोऽप्यी नितम्बोऽद्रेः' इत्यमरः । धातुभिर्मण्डितम् ॥
तमीसंभयमिति । नमः गन्तावद्गन्तुं दुःखम् ॥ अज्ज दंसिदमिति । कान्तारः वन-
भ्रमणादां यमदुर्गमजन्मदुःखं तदेव सिन्धुः ॥ निकुञ्जमिति । मगरा एव चन्द्रा-
रनेशनादीः पक्षिभ्यो रचिरच्छात्रभिर्मम मुहुरपि निरुक्तं प्रेक्षितं इत्यमरः । मया

मधुमङ्गलः—अहो, कहां कुडङ्गसंगदा चन्द्रावली वि राहियाए दिट्ठि । ता वञ्चणं मुक्किअ णं उरिसइस्सम् । (क) (प्रकाशम् । संस्कृतेन ।)

क्लान्तेन ते वदनचन्द्रमनाकलथ्य

कल्याणि गोकुलपुरंदरनन्दनेन ।

चन्द्रावली—

(इत्यर्थे ।)

(कृष्णो भ्रूसंज्ञया निवारयति ।)

(सर्वाः परस्परं साकृतमवलोकयन्ति ।)

मधुमङ्गलः—(स्वगतम् ।) हन्त हन्त, किदं मए बम्हणवटुओचिदं चावलम् । (ख)

कृष्णः—(विभाव्य ।) विभावरीभवं मे वरीयः कष्टं बाप्परुद्धकण्ठोऽयं संवृत्तः । तदहमेव वाक्यं समापयामि । (इति स्मिन्वा ।)

चन्द्रावली न नयनान्ततया किलास्य

सा दृश्यतः कथमपि क्षपिता क्षपेयम् ॥ ३८ ॥

मधुमङ्गलः—पिअवअस्स, सञ्चणोसि । किंति मह हिअअट्ठिदं पञ्चद्वं ण जाणिस्ससि । (ग)

ललिता—राहे, अज्ज वि संदिद्धासि । पेक्ख रत्तिविलासपिसुणाइं णाअरस्स चङ्गाइं अङ्गाइं । (घ) (इति सेष्यम् । संस्कृतेन ।)

(क) अहो, कथं कुडङ्गसंगता चन्द्रावलीपि राधया दृष्टास्ति । तद्वञ्चनं त्यस्त्यै-
नामुत्कर्षयिष्यामि ।

(ख) हन्त हन्त, कृतं मया ब्राह्मणवटूचितं चापलम् ।

(ग) प्रियवयस्य, सर्वज्ञोऽसि । किमिति मम हृदयस्थितं पदार्थं न ज्ञास्यसि ।

(घ) राधे, अद्यापि संदिग्धासि । पश्य रात्रिविलासपिसुनानि नागरस्य चङ्गान्यङ्गानि ।

कूरा या चन्द्रावली तस्या रुचिच्छटाग्रस्त कसारेः वृद्धं सुहुरपि वारंवारमपि यदा प्रेक्षितं
नाभूत् । अपि तु प्रेक्षितुमेवाभूदित्येवमर्थं निर्धार्य स्वगतं परामृशति—अहो इत्यादि ।
क्लान्तेनेति । चन्द्रावली या अलम्बि साप्यात्तदुःखार्थवास्याभूदित्युत्तरार्धं विवक्षितम् ॥
विभाव्येति । विभावरीभव रात्रिभवम् । वरीयः अतिशयितम् । कष्टं मम । विभाव्य वि-
चिन्त्य । अयं मधुमङ्गलो बाप्परुद्धकण्ठः संवृत्तः ॥ चन्द्रावलीननयनान्ततयेत्यादितः
पठितव्यम् । चन्द्रेऽवलीनो नयनान्तो यस्य तत्तया । अस्मै ते वदनचन्द्रस्य । क्षपिता

बाले गोकुलयौवतस्तनतटीदत्तार्धनेत्रादितः

कामं श्यामशिलाविलासिहृदयाच्चेतः परावर्तय ।

विन्नः किं न हि यद्विकृष्य कुलजाः केलीभिरेण स्त्रियो

धूर्तः संकुलयन्कलङ्कततिभिर्निःशङ्कमुन्मुञ्चति ॥ ३९ ॥

राधिका—हृद्धी हृद्धी, सुदु विडम्बितासि । (क)

कृष्णः—प्रिये, मुधैव मां दूषयसि ।

राधिका—(सोपालम्भम् । सस्कृतेन ।)

मुक्तान्तर्निमिषं मदीयपदवीमालोकमानस्य ते

जाने केसरेणुभिर्निपतितैः शोणीकृते लोचने ।

शीतैः काननवायुभिर्विरचितो विम्बाधरे च व्रणः

संकोचं त्यज देव दैवहतया न त्वं मया दूष्यसे ॥ ४० ॥

कृष्णः—प्रिये, तवाधीनस्य मे संकोचोऽप्यलंकारायैव ।

राधिका—साहीणो सबलोअविकस्तादोसि । कथं ममाहीणो हुबि-
स्तसि । (ख)

कृष्णः—तवाधीनो नाहमेव केवलोऽसि । किंतु ते मम दशावता-
राश्च । तथा हि ।

चञ्चन्मीनविलोचनासि, कमठोत्कृष्टस्तनी संगता,

क्रोडेन स्फुरता तवायमधरः, प्रह्लादसंवर्धनः ।

मध्योऽसौ बलिबन्धनो, मुखरुचा रामास्त्वया निर्जिता,

लेभे श्रीघनताद्य, मानिनि मनसङ्कीकृता कल्किता, ॥ ४१ ॥

(क) हा धिक् हा धिक्, सुदु विडम्बितासि ।

(ख) स्वाधीनं गर्जलोकविख्यातोऽसि । कथं ममाधीनो भविष्यसि ।

यापिता ॥ 'रत्नचक्रमनोहरे' इत्यमरः । बाले इति । श्यामशिलेव विलासिहृदय
यस्य । कलङ्कसमूहं संकुलयन् व्यापयन् ॥ मुक्तान्तरित्यादि । मुक्तं त्यक्तं अन्तर्नि-
मिषनेऽपि निमिष यत्र एव यथा स्थानं । केसरेणुभिरेव न तु सभोगजागरं । व्रण
इति । न तु प्रियादन्तापातैरिति ॥ चञ्चन्मीनेति । स्फुरता क्रोडेन क्रोडेदेशेन सं-
गता । शनदक्षेपेण क्रोडो बराहः । प्ररक्षेणाह्लादमानन्दम् । पक्षे प्रह्लाद संवर्धयतीति
नृसिंह । बलि बध्नातीति बलिबन्धनो वामनः, बलिभिरिवलिभिर्वन्धनं यस्येति च ।

राधिका—हला ललिदे, आअणिदं तुए । (क)

ललिता—कण्ह, तुह ओदारा तुअम्मि जेव वसन्ति, जं एदाणं चिन्हाइं दीसन्ति । (ख) (संस्कृतेन ।)

वन्यान्तर्गुरुचापलं, कठिनता, गोसंगतिः, पाणिजे

कौर्य, दम्भरुचिः, सुचण्डिमधुरा, लङ्केशविध्वंसनम् ।

अश्रान्तोन्मदलौल्यमिष्टकदनं, निस्त्रिशलीलोन्नति-

मैनेन्द्राद्यवतारतः स्फुटममी आजन्ति भागास्त्वयि ॥ ४२ ॥

कृष्णः—(सस्मितम् ।) सखे, पश्य पश्य ।

ललिताजनि दुर्ललिता बभूव राधा दुराराधा ।

तस्मै मयि न च्छायां शशाक कर्तुं विशास्त्रेयम् ॥ ४३ ॥

(इति वटोः करान्महीदाम गृहीत्वा । सचाटुप्रणामम् ।)

सगियमुरुगुणा ते चित्तवीथीव राधे

शुचिरतिसुकुमारी काममामोदनी च ।

(क) हला ललिते, आकर्णितं त्वया ।

(ख) कृष्ण, तवावतारास्त्वयैव वसन्ति, यदेतेषां चिह्नानि दृश्यन्ते ।

रामा रमण्यः, शब्दश्लेषेण त्रयो रामाश्च । ध्रिया कान्त्या घनता निविडता च त्वया सेभे, धीपनो बुद्धश्च । मनसि कल्किता मालिन्यम् । इदानीं मानावसरे कौर्यमित्यर्थः, कल्की चान्तिमोऽवतारः ॥ घन्यान्तरिति । वन्या(न्य) वनसमूहो जलसमूहश्च तन्मध्ये गुरुचापलमिति मत्स्यलक्षणम् । कठिनतेति कूर्मलक्षणम् । गोसंगतिरिति वराहलक्षणम् । गौः पृथ्वी, पक्षे स्यष्टम् । पाणिजानां नद्यानां कौर्यं स्त्रीणां हिरण्यकशिपोश्च वक्षः(क्षो)विदारणेनेति तृतिहलक्षणम् । दम्भे कापव्यहेतो रुचिर्यस्येति वामनलक्षणम् । सुप्तु चण्डिप्रो धूर्मा-रः । 'कृष्णूरन्धूपधामानक्षे' इत्यकारसमासान्तात् ततश्चाप् । सुचण्डिमधुरा इति परशुरामलक्षणं तस्यापि(म्य) प्राधान्यात् । अलमतिशयेन वेशानां विध्वंसनमारपेणम्, अर्थात्स्त्रीणाम्, लङ्केशो रावणस्तस्य विध्वंसनं चेति रामलक्षणम् । अश्रान्तमविरतमुत्कण्ठेन भवेनाहंकारेण मदिरादिजनितमत्त[त]या च लौल्यं चाद्यत्यमिति बलरामलक्षणम् । इयानां मुहदां अम्माक कदनं दुःखदायिन्वम्, इष्टं यज्ञश्च तस्य कदनं विनाशनं चेति बुद्धलक्षणम् । निस्त्रिशस्य रात्रस्त्वेव तीक्ष्णया लीलया उपनिर्गम्य, पक्षे रात्र्यधारित्वं कल्पिलक्षणम् ॥ ललितेति । दुर्ललिता ललित्यरहिताजनि । विशास्त्रेणि विगता शस्त्रा यस्याः संति च ॥ सगियमिति । निगम्य वीथीं मार्गं । शनिरिति यावत् । तद्गुणैर्यं यत्र नव शुचमप्य-

नखपदशशिरेखा घाम्नि पुष्पातु कान्ति

तव कुचशिवमूर्ध्नि स्वर्धुनीविभ्रमेण ॥ ४४ ॥

(इति भ्रूस्तया विशाखामनुकूल्यन्मात्यमर्पयति ।)

विशाखा—(मात्य निवेदयन्ती । संसृतेन ।)

यस्मिन्नेत्रसरोरुहाङ्गन(ण)भुवः प्राप्ते विदूरं मना-

कसद्यस्ते निमिषोऽपि याति तुलनां तन्वङ्गि मन्वन्तरैः ।

वृन्दारण्यकदम्बमण्डपतटक्रीडाभरासण्डले

तस्मिन्काकुपरायणे तव कथं काम्यानि वाम्यान्यपि ॥ ४५ ॥

राधिका—(साम्यसूयम् ।) अवेहि पिब्युद्विष्ट, अवेहि । (क)

कृष्णः—

धूलिधूसरितचन्द्रकाञ्चलश्चन्द्रकान्तमुखि बल्लभो जनः ।

अर्पयन्मुहुरयं चमस्त्रियां भिक्षते तव कटाक्षमाधुरीम् ॥ ४६ ॥

ललिता—राहे, शक्ति कन्धरं परावहेहि । पुष्टदो आभारेदि अ-
जिवा । (ख)

(राधिका तथा करोति ।)

(प्रविश्य ।)

मुखरा—(रूपा विलोभय । संसृतेन ।)

चनासक्तं चेतः प्रणयति गृहाद्यो विरमय-

न्यरेण्यं बन्धूनां प्रणयमपि विस्मारयति यः ।

(क) अवेहि निर्वुद्विक्ते, अवेहि ।

(ख) पिबे, शक्ति कन्धरं परावृत्त(वर्त)य । पुष्टत आकारतर्या ।

शिवमूर्ध्नि स्वर्धुनी गदा तस्या विलसतेन कान्ति पुष्पातु । नखचिह्नान्येव शशिरेखास्तस्या
घाम्नि ॥ यस्मिन्कति । हे तन्वङ्गि, एवमूले तस्मिन् काकुपरायणे तव वाम्यानि
वाम्यानि इच्छासन्ति गवन्ति । अर्पयन्नेति शेषः । तत्र वारणमाह—यस्मिन् धीकृष्णे
ते नेत्रसरोरुहाङ्गनमेवेनामीपटपि विदूरं प्राप्ते निमिषोऽपि मन्वन्तरैस्तुलनां प्रा-
प्तेति । आनन्दले दूधुलीति । चन्द्रादपि कान्त सुग यस्या हे तथापिपे ॥
राहे इति । शक्ति इति । आवाहयति आहयति ॥ चनासक्तमिति । गृहादि-

महाधूर्तश्रेणीगुणगरिमविस्तारणपटोः

करोत्सङ्गे तस्य त्वमपि सरले पुत्रि पतिता ॥ ४७ ॥

मधुमङ्गलः—भो धवस्स, मारुदवाआलीकिदमुही तुज्झ वंशीव
एत्थ बुद्धिआ पत्ता । ता एत्थ किं विलम्बेसि । (क)

कृष्णः—सखे, क मे वंशी ।

मधुमङ्गलः—सअं जेष्ठ जाणासि कह ति । (ख)

कृष्णः—स्फुटं राधिकयैव हृतेयम् । तदेनां विना कथं प्रस्थानमुचि-
तम् ।

मधुमङ्गलः—(सपरिहासम् ।) भो, इदं क्व अम्हाणं गरुअं भाअधेअं जं
इमाहिं मोहणीहिं तुमं चोरिअ ण संगोविदो सि । ता चिद्धदु वरागी
मुरलीआ । अत्ताणं धेत्तूण पलाअम्ह । (ग)

कृष्णः—(सस्मितम् ।) रे वाचाट, तिष्ठ । (इति परिक्रम्य ।)

सुन्दरि बिन्दुच्युतके तव नैपुण्यं बभूव पुण्येन ।

शशिमुखि वशीकृताभूद्वंशी मम यत्त्वया त्वरया ॥ ४८ ॥

राधिका—(सम्भ्रमम् ।) मुञ्चेहि णं भङ्गिए कलङ्कारोपणम् । का
जाणादि तुम्ह वंशिअम् । (घ)

(क) भो धवस्स, मारुतवाआलीकृतमुम्बी तत्र वशीमानं वृद्धा प्राप्ता । तदत्र किं
विलम्बसे ।

(ख) स्वयमेव जानामि कुप्रेति ।

(ग) भो, इदं खल्वस्याकं गरिष्ठं भागधेयं यदेताभिर्मोहिनीभिस्तत्र चोरयित्वा
न संगोपितोऽमि । तत्तिष्ठतु वराकी मुरलिका । आत्मानं गृहीत्वा पलायामहे ।

(घ) मुञ्चैनं भङ्गया कलङ्कारोपणम् । का जानाति त्वद्वसिकाम् ।

रमयन् गृहाद्विरतं कृत्वा वनासक्तं चेतः करोतीत्यर्थः । धूर्तश्रेणीगुणना गरिमा आधिरय
सम्य विस्तारणे प्रकाशने पटोर्दसस्य ॥ तदत्रेति । शीघ्रमितो याहीनि भावः ॥ तदे-
नामिति । एनां मुरलीं [विना] कथं मम [प्र]स्थानम् ॥ सुन्दरीति । बिन्दु-
च्युतकेऽलङ्कारविशेषः । तव नैपुण्यमन्वयागः । वशी वशीकृता अपनीता । पणे बिन्दुवि-

ललिता—(संस्कृतेन ।)

न काचिद्गोपीनां भवति परवित्तप्रणयिनी

सूतीनामस्माकं न वद परिवादं ननु मुधा ।

(इत्यर्थे ।)

कृष्णः—सखि ललिते, प्रसीद । दर्शय सख्यौ दाक्षिण्यम् ।

ललिता—

अलं जल्पैरेभिर्ब्रज निजनिकेतं द्रुतमितो

वयं किं संवृत्तास्तव कितव वेणोः प्रतिभुवः ॥ ४९ ॥

राधिका—(श्रद्धामासाद्य ।) अज्जे, दिट्ठं तुए अप्पणो णत्तिणो चरितम्,

जं एसो अम्हाणं चोरिआपरिवादं देदि । (क)

मुखरा—(संस्मरन्मम ।) रे कण्हडा, सच्चं मए विण्णादम्, जं णत्तिअं

राहिअं मह तुमं विडम्भेदुं लद्धो सि । (ख)

मधुमङ्गलः—अहं निहुरसंसिणि णिवंसिए, वंसिअं हरिअ तुज्झ ण-

त्तिणी तुमं दुग्गं लद्धा । (ग)

कृष्णः—आर्ये मुखरे, सत्यमाह वयस्यः ।

मुखरा—अहं राहिए, अवि किं सच्चं एदम् । (घ)

(क) आर्ये, दृष्टं स्वयात्मनो नमुश्रितम्, यदेषोऽस्मभ्यं चोरिकापरिवादं ददाति ।

(ख) रे कृष्ण, सत्यं मया निजगतम्, यन्नप्तीं राधां मम एवं विडम्बितुं लब्धोऽसि ।

(ग) अयि निहुरसंसिनि निर्वसिन्ने, वंसिवां हृत्वा तव नप्तीं त्वां दुर्गं लब्धा ।

(घ) अयि राधे, अवि किं सच्चं एदम् ।

शिरा परी बिन्दुउमा बत्तीवृत्तेति बिन्दुच्युतमलङ्कारः ॥ प्रगर्दिती शिरगीतलक्षणा ।
तथा च गुप्ताहं गतिं त्वं यथा यथा त्वं तथा मुरस्सा अर्थाव्यमयीति भाष्या परीहासः
शूनः तर्क्यो गतिः ॥ अलमिति । शिगयो भूतः । प्रतीभुषो स्तम्भा जालिनः प्रगिहः ॥

राधिका—अजिए, वुन्दावणे इन्धणाणं किं महग्घदा जादा, जं हत्थ-
मेत्ता बंसकट्टिआ अम्हेहिं हरिदन्वा । (क)

कृष्णः—(स्मिता ।) हे पीते प्रचण्डदेवि, यदि वेणुं न जहर्थास्ततः
कथं तद्द्वार्तायां स्मितकुङ्कुलोलासादुत्फुलकपोलान्दोलायितदृग्गन्तासि ।

मुखरा—(सामोक्षम् ।) चपल, अहिमण्णुणो सधम्मिणी तुज्झ वन्दणि-
ज्जा, तहवि परिहसज्जइ । (ख)

मधुमङ्गलः—मुखरे, एसो हं जण्णोववीअस्स सवामि । दिट्ठं मए पुह-
वीविलग्गसेहरेण अज्ज राहिआ वन्दिदा पिअवअस्सेण । (ग)

मुखरा—(सानन्दम् ।) तदो इमस्स धम्मो वड्डिस्सदि । (घ)
(सधे स्मित कुर्वन्ति ।)

मुखरा—कण्हइ, इमिणा तुज्झ चावलेण खिज्जिस्सदि बल्लइन्दो
णन्दो । ता गदुअ गोमण्डलं संभालेहि । (ङ)

कृष्णः—आर्ये, विना वेणुं विप्रकृष्टाया धवलावलेराकृष्टिर्दुर्घटा ।

ललिता—कण्ह, अबलावलीणो ति कीस उज्जुअं ण कथेसि । (च)

कृष्णः—ललिते, वृद्धयाद्य सबला यूयम् । ततः कथमिदं कथयिष्यामि ।

(क) आर्ये, वृन्दावन इन्धनानां किं महार्घता जाता, यद्वस्तमात्रा घंशका-
ष्ठिकास्माभिर्हर्तव्या अपि ।

(ख) चपल, अभिमन्योः सधर्मिणी तव वन्दनीया, तदपि परिहससे ।

(ग) मुखरे, एसोऽहं यजोपवीतस्य शपामि । दृष्टं मया पृथ्वीविलग्नशेखरेणाद्य
राधिका वन्दिता प्रियवयसेन ।

(घ) तदैतस्य धर्मो वर्धिष्यते ।

(ङ) कृष्ण, अनेन तत्र चापलेन खेत्सति बल्लवेन्द्रो नन्दः । तद्रत्ना गोमण्डलं
संभालय ।

(च) कृष्ण, अबलावलीति कस्मादृजु न कथयसि ।

चपलेति । वन्दनीया वन्दनयोग्या । प्रजेभरीमानुलपुत्रभार्यान्वेन तव मानुलानीसव-

मुखरा—(सरोपम् । संस्कृतेन ।)

नवीनाग्ने नप्ली चटुल नहि धर्मात्तव भयं

न मे दृष्टिर्मध्येदिनमपि जरत्या पटुरियम् ।

अलिन्दात्त्वं नन्दात्मज न यदि रे यासि तरसा

ततोऽहं निर्दोषा पथि कियति हंहो मधुपुरी ॥ ९० ॥

मधुमङ्गलः—(सरोपम् ।) दुम्मुहि बुड्डिए, तुज्ज कंसदो किं अम्हे
भाएम्ह, जं महुपुरं आसत्तं कहेसि । (क)

मुखरा—(सव्याजम् ।) अरे, चिट्ठ । एसाहं णत्तिणिअं धेतूण राजसहं
पत्थिदम्हि । (ख)

(इति राधादिभिरमुगम्यमाना निष्क्रान्ता ।)

कृष्णः—सखे, समागच्छ । कालिन्दीकच्छमुपेत्य गवासुदेशं करवावः ।

(इति परिक्रम्य । वलितग्रीव पश्यन् । सोच्छ्वासम् ।)

मुद्रां धैर्यमयीं क्षणं विवृणुते तारत्यलक्ष्मीं(ध्वीं) क्षणं

सोपेक्षाः क्षणमातनोति भणितीरौत्सुक्यभाजः क्षणम् ।

शुद्धां दृष्टिमितः क्षणं प्रणयते प्रेङ्गत्कटाक्षां क्षणं

रोपेण प्रणयेन चाकुलितधी राधा द्विधा भिद्यते ॥ ९१ ॥

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे ।)

इति वेषहरणो नाम चतुर्थोऽङ्कः ।

(क) दुर्गुणि पृढे, तव कंसार्त्तिक वयं विभीमः, यन्मधुपुरमागमं कथयति ।

(ख) अरे, निष्ठ । एसाहं नप्ली गृहीत्वा राजममां प्रस्थितामि ।

ग्धादित्यर्थः ॥ कण्ठेति । खेत्यनि खेदं प्राप्स्यति ॥ नवीनेति । मध्येदिन [दिन]श्च
मध्येऽपि । 'पारे मध्ये पद्मा या' इति समासः । त्रियति पथि निवृत्त एवेति भावः । तेन
मधुपुरी गत्या तस्य कमाय निवेद्य सा(क्षा)स्ति वारयामीति भीषयति ॥ इति चतुर्थोऽङ्कः ॥

वैशाखागर्णिनातः पञ्चम्यान्निधेः प्रातस्मनीं मानवेनु(पु)हरणदिनीलां वर्षादिदिनां
तदिनस्यैवाग्राह्यमन्त शृद्धाप्रारणमानमज्ञनवनधिहरणदिनीलां प्रधातयितु पञ्चममङ्गा-

पञ्चमोऽङ्कः ।

(ततः प्रविशति पौर्णमासी ।)

पौर्णमासी—

खेह शोककृशानोर्विनोदसदनं सदेति नातथ्यम् ।

स्त्रिरधाद्य राधिकाया यदह तेनाशु दग्धास्मि ॥ १ ॥

(पुरोऽवलोक्य ।) केयं मधुमङ्गलसङ्गिनी मामभिवर्तते । (पुनर्निभात्य ।)

अजनितशासनभङ्गा स्थिरजङ्गममण्डलैः स्ववने ।

निखिलप्राणिरुतज्ञा विन्दति पुरतः कथं वृन्दा ॥ २ ॥

(प्रविश्य ।)

वृन्दा मधुमङ्गलश्च—अम्ब, वन्दे ।

पौर्णमासी—स्वस्ति युवाभ्याम् ।

वृन्दा—भगवति, कथं शोचन्त्यसि ।

पौर्णमासी—वत्से, विदग्धपुगवस्याङ्गसगमलक्ष्माणि राधिकायाम्
भिलक्ष्य मन्युमानभिमन्युः संप्रति मधुपुर्यां सकुटुम्बो वस्तुमुत्कण्ठते ।
तत्रापि तदम्बा तदीर्ष्याजम्बालावलीजृम्भाया कादम्बिनीभावमालम्ब्य
राधामरालीमुद्वेजयति । तेनाद्य शोचामि ।

वृन्दा—पौर्णमासीशुभाशीश्चन्द्रिकैव विघ्नान्धकारसहारिणी ।

मधुमङ्गलः—अज्जे, कह राहोपरि तुज्झ वरिद्धं पेम्मम् । (क)

पौर्णमासी—वत्स, सत्यपि भूरिणि प्रेमोदयकारणे तस्यामनन्यापेक्षि
ममेदं प्रेम ।

(क) आर्ये, कथं राघोपरि तव वरिष्ठ प्रेम ।

रभते—ततः प्रविशतीत्यादिना ॥ खेह इति । खेह प्रेम, तिलादिरसश्च । कृशानु
रभि ॥ अजनितेति । स्ववने वृन्दावने स्थावरजङ्गमैर्न जनित आज्ञाभङ्गो यस्या ॥
वत्सेति । तदम्बा जटिला । तस्या राधाया या ईर्ष्या सभोगदर्शनादिचिहेन धान्ति सैव
जम्बालावलि पङ्कसमूहस्तस्य जृम्भायामाविर्भावनिमित्ते कादम्बिनीभाव मेषमालात्मना

वृन्दा—युक्तमिदम् । यतः ।

जगति किल विचित्रे कुत्रचिन्निश्चलात्मा

भवति निरभिसंधिः कस्यचित्प्रेमबन्धः ।

विलसति समुदीर्णे कुम्भजे खड्गनाली

कलितवति तथास्तं हन्त नाशं प्रयाति ॥ ३ ॥

मधुमद्गलः—केरिसं गिरहिसंधिणो पेम्मस्स चिण्हम् । (क)

पौर्णमासी—

स्तोत्रं यत्र तटस्थतां प्रकटयच्चित्तस्य धत्ते व्यथां

निन्दापि प्रमदं प्रयच्छति परीहासश्रियं विभ्रती ।

दोषेण क्षयितां गुणेन गुरुतां केनाप्यनातन्यती

प्रेम्णः स्वारसिकस्य कस्यचिदियं विक्रीडति प्रक्रिया ॥ ४ ॥

मधुमद्गलः—एवं रूपं क्वु दोणं राधामाहवाणं पेम्म । (ख)

पौर्णमासी—यत्स, किमुच्यते । माधुर्यसंसर्गिणो नैसर्गिकस्य परस्प-

रयत्तमानां विदग्धमिधुनानां प्रेमशृङ्खलबन्धस्य परमोत्कर्षरेखायां दृष्टान्तः

किल राधामाधवयोर्भावाभूतभूमा ।

वृन्दा—भगवति, श्रूयताम् ।

यष्टि यष्टि न पाणिना कण्ठयितुं शृङ्गे न सङ्गर्हितां

धत्ते धातुभिरङ्गमण्डनमयीं नाह्नीकरोति त्रियाम् ।

(क) केरिसं निरभिसंधिन. प्रेमपथिहम् ।

(ख) एवं रूपं क्वु नयो राधामाधवयो प्रेम ।

पणं वादयते न घूर्णितमनास्तीरे कृतान्तस्वसुः

किंतूक्लाम्यति मुक्तविभ्रमगुणग्रामोऽद्य दामोदरः ॥ ५ ॥

पौर्णमासी—(सखेदम् ।) किमिदम् ।

मधुमङ्गलः—ललिता कौटिल्येण । (क)

पौर्णमासी—नूनं ललितया हठानुवर्तितमाना वर्तते राधा ।

वृन्दा—अथ किम् ।

पौर्णमासी—न जाने क खल्वद्य ललितादयः ।

वृन्दा—तासामुद्देशाय मया सुबलः प्रेषितोऽस्ति ।

(प्रविश्य ।)

सुबलः—अज्जे, वन्देमि । (स्व)

पौर्णमासी—सुबल, क दृष्टा राधादयः ।

सुबलः—मुहराघरोबान्तवट्टिणो रसालस्स मूले । (ग)

पौर्णमासी—वत्स मधुमङ्गल, तूर्णमनुसृत्य राधिकामभिसारयन्त्यसि ।

तदेतया सूक्तिचन्द्रिकया त्वमानन्दय मुकुन्दम् ।

(मधुमङ्गलः सहर्षं निष्क्रान्तः ।)

वृन्दा—(जनान्तिकम् ।) सुबल, मया समर्पितं पद्यं त्वया किं नाम विशाखायां संचारितम् ।

सुबलः—अथ इं । (घ)

पौर्णमासी—वृन्दे, यावत्प्रसाद्य प्रसाध्य च राधां संचारयामि तावदधुनादाभ्यां पुरः कदम्बनिकुञ्जे विश्राम्यताम् ।

(वृन्दा सुबलेन सह निष्क्रान्ता ।)

पौर्णमासी—(परिक्रम्य ।) कथं ललितेयमायाति ।

(क) ललिता कौटिल्येन ।

(ख) आर्ये, वन्दे ।

(ग) मुखराघरोपान्तवर्तिनो रसालस्य मूले ।

(घ) अथ किम् ।

(प्रविश्य ।)

ललिता—भवदि, तुम्ह सवासं गच्छन्ती म्हि । (क)

पौर्णमासी—किमर्थम् ।

ललिता—अज्जे, तिणा धुत्तेण पुणो पुणो अवरज्जिदा पिअसही
लाहवं अमणिअ सुट्ठु उक्कण्ठेदि । ता किं करिस्सम् । (ख)पौर्णमासी—वत्से, मुञ्च मुधाकालुप्यम् । नापराध्यति माधवः ।
किंतु मधुमङ्गलप्रमादितैव वः खेदाय बभूव ।ललिता—(स्वगतम् ।) ममा वि एव्वं णन्दीमुहिए कथिदम् । (प्रकाशम् ।)
अज्जे, पेक्ख एषा राही रसालस्य मूले कम्पन्ती किपि जप्पदि । (ग)
(ततः प्रविशति सानुतापं राधा ।)

राधा—(संस्मृतेन ।)

कर्णान्ते न कृता प्रियोक्तिरचना क्षिप्तं मया दूरतो
मल्लीदाम निकामपथ्यवचसे सख्यै रुषः कल्पिताः ।

क्षोणीलमशिखण्डशेखरमसौ नाम्यर्थयन्नीक्षितः

स्यान्तं हन्त ममाद्य तेन खदिराङ्गारेण दंदक्षते ॥ ६ ॥

पौर्णमासी—पुत्रि, प्रच्छन्नमुपसृत्य शृणुवः प्रेमविलासम् ।
(इत्युभे तथा स्थिते ।)

राधिका—(सत्तापलम् । पुनः संस्मृतेन ।)

धन्यास्ता हरिणीदृशः स रमते याभिर्नवीनो युवा

(क) भगवति, तव सकाशं गच्छन्त्यसि ।

(ख) आर्ये, तेन धूर्तेन पुनः पुनरपञ्जायिता प्रियसखी लाघरममत्वा सुमूर्क-
ण्ठयति । तर्कि करिष्यामि ।(ग) मल्लमप्येवं नान्दीमुख्या कथितम् । आर्ये, पश्येषा राधा रमालम् मूले
कम्पमाना किमपि जल्पति ।कल्पयितुं न पटि न कामयते । शूत्रे सहायिता न धत्ते ॥ तिष्ठेति । अपरज्ञाविना
अपमानिता ॥ कर्णान्त इति । निकाम पथ्यं वचो यस्या एवंभूतार्यं सार्व्यं विशा-
रार्थं । अभ्यर्थयन्निति । 'अर्थं वाचने' इत्यस्यामनेपदिग्नेऽपि परस्मैपदप्रयोगः । दं-
शतेऽतिशयेन दण्डते ॥ धन्या इति । सावत्सर्दीनां संतापितानां...पञ्चन । दृ-

(पुनः सशङ्कम् ।)

स्वैरं चापलमाकलय्य ललिता मां हन्त निन्दिष्यति ।

(पुनः सौत्सुक्यम् ।)

गोविन्दं परिरब्धुमिन्दुवदनं हा चित्तमुत्कण्ठते

(पुनः सामप्यम् ।)

धिग्वामं विधिमस्तु येन गरलं मानामिधं निर्ममे ॥ ७ ॥

ललिता—अदक्षिणे, चिह्न । सअं जेव कण्हं निराकदुअ भङ्गिए
मे दूसेसि । (क)

राधिका—(श्रीमधेक्ष्य । संस्कृतेन ।)

कृमिरपि नमितात्मा हन्त वृन्दावनेऽसि-

न्कलयति निजमौलौ बर्हमौलेर्निदेशम् ।

अनुनयति मुहुर्मा नेतुकामालिनीयं

यदमलमधुरोक्तिस्तस्य दृष्टिं शठस्य ॥ ८ ॥

पौर्णमासी—(सनर्ममितम् ।) निखिलमेव वृन्दाटवीप्राणिवृन्दं दूतीभू-
तमियं मन्यते महामानिनी ।

राधिका—(प्रेमावेश नाटयन्ती । सचमत्कारम् ।) कथं एसो मं मोट्टिमं
परिरद्धुं उवसण्णो कण्हो । (ख)

पौर्णमासी—गम्भीरानुरागविवर्तोऽयम्, यदस्यां माधवस्य विस्फुरणम् ।

राधिका—(सङ्कुमार परावृत्त ।) हन्त भो वङ्ककलासालि, चन्द्रावलीको-
टचिरासङ्गभङ्गुरकुरङ्ग, अवेहि । एसो तुमं परिभविषसि मए । (ग) (इति
धर्णोत्पल क्षिपन्ती । संस्कृतेन ।)

(क) अदक्षिणे, तिष्ठ । स्वयमेव कृष्णं निराकृत्य भङ्गया मां दूषयसि ।

(ख) कथमेव मां बलात्कारेण परिरब्धुमुपमद्यः कृष्णः ।

(ग) हन्त भो वङ्ककलासालिन्, चन्द्रावलीकोटचिरासङ्गभङ्गुरकुरङ्ग, अपेहि ।
एष त्वं परिभविष्यसि मया ।

निरपीति । तस्य शठस्य दृष्टिं नेतुकामेयमलिनी ॥ परेति । परं कोटिं परमुक्थ्यम् ॥

यमुनातीरकदम्बाः संप्रति मम हन्त साक्षिणो यूयम् ।

एष बलान्मामबलां गोकुलधूर्तः कदर्थयति ॥ ९ ॥

पौर्णमासी—ललिते, परां कोटिमधिरूढा राधिकोऽकण्ठा । तदियं त्वरितमभिसार्यताम् ।

ललिता—(परिक्रम्य ।) हला राहि, एका जेब किं मन्तेसि । (क)

राधिका—(ललितामालोक्य । खगतम् ।) कथं सच्चं जेब एकम्हि, जं कण्हो ण दीसइ । (इति सौत्सुक्यम् ।) हला ललिदे,

परतणुपवेसविज्जा कहमिह सामेण कामिणा पढिदा ।

मम हिअए माणणी पविसिअ णिघाविदो जेण ॥ १० ॥ (ख)

(प्रविश्य ।)

विशाखा—हला, सुबलहस्तादो लद्धा इअं पत्तिआ । (ग)

ललिता—(श्रीहला वाचयति ।)

मेध्योऽपि माधविकया मधुपो यदेप

क्षिप्तः स्वयं प्रचलता नवपल्लवेन ।

तस्याः खलु क्षतिरियं सुपमाक्षयेण

नन्दत्ययं तु विरुवन्नरविन्दिनीषु ॥ ११ ॥

राधिका—(शविषादम् । संसृतेन ।)

अजनि विमुखः शङ्के पङ्केरुहाक्षि विचक्षणो

मयि मधुरिपुर्दोषश्रेणीविहारवनश्रियाम् ।

(क) हला राधे, एकैव किं मन्त्रयमि ।

(ख) कथं सत्यमेवैकाक्षि, यत्कृष्णो न दृश्यते । हला ललिते,

परतनुपवेशविद्या कथमिह सामेन कामिना पठिता ।

मम हृदये मानाभिः प्रविश्य निर्वापितो येन ॥

(ग) हला, सुबलहस्तादन्धेयं पत्रिका ।

हलेति । नन्दत्या प्रेषितेति शेषः ॥ मेध्य इति । मेध्यः पवित्रः दोषरहितः । तां विना-
म्यप्राप्त्यर्थमिति यावत् । नवपल्लवेन वररत्नानीयेन । नन्दत्ययमिति । मधुरं रिना माध-
व्याः शोभय न भवति । मधुपम्य तु माधवी विनाप्यरविन्दिनीषु परमानन्दो भवत्येवैत्यर्थः ॥
अजनीति । मयि वधभूतायाम् । दोषश्रेणी विहारवनमृगमिन्त्यायां दोषश्रेण्यो विहरन्ति

अकलितरसः सूचीविद्धो रजः प्रसरान्धधी-

र्न मधुपयुवा किं केतक्यां विरक्तिमुपैष्यति ॥ १२ ॥

(इति वैकुण्ठं नादयति ।)

पौर्णमासी—नहि चन्द्रेण चन्द्रिकाया मोक्षः कदापि संभवति ।

विशाखा—हृला, समास्सस । तुह उक्कण्ठदं तक्किअ मए कण्हपउ-
त्ति विण्णादुं णन्दीमुही पेसिदत्थि । (क)

(प्रविश्य ।)

नान्दीमुखी—(संस्कृतेन ।)

मृदुरपि निसर्गतस्त्वं कथमार्द्रं माधवे कठोरासि ।

अथवा नवनीतपुटी हिमद्रवे कक्खटा प्रैक्षि ॥ १३ ॥

राधिका—हृला, अवि णाम सुहं वट्टदि माहवो । (ख)

नान्दी—(संस्कृतेन ।)

क्षणमपि न सुहृद्भिर्नर्मगोष्ठीं विधत्ते

रचयति न च चूडां चम्पकानां चयेन ।

परमिह मुरवैरी योगिवन्मुक्तमोग-

स्तव सखि मुखचन्द्रं चिन्तयन्निर्वृणोति ॥ १४ ॥

राधिका—(विशाखा परिध्वज्य । संस्कृतेन ।)

भूयो भूयः कलिविलसितैः सापराधापि राधा

श्लाघ्येणाहं यदघरिपुणा वादमङ्गीकृतासि ।

तत्र क्षामोदरि किमपरं कारणं वः सखीनां

दत्तामोदां प्रगुणकरुणामञ्जरीमन्तरेण ॥ १५ ॥

(क) सखि, ममाश्वसिहि । तव उत्कण्ठां तर्कित्वा मया कृष्णप्रवृत्तिं विश्रुतं
नान्दीमुखी प्रेषितासि ।

(ख) सखि, अपि नाम शुभं वर्तते माधवः ।

अवकाश ल...इति यावत् । एतदेवार्थान्तरन्यासेनाह—अकलितरस इति । प्रसरः
समृद्धः ॥ मृदुरपीति । कक्खटा । वटिनीलवर्णः ॥ क्षणमपीति । निर्वृणोति मुख
प्राणोति ॥ भूय इति । कलिविलसितैः कलहपिलासंज्ञैर्बुभिः सापराधा अत एव राध्या-
तीति राधा । वो युष्माकं सखीनां प्रगुणकरुणामञ्जरीमन्तरेण विना निमग्नं कारणमसि ।
दिभूताम् । दत्तामोदाम् । मन्त्रेयुमीनां विशाखादीनामन्यां वादप्यमन्त्रानि युग्यं शृणो मां

(नेपथ्ये ।)

गर्वोदग्राः कलमविकलं तन्वतामन्यपुष्टा

निष्प्रत्यूहं मृगयुवतयः शस्यमाखादयन्तु ।

सीमन्तिन्यो गृहनयमयीं शीलयन्तु प्रणालीं

धूर्तो वेणुर्विहरति करे नाद्य पीताम्बरस्य ॥ १६ ॥

राधा—(वशीमुद्धाव्य । सोपालम्भम् ।)

सद्वंशतस्तव जनिः पुरुषोत्तमस्य

पाणौ स्थितिर्मुखलिके सरलासि जाता ।

कस्माच्चया सखि गुरोर्विपमा गृहीता

गोपाङ्गनागणविमोहनमन्त्रदीक्षा ॥ १७ ॥

विशाखा—हला, अचरिआ इअं वंशी, जं मारुदाहिमुहीकिदा
सअं सदाएदि । (क)

राधिका—सहि, परिविस्वस्सम् । (ख) (इति तथा करोति ।)

विशाखा—सुणिज्जउ मधुरा काअली । ललितं वरेहिमासुणोदु
कण्हस्स परिवारः । (ग)

(प्रविश्य ।)

वृन्दा—(प्रच्छन्नम् ।) भगवति, न कदापि वंशी देयेति श्रुतं मया
ललितादुर्मग्नितम् ।

पौर्णमासी—वत्से, युक्तिमायत्यां करिव्यामि ।

(क) समि, आचार्येयं वंशी, यन्मारताभिमुखीकृता स्वयं शब्दायते ।

(ख) समि, परीक्षिष्ये ।

(ग) धूयतां मधुरा काकली । ललितं वरमाशुणोदु वृष्णस्य परिवारः ।

प्रति कदाचिन्नुपां करोतीत्यर्थः ॥ गर्वोदग्रा इति । वृन्दावचनम् । गर्वोदग्रा उप-
 ताराः सन्तः अन्यपुत्रः कोरिआः । निष्प्रत्यूह निर्व्यूहम् । शस्य(स्य) पागम् । सी-
 मन्तिन्यः प्रियः । गृहनीनिमयीं प्रणालीं शीलयन्तु ॥ सद्वंशेति । कस्माद्गुरोः मन्त्रशा-
 रीक्षा गृहीता तस्य नाम वद तन्नैवानर्थः वृत्तः । मनु(गु) तव कोऽपि दोष इत्यर्थः ।
 कस्मात्परणारिति वा ॥ वत्सम् इति । आयत्यामुत्तराश्रये । 'उत्तरः वत्सआयति' इत्य-

(प्रविश्य ।)

जटिला—णूणं इध कण्हेण मिलिदं जं मुरली वादिदा । (विलोम्य ।)
 अबो, कहां वासहाणवीहत्थे कण्हस्स वंशी । ता णिण्हुदं गदुअ णं गेहि-
 स्सम् । (इति सहसोपसृत्य सामपंम् ।) अयि दुब्बिणीदगोआलपुत्तिए, मुच्च मुर-
 लिअम् । (क) (इत्यारुप्य गृह्णाति ।)

ललिता—(अपवार्य ।) हृद्धी, पमादो । कथं बुद्धिआ अतकिदं मुरली
 आअट्टिदा । (ख)

जटिला—णं कखु भअवदीए पौर्णमासीए दंसइस्सम्, जा मज्ज
 भणिदं ण पट्टिआएदि । (ग)

पौर्णमासी—पुत्रि वृन्दे, गहनं कष्टमापतितम् । पश्य जटिला ममो-
 टजदिशं प्रयाति ।

वृन्दा—भगवति, मा चिन्तय । क्षिप्रमसौ मुरलीं लुण्ठयामि । (इति
 निष्क्रान्ता ।)

ललिता—(सभयमनुसृत्य ।) अज्जे, कीस अलीअं सक्कसि, जं एसा
 कालिन्दीकूलम्हि अम्हेहि लद्धा । (घ)

जटिला—(सरोपम् ।) चपले दुम्मन्तिणि, चिट्ठ चिट्ठ । (ङ)

(प्रविश्य ।)

सुबलः—अज्जे जटिले, पेक्ख दहिलम्पडा मक्कडी तुज्झ घरं पवि-
 सइ । (च)

(क) नूतमितः कृष्णेन मिलितं यन्मुरली वादिता । अहो, कथं वार्षभानग्रीहस्ते
 कृष्णस्य वंशी । तस्मिन् गत्वा एनां गृहीष्यामि । अयि दुर्बिनीतगोपालपुत्रिके,
 मुच्च मुरलिकाम् ।

(ख) हा धिक्, प्रमादः । कथं बुद्ध्या अतर्कितं मुरली आकृष्टा ।

(ग) एनां खलु भगवत्यै पौर्णमास्यै दर्शयिष्यामि, या मम भणितं न प्रत्येति ।

(घ) आर्ये, कस्मादलीकं शङ्कसे, यदेषा कालिन्दीकूलेऽस्माभिर्नृन्या ।

(ङ) चपले दुर्मन्त्रिणि, तिष्ठ तिष्ठ ।

(च) आर्ये जटिले, पश्य दहिलम्पटा मक्कटी तव गृहं प्रविशति

जटिला—(सावित्रीवमालोक्य ।) सुबल, सच्चं कहेसि । मक्खणचोरिण
एसा मक्खडी । (क) (इति परावृत्य धावन्ती निष्क्रान्ता ।)

पौर्णमासी—नूनं वृन्दया प्रेरितास्ति कक्खटीयं नाम जरन्मर्कटी ।

सुबलः—णन्दीमुहि, पेक्ख । पक्खित्तेण वेणुणा मूढजटिलाए मक्खडी
ताडिदा । (ख)

पौर्णमासी—(सहर्षम् ।) दिष्ट्या मुरलीमादाय कक्खटीयं कदम्ब-
मधिरूढा ।

(सर्वाः प्रहर्षं नाटयन्ति ।)

(प्रविश्य ।)

जटिला—हृदी वच्छ सुबल, हत्थादो मे मुरली गदा । ता तुज्झ
णिन्मच्छणं जामि । समप्पेहि मे वंसिअम् । (ग)

सुबलः—अज्जे, जहत्थणामा एसा कक्खटी केअलं तुज्झ बहिणी-
पुत्तादो विसालादो भाएदि । ता गोवड्ढणसिक्के सेलन्तं णं गदुअ अभ्य-
त्थेहि । (घ)

(जटिला निष्क्रान्ता ।)

पौर्णमासी—दिष्ट्या व्याजेन जरतीं दूरमपसार्य धूर्तोऽयं भ्रुविभ्रमे-
ण ललिता स्वरयति ।

ललिता—(नेत्रग्रान्त वृणयन्ती ।) हला राहि, एहि । वेणुं मग्गम्हे । (ङ)

राधिका—(स्पर्शतम् ।) दिष्टिआ अहिसारेदि मम् । (च)

(क) सुबल, सत्त्वं कथयामि । मञ्जरीतर्चोरिण्येषा मर्कटी ।

(ख) नान्दीमुग्धि, पश्य । प्रक्षिप्तेन वेणुना मूढजटिन्या मर्कटी ताडिता ।

(ग) हा धिरू यत्न सुबल, हस्तान्मे मुरली गता । तस्मात्तत्र निर्मन्त्रणं यामि ।
ममर्षे मे वसिकाम् ।

(घ) आर्ये, यथार्थनामा एषा कक्खटी केअलं तस्य भगिनीपुत्राद्विशगाद्विभेति ।
तद्गोवर्धनशृङ्गे भ्रमन्तमेव गताम्यर्थय ।

(ङ) हला राधे, एहि । वेणुं मार्गयाव ।

(च) दिष्ट्याभिगारयन्ति माम् ।

(प्रविद्यापटीक्षेपेण ।)

मुखरा—विसाखे, अहिमण्णु संदिसर—अज्ज जोहतिआणं उपदे-
सेण मए गोमङ्गला णाम चण्डी पूअणीज्जा । ता पूअणोपहारं धेतूण तुमं
चेच्चरुक्खस्स तले राहिअं लम्भय च्चि । (क)

राधिका—(सखेदमपवार्य ।) हन्त, दुद्देअस्स पाडिउल्लम् । (ख) (इति
ललितासुखमीक्षते ।)

ललिता—हला, सञ्चणामा एसो अहिमण्णु । ता गदुअ पूअणोपहारं
संपादेअ । (ग)

(इति सर्वा निष्क्रान्ताः ।)

पौर्णमासी—(सुवलमनुसृत्य सव्ययम् ।) वत्स, दुःसमाधानेयं गतिरुप-
स्थिता । तदथ वृन्दया सह गत्वा समाश्रयतां त्वया पाटवेन पुण्डरी-
काक्षः । मया तु प्रामाणिकपुरंध्रीणां गोप्त्रीमासाद्य जटिलाकौटिल्यं वर्ण-
यिष्यते । (इति निष्क्रान्ता ।)

सुवलः—(परिमन्य ।) एसा तमालतले डादिणहत्थे गहीदवंसिआ
बुन्दा चिहुइ । (घ)

(प्रविश्य ।)

वृन्दा—भोः सुवल, विलोकितसर्वार्थासि । तदलं तद्वार्तया ।

सुवलः—बुन्दे, तुरिअं एहि । वेणुं जेअ उबहरअ । (ङ)

(इत्युभौ परिक्रामतः ।)

सुवलः—बुन्दे, महुमङ्गलेण वद्धिदुक्कण्ठो पिअवअस्सो मागं जेअ

(क) निशाखे, अभिमन्युः संदिशति—अथ ज्योतिषिकानामुपदेशेन मया गोम-
ङ्गला नाम चण्डी पूजनीया । तत्पूजनोपहारं गृहीत्वा त्वं चैत्यवृक्षस्य तले राधिकां
लम्भयेति ।

(ख) हन्त, दुर्देवस्य प्रातिकूल्यम् ।

(ग) हला, सत्यनामा एषोऽभिमन्युः । ततो गत्वा पूजनोपहारं संपादयामः ।

(घ) एषा तमालतले दक्षिणहस्ते गृहीतवंसिका वृन्दा तिष्ठति ।

(ङ) वृन्दे, त्वरितमेहि । वेणुमनोपहरातः ।

मरः ॥ अहो इति । अहो इति विसर्गे ॥ विदग्ध इत्यादि । लम्भय प्रापय ॥
रिपता वेणुमार्गोपदेशेन ॥ सत्यनामा इत्यादि । सत्यनामा अभि गर्वतोभावे

पेक्खन्तो चिट्ठइ । ता ण जाणे अकिदत्थाणं अह्माणं तत्थ गमणे का
तस्स दसा भवे । (क)

वृन्दा—सुबल, सत्यं ब्रवीषि । पश्यायं पुंनागतरोरुपकण्ठे समुत्कण्ठते
कंसारिः ।

सुबलः—वृन्दे, भणामि । चिन्तेहि युक्तिम् । (ख)

वृन्दा—(विमृश्य ।) सुबल, गोविन्दस्य क्षणविनोदाय चिन्तितोपा-
यासि । तदेहि । तन्निष्पत्तये वेशं भजावः ।

(इति निष्क्रान्तौ ।)

(ततः प्रविशति मधुमङ्गलेनोपास्यमानः कृष्णः ।)

कृष्णः—(सौस्तुव्यम् ।)

राधा पुरः स्फुरति पश्चिमतश्च राधा

राधाधिसव्यमिह दक्षिणतश्च राधा ।

राधा खलु क्षितितले गगने च राधा

राधामयी मम बभूव कुतस्त्रिलोकी ॥ १८ ॥

मधुमङ्गलः—पिबवअस्स, भववदीए अहिसारिदं दाणिं जेव पेक्खि-
त्तसि राहिअम् । (ग)

कृष्णः—

करेणान्तस्तुष्ट्या सललितमवष्टभ्य ललिता-

कराद्गुष्ठं राधा भृशमभिसरन्ती सरभसम् ।

किमद्य स्मेराक्षी स्मरपरिमलोद्भासिवलय-

ध्वनिर्मा निर्मास्यत्यनुपमचमत्कारचटुलम् ॥ १९ ॥

मधुमङ्गलः—भो, मा उत्तम्मस्म । कङ्कणक्षणवारो सुचट्ठ । (घ)

(क) वृन्दे, मधुमङ्गलेन वर्धितोत्कण्ठः प्रियवयस्यो मार्गमेव पश्यन्निष्ठति ।

तत्र जानेऽकृतार्थानामग्राहकं तत्र गमने वा तस्य दशा भवेत् ।

(ख) वृन्दे, भणामि । चिन्तय युक्तिम् ।

(ग) प्रियवयस्य, भगवत्याभिमारितामिदानीमेव प्रेक्षिष्यमे राधिवाम् ।

(घ) भो, मा उत्तम्यम् । बङ्कणक्षणवारः मूष्यते ।

मन्युयम् वा तथा ॥ करेणेति । निर्मास्यति । किं करिष्यति ॥ नेपथ्ये राधिकायेताधारी

(नेपथ्ये ।)

हला ललिदे, पेक्ख । सो एसो पुण्णाअरुक्खो दीसइ । (पुनस्तत्रैव ।)
सहि राहे, धिट्ठभमरझम्पिदं पेक्ख णम् । ता कखणं इध ज्जेव चिट्ठसि । (क)

मधुमङ्गलः—(सत्तापलम् ।) भो पिअवअस्स, वागदो किं ण पेच्छसि ।
एसा ललिदाए सज्जं राहिआ समाअदा । (ख)

कृष्णः—(सोत्कण्ठम् ।) दिष्ट्या साक्षादद्य मदीक्षणयोः सौख्यं विस्तार्यते सख्या ।

मधुमङ्गलः—(सगर्वम् ।) भो, कीस ण वित्थारिदव्वं जत्थ अहं विअद्धो दूदो सि । (ग)

कृष्णः—सखे, पुरःस्थयोरपि मत्प्रिययोरव्यलीकता नाद्याप्यवधारिता । यदाभ्यां न संनिधीयते ।

मधुमङ्गलः—पिअवअस्स, सुहु पसण्णं राहीं जाणाहि । जं साडिअच्चलझम्पिदा मुरली झलक्कइ । (घ)

कृष्णः—(सल्लेहम् ।)

विधुरेति दिवा विरूपतां शतपत्रं बत शर्वरीमुखे ।

इति केन सदा ध्रियोज्ज्वलं तुलनामर्हति मत्प्रियाननम् ॥ २० ॥

(इति सप्ततुल्यमनुसर्पति ।)

(क) हला ललिते, पश्य । स एष पुनागवृक्षो दृश्यते । सखि राधे, घृष्टभ्रमर-जल्पित पश्येनम् । तत्क्षणमिहैन तिष्ठान् ।

(ख) भो प्रियवयस्य, वामतः किं न पश्यमि । एषा ललितया मार्घं राधिका समागता ।

(ग) भो, कस्मान्न विस्तारयितव्यं यत्राह विदग्धो दूतोऽगमि ।

(घ) प्रियवयस्य, सुषु प्रसन्ना राधा जानीहि । यत्साटिकाश्चन्द्राष्टादिता मुरली झलकति ।

मुख्यो सञ्ज्ञितयेशधारिणीं वृन्दामाह—हला ललिदे इति । दिष्टये इति । सप्त्या राध-
येति शृण्वन्निधितम् । यन्तुतन्तु सप्त्या मुखेन । धीकृष्णसप्त्यान्ययाप्रयोगसंभवात् ॥
सखे इति । मत्प्रिययोः सखालितयोः । यन्तुतन्तु वृन्दामुखयोः । अव्यञ्जीकता प्रीतिः ।

(नेपथ्ये ।)

वारिसहाणइ लच्छी इअं पुरो राइणी समुग्गमइ ।

चन्दाअलीकुटुम्बअचओर मा धाअ सुप्पसहम् ॥ २१ ॥ (क)

मधुमङ्गलः—ललिदे, भमिदासि । ण क्खु चओरो । पेक्ख एसो रहङ्गीरमणो, जेण वारिसहाणइ लच्छी कामिज्जइ । (ख)

(नेपथ्ये पुनरन्यतः ।)

भो कण्ह, सुणाहि । (ग)

मधुमङ्गलः—विलोम्य सप्तमम् ।) एषा डाहिणे विसालस्स बहिणी सारङ्गी णाम बालिआ । (घ)

कृष्णः—सखे, मा शङ्किष्ठाः । सुप्प बालिकेयम् ।

(प्रविश्य ।)

सारङ्गी—भो कण्ह, सुणाहि । बुद्धिआ मुहला भणादि—फीस तुए मम णत्तिणी अलीअं दूसिज्जइ । जं तुज्ज बंसिआ अस्सेहि कक्खलिआ-हत्थे दिट्ठा, ता मा गोहि णं ति । (ङ)

(फ) वार्षभानवी लक्ष्मीरियं पुरो रागिणी समुद्रच्छति ।

चन्द्रावलीकुटुम्बचकोर मा धाव सुप्रसभम् ॥

(ख) ललिते, आन्तासि । न खलु चकोरः । पश्यैष रधाङ्गीरमणः, येन वार्षभा-नवी लक्ष्मीः काम्यते ।

(ग) भोः कृष्ण, शृणु ।

(घ) एषा दक्षिणे विशालस्य भगिनी सारङ्गी नाम बाहिवा ।

(ङ) भोः कृष्ण, शृणु । बृद्धा मुग्धरा भणति—वत्सात्तया मम नव्वी निध्दा दृश्यते । यत्तय पंशिगाम्माभिः कम्मटिकाहस्ते दृष्टा, तस्मान्मा.....मेनामिति ;

वस्तुतस्तन्मन्त्रीत्य गत्यन्तम् । 'व्यग्रीकृत्य त्रिवेदनृते' इत्यमरः ॥ वारिसहेति । वार्ष-
भानवी लक्ष्मीः वार्षराशिः) मन्मानुषेणन्धिनी शोभा । वार्षभानोः वन्यायाश्च शोभा । रागि-
रसिमानुषा, रागः शोभमानुषा च । वस्तुतस्तन्मन्त्रीत्य च । चन्द्रावली- कुटुम्ब-
धोरस्य कृष्णवर्णस्य रेणुषा धावनं तत्र दुःखदमेव भविष्यतीत्यर्थः ॥ ललिदे इत्यादि ।
रधाङ्गीरमणधनपात्रः, पश्ये रधाङ्गं चक्रे तत्पुत्रः रमन्धेति पदद्वयेन वार्षभानवी
तन्मन्त्री-काम्यते । श्रेयार्थः पूर्वपरः ॥ बुद्धिआ इत्यादि । इत्यन्तः-

कृष्णः—सारङ्गिके, विजापय मुखरां यदहं लब्धमुरलीकोऽसि ।

(नेपथ्ये ।)

हला, पच्छन्ता होहि । (क)

सारङ्गी—(नेपथ्याभिमुखमवलोक्य । सेष्यम् ।) हला राहिए, चेन्नरुक्खस्स तले तुमं विदुदि आआलेदि मे भादुओ । ता तत्थ किंति ण गदासि । (ख)

(नेपथ्ये ।)

हदासे साहासारङ्गमुहि सारङ्गिए, तुमंपि दुदिआ जडिला संवुत्ता । ता बुद्धसद्दलस्स तुण्डकोडरे पडेहि । (ग)

सारङ्गी—(सामयम् ।) ललिते, उल्लट्टिअ मं जेव्व तुमं तज्जसि । ता अहं गदुअ माउसिआए जडिलाए विण्णविस्सम् । (घ) (इति निष्क्रान्ता ।)

मधुमङ्गलः—(सायकम् ।) जादु णाम बालिआपलावे कस्स वी-सम्भो । (ङ)

(नेपथ्ये ।)

सखि राहे, मुञ्च मुञ्च । सुणाहि संकिदेण किं भणेदि ललिदा । (च)

(पुनर्नेपथ्ये ।)

किं तस्करी युवतिमानधनस्य वंशी-

मङ्गे करोपि विकिर त्वरया विदूरे ।

(फ) सखि, प्रच्छन्ता भव ।

(ख) हला राधिके, चैत्यवृक्षस्य तले त्वां.....आकारयति मम आता । तस्मात्तत्र निमित्ति न गतासि ।

(ग) हतासे शाखासारङ्गमुपि सारङ्गिके, त्वमपि द्वितीया जटिन्वा संवृत्ता । तस्माद्बुद्धसद्दलस्य तुण्डकोटरे पत ।

(घ) ललिते, अपराधं वृत्तयती मामेव त्वं तर्जयसि । तदहं गन्ता मातृसखे जटिलायै विजापयिष्यामि ।

(ङ) जातु नाम बालिकाप्रत्येष कस्य विश्रम्भः ।

(च) मयि राधे, मुञ्च मुञ्च । शृणु सस्मृतेन किं भणन्ति ललिता ।

भूतिरिति गम्यते ॥ ललितादेशधरा वृन्दा वदति—हृदेति । बाल्यमाशोक्तिरियम् । आता । अभिनन्दनुरित्यर्थः ॥ हदासे इति । शाखासारङ्गो यानरत्नास्य मुगमिव मुरा यस्या दे

एषा प्रयातु वनिताम्बरतस्कराय

योग्येन सङ्गमिह गच्छतु वस्तु योग्यम् ॥ २२ ॥

कृष्णः—(सित्वा ।) सखे, पश्येयमञ्चलाद्वंशी बलादिवाकृष्य पुर-
स्ताच्चिक्षेप । तदिमां गृहाण ।

(मधुमङ्गलस्तथा करोति ।)

(नेपथ्ये दूरतः ।)

अम्मा, सारङ्गीए असच्चं ण भणिदम् । (क)

कृष्णः—(सव्ययम् ।) सखे, पश्य । पुरो निष्ठुरेयमुपस्थिता जरती ।

मधुमङ्गलः—हन्त, साअणकसुनभुअङ्गीव क्रूरमुही एसा रोसावेसेण
लट्ठिं खिवन्ती परुसं गज्जह जडिला । (ख)

(नेपथ्ये ।)

भो दुकुलाद्वारधूमलेह, पच्चहं वञ्चेसि दाणिं का पउत्ती । (ग)

मधुमङ्गलः—हद्दी । कअलीव्व कम्पह राहिआ । (घ)

(नेपथ्ये ।)

अज्जे, पसीद । ण क्खु अस्से अवरज्जस । (ङ)

मधुमङ्गलः—पेक्खिअ राहिअं हत्थे घेत्तूण ललिदाए समं पत्थिदा
वुड्ढिआ (च)

कृष्णः—(षपेदम् ।) सखे, न जाने किमद्य प्रतिपद्यते कठोरेयं ज-
डिला । तदुपसृत्य तत्त्वमवधार्यताम् ।

(मधुमङ्गलो निष्क्रान्तः ।)

(क) अम्मा, सारङ्गिणा अमृत्यं न भणितम् ।

(ख) हन्त, धातणकृष्णभुजङ्गीव क्रूरमुख्येणा रोषावेशेन लकुटीं क्षिपन्ती पुरुषं
गर्जति जडिला ।

(ग) भो द्विकुलाद्वारधूमलेह, प्रत्यहं वञ्चसीदानीं का प्रवृत्तिः ।

(घ) हा भिक्षु । कदलीव कम्पते राधा ।

(ङ) आर्ये, प्रसीद । न गतुं वयमपराध्यागः ।

(च) परय राधिकां हन्ते गृहीन्वा ललितया समं प्रथिता वृद्धा ।

तथाभूते ॥ जात्यिति । मिथम्भो विभागः ॥ किमिति । विद्विर क्षिप ॥ अम्मा

कृष्णः—(निःश्वस्य ।)

व्यक्तिं गते मम रहस्यविनोदवृत्ते
कष्टो लघिष्टहृदयस्तरसाभिमन्युः ।

राधां निरुध्य सदने विनिगूहते वा

हा हन्त लभयति वा यदुराजधानीम् ॥ २३ ॥

(प्रविश्य ।)

मधुमङ्गलः—भो पिअवअस्स, अच्चरिअम् । णूणं राहिआ कं पि
विज्जं जाणई । (क)

कृष्णः—कथ्यतां कीदृशीं विद्या ।

मधुमङ्गलः—कुलबुद्धाहीरिमण्डले निविट्ठाए भगवदीए अग्गदो
विकोसन्ती जडिला राहिअं णीदा । (ख)

कृष्णः—ततस्ततः ।

मधुमङ्गलः—तदो दिट्ठं मए सिणेहेण विक्खुहिदासु तासु सव्वासु
राहिआओग्गुण्ठणं उत्सारिअ हसन्तो सुअलो संवुत्तो । (ग)

कृष्णः—(स्मित्वा ।) ततस्ततः ।

मधुमङ्गलः—तदो हासफोलाहले उवरदे रुद्धाहिं सव्वाहिं निब्भ-
च्छिदा लज्जाए णदमुही जडिला पलाइदा । (घ)

कृष्णः—कथ्यताम् । तयोर्द्वितीया कथमभूत् ।

(क) भोः प्रियवयस, आश्चर्यम् । नूनं राधिका कामपि विद्यां जानाति ।

(ख) कुलबुद्धाभीरिमण्डले निविष्टाया भगवत्या अग्रतो विक्रोशन्ती जटिला
राधिकां नीता ।

(ग) ततो दृष्टं मया स्नेहेन मिश्रमितासु तासु सर्वासु राधिकान्गुण्ठनं त्यक्त्वा
हसन्मुबलं संवृत्त ।

(घ) ततो हासफोलाहल उपरते रुद्धाभि सर्वाभिर्निर्मलसिता लज्जया नतमुन्नी
जटिला पश्यिता ।

इति । रीणा विम्वयोकि ॥ व्यक्तिमिति । सदने गृहे निरुध्य विनिगूहते सट्ट-
णोति । यदुराजधानीं मधुराम् ॥ कथ्यतामिति । द्वितीया रक्षिता विमभूत् ॥

ततः कर्णोत्तंसीकृतचटुलवंशी कलरुति-

‘निरातङ्का शङ्के मिलति कलविद्धावलिरितः ॥ २५ ॥

(पुनर्विलोक्य ।) ही ही । सदसाधम्येण पदारिदो हि । कङ्कणसिञ्जितं क्व
एदम् । (क)

राधिका—

१३

अमिअं पिबसि सुमधुरं वमसि रुअं विस्समोहणं विसमम् ।

तुज्झ ण दूसनमधवा मुरलि जदो दारुणासि किदा ॥ २६ ॥ (ख)

ललिता—हला, पुरदो पुण्णाअस्स मूले कण्हो रेहदि । (ग)

मधुमङ्गलः—(विलोक्य । सहर्षम् ।) दूरे भग्गणिज्जो अत्थो कहं सअं
जेअ हत्थे उवत्थिदो । (इति पराख्य ।) पिअवअस्स, पेक्ख । वुन्दाए
सद्धं सुबलो तुज्झ संणिहिं लद्धो । (घ)

कृष्णः—(सन्नेहमालोक्य ।) हन्त, प्रियसख्यौ प्रविष्टा मे दृष्टिः मूका-
ममामोदते । (इति परिक्रम्य ।) ओ सखीनां शिखामणे, तरसा संनिधीय-
ताम् ।

राधिका—(सस्मितमपवायं ।) हला ललिदे, मं क्व सुअलं जेअ जाणादि
दे वअस्सो । (ङ)

कृष्णः—सखे मधुमङ्गल, पश्य संविधानकस्य सौष्ठवं यदसौ साक्षा-
दग्रतो राधिकैव सवयस्या प्रतिभाति ।

(क) ही ही । शब्दसाधर्म्येण प्रतारितोऽस्मि । कङ्कणसिञ्जितं खल्वेतत् ।

(ख) अमृतं पिबसि सुमधुरं वमसि रुतं विश्वमोहनं विषमम् ।

तत्र न दूषणमधवा मुरली यतो दारुणासि कृता ॥

(ग) हला, पुरतः पुंणागस्य मूले कृष्णो राजते ।

(घ) दूरे नान्गणियाऽर्थः कथं स्वयमेव हस्त उपस्थितः । प्रियवयस्य, पश्य ।

वृन्दया सापे सुवत्सल्ये संनिधि लब्धः ।

(ङ) हला ललिते, मां खलु सुबलमेव जानाति तव वयस्यः ।

कलविद्धावलिर्चटुलवंशीः । इतो मिलतीति शङ्के । कर्णोत्तरीकृता चटुला वशी रत्नपर्या
तपभूता सखी । अमृतमिति । दारुणा कृपाहीना, पदे दारुणा कटेन कृता ॥
हन्तेति । प्रियसख्यौ सुबले प्रविष्टा दृष्टिः । वस्तुतस्तु प्रिये सख्यौ ललितासाधे पूरं

ललिता—हला राहिए, परिफुल्लो एसो सुखलहो । (क)

मधुमङ्गलः—(सिष्यम् ।) ठगिणि वुन्दे, अज्ज वि किंति अम्हाणं पुरदो राही राहीति मणसि । सुअल त्ति उज्जुअं कहेहि । (ख)

कृष्णः—सखे, मालमेवं ब्रवीः । प्रकामं राधाभिधानं धिनोति माम् । तदनेनाहमप्यामन्नयिष्ये । (इति संनिधाय ।) सखि राधे, परिष्वजस्व माम् । क्षणमहं तदेव प्रियाभिमर्षसौख्यमनुभवामि ।

ललिता—(राधे पृष्ठतः कृत्वा ।) गाअर, तत्थ गदुअ सुअलं जेव अलिङ्गेहि । अलं हमिणा दम्ममुद्दापउएण । (ग)

मधुमङ्गलः—(सरोपम् ।) वुन्दे, तुमं पइदिएवि णूणं ललिदा संवुत्ता, जं पज्जुस्सुअं पिअवअस्सं वारेसि । (घ)
(प्रविश्य ।)

वृन्दा—सखि राधे, त्वद्भुजवल्लरीस्पर्शकामोऽयं पुरस्तात्पुंनागः । तदेतं दोहददानेनोत्फुल्लय ।

मधुमङ्गलः—(सविस्मयम् ।) वअस्स, दिट्ठं वुन्दाए इन्दजालम् । (इति सवीरुक्कमपेक्ष्य ।) इन्दजालिणि वुन्दे, घणाइदी वि धूमलेहा विअद्धसारङ्गं आकट्ठिटुं णारिहदि । (ङ)

(क) हला राधे, परिफुल्ल एष सुखलहः ।

(ख) ठगिणि वृन्दे, अद्यापि किमित्यस्माकं पुरतो राधा गपेति मणमि । सुमङ्गलि ऋजु कथय ।

(ग) नागर, तत्र गत्वा सुखलमेवादिह्वय । अलमनेन दम्ममुद्राप्रयोगेण ।

(घ) वृन्द, त्वं प्रकृतितोऽपि ललिता संवृत्ता, यत्पर्युत्तुके प्रियवयस्यं वारयति ।

(ङ) वयस्य, इष्टं वृन्दाया इन्द्रजालम् । इन्द्रजालिणि वृन्दे, घनाह्वयिणि धूमलेहा विदग्धनागद्रमाकटुं नार्हति ।

प्रथितं वा रतिः चेदानीमायोदते । गरीनां शिगामन इत्युक्तया भाष्यम् ॥ मन्मे इति । गीषानकम्...स्वम् येनरयनायाः ॥ हन्तेति । गुरपत्तः पुनगाः, पधे भाज्जा वृन्दा । यत्पत्तां मुपत्तयेन जानाति ॥ न्नारे इति । अनेन राधानाया । आम्-प्रतिः मेवोपदिष्टम् । प्रियाण्यंमुनज्जन्मदग्गदिहमभिनयामि ॥ वरणीति । देरद पुनोरापधेयपम्, अर्धतः च । उत्तुपुव पुपत्तन् वुद, अन्नन्दय च ॥ यम्-

वृन्दा—आर्य, तडिहामकण्ठीयं कादम्बिनी प्रतीयताम् ।

कृष्णः—(निभात्य । सविस्मयम् ।) कथं सत्यमेवानया रङ्गणमालिकया दुस्त्यजकण्ठीयं प्रिया मे वार्षभानवी ।

मधुमङ्गलः—अइ देइ वुन्दे, प्रसीद । मा खलु बुद्धि मोहेहि । जं राहा चैचरुक्खमूले पत्थिदा । (क)

कृष्णः—(राधामालोक्य ।)

तवानुकारात्सुखं दिदृक्षुणा मया त्वमाप्ता पुरतः सुदुर्लभा ।
सादृश्यतः काचमिवाभिलष्यता प्रेमाग्रभूमिर्वणिजा हरिन्मणिः ॥२७॥

राधिका—चिह । विष्णादो सि । (ख)

ललिता—

जलइ सही मह राहा मन्दा ज होइ नीलिनीराभा ।

कण्ह तुम णन्दसि ज घण्णो हाहिहराओ सि ॥ २८ ॥(ग)

कृष्णः—

रोहिण्याधरशोभया विहरसे ज्येष्ठासि वामभ्रुवा

वाण्या राजसि चित्रया परिजनेष्वात्री धिय यच्छसि ।

(क) अयि देवि वृन्दे, प्रसीद । मा खलु बुद्धि मोहय । यद्राधा चैत्यवृक्षमूले प्रस्थिता ।

(ख) तिष्ठ । विज्ञातोऽसि ।

(ग) ज्वलति सखी मम राधा मन्दा यद्ववति नीलिनीरागा ।

कृष्ण त्वं नन्दसि यदन्यो हारिद्वारागोऽसि ॥

स्सेति । नारदश्चातक ॥ आर्य इति । तडित्स्वरूपा मात्यकण्ठीय कादम्बिनी मेघमाया प्रतीयताम् । तेन तमाकृतु योग्यवेयमित्यर्थः । नाय मुखल सत्यैव राधेति भावः । तडिहामकण्ठीयस्य धारणेन लक्षणेन कृष्ण परिचिनोति सत्यमिति वृत्रिमैव राधा मुखल । अत एव तत्रोक्तम्—‘पुणो बुद्धाए निम्मितराहावेओ मुअलो मुहरापरे पहिदो’ इति ॥ तत्रेति । अनुसूयान् दूरिन्मणे सादृश्यात् । काचमिव किमपि वस्तु अभिलष्यता वणिजा यथा मरुजतमणिः प्राप्ता ॥ जलइ इति । हरिद्वारागस्य ग्रहणे त्यागे च मुक्तरत्नात्तत्र राधानियमे दुःखं नोत्पद्यते । नीलीरागस्य त्यागे दुःखकृतात्तत्तद्विषये दुःखमेव प्रप्नोति नैव तस्तीति भावः ॥ रोहिणीति । अधरशोभया त्वं रोहिणी लोहितवर्णा, पद्मे शब्दस्तेन रोहिणीनक्षत्रम् । ज्येष्ठा श्रेष्ठा, पक्षे तत्रामनक्षत्रम् । चित्रया मनोहरया वाण्या

राधे त्वं श्रवणोत्तरेति परितस्तारोदयोलासिनी

नाश्लेषार्पणदीक्षिते मयि कथं दाक्षिण्यमातिष्ठसि ॥ २९ ॥

वृन्दा—

मुधा मानोन्नाहाद्भुपयसि किमज्ञानि कठिने

रुपं धत्से किं वा प्रियपरिजनाभ्यर्थनविधौ ।

प्रकामं ते कुञ्जालयगृहपतिस्ताम्यति पुरः

कृपालक्ष्मीवन्तं चटुलय दृगन्तं क्षणमिह ॥ ३० ॥

कृष्णः—

निष्ठुरा भव मृद्वी वा प्राणास्त्वमसि राधिके ।

अस्ति नान्या चक्रोरस्य चन्द्रलेखा विना गतिः ॥ ३१ ॥

राधा—सच्चं मादृण वि तुमं मोहणो सि । (क) (इति सशब्द क्रन्दति ।)

ललिता—(संस्कृतेन ।)

धारा बाष्पमयी न याति विरतिं लोकस्य निर्मितसतः ।

प्रेमासिन्निति नन्दनन्दनरतं लोभान्मनो मा कृथाः ।

इत्थं भूरि निवारितापि तरले मद्वाचि साचीकृत-

भ्रूद्वन्द्वा नहि गौरवं त्वमकरोः किं नाद्य रोहिण्यसि ॥ ३२ ॥

(कृष्ण करारविन्देन राधिकाध्रुविन्दूनपसारयति ।)

राधिका—मुग्धजणे वि वक्त्रं व्यवहरन्तो कीस ण लज्जसि । (ख)

(क) सत्य मायिनामपि त्व मोहनोऽसि ।

(ख) मुग्धजनेऽपि वक्त्रं व्यवहरन्कसान्न लज्जसे ।

राजसि, पक्षे पूर्ववत् । आर्क्षी मुखदाम् । श्रवणाभ्या कर्णाभ्या उत्तरा श्रेष्ठा, पक्षे श्रवणा
चासाउत्तरा चेति सा । ताराणा मुक्ताना नक्षत्राणा चोदय उत्पत्तिनी । इतिशब्दो हेतौ ।
अत एवाश्लेषा नक्षत्र तस्यार्पणे, पक्ष आश्लेष आलिङ्गनम् । दाक्षिण्यमानुवृत्यम् ॥
मुधेति । उन्मादो वृद्धिस्त्वस्मात् । इह धीकृष्णे । दृगन्तं कटाक्ष चटुलय । कीदृश
दृगन्तम् । कृपालक्ष्मीवन्तम् ॥ धारेति । अस्मिन् कृष्णे । प्रेम निर्मिलत वस्तुमिच्छतो

कृष्णः—

सरक्रीडालब्ध पशुपरमणीषु स्फुटमह

तथाप्यक्ष्णोर्वर्तिस्त्वमसि मम दिव्याञ्जनमयी ।

तपाद्या किं भृङ्ग पृथुलमृतुलक्ष्मीर्न भजते

रसोल्लासादेन तदपि हि मधुश्रीर्मदयति ॥ ३३ ॥

वृन्दा—सखि, यथार्थं वक्ति वनमाली ।

कृष्णः—प्रिये, त्वया सहचर्या वनविहारमङ्गीकर्तुमिच्छामि ।

वृन्दा—तेनाह सखि, वृन्दमपधापयामि । (इति परितः पश्यन्ती ।)

स्मित वितनु माधवि मथय मल्लि हासोद्गम

मुदा विकस पाटले पुरटयूयि निद्रा त्यज ।

प्रसीद शतपत्रिके भज लवङ्गवल्लि श्रिय

दधार सह राधया हरिरय विहारस्पृहाम् ॥ ३४ ॥

मधुमङ्गलः—ही ही । कह कन्तारजक्खिणीए वाआमात्तएण उप्फु-
लीकिअ वल्लिमण्डलम् । (क)

कृष्णः—सखे, चित्तमामोदयन्ति पुष्पामोदवत्यो वीरुध ।

मधुमङ्गलः—वअस्स, तुष्माण सव्वाओ चित्त आमोदेन्ति लदा । मम
उण एक्का हेमजूही जेव, जा गोकुलेसरीए सक्किअङ्गव्वधिअ धारेइ । (ख)

ललिता—(स्मिता १) अज्ज, तदो कखु पअडा दे रसण्णदा । (ग)

(क) ही ही । कथ कान्तारयक्षिण्या वाचामात्रेणोत्फुल्लीकृतं वल्लीमण्डलम् ।

(ख) वयस, युष्माक सर्वाश्चित्तमामोदयन्ति लता । मम पुनरेका हेमयूध्येव,
या गोकुलेश्वर्या संस्कृत गन्धतमिव स्तवक (२) धारयति ।

(ग) आर्य, ततः सल प्रकटिता ते रसज्ञता ।

जनस्य । इति हेतोर्नन्दनन्दनरत मनो मा कृया ॥ स्मरेति । ममाक्ष्णो कर्पूरादिनिर्मि-
तदिव्याञ्जनमयी वर्तिवास्वरूपा त्वम् । तपाद्या निद्रापाद्या । ऋतुलक्ष्मीस्तत्तदुद्भवपुष्पादी-
नि किं न भजते । तदपि मधुश्री रसोल्लासादेतोरेण भ्रमरं पृथुलं यथा स्यात्तथा
मदयति । अन्यऋतुताभासेविन्यपि भ्रमरे सर्वतः परमोत्कृष्ट्यपि वसन्तश्रीर्नोदास्ते, प्रयुत

मधुमङ्गलः—(सर्व्वम् ।) वयस्स, पेक्ख । इमाओ रत्ता अवि वक्कहिं-
अलइआओ गोइआ विअ मं ण सुहवेदि । (क)

ललिता—वृन्दे, एदे वल्लआ विअ पेक्खीअन्तु जवात्थवआ, जे
क्खु लोअणलोहणिज्जा वि णामोदं वित्तारेन्ति । (ख)

मधुमङ्गलः—(सरोपम् ।) जाणह्य तुह्माण गोइआण कम्म जाओ रस-
कुम्भ वि दिढ णिम्मन्थिअ सिणेह कट्टन्ति । (ग)

वृन्दा—(सित्वा ।) सखि ललिते,

ये दण्डपाशभाज. स्फुट वहन्तो मन. शिलाकल्पम् ।

कान्तारमाश्रयन्ते तेभ्यो वः क्षेममुल्लसतु ॥ ३९ ॥

कृष्णः—(सित्वा ।) वृन्दे, ज्ञात ज्ञातम् । बुद्धि मूर्छयता कूर्चिकालोभेन
गोपिकाञ्चलग्राहिणी त्व कृतासि ।

(नेपथ्ये ।)

कस्तूरिकेव दुरवच्छदसगमेय

गोपीततिर्मदमयी किल पिच्छिला च ।

(क) वयस्स, पश्य । एता रक्ता अपि वक्कहिंशुकलतिका गोपिका इव मा न
सुखयन्ति ।

(ख) वृन्दे, एते वल्लवा इव प्रेक्ष्यन्ता जवास्तवका, ये खलु लोचनलोभनीया
अपि नामोदं विस्तारयन्ति ।

(ग) जानामि युष्माकं गोपिकानां कर्म या रसकुम्भमपि दृढं निर्मथ्य स्नेहं
कर्षन्ति ।

आनन्दयत्येव यथा, त्वमपि तथा भवेति भावः ॥ वयस्सेति । किंशुकं पलाशः ।
अत्र प्रेमवतीष्वपि गोपीषु वाम्बलक्षणं वक्रतुलितलाक्षेपः ॥ वृन्देति । अत्र कृष्णादिषु
यदि सौन्दर्यमात्रं लभ्यते, प्रेमगन्धोऽपि नास्तीत्याक्षेपः ॥ जाणह्य इति । अयं भावः—
युष्मद्भक्तपातेन स्नेहमयोऽपि दुग्धदध्यादिकुम्भविलोडनतो नवनीतकमेण स्नेहरहितो
भवति । कुत पुनर्युष्मासु स्नेहसंवन्धः । स्नेहमपि कृष्णं तद्रुणाजमणेन स्नेहहीनं भवन्त्या-
वदन्तीति भावः ॥ य इति । दण्डपाशो लोकमारणार्थं गवां पाशार्थं च भजते ।
निर्दयत्वेन शिगकल्पं मनो वहन्तः । मनःशिला धातुविशेषस्तेनाकम्पं वेप च । या-
न्तारं दुर्गमं कर्म आश्रयन्ते । वर्त्मपातिन इति भावः । पक्षे गोचारणार्थं घनमार्गपानिन
कृष्णादयश्च शस्त्रप्रहरणप्रेमच्छेदनादिभिः प्राणहारकरत्वेन तुल्या एवेति भावः ॥ वृन्देति ।
कूर्चिकं धीरनिग्रहः 'सुरचिनी' इति प्रतिद्वस्तत्र लोभेन कृता ॥ कस्तूरिकेति । दुःखे

दाक्षिण्यतस्तनुभृतमनुरञ्जनोऽयं

वासन्तवायुरिव हन्त मुरान्तकारी ॥ ३६ ॥

कृष्णः—(शृणुतो दृष्टि क्षिपन् ।) साधु भो कीरराज, साधु ।

मधुमङ्गलः—विहङ्गपुङ्गव, चउद्दहविज्जाविमक्खणो दीहाउ होहि।(क)

ललिता—हण्डे चण्डालकीर, पण्डससाअणतुण्डराहुणो पाहुणो होदु दे पिण्डससी । (ख)

कृष्णः—सखे, तूर्णमस्मै समर्पय पाकिमानि दाडिमीबीजानि ।

मधुमङ्गलः—भो बिन्दावणविहप्पए, दाडिमीबीसहिन्तोवि सुट्टु कन्त ललिदाए दन्तपत्तिं दे दाइस्सम् । (ग)

(पुनर्नपम्ये ।)

चञ्चलसप्ताघण विअ मुहुत्तराअ तणोदि दे सामी ।

बहइ सिणैह राही केअल णअणीअपुत्तीअ ॥ ३७ ॥ (घ)

ललिता—(सानन्दम् ।) सहि सारिए, सोहग्गवदी होहि । अ पञ्चुत्तरेण णिज्जिदो तुए दुम्मुहो कीरो । (ङ)

कृष्णः—(स्वगतम् ।) ध्रुव धृन्दयेदमध्यापितकौशल विहङ्गयोर्द्वन्द्वम् ।

मधुमङ्गलः—(सक्रोधम् ।) हजे, मज्जेमि दे तिकखजप्पिण चञ्चुपुटम्।(च)
(इति सव्याज दण्ड क्षिपति ।)

(क) विहङ्गपुङ्गव, चतुर्दशविधाविचक्षणो दीर्घायुर्भर ।

(ख) हण्डे चण्डालकीर, प्रचण्डशशादनतुण्डराहो प्राधुणो भवतु ते पिण्डशशी ।

(ग) भो धृन्दावनग्रहस्पते, दाडिमीबीजैर्म्योऽपि सुट्टु कान्ता ललिताया दन्त पत्तिं ते दासामि ।

(घ) चञ्चलसप्ताघन इव मुहूर्तराग तनोति ते स्वामी ।

बहति श्रेह राधा केवल नवनीतपुनीव ॥

(ङ) सखि सारिके, सौभाग्यवती भव । यत्पञ्चुत्तरेण निर्जितस्त्वया दुर्मुख कीर ।

(च) हण्डे, अनिमि ते तीक्ष्णजल्पि चञ्चुपुटम् ।

नावच्छन्नसगम प्राप्तिर्यासाम् । एव च वस्तुरिकावृत्ति । दाक्षिण्यत दक्षिणदेशोद्भवत्वात्, आनुवृत्त्याच । सर्वमुत्तममनुरञ्जकत्वं चेति वासन्तवायोर्युगद्वय कृष्णे वर्तते ॥ हण्डे इति निरुद्धसंशोधने । 'हण्डे हजे हलाहाने नीचां चेटी सखीं प्रति' इत्यमरः । चण्डालायां कीरयेति कर्मपारय । शशादन इत्येव । प्राधुणोऽतिथिः ॥ हजे हे चटि ॥

राधिका—हन्त, कथमुड्डीणं वावदूअं विहङ्गमिहुणम् । (क)

कृष्णः—(राधामवेक्ष्य ।)

सेवन्ते तरुगेहिनः सुमनसां वृन्दैर्मधुस्यन्दिभि-

र्यत्रोत्फुल्लतावधूभिरमितः संगत्य भृङ्गातिथीन् ।

संवीता पशुभिस्तथा, खगकुलैः खेलद्विरव्याहतं

न स्वात्कस्य सुकण्ठि सेयमधिकानन्दाय वृन्दाटवी ॥ ३८ ॥

अथवा ।

हरिणीर्विडम्बयसि नेत्रखेलया ललितैर्लतापिककुलं कलोक्तिभिः ।

शिखिनश्च कुन्तलकलापविभ्रमैरिति ते पुरः किमिव मे वनश्रिया ॥ ३९ ॥

वृन्दा—पश्य पश्य ।

विरतोर्मिरियं सुनीरजा धृतशुद्धोज्ज्वलसत्त्वसंततिः ।

स्फुटकृष्णरुचिर्यमादता मुनिगोष्ठीव चकास्ति भानुजा ॥ ४० ॥

कृष्णः—प्रिये, पश्य पश्य ।

स्मितरुचिविराजितं ते मुखमिव नीराजयत्यधीराक्षि ।

नीरजबान्धवदुहितुर्नीरजराजी मरुद्भमिता ॥ ४१ ॥

वृन्दा—(परिक्रम्य । नीरजान्याह्वय च ।) पुण्डरीकाक्ष, स्तोकोत्फुल्लमिदं

गृहाण लीलापुण्डरीकम् । तथावतंसोचितं कोकनदद्वन्द्वम् ।

कृष्णः—(सहप्रेमादाय ।) वृन्दे, रक्तोत्पले राधाकर्णयोराधानेन श्रियं

(क) हन्त, कथमुड्डीणं वावदूकं विहङ्गमिधुनम् ।

सेवन्त इति । सुमनसां पुष्पाणाम् । यत्र यस्यां वृन्दाटव्याम् । उत्फुल्लतावधूभिः
संगत्य उत्फुल्लेति तासामप्यतिथिसेवायामौत्सुक्यं ध्वनितम् । अव्याहतं यथा स्यात्तथा
खेलद्विः । सुगण्ठी तदलतादीनां भृङ्गागानप्रियल त्वयावगम्यत एवेति भावः ॥ हरिणी-
रिति । ते तव पुरतः वनशोभया मे भ्रमं किं कारयन् । ततोऽप्यधिरशोभाव...ति भावः ।
तदेवाह—हरिणीर्विडम्बयसीत्यादि ॥ विरतेति । विरता अपंगता ऊर्ध्व(मे)वंस्त-
रङ्गाः, कामक्रोधापाद्य यस्याः । मुमु नीरजानि कमलानि यस्याम्, रजोगुणरहिता च ।
सत्त्वसंततिर्जावसमूहः, सत्त्वगुणश्रेणी च । स्फुट कृष्णा इयमा, कृष्णे च रुचिर्यस्याः ।
यमेन स्वप्राप्ता, यमेवाहितादिभिरादिता मणिता ॥ स्मितेति । मरुद्भमिता नीरजराजी
ते मुख नीराजयतीवेत्युल्लेखा ॥ वृन्दे इत्यादि । 'रक्तोत्पल कोकनदम्' इत्यमरः ।

लभताम् । (इति तथा कृत्वा । सर्वैतुक्म् ।) हन्त, पुण्डरीककोपे चञ्चरीको वर्तते ।

वृन्दा—

मधुपः कमलेन सार्धमुद्यन्मकरन्देन मुकुन्दमाससाद ।

सैरसेषु विनिर्मितो हि सङ्गः परमानन्दभरोन्नतिं तनोति ॥ ४२ ॥

कृष्णः—प्रिये, पश्य पश्य ।

अस्मिन्मदीयकरसङ्गिनि पुण्डरीक-

कोशे क्षणं किल विलम्ब्य शिलीमुखोऽयम् ।

कर्णावलम्ब्य तव कोकनदं प्रपेदे

कं वा वलान्न हि हरत्यनुरागलक्ष्मीः ॥ ४३ ॥

(राधिका सन्नम नाटयन्ती भुजलता क्षिपति ।)

कृष्णः—(स्फुट विहस्य ।)

कर्णोत्सितरक्तपङ्कजजुषो भृङ्गीपतेर्लक्ष्मि-
क्रिया-

भ्रान्तेनाद्य दृगञ्चलेन दधती भृङ्गावलीविभ्रमम् ।

प्रासान्दोलितदोर्लतान्तविचलच्चूडाक्षणात्कारिणी

राधे व्याकुलतां गतापि भवती मोदं ममाधास्यति ॥ ४४ ॥

राधिका—(सन्नास चेलाबलमुदययन्ती ।) कथं अज्जवि ण चलदि

धिहो । (क)

कृष्णः—

मधुराक्षि मुधाद्य सन्नमेण क्षिप चेलाञ्चलमञ्जसा न भूयः ।

पिबतु श्रवणोत्पलोद्गतं ते मधुपोऽयं मधुमङ्गलं कृशाक्षि ॥ ४५ ॥

(क) कथमद्यापि न चलति धृष्ट ।

मधुप इति । कमलेन सार्धं वसन् मधुप इत्यर्थः । अर्थान्तरन्यासमाह—हि यस्मात्स-
रसेषु भक्षेयु प्रकृते मकरन्दरूपरसयुक्तेषु कमलेषु ॥ प्रिये इत्यादि । शिलीमुखो
भ्रमरः । 'अलिषाणी शिलीमुखी' इत्यमरः । अनुरागलक्ष्मी, पक्षे कोरनदस्थरक्तिम-
शोभा । कं चेति । अग्न्यानेव केवलं हरतीति न वक्तव्यमिति भावः ॥ कर्णेति । हे
राधे, व्याकुलतां गतापि भवती मम मोदमाधास्यति करोति । तव व्याकुलत्वेनापि ममा-
नन्द एवाभ्यग्नो भवतीत्यर्थः । कीदृशी भवती । कर्णोत्सितेनो भ्रमरस्य शङ्करिभ्रं-
न्तेनेतन्मत्तधरितवक्षित प्रसरता दृगञ्चलेन गृह्यसमृद्धविभ्रमं दधती प्रासेनान्दोलित-

• मधुमङ्गलः—भो वयस्स, कीस बम्हणं मं महुवेण विवाएसि । (क)
(इति दण्डेन भ्रमरे ताडयति ।)

राधिका—(सख्यधम् ।) अज्ज, पिअंकरो ममासि संवुत्तः । (ख)

मधुमङ्गलः—कहं महुसूअणो तक्कालं जेव तिरोहिदो, जं कुदो वि ण
लक्खीअदि । (ग)

राधिका—(सव्यामोहम् ।) हद्धी हद्धी । कहि गदो महुमहणो । (घ)
(इति संस्कृतेन ।)

समजनि दवाद्वित्रस्तानां किमार्तरवो गवां

मयि किमभवद्वैगुण्यं वा निरङ्कुशमीक्षितम् ।

व्यरचि निभृतं किं वा हृतिः कयाचिदमीष्टया

यदिह सहसा मामत्याक्षीद्वने वनजेक्षणः ॥ ४६ ॥

(कृष्णः संख्या सर्वांश्चिन्तय्य स्मित करोति ।)

राधिका—हन्त । (संस्कृतेन ।)

वासन्तीभिरयं न मे कचभरः कंसारिणोत्तंसित-

स्तस्योरस्थलचुम्बिचम्पकमयैर्नागुम्फि माल्यं मया ।

मल्लीभिश्च निरर्गलं परिहसन्नायं बलात्ताडितः

मारम्भेऽव वनोत्सवस्य विरहच्छादयः प्रोदगात् ॥ ४७ ॥

(क) भो वयस्स, कसाद्वाङ्मणं मां मधुपेन विपाययसि ।

(ख) आर्य, प्रियंकरो ममासि संवृत्तः ।

(ग) कथं मधुसूदनस्तत्कालमेव तिरोहितः, यत्कुतोऽपि न लक्ष्यते ।

(घ) हा धिक् हा धिक् । कुत्र गतो मधुमयनः ।

योर्दलितयोरन्ते विचलन्तीनां चूडानां क्षणत्वारवती ॥ भो वयस्सेति । विपाययसि ।
सादयसीत्यर्थः । पूर्वपदस्य मधुमङ्गलेनायमर्थः कृतः—ध्रुवणोत्पत्त्यादुद्गत सखेलाश्रय भूयो
मा क्षिप । अयं मधुपः मधुमङ्गल तस्मादभिप्र पिवतु सादतु इति ॥ कहमिति ।
मधुसूदनो भ्रमरः ॥ हद्धीत्यादिभिर्मधुसूदनशब्दार्थं कृष्णमभिप्रेत्य विच्छेदनाद्यन्त्या-
स्तस्या जात प्रेमवैशिष्य वर्णयति—अत्रगतो मधुसूदनः कृष्णः इति । समजनीति । मयि
निरङ्कुशवाग्यादिलक्षण वैगुण्यं वेक्षितम् । इतिराभारणम् । अभीष्टया कयाचिद्वृत्तितया ।
द्वो वनवदिः ॥ वासन्तीभिरिति । चम्पकमयैश्चम्पकैः । स्वरूपे मयद् ॥

वृन्दा—(अपवार्य १) काममन्धकारिणी प्रेमबन्धकन्दली या खलु .
विस्पष्टमपि नानुसंधापयति ।

राधिका—सहि वृन्दे, रक्सेहि मम् । (इति त्रासं नाटयन्ती ।)

सप्पा सप्पइ भिङ्गपन्तिमिसदो काली रसालाङ्कुरे

रत्तासोअसिरे विरेहइ तथा पुप्फच्छलादो सिही ।

सिङ्गे केसुअसाहिणो अ कलिआदम्भेण संभेदिणी

मं भेतुं कुसुमाउहस्स वलइ कूराद्धचन्दाअली ॥ ४८ ॥ (क)

(इति वैदय नाटयति ।)

कृष्णः—(संभ्रमादभ्युपेत्य पाणिं पृथगुच्चैः ।) सुकुमारि, किमकाण्डे का-
तरासि । यतः ।

त्वन्मुखलक्ष्मीग्लपिता चन्द्रावलिरिह विभेति पूर्णापि ।

प्रणयाद्ये तव कर्तुं किमर्धचन्द्रावली क्षमते ॥ ४९ ॥

राधिका—(सधैर्यं लज्जां नाटयन्ती खगतम् ।) कथं अच्छिन्नगं चेअ
हारिदं मणन्ती खिण्णसि । (ख)

कृष्णः—प्रिये, पश्य पश्य ।

परिणतवरवीजस्पर्धिदन्तोरुमासः

कुसुममुपहसन्त्यास्तन्वि दन्तच्छदेन ।

(क) सखि वृन्दे, रक्षय माम् ।

सर्पी सर्पति भृङ्गपङ्क्तिमिषतः काली रसालाङ्कुरे

रक्ताशोकशिरसि विराजति तथा पुष्पच्छलाच्छिम्बी ।

शृङ्गे किंशुकशास्त्रिनश्च कलिकादम्भेन संभेदिनी

मां भेतुं कुसुमायुधस्य वलते कूरार्धचन्द्रावली ॥

(ख) कथमशिलममेव हारितं मन्यमाना पित्राग्नि ।

काममिति । प्रेमबन्धस्य कन्दली समूहः । अन्धकारिणीति 'आश्रयभुग-' इत्यादिना
भ्युन्मूलयान्तम् ॥ सप्पा इति । काली श्यामवर्णा । शिरसी अग्निः । 'शिरिती यद्विष-
र्दिणी' इत्यमरः । किंशुकशास्त्रिनः पलाशवृक्षस्य । अर्धचन्द्रो नामान्यविशेषः । चन्द्रावलीपक्षे
समाप्ती रूपेभरी ॥ परिणतेति । परिणतानां वरवीजानां स्पर्धिन्यो दन्तानामुपमासः

फलविजयिकुचायास्त्वद्भयादाडिमीयं

मृदुलपवनदोलदम्भतः कम्पतेऽथ ॥ १० ॥

दृन्दा—सखि, निर्वर्णय तव कर्णिकोचितकोरकं कर्णिकारममुम् ।

राधिका—

णअकण्णिआरकुसुमे भसलो रसलोहणिचलो भोदि । (क)

कृष्णः—

काञ्चनमञ्चनिविष्टो रसरजोऽयं शरीरीव ॥ ११ ॥

राधिका—पेक्ख पेक्ख । (संस्कृतेन ।) (ख)

उद्धुरमरन्दमत्ता रुद्धे सारेण गन्धविसरेण ।

इह सुन्दर मल्लिगणे रोलम्बा हन्त गुञ्जन्ति ॥ १२ ॥

(कृष्णः 'उद्धुरमरन्द-' इत्यादि पठति ।)

दृन्दा—

पीतातिसूक्ष्मशिखरा चम्पककलिकेयमाभाति ।

कृष्णः—

मानवतीहृन्मथिनी हैमी कामस्य शक्तिरिव ॥ १३ ॥

मधुमङ्गलः—भो वयस्स, एसा कामस्स सत्ती ण होइ । पेक्ख जडिलाखित्ता सा हरिआलगोरी लउडिआ । (ग)

(क) नवकर्णिकारकुसुमे भसलो रसलोभनिश्चलो भवति ।

(ख) प्रेक्षस्व प्रेक्षस्व ।

(ग) भो वयस, एसा कामस्य शक्तिर्न भवति । पश्य जटिलाक्षिता सा हरिता लङ्गोरी लङ्कुटिका ।

श्रेष्ठान्तयो यस्यास्तथाभूतायाः । त्वत्तः सकाशाद्यो भयस्तस्मात् । दन्तच्छदेनाधरेण मृदुलपवनान्दोलनच्छलेन । णअकण्णिआरेति । भसलो भ्रमरः ॥ काञ्चनेत्याद्युत्तरार्धं पूरयन्नात्मनो हनवकित्वं व्यनक्ति कृष्णः । रसरजः शृङ्गारस्तस्य इयमवर्णनत्वादुत्प्रेधा । उद्धुरेति । मल्लिगणे कीदृशे । सारेण श्रेष्ठेन गन्धसमूहेन रुद्धे । इत्येकद्वौघरितः राधयापि हतवन्ति व्यञ्जितम् । ततश्च कृष्णस्य पुनः पद्यस्य प्राचीनत्वव्यञ्जनायापव

(प्रविश्य ।)

जटिला—अरे जिम्ह बम्हण, एत्थ लगुडी मए विसुमरिदा । (क)

राधिका—(अपवार्य । समयम् ।) सहि, परित्ताहि परित्ताहि । एसा

कालरत्तीव दारुणा वुड्डी म दिठ्ठवदी । (ख)

(इति ललिताभ्या निष्क्रान्ता ।)

कृष्णः—(अपवार्य ।)

मम संगमामृतरसं न जिघृक्षति न च जिहासति प्रकटम् ।

जटिलाव्याघ्रीचकिता तृपिता राधा कुरङ्गीयम् ॥ १४ ॥

मधुमङ्गलः—भो सरमालाङ्गलकुटिले, घेप्प अप्पणो जुट्टिम् । (ग)

जटिला—(यट्टिमादाय ।) अरे सुअल, कीस तुमं बहुडिआवेसेण
मं सदा विडम्बेसि । (घ)कृष्णः—(स्वगतम् ।) दिट्ठा सुबलतया ज्ञातमभूत् । (प्रशङ्कम् ।
सनर्मसितम् ।) जटिले, गुरुभ्यः शपमानोऽस्मि । राधिकैव साधयति । न
खल्वसौ सुबलः ।जटिला—रे धूर्तविअक्खण, हं सबं परीक्खिदुं खमम्हि । ता
अलं एत्थ ठग्गात्तणेण । (ङ)

(इति निष्क्रान्ता ।)

कृष्णः—सखे, समागच्छ । गोकुलमेव प्रविशायः ।

(इति निष्क्रान्ता ।)

(इति निष्क्रान्ता सर्वे ।)

इति राधाप्रसादनो नाम पञ्चमोऽङ्कः ।

(क) अरे कुटिल ब्राह्मण, अत्र लगुडी मया विस्मृता ।

(ख) सहि, परित्राहि परित्राहि । एसा कालरात्रीन दारुणा वृद्धा मा दृश्यती ।

(ग) भो सरमालाङ्गलकुटिले, गृह्णाणात्मनो लगुडीम् ।

(घ) अरे सुबल, कस्मात्तु वधूटिकावेशेन मा सदा विडम्बयसि ।

(ङ) रे धूर्तविचक्षण, अहं सर्वं परीक्षितुं क्षमामि । तस्मादल्पमत्र टगत्वेन ।

तस्य धुनधरत्वज्ञापनाय ॥ अरे इति । पूर्वं लटि क्षिपन्ती परस्व गर्जन्ती युक्तत्वात् ॥
भो सरमालाङ्गलेति । सरमा मुनी ॥ दिष्टयेति । साधयति गच्छति । नाट्योर्ण
साधयति । गच्छत्यर्थः ॥ इति पञ्चमोऽङ्कः ॥

षष्ठोऽङ्कः ।

(ततः प्रविशति जटिला ।)

जटिला—सुद मए अज्ज पीअपडेण ऋदुत्तरीआ वहु षरे चिट्ठइ । ता गदुअ जहत्थ णिद्धारइस्सम् । (परिक्रम्य पश्यन्ती ।) कधं एसा विसाहा धुम्मिअ धुम्मिअ अलिन्दे पडइ । ता सद्दाइस्सम् । (इत्युपसृत्य ।) विसाहे, जादो एकपहरो सहवि धुम्मसि । (क)

(प्रविश्य ।)

विशाखा—(स्नगतम् ।) सपदं रासमहोत्सवगन्भासु सघरीसु कुदो णिद्वागन्धोवि अम्हाणम् । ता जुच जेव्व धुम्मणम् । (इति हठावृत्तो विवाद्यः । प्रकाशम् ।) अज्जे, अज्ज भभवदीए णिदेसेण देअदाअदणे अम्हे दिण्ण-जाअरम्ह । (ख)

जटिला—(स्नगतम् ।) अदो जेव्व पदोसे वहुए सेज्जा सुणा आसि । (प्रकाशम् ।) विसाहे, आआरेहि वहुअम् । (ग)

विशाखा—हला राहे, इदो इदो । (घ)

(प्रविश्य ।)

राधा—(चक्षुषो विमृज्य । सन्तुम्भम् ।) विसाहे, वाढ णिद्वाउलहि । (इति दृष्टिं दरोढाव्य सशङ्क न्यगतम् ।) कध इध जेव्व अजा । (ङ)

(क) श्रुत मयाद्य पीतपटेन कृतोत्तरीया वधुर्गृहे तिष्ठति । तद्वरत्रा यथार्थं निर्धारयिष्यामि । कथमेषा विशाखा भ्रान्त्या भ्रान्त्या अलिन्दे पतति । तच्छब्दादिष्वे । विशाखे, जात एकप्रहरस्तथापि भ्रमणि ।

(ख) सप्रति रासमहोत्सवगर्भासु स(श)रीरेषु कुतो निद्रागन्धोऽप्यस्माकम् । तद्युक्तमेव भ्रमणम् । आर्ये, अद्य भगवत्या निदेशेन देवतायतने वयं दत्तजागमः स्म ।

(ग) अत एव प्रदोषे वृष्ट्या शय्या शून्यासीत् । निशागमे, आश्रयं वधूम् ।

(घ) समि रोधे, इत इत ।

(ङ) विशागमे, वाढ निद्राकुगसि । कथमित एव आर्या ।

यासतत्रिचतुरदिनगीलादिगदर्शनं समाप्य सप्रति शारदगीगाया महारागविग-
तारिगिरिबिदुषारवातसद्वर्णने । प्रथमोत्सवमकथार्यं तत्र चित्तप्रवेशार्थं दिना-
धेमात्रगीगाद्युक्तं यति—ततः प्रविशतीत्यादिना शारदसमाप्तिम् ॥
सुदमिति । अलिन्दे गृहस्य वहिर्द्वारप्रशोभे ॥ प्रदोषे निशागमे ।

जटिला—(राधा निर्वर्ण्य । खगतम् ।) हद्दी हद्दी । सच्च जेव्ण एदं पी-
अम्बरम् । (क)

राधिका—(जनान्तिकम् ।) हला, सुदं मए सारङ्गीमुहादो जं णिसीधे
बुद्धिआए तस्सि विलासपुलिणे गद आसि । ता णूण म्हे तत्थ दिट्ठमिह । (ख)

विशाखा—णहु णहु । जं कचिदं बुन्दाए तुमं घेतुण तिरोहिदे कण्हे तथा
अम्हेसु दोसु सहीसु ससङ्कं तुह उद्देसस्स गदासु एसा बुद्धी उवत्थिदा । (ग)

राधिका—तदो कीस इअं कोहमअंकरीए मं पेक्खन्ती चिट्ठदि । (घ)

जटिला—(सेष्यम् ।) मिच्छाजप्पिणि विसाहे, किं णाम अन्धासि
तुमम् । (ङ)

विशाखा—(राधा विलोक्य । सखेदम् । जनान्तिकम् ।) अइ विलासविम्हले,
किं क्खु इदम् । (च)

राधिका—(स्व वक्षो निरीक्ष्य ससन्नम् ।) हला, तुम जेव्व सरणम् । (छ)

विशाखा—(जटिलामपेक्ष्य । सस्कृतेन ।)

मुदा क्षितैः पर्वोत्तरलहृदयाभिर्युवतिभि

पयःपूरैः पीतीकृतमतिहरिद्राद्रवमयै ।

दुकूलं दोर्मूलोपरि परिदधाना प्रियसखी

कथं राधामार्ये कुटिलितदृगन्तं कलयसि ॥ १ ॥

(क) हा धिक् हा धिक् । सत्यमेवेद पीताम्बरम् ।

(ख) हला, धुत मया सारङ्गीमुखाद्यत्रिशीधे वृद्धया तस्मिन्विलासपुलिने गत
मासीत् । तन्नून वय तत्र दृष्टा स्म ।

(ग) न रलु न खलु । यत्कथित वृन्दया त्वा गृहीत्वा तिरोहिते कृष्णे तथाय
योद्वयो सख्यो सशङ्क तवोद्देशाय गतयो सतीरेषा वृद्धा उपस्थिता ।

(घ) तदा कस्मादिय कोपमयकरी मां पश्यन्ती निष्ठति ।

(ङ) मिच्छाजल्पिणि विसाहे, किं नामान्धासि त्वम् ।

(च) अयि विगमनिहले, किं खल्विदम् ।

(छ) हला, त्वमेव शरणम् ।

हलेति । निशीथ अधरात्रे ॥ मुदेति । युवतिभि गिरि पय पूरं पीतीकृत दुकूल
परिदधानाम् । ॥ । दोर्मूलोपरि । कुटिलितदृगन्त यथा स्नातया किं पश्यसि ।

जटिला—(सविस्मयम् ।) विसाहे, तुए जेव्व चञ्चलाए मम पुत्तपरं विणासिदम्, जं ओव्वणन्धाणं गोईणं मज्झे बहुडीअ णिज्जइ । (क)

विशाखा—अज्जे, किंति मं उवालेहेसि । णं उवसण्णं दीवमालिआपव्व लच्छीं उवालेहेहि, जाए सव्वं आवालेवुद्धं गोउलं जेव्व उम्मादिदम् । (ख)

जटिला—वत्से, सच्चं कहेसि । अज्ज रत्तिम्मि दिट्ठं मए सव्वाओ गोउलकिसोरीओ तत्थ पुलिणे उम्मत्तीमविअ किंपि किंपि चिट्ठन्दि । (ग)

(विशाखा सदृग्भग्न राधिरामीश्वरे ।)

जटिला—(सदन्यम् ।) अइ विसाहे, पसीद पसीद । एसा अद्दुलि-
सिहरं मुहे णिक्खिविअ अब्भत्थेमि । ता मइ एकं अणुग्गहं करेहि । (घ)

विशाखा—(सप्रथयम् ।) अज्जे, किंति एव्वं भणासि । णिकामं आ-
णवेहि । (ङ)

जटिला—यच्छे, तुमं विमुद्धासि । ता कण्हहत्थादो रक्खेहि वह-
डिअम् । (च)

विशाखा—अज्जे, णिचिन्ता होहि, जं ललिदा वसु एत्थ दक्खा
विअक्खणा अ । (छ)

(क) विसाहे, त्वयैव चञ्चलया मम पुत्रगृहं विनासितम्, यद्यप्यनान्धानां गोविधानां मध्ये यष्टी नीयते ।

(ख) आर्ये, निमित्ति मागुपालभमे । इमागुपयुक्ता दीवमात्रिणपरंरक्षीमुना-
लभन्, यया सर्वमावालेवुद्धं गोपुत्रमैरोन्मादितम् ।

(ग) वामे, मत्स्यं कथयामि । अप गत्री दृष्टं मया गर्श गोपुत्रिणोऽयंमत्र
पुत्रिणे उन्मत्तीभूय तिमिनि तिमिनि वेष्टन्ते ।

(घ) अयि रिगामे, प्रसीद प्रसीद । एसा अद्दुलिगिरं मुमे निश्चिअ अभ्यर्ध-
यामि । तन्मय्येवमनुमहं वु ।

(च) आर्ये, निमित्त्येवं भवति । निरामनाज्ञाय ।

(घ) वामे, त्वं विमुद्धामि । तपृणहन्तो म्हाय यष्टिकाम ।

(ङ) आर्ये, निचिन्ता भव, यत्तन्ति मत्स्यं दद्या विवशना अ ।

जटिला—कहिं गदा ललिदा । (क)

विशाखा—पेक्ख । पउमाए समं इदो जेव्व एसा आअच्छदि । (ख)

जटिला—अहं उप्पलिवानिप्पादणस्स गमिस्सम् । (ग) (इति निज्जान्ता ।)

(प्रविश्य पद्मया सह)

ललिता—सहि पउमे, कुदो आअच्छसि । (घ)

पद्मा—हला, कण्हस्स सभासादो । (ङ)

ललिता—कहिं कण्हो । (च)

पद्मा—मालतीवाटिआपेरन्ते । (छ)

ललिता—किं कुणदि । (ज)

पद्मा—महुमङ्गलदुदिओ विहरदि । (झ)

ललिता—(सपरिहासस्मितम् ।) हला, किं णाम संपूरिदाहिट्ठासि । (ञ)

पद्मा—(विहस्य ।) मा अण्णधा संभावेहि । मए मालदीसेहरो एक्को गण्ठअ तस्स उवहारीकिदो । (स्पृष्टिमभिनीय ।) हला, कधिदं मे कण्हेण—
‘पउमे, तुमं जधा संतदं मालं समप्पेसि, एवं ललिदा वि मे विचित्तदा-

(क) कुत्र गता ललिता ।

(ख) पश्य । पद्मया सममित एवैषा आगच्छति ।

(ग) अहमुत्पलिकानिप्पादनाय गमिष्यामि ।

(घ) सखि पश्ये, कुत आगच्छसि ।

(ङ) सखि, कृष्णस्य सकाशात् ।

(च) कुत्र कृष्णः ।

(छ) मालतीवाटिकाप्रान्ते ।

(ज) किं करोति ।

(झ) मधुमङ्गलद्वितीयो विहरति ।

(ञ) सखि, किं नाम संपूरिताभीष्टासि ।

अहमिति । उत्पलिक्य कोमलपिण्डिव ॥ सखीति । संपूरिताभीष्टासीति रतं व्यज्यते । अस्याः शतरेशाग्रागमन उन्वितया सदृशवादेष्ट्या च जटिलाक्रियमाण-

उलच्छीम् । ता एसा मे लेहपत्तिआ तुए तित्सा हत्थे देअ' ति । (क)
(इति पत्रिकामर्पयति ।)

ललिता—(शृङ्गीला खगतम् ।) कदा वि कण्हस्स मए ढाउराओ ण
समप्पिदोत्थि । ता एत्थ अवरेण केणावि रहस्सेण होदवम् । (इति प्रकाश
पत्रिकां वाचयति ।)

‘त्वया मुक्तगिरिः पाणौ ममातुच्छपदस्थितिः ।

निधीयतामधीराक्षि रागिधातुपरिच्छदः ॥ २ ॥’

(इति क्षण विमृश्य खगतम् ।) राधा मम पाणौ निधीयताम् । एवं संकेदेण
इमिणा आणत्तम् । (प्रकाशम् ।) सहि, तथा करिस्सम् । ता अग्गदो राहिअं
आपुच्छिअ साहेहि । (ख)

पद्मा—(राधिकामुपेल सनर्मस्मितम् ।) हल्लो राहे, दिड्ढिआ णिव्विवादं
जादम् । जधा गोउलिन्दणन्दणेण अम्हाणं अंशुआइं अवहरिदाइं तथा
अम्हेहिं पि तस्स इदं पीदंसुअम् । (ग)

(क) मा अन्यथा संभावय । मया मालतीशेखर एको ग्रथित्वा तस्योपहारी-
कृतः । सखि, कथितं मे कृष्णेन—‘पद्मे, त्वं यथा संततं मालां समर्पयसि, एवं ललि-
तापि मे विचित्रधातुलक्ष्मीम् । तदेवा मम लेखपत्रिका त्वया तस्या हस्ते देया’ इति ।

(ख) कदापि कृष्णस्य मया धातुरागो न समर्पितोऽस्ति । तदत्रापरेण केनापि
रहस्येन भवितव्यम् । एवं संकेतेनानेनाज्ञप्तम् । सखि, तथा करिष्यामि । तदभ्रतो
राधिकामातृच्छयं साधय ।

(ग) सखि राधे, दिष्ट्या निर्विवादं जातम् । यथा गोकुलेन्द्रनन्दनेनास्माकमंशु-
कान्त्यपहरितानि तथास्माभिरपि तभ्येदं पीतांशुकम् ।

निरस्वारदुःखदर्शनाभिलाषा ॥ विमृश्येति । अयमत्र रिमशः—त्वया मम पाणौ
रागिधातुपरिच्छदो निधीयताम् । कीदृशः । मुक्तगिरिः मुक्तो गिरेः सखायादिनि राजद-
न्तारिः । यद्वा मुक्तो गिरियेन स पर्वतादवबिन्ध्येत्यर्थः । अनुच्छपदस्थितिः ॥ तुच्छे पदे
पर्वताधःशान्तादी स्थितिर्यस्य । शृङ्गस्थ इत्यर्थः । अथ प्रत्योऽर्थः पद्माप्रतारणाय । गू-
ढस्तु रागिधातुपरिच्छद इत्यक्षरादृश्यरूपशब्दः । कीदृशः । मुक्तां त्वर्कां गिरारारकां
येन । न मिथ्ये मुच्छपदानां तुकारच्छकारपरारदराणां स्थितिर्यत्र । ततश्च ‘राधा’
इत्यक्षरद्वयं निवृत्तिः । विपक्षस्य इत्यवगवर्णनानुर्यं सांभाष्याजिज्ञासुनिधापनार्थम् ॥

ललिता—(स्मिता ।) अइ णिल्लज्जि, कुङ्कुमपङ्कपिञ्जरिदं पिअसहीए उत्तरिअं पेक्खिअ किंति अणत्थं आसङ्कसि । (क)

पद्मा—(सस्मितम् ।) हला राहे, अणुजाणीहि मम् । तुरिअं सहित्थलीं गदुअ कण्हस्स लीलं गाअन्तीं पिअसहीं चन्दाअलिअं सुहावइस्सम् । (ख)

विशाखा—(विहस्य ।) पउमे, धण्णाओ तुम्हे । जाहिं अदंसणे वि कण्हस्स विलासगीदीहिं णिअसही चन्दाअली सुहावीअदि । (ग)

पद्मा—विसाहे, तुम्हेहिं कीस तथा ण किज्जइ । (घ)

विशाखा—अइ, कुदो अम्हाणं इदि संभाव्वेअम् । (ङ)

पद्मा—हला, कथं णत्थि । (च)

विशाखा—मुद्धे, कण्हस्स णाममेत्ते पत्थुदे सही राहिआ विक्खु-
व्वमदि । (छ)

पद्मा—(खगतम् ।) सपक्खे, पेमुकरिसो इमाए विक्खाविदो । होदु । (प्रकाशम् ।) विसाहे, तुम्हे ज्जेव्व सुद्धु सुहिणीओ । अम्हाणं कखु कावि दुक्खदसा अणुवट्ठदि । (ज)

(क) अयि निर्लजे, कुङ्कुमपङ्कपिञ्जरितं प्रियसख्या उत्तरीयं प्रेक्ष्य किमित्यनर्थं आशङ्कसि ।

(ख) सरि राधे, अनुजापय माम् । त्वरितं सखीस्थलीं गत्वा कृष्णस्य लीलां गायन्तीं प्रियसखीं चन्द्रावलीं सुखयिष्यामि ।

(ग) पद्मे, धन्या यूयम् । याभिरदर्शनेऽपि कृष्णस्य विलासगीतेर्निजसखी चन्द्रावली मुग्धायते ।

(घ) विशाखे, युष्माभिः कस्मात्तथा न क्रियते ।

(ङ) अयि, कुतोऽस्माकमिति संभाव्यम् ।

(च) सखि, कथं नास्ति ।

(छ) मुग्धे, कृष्णस्य नाममात्रे प्रस्तुते मन्वी राधिका विधुम्यति ।

(ज) मपद्मे, प्रेमोत्कर्षोऽनया विख्यापितः । भवतु । विशाखे, यूयमेव मुदु मुमिन्य । अस्माकं गलु कापि दुःखदशा अनुवर्तते ।

दलेति । सरास्थली नाम सराधरा इति गोवर्धननिकटवती चन्द्रापत्या ग्रामः ॥ मुद्धे इति । कृष्णस्य नाममात्रे प्रस्तुते रागी राधा विधुम्यति । कुतो गीतप्रवणगाम-

ललिता—पउमे, ण कखु तुम्हाणं किंपि दुक्खं संभाविअदि । (क)

पद्मा—ललिदे, मा एवमं भण । जं हारगण्ठणकेसपसाहणविम्वाहर-
ज्जनपहुदीए चन्दाअलीए णेवच्छाई सव्वदा कुणन्तीणं अम्हाणं दुक्ख-
जालस्स अन्तो णत्थि । (ख)

विशाखा—(विहस्य ।) हला पउमे, सच्चं तुम्हाणं बहुईं दुक्खाईं ।
अम्हाणं उण एक्कं जेव्व । (ग)

पद्मा—हला किं तम् । (घ)

विशाखा—पउमे, जा कावि मच्चदुल्लहा आगासतारा पप्फुरदि,
तत्थ जादाहिलासस्स कस्सवि कालिन्दीकूलणन्दिणो समदस्स गन्धकल-
हिन्दस्स सव्वदा अब्भत्थणकदत्थणम् । (ङ)

(क) पद्मे, न खलु युष्माकं किमपि दुःखं संभाव्यते ।

(ख) ललिते, मैवं भण । यद्धारमथनकेशप्रसाधनविम्बाधररज्जनप्रभृतिभिश्चन्द्रा-
मल्या नेपथ्यानि सद्यदा कुर्यन्तीनामस्माकं दुःखजालस्यान्तो नास्ति ।

(ग) सखि पद्मे, सत्यं युष्माकं बहूनि दुःखानि । अस्माकं पुनरेकमेव ।

(घ) सखि, किं तत् ।

(ङ) पद्मे, या कापि मर्त्यदुर्लभाकाशतारा प्रस्फुरति, तत्र जाताभिलापस्य क-
स्यापि कालिन्दीकूलनन्दिनः समदस्य गन्धकलभेन्द्रस्य सर्वदाम्भ्यर्धनपदार्थनम् ।

ध्वम् । चन्द्रावल्याख्या प्रेमानावातरसंभवतीति भावः ॥ ललिदे इति । अयं भावः—
चन्द्रावल्याः सीमाग्यातिरेकादेकस्मिन्नपि दिने बहुधाः कृष्णसंभोगेन पुनर्वेशः वर्गव्यो
भवति । युष्माकं तु राधायास्तादृशीभाग्याभावात् कदाचिदेव कृष्णसंभोगेन कदाचि-
देव वेशकरणमिति ॥ विदुम्येति । व्यक्तयोऽर्थमवायमेव । स स्वस्याभिरूपदृष्टायेन हृम्यत
एवेति भावः ॥ सखिमिति । यदा चन्द्रावल्याः कृष्णसंभोग इति भवता मिथ्यैव व्य-
ज्जले शङ्कपि सख्यं स्यादसु । अद्वि साधिकासांभावनामोरेण स तु सीमाग्याभावात् तदो-
त्पायत इति स्वयां शयतामित्यभिप्रेत्याह—अस्माकं पुनरेकमेवेति ॥ समदम्येति ।
दुर्लभा ममेयमिति परामर्शभावात्तत्त्वमेव । गन्धकलभेन्द्रो दुर्बारादृष्टिशावकः । अयं
भावः—गुलमयेन चन्द्रावल्या संभोगः स्यादेदम् । अस्माकं राधायां तु संभोगप्रार्थनापि
दुःसाध्यः । कृष्णस्यापि दुर्लभत्वात् । ततश्च तदर्थमस्मानु राधागर्भात् कदाचिन्मना तस्य भ-

ललिता—(स्मिता ।) विसाहे, अण्णं पि एकं गरुअं दुक्खं तुए कथं विसुमरिदम् । (क)

विशाखा—ललिदे, किं तं सुमरावेहि । (ख)

ललिता—अइ ऋज्जुए, राहाए पाअपल्लअम्मि जावअराअस्स क्खणे क्खणे विरअणम् । (ग)

विशाखा—(सहासम् ।) अलीआसङ्किणि ललिदे, विरमेहि विरमेहि । कण्हस्स उत्तमङ्गे ढाउराओ जेव्व रेहदि, ण क्खु जावआणम् । (घ)

राधिका—(सलज्जम् ।) हला पउमे, इमाणं दुम्मुहीणं पलावं अणाअणिअ तुण्णं पिअसहीं चन्द्रायलिअं जेव्व जाहि । (ङ)

पद्मा—जघा आदिसदि पिअसही । (च) (इति निष्क्रान्ता ।)

ललिता—(स्नगतम् ।) एभिंह कण्हस्स आण्णां करिस्सम् । (प्रकाशम् ।) हला राहे, एहि । पुप्फं अवचिणिअ भववन्तं सूरं पूएम्ह । (छ)

(क) विशाखे, अन्यदप्येकं गुरु दुःखं त्वया कथं विस्मृतम् ।

(ख) ललिते, किं तत्स्मारय ।

(ग) अयि ऋजुके, राधाया पादपल्लवे यावकरागस क्षणे क्षणे विरचनम् ।

(घ) अलीकाशङ्किनि ललिते, विरम विरम । कृष्णस्रोतमाङ्गे धातुराग एव राजते, न खलु यावकानाम् ।

(ङ) सखि पद्मे, आसां दुर्मुखीनां प्रलापमनाकर्ण्य तूर्णं प्रियसखीं चन्द्रायलीमेव याहि ।

(च) यथादिशति प्रियसखी ।

(छ) इदानीं कृष्णसाग्रां करिष्यामि । सखि राघे, एहि पुष्पमवचित्य भगवन्तं सूर्यं पूजयाम् ।

यति तामपि वदर्थनमस्माभिर्मन्यते ॥ स्मिन्वेति । विशाखे, सुष्ठु प्रत्युक्तं भवत्या इति भावः । अहमितोऽप्युत्कृष्टकोटिमाविष्कृत्य वराप्तीमिमां निर्वचनीकरोमीत्यभिप्रेत्याह—अण्णं पि एकमिति ॥ अयीति । ऋजुस्यभावव्याप्तं सूक्ष्ममर्थं प्रकाश्य नेमां लब्धयसीति भावः । अयं भावः—ततश्च साम्प्रदानादिमिथादुपरेण कृष्णेन वशीकृताम्माभिरवरासो दत्ते राधिकायाः पादयोः प्रणामेन यावकरागः क्षणे क्षणेऽपगतो भवतीति भावः ॥ सहासमिति । अयास्याः प्रत्युत्तरस्य वा यनिर्भविष्यतीति भावः । कृष्णस्रोतमाङ्गे धातुरागो राजते, न खलु यावकानामिति प्रकाशितार्थस्य पुनः संगोपेनाधिकं यनिर्भारं सत्यन्वं व्यञ्जितमिति ॥ सलज्जमिति । आत्मयज्ञधरणेन ॥ अयेमां निरुत्तरां म्यान-

राधिका—(स्वगतम् ।) दिट्टिआ हिअअट्टिदो जेव्व मे कामो इमाए उवणीदो, जं कण्हस्स दंसणं एत्थ संभवे । (प्रकाशम् ।) जधा हि रोअदि पिअसहीए । (क) (इति निष्क्रान्ता ।)

(ततः प्रविशति मधुमङ्गलेनोपास्यमानः कृष्णः ।)

कृष्णः—

तथ स्तवकवल्लरीचटुलगन्धवन्दीकृत-

अमङ्गमरझंकृतिप्लुतमुदग्रगुञ्जावुदम् ।

शरत्कृशकलिन्दजापुलिनवृन्दसंवर्धितं

परिस्फुरति चन्द्रकस्थगितमद्य वृन्दावनम् ॥ ३ ॥

(पुनर्निर्दृश्य । सानन्दम् ।)

शरदि मुखरिताशास्तरनादावलीभि-

र्वलदविचलनेत्राः पश्य वृन्दावनेऽद्य ।

विदधति रणरङ्गं वासिता सङ्गर्हंतोः

सरमसमुरुशृङ्गैः सङ्गवे पुंगवेन्द्राः ॥ ४ ॥

मधुमङ्गलः—(सर्वतो विलोक्य ।)

ब्रुह संगमेण गूणं मुउन्द वुन्दाडई घणच्छाआ ।

उअ दम्मेण कुरण्टअभरस्स पीदम्बरं धरइ ॥ ५ ॥ (स्व)

कृष्णः—(स्वगतम् ।) किमद्य निष्टङ्कितसंकेतलेखार्थया पूर्णमनोरथीक-
रिष्येऽहं ललितया । हन्त, शारदमाधुरीसंदोहसंदानितापि वृन्दाटवीकक्षा

(क) दिष्टया हृदयस्थित एव मम कामोऽनयोपनीत, यत्कृष्णस्य दर्शनमत्र संभवेत् । यथा ह्यभिरोचते प्रियसख्यै ।

(ख) तत्र संगमेन नूनं मुकुन्द वृन्दाटवी घनच्छाया ।

उत दम्भेन कुरण्टकभरस्य पीताम्बरं धरति ॥

सुरीं दृष्ट्वा आह—हला पउमे इत्यादि ॥ तवेति । वायुना चयलगन्धेन वन्दीकृतः वन्दी स्तावकस्तदिव कृतो यो अमङ्गमरसस्य शृङ्गला प्लुत व्याप्तम् । अधवा वन्दीकृतो पद्मीकृतः । उदप्राणामुत्प्रेथना गुञ्जानामर्धुद वत्र । चन्द्रकैमैयूरपिच्छैः स्थगित संवृतम् । व्याप्तमिति यावत् । 'स्थगि सवरणे' धातुः ॥ शरदीति । मुखरिता नादिता आशा दिशो यैः । वासिता पुष्पिणी गौ ॥ तुहेति । घनच्छायापक्षे त्वत्प्राप्त्यप्राप्त्या मेघ-
वान्तिः ॥ किमद्येत्यादि । सदानिता वद्धा । शरदि यत्र शृङ्गाणि खज्जनसंनारं मिता

खञ्जनाक्षी विप्रकर्षादानन्दबिन्दुमपि न मे सदधाति । तद्वेणुसकेत सचा-
रयामि । (इति तथा कुर्वन् ।)

दिव्यो रथाङ्गि समय सखि सगमस्य

जज्ञे वराङ्गि तरसा कुरु पक्षपातम् ।

अध्वानमर्धनयनेन विलोकमान

शोकादय सहचरस्तव रौरवीति ॥ ६ ॥

मधुमङ्गलः—भो वयस्स, कि एद अउरुव्व वादिदम् । (क)

कृष्णः—सखे, कुरङ्गीलोकनार्थं ममायमुद्यम ।

मधुमङ्गलः—सखे कथिदम् । कि तु एक्क अक्खर अण्णधा किअम् । (ख)

कृष्णः—सखे, साधु विदित कुरङ्गीलोचनार्थमेव ।

(नेपथ्ये ।)

पिञ्चन्तीना वशीरवमिह गवा कर्णचुल्लकै

पय पूरा दूरादिशि दिशि तथा शुश्रुवुरमी ।

अकाले पुष्पद्रिस्तरुभिरभित शोभितमिद

यथा वृन्दारण्य दधिमयनदीमातृकमभूत् ॥ ७ ॥

कृष्णः—सखे, दक्षिणत पश्य पश्य ।

तुङ्गस्तामोरुशृङ्ग स्फुरदरुणखुरो रम्यपिङ्गेक्षणश्री

कण्ठव्यालम्बिघण्टो धरणिबिलुठितोच्चण्डलाहूलदण्ड ।

सोऽय कैलासपाण्डुद्युतिरतुलरुक्कुन्मण्डलो नैचिकीना

चक्रे भाति प्रियो मे परिमलतुलितोऽफुल्लपद्म ककुची ॥ ८ ॥

(क) भो वयस्य, विमेतदपूज वादितम् ।

(ख) सत्य कथितम् । कि त्वेकमक्षरमन्यथा कृतम् ।

शाभेव नोपपद्य इति खञ्जनाक्षीपदकदेशव्यङ्ग्य वस्तु । हे रथाङ्गि चक्रवाकि, व्यपदेशेन
हे राधे । रौरवीति अत्यर्थं जल्पति । रोदितीत्यर्थं ॥ पिञ्चन्तीनामिति । पय प्रवाहा
स्तथा शुश्रुव्येधानादपि पुष्पद्रिस्तदभि शोभित सत् वृन्दारण्य दधिमय नदीमातृकम
भूत् । अयमथ —वशीरवगण गवा दुग्धप्रवाहास्तृष्णां पुष्पाणि च युगपदभूत् । ततश्च
पुष्पाणामन्तरगमसर्पण दुग्धानि दधीरि बभूवुरिति । 'पुष्प विक्कमा धानु ॥ तुङ्ग इति ।
परिमन्तुन्ति इति पद्मगन्धनामाय दृष्ट । तथा अण्णम्—पद्मगन्धा युगपदध कपीन

(ततः प्रविशति सखीभ्यामनुगम्यमाना राधा ।)

राधा—(खगतम् ।) जदो दिसादो वेणुसदो आअदो, सा दिसा मो-
हिदाए मए ण संभाविदा । (क)

ललिता—(सोत्प्रासस्मितम् ।) हला राहिए, कीस अकण्डे हरिणकणी
तुमं जादासि । (ख)

राधिका—ललिदे, किंति अप्पणो धम्मं परस्स अप्पेसि । सच्चं तुमं
जेव्व हरिणी, जं कलसहेण हरिज्जन्ती दीससि । (ग)

ललिता—राहे, तुमं क्खु हरिणी, जं रङ्गिणी णाम हरिणी तुन्ह
सही । (घ)

राधिका—(खगतम् ।) दिट्ठिआ एसा कावि सोरब्भधारा वाडिआ
दोदूदीव्व मं आअट्ठदि । (ङ) (इति सन्याजं पुरः प्रयाति ।)

विशाखा—(स्मिता ।) हला राहि, कीस तुमं भङ्गीव्व गन्धं स-
प्पसि । (च)

राधिका—विसाहे, अग्गदो फुल्लाइं कुसुमाइं दीसन्ति । ता एदाइं
घेतुण तन्मिच्चं पूअइस्सम् । (छ)

(फ) यतो दिशातो वेणुशब्द आयातः, सा दिशा मोहितया मया न संभा-
विता ।

(ख) सखि राधे, कस्मादकण्डे हरिणकणीं त्वं जातासि ।

(ग) ललिते, किमित्यात्मनो धर्मं परस्मार्पयसि । सत्यं त्वमेव हरिणी, यत्कलश-
ब्देन हरिष्यमाणा दृश्यसे ।

(घ) राधे, त्वं खलु हरिणी, यद्रङ्गिणी नाम हरिणी तव सखी ।

(ङ) दिष्ट्या एषा कापि सौरभ्यधारा वाटिकामामाकर्षति ।

(च) सखि राधे, कस्मात्त्वं भङ्गीव्व गन्धं सर्पसि ।

(छ) विशाखे, अग्रतो फुल्लानि कुसुमानि दृश्यन्ते । तदेतानि गृहीत्वा
तन्मित्रं पूजयिष्ये ।

दांवतिप्रियो' इति ॥ हलेति । सर्पसि । अन्येपयसीत्यर्थः ॥ विसाहे इति । मित्रम् । सूर्यमि-

ललिता—सचं मित्तस्य अणुरात्रं तुमं तरलेदि । सो दाव गहणचरस्स जेव ण क्खु गअणचरस्स । (क)

राधिका—(सप्रणयरोपम् ।) अइ अदक्खिणे, कमलवन्धुं कथेमि । (ख)

ललिता—सहि, कीस आआरं संगोवेसि । (ग)

विशाखा—ललिदे, सवत्तीमाएण ईसा च्चेअ संगोवेदि । ण उण अपिसही । (घ)

राधा—(सभ्रूभङ्गम् ।) अइ वामे, अत्तणो हिअअड्ढिदं अत्थं परमुण्डे कीस पाडेसि । ता तुयरेहि । जाणादि दूरे जेव सो तुम्हाणं विम्बाहर-कण्डूखण्डणो । (ङ)

ललिता—राहे, आकोमारं अम्हाणं अक्खुडिदं कुलङ्गणावदं वुन्दा-वणलदाओ जेव्व जाणेन्ति । ता अत्तणो मुहेण किं कथइस्सम्ह । (च)

राधिका—(विद्वस्य ।) अइ पइव्वदे, जाणेन्ति जाणेन्ति । तदो जेव फल्ले तुह भुअवड्ढिणो अक्के सकंमिदं दिट्ठं मए मअरकुण्डललञ्छणं । तथा जेव विसाहाए तत्थ तुलिओवरि क्खुडिदं सिहण्डकिरीडम् । (छ)

(क) सत्यं मित्रस्यानुरागस्त्वां तरलयति । स तावद्गहनचरस्यैव न खलु गगन-चरस्य ।

(ख) अप्यदक्षिणे, कमलवन्धुं कथयामि ।

(ग) सहि, कस्मादाकारं संगोपयसि ।

(घ) ललिते, सपत्नीभावेनेर्ष्येयं संगोपयति । न पुनः प्रियसखी ।

(ङ) अयि वामे, आत्मनो हृदयस्थितमर्थं परमुण्डे कस्मात्पातयसि । तत्त्वरय । जानाति दूर एव स युष्माकं विम्बाधरकण्डूखण्डनः ।

(च) राधे, आकोमारमस्माकमस्खलितं कुलाङ्गनाश्रितं वृन्दावनलता एव जान-न्ति । तदात्मनो मुखेन किं कथयिष्यामः ।

(छ) अयि पतिव्रते, जानन्ति जानन्ति । तत एव कल्पे तव भुजगलया अङ्गे संक्रान्तं दृष्टं मया मकरकुण्डललञ्छनम् । तथैव विशाखया तव तुलिकोपरि स्खलितं शिखण्डकिरीटम् ।

त्यर्थः ॥ सहीति । आकारमिश्रितं संगोपयणि, पक्षे आ इति अक्षरं संगोपयति न वदति । कमलवन्धुमिति प्रसृतं कथं न वदसीत्यर्थः ॥ सपत्नीभावेनेर्ष्येयं संगोपयति । न पुनः प्रिय-सखी । लक्ष्म्या सह सपत्न्या तदीर्ष्या तन्नामानुचारणादित्यर्थः ॥ अर्याति । कल्पे प्रातः ॥

ललिता—(सिला ।) परपरिवादिणि, अवेहि अवेहि । (क)

विशाखा—रोहे, कित्तिं झम्पिस्ससि । ण कखु चन्दालोए चन्द-
कन्तसिला अप्पसिण्णा होदुं पहुवदि । (ख)

राधिका—(पुरो इद्वा सचमत्कारम् ।) ललिदे, तूण्णं अणुजाणेहि । पला-
इस्सम् । (ग) (इत्युत्कम्पते ।)

ललिता—(साशङ्कम् ।) राधे, कीस भाएसि । (घ)

राधिका—(साभ्यसूयम् ।) अइ वड्ढे, अलं इमिणा उज्जुअत्तणेण ।
णूणं इमस्स लम्पडस्स हत्थे पक्खेदुं मं दूरे आणीदासि । (ङ)

ललिता—(निपुण निभाल्य खगतम् ।) णूणं दूरदो विलोइज्जन्तं तमालं
जेव्व इअं फण्हं मण्णेदि । (प्रशङ्कम् ।) हुं, दाणिं कथं पलाइस्ससि । लद्धो
मए ओसरो । (च) (इति राधामाकपंति ।)

राधिका—(सकातर्यम् ।) सहि विसाहे, परित्ताहि परित्ताहि । सरणा-
अदम्हि । (छ)

विशाखा—अइ पेम्मुब्भमिदे, कथं तिल्लोकं जेव्व दे फण्हएदि । पेक्ख
एसो पसाली, ण कखु तुज्झ विलासी । (ज)

कृष्णः—कथं नेदानीमपि प्रत्यासन्ना तन्वङ्गी । तन्मुरलीमीरयामि ।
(इति तथा कुर्वन् ।)

(क) परपरवादिनि, अपेहि अपेहि ।

(ख) राधे, कियदाच्छादयसि । न खलु चन्द्रालोके चन्द्रकान्तशिला अप्रसिद्धा
भवितुं प्रभवति ।

(ग) ललिते, तूर्णमनुज्ञापय । पलायिष्यामि ।

(घ) राधे, कक्षाद्विभेदि ।

(ङ) अयि वड्ढे, अलमनेन ऋजुकत्वेन । नूनमस्य लम्पटस्य हस्ते प्रक्षिप्तं मां
दूरे आनीतासि ।

(च) नूनं दूरतो विलोक्यमानं तमालमेवेयं कृष्णं मन्यते । हुं, इदानीं कथं
पलायिष्यसि । लब्धो मयाप्रसर ।

(छ) सखि विशाखे, परित्रायस्व परित्रायस्व । शरणागतासि ।

(ज) अयि प्रेमोद्भ्रान्ते, कथं त्रैलोक्यमेव ते कृष्णायते । पश्यैष पलासी, न
खलु तत्र विलासी ।

अयि सुधाकरमण्डलि मण्डय त्वमटवीं मृदुपादविसर्पणैः ।

उदयशैलतटीनिहितेक्षणो ननु चकोरयुवा परितप्यते ॥ ९ ॥

विशाखा—(स्व धैर्यमवष्टभ्य ।) हला राहे, कीस तुमं भमन्ती कल-
म्भ ओलम्बेति । (क)

ललिता—सहि वंसिए, वारंवारं तुमं वन्देमि । जं उग्धाडिदर-
हस्ता तुप राही किदा । (ख)

(राधिका सलज्जमवहिरायां नाटयति ।)

ललिता—(संस्कृतेन ।)

विशङ्गिः कर्णान्ते तव विसृमैररध मुरली-

कलैरुरुस्तम्भो गुरुरजनि रम्भोरु तरसा ।

विलुप्तभृङ्गिर्नयनजलवृष्टिव्यतिकरैः

प्रणीताभिर्यत्नात्तदलमवहित्थालहरिभिः ॥ १० ॥

विशाखा—ललिदे, को दाणि अवहित्थाए ओसरो । (ग) (इति
संस्कृतेन ।)

अपाभिचरणक्रमे परमसिद्धिराथर्वणी

स्मरानलसमिन्धने सपदि सामिधेनीध्वनिः ।

तथात्मपरमात्मनोरुपनिषन्मयी संगमे

विलासमुरलीभवा विरुतिरथ वैरायते ॥ ११ ॥

(क) सखि राधे, कक्षात्वं भ्रमन्ती कदम्बमवलम्बसे ।

(ख) सखि वंसिके, वारंवारं त्वां वन्दयामि । यदुद्धाटितरहस्या त्वया राधा कृता ।

(ग) ललिते, क इदानीमवहित्थाया अवसरः ।

अपीति । सुधाकरमण्डलि हे चन्द्रमण्डलि, अपदेजेन हे राधे । 'विम्बोष्ठी मण्डल
त्रिषु' इत्यमरः । पादविसर्पणैः स्त्रिणप्रसारणीध्वरणसंचालनैश्च ॥ कदम्बमवलम्बसे ॥
अपाभिचरणेति । अपाभिचरणक्रमोऽथर्ववेदोक्तसिद्धिः । अथर्ववेदस्याभिचारप्राय-
त्वाद । स्मरानलस्य समिन्धने ज्वालने सामिधेनीध्वनिः सामिधेनीमन्त्रपाठः । 'क्रुक्सामि-
धेनी धार्या चर्या स्वादग्निमिन्धने' इत्यमरः । आत्मपरमात्मनोः संगमे एकीकरणे
उपनिषन्मयी तत्त्वमसीतिवाक्यमयी । तथा च सज्जाक्षय्य क्षमोद्रेक प्रेमम् = य करो.
शीलर्पः । वैरायते । वैर करोतीत्यर्थः । 'सम्बवैरवल्लभाग्रक एव मेधेभ्यः वरणे' इति

राधिका—(सक्षोभम् ।) सहि, सच्चं कथेसि । अम्हाणं वहरिणी संवृत्ता
दारुणी वंसिआ । ता उवालइस्सम् । (क) (इति संस्कृतेन ।)

सूतिस्ते धनुषश्च वंशवरतो वन्दे तयोरन्तिमं

विद्धो येन जनस्तनुं विहरयन्नान्तश्चिरं ताम्यति ।

विद्वानां हृदि मारपत्रिविषमैर्ध्वानेषुभिर्नस्त्वया

कूरे वंशि न जीवनं न च मृतिर्घोराविराशीदृशा ॥ १२ ॥

कृष्णः—(पुरो विलोक्य सानन्दम् ।)

भविता सविधेऽत्र राधिका यदियं रिङ्गति रङ्गिणी पुरः ।

मृगलाञ्छनलेखेयव या मृगमूर्तिर्न तया वियुज्यते ॥ १३ ॥

(पुनर्निश्चयम् ।) सखे, ज्ञातं ज्ञातम् । नासौ राधिकान्यङ्कुः । यदयं निरङ्को
नेदीयानिन्दुः । (इति विसयमभिनीय ।)

अङ्गात्परित्यज्य पुरः कुरङ्गं शङ्के सुधांशुर्भुवमाससाद ।

(पुनर्निभास्य ।)

आं ज्ञातमुत्फुल्लविलासवृन्दैरानन्दि राधावदनं चकास्ति ॥ १४ ॥

(हृल्लभे सरति ।)

मधुमङ्गलः—(सपरिहासम् ।) भो वअस्स, मा धाव । लहुं जाहि । अहवा
तुमं किंति दूसिज्जसि, जं धुत्तकिसोरीहिं दुड्ढमन्तेण उम्मादिदोसि । ता
इमस्सि जोग्गे ओसरे तुमं णिवारिअ सिणेहस्स णिकिदं करिस्सम् । (ख)
(इति पाणिमादधाति ।)

(क) सखि, सत्यं कथयसि । अस्माकं वैरिणी संवृत्ता दारुणा वंशिका । तदुपा-
लप्स्यामि ।

(ख) भो वयस्य, मा धाव । लघुं याहि । अथवा त्वं किमिति दूषिष्यसि, यो
भूतकिशोरिभिर्दुष्टमग्रेणोन्मादितोऽसि । तदस्मिन्योग्येऽवमरे त्वां निवार्य श्रेष्ठस्य
निकृतं करिष्यामि ।

निद् ॥ सूतिरिति । वरवशतः राक्षसात् तव एव धनुषश्च सूतिरुपतिस्ययोरन्तिमं
धनुर्वन्दे, येन विद्धः सन् तनुं विहरयन् त्यजन् सन् चिरकालं नान्तस्ताम्यति । त्वया
विद्वानां त्वम्माकं न जीवनं न च मृतिः । धैर्विद्वानाम् । ध्वानेषुभिः ध्वाना एव दृश्यन्तीः ।
कीदृशः । मारपत्रिभ्यः कन्दर्पबाणेभ्योऽपि विषमः ॥ भवितेति । यदियं रङ्गिणी रिङ्गति,
ततो राधिका गविषे निवृत्ते भवितेत्यनुमानम् । तया राधिकाया रङ्गिणी न वियुज्यते ।

कृष्णः—सखे, साधु चेष्टसे यदद्य राधिकोपसर्पणे कम्पेन कृतविघ्न-
स्य मे दत्तहस्तावलम्बोऽसि । (इति परिक्रम्य ।)

इयमत्तितृपितं वरानुरागोज्ज्वलसुमनाः कमनीयपत्रलेखा ।

मम वरतनुराचकर्षे चित्तं मधुपमशोकलतेव पुष्पिताग्रा ॥ १५ ॥

राधिका—(कृष्णमपाङ्गेन विलोक्य । स्नगतम् । संस्कृतेन ।)

नवमनसिजलीलाभ्रान्तनेत्रान्तभाजः

स्फुटकिसलयमङ्गी सङ्गिकर्णाञ्चलस्य ।

मिलितमृदुलमौलेर्मालया मालतीनां

मदयति मम मेधां माधुरी माधवस्य ॥ १६ ॥

विशाखा—(विहस्य । संस्कृतेन ।)

वशीचक्रे कृष्णस्तव परिमलैरेव बलिभि-

र्विलासानां घृन्दं कथमिव मुधा कन्दलयति ।

जये पाणौ दत्ते रणपटुभिरभ्रेसरभटैः

स्वयं को विक्रान्तिं पुनरिह जिगीषुः प्रणयति ॥ १७ ॥

राधिका—अहं दुष्मुहि, पत्तिभस्मि संकटे मं आरोचिअ अज्जविण
विस्सन्तासि । ता णिकिवहिअअं तुमं उज्जिअ अहं सिणिद्धपिअसही
ललिदं सरणं पविस्सामि । (क) (इति तथा कृत्वा संस्कृतेन ।)

अत्रायान्तं चलमपि हरिं लोकयन्ती बलिष्ठां

त्वामालम्ब्य प्रियसखि घने नासि कुञ्जे निलीना ।

(क) अयि दुर्मुखि, ...संकटे मामारोप्याद्यापि न विश्रान्तासि । तन्निष्कृपहृदयां
त्वामौन्द्याहं शिग्धप्रियसखीं ललितां शरणं प्रविशामि ।

मृगमूर्तिर्मृगादृतिर्मृगलाञ्छनलेशस्येव ॥ सखे इति । न्यङ्गुर्हरिणी ॥ इयमिति । वरा-
नुरागेणोज्ज्वल प्रेममय शोभन मनो यस्याः, पक्षे अनुगततरङ्गिन्ना उज्ज्वलानि सुमनासि
यस्याः । कमनीयानां पत्राणां लेखा चेणी यस्यां च ॥ नयेति । मेधां धारणावतीं बुद्धिं
मदयति । धारणावत्यां बुद्धेर्यत्ततया स्थित्वा निम्गुर्गुणक्या न भविष्यति शोभेयमिति
भावः ॥ वशीचक्रे इति । विलासानां विप्लोदविधमादीनां घृन्द मुधा व्यर्थ कन्द-
लयति प्रमदयति ॥ अत्रायान्तमिति । तां बलिष्ठामालम्ब्य आश्रित्य चलं चघलं हरिं

ललिता—(सनर्मस्मितम् । सस्कृतेन ।)

अस्मान्मुखे हृदयनिहितादय पीताम्बरात्ते

शक्तो नान्यः कुचपरिचये मत्पुरो मा व्यथिष्ठाः ॥ १८ ॥

कृष्णः—(सानन्दम् ।) कल्याणि, काले लब्धासि । (इति राधामनुसर्पति ।)

ललिता—(सादोष परिक्रम्य कृष्ण वारयन्ती ।) छइल, ण हु एसा तुम्ह परिहासजोग्गा अम्हाणं पिअसही । ता अवेहि । (क)

कृष्णः—(सस्मितम् ।) ललिते, नेदं गोष्ठाकनम् । पश्य वृन्दाटवीकुक्षिरसौ । तन्नेह यः प्रभविष्णुता ।

ललिता—कण्ह, अस्साओ ताओ खु मुद्धिआओ जाओ तुअओ वि सुहु भाएन्ति । एसम्हि पसिद्धा ललिदा । (ख)

(राधिका चलापाङ्गेन कृष्ण विलोक्य कम्प नाटयति ।)

ललिता—राहे, कीस सज्जसेण कम्पसि जं एसा जीअदि ललिदा । (ग)

राधिका—ललिदे, गहिदाई बन्धूगपुष्पाई । ता एहि । कालिन्दीतीरं गच्छम्ह । (घ)

कृष्णः—कठोरे, कथमाहृतयन्धुजीवा विदूरं गन्तुमुद्यतासि । (इति पन्थानमारुण्यन् ।)

परीतं शृङ्गेण स्फुटतरशिलाश्यामलरुचं

चलद्वेष्टं वंशव्यतिकरलसन्मेषलममुष् ।

(क) विदग्ध, न खल्वेषा तय परिहासयोग्या अस्माक प्रियसखी । तदपेहि ।

(ख) कृष्ण, वयं तां खलु मुग्धिका यां त्वत्तोऽपि मुष् विभ्यति । एषास्मि प्रसिद्धा ललिता ।

(ग) राधे, कस्मात्साध्वसेन कम्पसे यदेषा जीवति ललिता ।

(घ) ललिते, गृहीतानि बन्धूकपुष्पाणि । तदेहि । कालिन्दीतीरं गच्छाम ।

लोकयन्ती पश्यन्त्यपि सतीत्यर्थः । हृदये निहितादुपरि प्रकट भावनया चार्पितात्पीताम्बरात्पीतवस्त्रात् कृष्णाच्च ॥ कठोर इति । आहृतयन्धुजीवा मदुद्यानस्ययन्धुजीवपुष्प हत्वा । चोरयित्वेत्यर्थः । पक्षे आहृतो बन्धोर्मम जीव आत्मा यथा वयाभूता भूवेत्यर्थः ॥ परीतमिति । शृङ्गेण पर्यतापेण, वायवेदेन च । शिलाभिः शिलेय च श्यामला

अतिक्रम्योत्तुङ्गं धरणिधरमग्रे कथमित-

स्त्वया गन्तुं शक्या तरणिदुहितुस्तीरसरणीम् ॥ १९ ॥

राधिका—(वरु विलोक्य हुकुर्वती ।) णाअर, मम दोसो णत्थि । दाणिं एसा गोउलेसरिं अणुसरिस्सम् । (क)

कृष्णः—राधे, किं विभीषिकया । कामं गम्यताम् । तद्भुजमूलस्थं पीतदुकूलमेव ममानुकूलम् । (इति राधां दिधीर्यति ।)

राधिका—(भुङ्गुदीमाधव्य । सस्कृतेन ।)

साध्वीनां धुरि धार्या ललितासङ्गेन गर्विता चासि ।

हितमालपामि माधव पथि माध भुजङ्गतां रचय ॥ २० ॥

कृष्णः—ललिते, किमश्रावि वाग्मङ्गिरस्याः । तदहं नापराध्यामि । (इति भुजदण्डादुदण्डयति ।)

ललिता—(राधा दृष्ट्वा ।) कण्ह, सव्वलोअसलाहणिज्जगुणोवि तुमं गोउलिन्दस्स णन्दणोसि । ता णेदं दे दुल्लीलतणं अम्हेसु जोग्गम् । (ख)

मधुमङ्गलः—अइ गब्बिदे, किंति वुन्दाअणं विद्धंसिअ तुम्हेहिं अम्हेपिअवअस्सस्स पुप्फाहं हरिस्सन्ति । (ग)

(क) नागर, मम दोषो नास्ति । इदानीमेषां गोकुलेश्वरीमनुसरिष्यामि ।

(ख) कृष्ण, सर्वलोक-श्लाघनीयगुणोऽपि त्वं गोकुलेन्द्रस्य नन्दनोऽसि । तन्नेदं ते दुर्लाल्पमस्मासु योग्यम् ।

(ग) अयि गर्जिते, किमिति वृन्दाजनं विध्वंस्य दुष्माभिरसत्प्रियवयसस्य पुष्पाणि हरिष्यन्ते ।

रुचिर्यस्य । चलन्ति कम्पवन्ति चैत्राणि नलञ्चञ्चल चैत्र च यस्य तम् । वशाव्यतिकरेर्व-
शावृक्षसमूहैर्लसन्ती मेखला यस्य, वशाव्यतिकरेण वशीसमीलनेन लसन्ती मेखला शुद्ध-
ण्टिका यस्य च । धरणिधर पर्वत इष्णु च ॥ राधे इति । अनुकूलमिति । मम पीता
म्बरमाच्छिद्यानया नीतम् । मम को दोष इति मयापि तस्याप्रतो निवेद्य पीताम्बरमिदमा-
कृष्य गृह्णामि । ततस्त्व निरुत्तरीया पातु न प्रभविष्यतीति भावः । यद्वा मदायपीतवस्त्र
युक्ता लज्जयैव तत्र गमने न शक्तिरिति भावः ॥ साध्वीनामिति । साध्वीनां पति-
प्रतानां सुन्दरीणां च धुरि । चिन्तनेन गणनीयेत्यर्थः । धार्या गणनीया । ललिताया सङ्गेन
ललित शोभनो य आसन्न आसक्तिस्तेन च गर्वितासि । अत एवाद्य पथि भुजङ्गतां
पामुक्तां मा रचय । पक्षे मा मां भुजङ्गतां हसङ्गतां रचय कुरु ॥ ललित इति ।

कृष्णः—सखे, तूर्णं गणयासां पुष्पाणि यथा तूत्संख्यया कण्ठतो
हारमणीनाहरामि ।

मधुमङ्गलः—पिबवअस्स, किञ्च गणणं । ता रत्ताणं पुष्पाणं
परिवट्ठेण पउमरागाहं गेण्ह । पण्डराणं उण हीरमौत्तिमाहं । (क)

कृष्णः—सखे, पर्यालोचयम् । नामूनि पुष्पमूल्यतुल्यानि । ततः
कतिभिरेव पर्यासिः ।

मधुमङ्गलः—(सकाकुप्रपद्यम् ।) वअस्स, एसो अणुग्गइदो बम्हणो
अब्भत्थेदि । ता इमेहिं जेव संतुट्ठो होहि । (ख)

कृष्णः—यथा ब्रवीति वयस्यः ।

ललिता—(निदस्य ।) अज्ज, सामिणो जोग्गो जेव अमाच्चोसि । (ग)

विशाखा—(अलीकसंभ्रमम् ।) कण्ह, दूरे चिट्ठेहि । (घ)

कृष्णः—कुटिले, किमिति ।

विशाखा—पेक्ख । संरम्भेण संगरंगमिदा चन्दहासं उल्लासेदि
अम्हपिअसही राहा । (ङ)

कृष्णः—(सित्वा ।) मुग्धे, पश्य । अहं च प्रपञ्चितगाढरोमाञ्चकञ्चु-
कोऽसि । तदयत्नं रामारत्नं हरिष्यामि । (इति राधामनुसर्पति ।)

(क) प्रियवयस्य, कृत गणनम् । तद्रक्ताणां पुष्पाणां परिवर्तनं पद्मरागाणि
गृहाण । पाण्डुराणां पुनर्हीरमौक्तिकानि ।

(ख) वयस्य, एषोऽनुगृहीतो ब्राह्मणोऽभ्यर्चयति । तदेतैरेव संतुष्टो भव ।

(ग) आर्य, स्वामिनो योग्य एवामात्योऽसि ।

(घ) कृष्ण, दूरे तिष्ठ ।

(ङ) पश्य । संरम्भेण संगरं गमिता चन्द्रहासमुल्लासयत्यसत्प्रियसखी राधा ।

वाग्भट्टिः स्वयं दीप्तम् ॥ पेक्खेति । संरम्भेण कोपावेशेन रसावेशेन च । हेतौ वर्तते वरणे
च तृतीया । संगरं शुद्ध गमिता प्रापिता । सङ्गराजं सङ्गे निमित्ते रत्नमौल्युत्थम् इति प्राप्तेति
च । चन्द्रहासं राजं चन्द्रतुल्यं हासं च । उल्लासयति उत्कामयति प्रवाशयति च ॥
मुग्धे इति । कञ्चुकं वचनम् । रामायां राजं रामारूपराजं च ॥ सखे इति । गैर-

ललिता—(सरम्भमभिनीय ।) कण्ह, पेक्खामि दे साहसं । राहिण्
छाअं पि तुमं फंसेहि । (क)

कृष्णः—सखे, नूनं ललितारूपेण महाभैरवीयं प्रादुर्भूता ।

राधिका—हला, कल्लाणी होहि । (ख) (इति ललिता साकूतमालिङ्गति ।)

कृष्णः—(जनान्तिकम् ।) ललिते, विमुञ्च काठिन्यम् ।

ललिता—उत्तोअं मे देहि । (ग)

कृष्णः—(स्मित्वा ।) ललिते, सत्यं ते ब्रवीमि राधामपि विप्रलम्भ्य
सायमनङ्गसंगरे त्वामेव प्रतिरीरयिष्ये ।

ललिता—(सरोप परावृत्य ।) अपेहि विदूषक, अपेहि । (घ)

कृष्णः—कथयोत्कोचं यत्र ते तुष्टिः ।

ललिता—णाअर, पुप्फमग्गणरङ्गेण वुन्दावणं भम्मन्ती दूमेदि मे
सम्मी । ता दिव्वपुप्फेहि णं अलंकदुअ सुहावेहि । (ङ)

कृष्णः—(सित्वा ।) यथाभिरोचते तुभ्यम् । (इति परिक्रम्य । दर्यारभटी
नाटयन् ।) ललिते, बाढं विकुश्यताम् । न त्वां तृणाय मन्ये । (इति राधिका-
हारमाकृष्य कर प्रसारयति ।)

ललिता—(वाम विलोक्य । सस्मितम् ।) छइल्ल, सूरदेअपूआकिदे किद-
सिणाणं पियसही अकिदसिणाणो क्खु तुमं मा फंसेहि । (च)

(क) कृष्ण, पश्यामि ते साहसम् । राधायाश्छायायामपि त्व स्पृश ।

(ख) हला, कल्याणी भव ।

(ग) उत्कोच मे देहि ।

(घ) अपेहि विदूषक, अपेहि ।

(ङ) नागर, पुष्पमार्गणरङ्गेण वृन्दावनं भ्रमन्ती दूयते मे समी । तदिव्यपुष्पे-
रेनामलङ्कृत्य मुषय ।

(च) विदग्ध, सूर्यदेवपूजाकृते कृतस्नाना प्रियसखीमकृतस्नानः खलु त्व मा स्पृश ।

यति । अस्या पतिमन्यो भैरव इति परिहासः ॥ ललिते इति । प्रतिरीरयिष्ये प्रति-
योदीकरिष्ये ॥ णाअर इति । पुष्पमार्गणरङ्गेण अन्येषणाभिलोपेण, पुष्पमार्गण. कन्द-

कृष्णः—अयि मदान्धे, समन्तादुल्लासिनि प्रस्वेदान्बुधूरे मयि
कथं कृतमहाभिपेकं न पश्यसि ।

ललिता—(राधामन्तरयन्ती समान्यर्यम् ।) हला, उद्दण्डकालतमालघोलेण
वणखण्डेण इमस्स पअण्डदा दूसहा किदा । ता अम्हेहारं रक्सिदुं
क्खणं सोम्मा होम्ह । (क)

मधुमङ्गलः—हीही, णिज्जिदाओ गब्बिदगोविआओ । (ख) (इति वृत्ति ।)

राधिका—अइ मुद्धे ललिदे, भववन्तस्स उवासणं तुए अज्ज किं
विस्सुमरिदम् । (ग)

मधुमङ्गलः—देइ राहिए, केअलं तुम्हे ज्जेव्वं उवासणं करध त्ति मा
गबाएव्व, जं अम्हेपि उवासणं करेम्ह । (घ)

विशाखा—अज्ज, कीदिसं तम् । (ङ)

मधुमङ्गलः—भोदि विसाहे, सुणाहि । गन्धपुप्फपुरस्सरं णिउज्जवेदि-
आमज्जे उज्जाअरणभूइदं तदेकग्गचित्तदाए कङ्कणाणं सहोवासणम् । (च)
(सर्वाः स्मरन्ते ।)

मधुमङ्गलः—(सस्त्राधम् । संस्कृतेन ।)

आडम्बरोज्ज्वलगतिर्वरकुञ्जबद्धः

स्वैरी परिस्फुरितपुष्करचारुहस्तः ।

(क) हला, उद्दण्डकालतमालघोरेण वनखण्डेनास्य प्रचण्डता दुःसहा कृता ।
तदस्त्रद्वारं रक्षितुं क्षणं सौम्या भवामः ।

(ख) हीही, निर्जिता गर्वितगोपिकाः ।

(ग) अयि मुग्धे ललिते, भगवत उपासनं त्वयाद्य किं विस्मृतम् ।

(घ) देवि राधिके, केवलं यूयमेवमुपासनं कुरुथेति मा गर्वायध्वम्, यद्वयम-
प्युपासनं कुर्मः ।

(ङ) आर्य, कीदृशं तत् ।

(च) भवति विशाखे. शृणु । गन्धपुष्पपुरःसरं निकुञ्जवेदिकामध्य उज्जागरणभूयिष्ठं
तदेकामचित्ततया कङ्कणानां शब्दोपासनम् ।

पंस्तस्य रद्रेण च ॥ बाह्वुः विरुद्धतामिति राधिकां श्रावयति ॥ आडम्बरेति । आड-
म्बरेणाटोपेन, गर्वनेन चोक्त्वला गतिर्वस्य । परिस्फुरित पुष्करं शुण्डमेव चारुहस्तो यस्य,

धन्यासि सुन्दरि यया मृदुलं हसन्त्या

बन्दीकृतस्तरलचलवकुञ्जरोऽयम् ॥ २१ ॥

कृष्णः—प्रिये,

रुचिरसहचरीणां वीथिभिः सेव्यमाना

मदमृदुलमरालीरम्यलीलागतिश्रीः ।

शशिमुखि गतनिद्रं कुर्वती मामिदानी

शरदिव भवतीयं लोकलक्ष्मीं तनोति ॥ २२ ॥

तदर्वाचीनेन हारिलावण्यशृङ्गारेण भवसीमलंकुर्वाणः शारदीं श्रियम-
वन्ध्ययामि ।

मधुमङ्गलः—(संस्कृतेन ।)

बलानुज कलापिनामवकलय्य कालज्जतां

मनः किल बलीयसीं मम विभर्ति विस्मेरताम् ।

यदद्य शरदागमे तव विलोक्य लीलोत्कृतां

किरन्ति रुचिमण्डलीजुपममी शिखण्डावलीम् ॥ २३ ॥

कृष्णः—सखे, साधु लक्षितं तन्मौलिकल्पनाय चन्द्रकानाहरामि ।
(इति यदुना सह तथा करोति ।)

राधिका—सहि ललिदे, जतथ दिण्णभारा अहं णिच्चिदम्हि, सा
वुमं जइ सौम्यासि, तदो जाव कण्हो दूरे गदो, ताव कक्केल्लिकुट्ठं पवे-
सिस्सम् । (क) (इति तथा स्थिता ।)

(क) मखि ललिते, यत्र दत्तभाराहं निश्चिन्तामि, सा एवं यदि सौम्यासि, तदा
यामत्कृष्णो दूरे गतः, तामत्कक्केल्लिकुष्ठे प्रवेक्ष्यामि ।

परिस्फुरितेन पुष्परेण लीलावमलेन चारुः शोभिनी दृष्टो यत्येति च । बन्दीकृतः
माधवः कृतः यद्गः कृतश्च । ‘प्रमहोषमर्हा धन्याम्’ इत्यमरः ॥ रुचिरेति । सहचरीणां
शिखिदुष्पणाणां सार्यानां च । मदमृदुलमराल्या गतिरेव रम्या लीलागतिर्धार्म्याः । तासां
रम्याभिर्नानागतिभिः श्रीः शोभा यस्याम् । लोकलक्ष्मीं लोकनमोर्पति लोकनां शोभां च ॥
बलानुज इति । कलापिनां गयूराणां वाय्स्वतां यन्मिन्द्रादे यदुचितं तत्र विलनाम् ।
विस्मेरतां विलयम् । किरन्ति शिषन्ति ॥ समे इति । मौलिकल्पनाय मुह-

कृष्णः—सखे, निर्मितं प्रचलाकशलाकाभिः किरीटं खजरीटने-
त्राया सीमन्तसीमनि विन्याससौभाग्यमालम्बताम् । (इति परिक्रम्य ।)
ललिते, क सा ते प्रियसखी ।

ललिता—अत्तणो घर गदा । (क)

कृष्णः—निष्ठुरे, तिष्ठ । तूर्णमसौ ते धूर्ततागर्वमपहरामि । (इति सम-
न्तात्पश्यन् । सहर्षम् ।) वयस्य, पश्य । सहसेयमवाप्ता गौराङ्गी प्रिया । (इत्यु-
पसर्पति ।)

मधुमङ्गलः—(विहस्य ।) भो वअस्स, चक्खवादेण तिणावट्टेण भमिदस्स
दे अज्जवि णूण भमो ण गदो । पेक्ख एसा पीदपराअपुञ्जपिञ्जरिदा
थलणलिणी । (ख)

कृष्णः—(निरुध्य ।) सखे, सत्यं ब्रवीषि । (इत्यन्यतो गत्वा ।) भो सखे,
पश्य कुङ्कुमाङ्गी निष्टकितमिदानीमेव लब्धा । (इति दिधीर्षु प्रधावति ।)

मधुमङ्गलः—(सदृशतालमुर्धेर्विहस्य ।) भो वअस्स, एत्थ तुज्झ अवराहो
णत्थि । किंतु पेम्मलहरीए जेव्व । जाए सव्वा वुन्दाटइ राहिआ णि-
म्मिदा । (ग)

कृष्णः—(सर्वलोक्य विलोक्य ।) कथमुत्फुल्लेय सहचरी । (पार्श्वतो विलोक्य ।)
ललिताङ्गि ललिते, इतो वाम्यपर्वतादवरोहन्ती कान्तारमितस्य वदस्य मे
हस्तावलम्बम् ।

ललिता—(स्मिया ।) सुन्दर, विसाहं पुच्छेहि । एसा क्खु ण जा-
णादि । (घ) (इति गतां नाटयति ।)

(फ) आरमभो गृह गता ।

(ग) भो वयस्य, चक्खवातेन तृणावट्टेन अज्जिअस्स तेअधारि नून भमो न गा ।
परयेणा पीतपरागपुञ्जपिञ्जिता स्थन्नग्निनी ।

(ग) भो वयस्य, अय तयागमभो नान्नि, किंतु प्रेमलहरीया एव, यया गवां
वुन्दाटयी गरिका निर्मिता ।

(घ) सुन्दर, विसाया पुच्छ । एसा गदोनां जानाति ।

२ भेदः—य ॥ सहस्रानि । वः ॥ इति ॥ वः ॥ वः ॥ वः ॥ वः ॥ वः ॥ वः ॥ वः ॥ वः ॥ वः ॥

कृष्णः—(सहपंसपर्याय ।) सखे, पश्य विशाखायाः परोक्षं किञ्चित्ति-
रोऽवलम्बती ललिता अूसज्ञया कदम्बकुञ्जं सूचयति । तदत्र नास्ति मना-
गपि संदिग्धता । (इति परिक्रम्य सदर्पसितम् ।) प्रिये, विलोकितासि । निर्ग-
म्यताम् । (इत्युद्गोषिका कृत्वा सहासम् ।) ललिते, साधु साधु । जातं तव धूर्त-
तालतिकायाः साफल्यमिदम् ।

मधुमङ्गलः—वअस्स, एसा मए ज्जेव्व लद्धा तुह राधा । (क)

कृष्णः—(सकौतुकम् ।) वयस्य, ललितेव कच्चिदविसम्भणीयभणिति-
र्नासि ।

मधुमङ्गलः—गाअत्तीए सवामि । (ख)

कृष्णः—(सविसम्भम् ।) सखे, क सा दर्शय शीघ्रम् ।

मधुमङ्गलः—तुम्ह हत्थगदं जेव्व णं करेमि । ता देहि मे पारितो-
सिअम् । (ग)

(कृष्णः सञ्छाद्य मालतीमालया मण्डयति ।)

मधुमङ्गलः—धेप्पिज्जउ एसा । (घ) (इति 'राधा' इति वर्णद्वयीभाज पत्रले-
खामर्पयति ।)

कृष्णः—(सित्वा ।) सखे, सत्यमनेनापि भवदर्पितेन तर्पितोऽस्मि ।
यतः ।

क्रमत्कक्षामक्षणोः परिसरभुवं वा श्रवणयो-

र्भनागध्यारूढं प्रणयिजननामाक्षरपदम् ।

कमप्यन्तस्तोपं वितरदवलम्बादनुपदं

निसर्गोद्विधेषां हृदयपदवीमुत्सुकयति ॥ २४ ॥

(इति पराङ्मुख दक्षिणतो विवसन्तमशोकमवलोक्य सविस्मयम् ।)

(क) वयस्य, एसा मयैव लब्धा तव राधा ।

(ख) गायत्र्यै श्रवामि ।

(ग) तत्र हस्तगतमेवैना करोमि । तदेहि मे पारितोषिकम् ।

(घ) गृह्यतामेवा ।

शिष्टी । अन्तारं इत्यत्र गतम् । वान्त्या रति(सि)न्य च ॥ क्रमादिति । मम पुन-
रि वक्तव्यम् । विधेयां जनानां प्रणयिजननामाक्षरपदं कर्तुं क्रमादुपमानं देयम् ।

शङ्के संकुलितान्तराय निविडक्रीडानुबन्धेच्छया

कुञ्जे वल्लुलशाखिनः शशिमुखी लीना वरीवर्ति सा ।

नो चेदेष तदङ्घ्रिसंगमविनाभावादकाले कथं

पुष्पामोदनिमग्नितालिपटलीस्तोत्रस्य पात्रीभवेत् ॥ ३५ ॥

(इति परिक्राम्यद्युद्धीविक्रया राधां दृष्ट्वा सानन्दम् ।) प्रिये, कथ्यतामिदानीं का वा वार्ता ।

राधिका—(सप्रणयेर्ष्यम् ।) तुअत्तो भण्ण जेव्व पलाएदम्हि । एत्थ वि मं विडम्बेदुं लद्धोसि । (क)

कृष्णः—(सात्मश्लाघम् ।) दृष्टा मे पाटवारभटी । यतस्तिरोधानविद्या-
पहारेण निर्जिता यूयम् ।

ललिता—(संस्कृतेन ।) हन्त भो बाह्यात्रजितकाशिन्,

अस्मिन्नेकसरोजसंभवकृतस्तोत्रोऽसि वृन्दावने

राधा भूरिहिरण्यगर्भरचितप्रत्यङ्गकान्तिस्तवा ।

हस्तोदस्तमहीधरस्त्वमसकृन्नेत्रान्तभङ्गिच्छटा-

कृष्टोच्चैर्धरणीधरा मम सखी तद्वीरमाहं कृथाः ॥ २६ ॥

कृष्णः—ललिते, निलीने मयि विलोकिते नातथ्यं तव विकल्पनं
भवतीनां विदांकरवाणि ।

सर्वाः—एवं होदु । (ख)

(क) स्वत्तो मयेनैव पलायितासि । अत्रापि मां विडम्बयितुं लब्धोऽसि ।

(ख) एवं भवतु ।

अन्तस्तोप ददत् रात् ॥ शङ्के इति । एष वल्लुलशाखी । 'यदुत्थे यदुत्थोऽस्तोके' इत्य-
मरः । पुष्पः प्रेरितेनामोदेन माध्वीरूपानाय मृदुहृमलङ्कृतेति निमग्नितानामलिपट-
लीनां भ्रमरगमूढानां स्वादसः परमोदारो भुवि यो वर्तते इति स्तोत्ररूपगुणितम्य पात्र-
गन्धपा न भवेत् । पात्रीभवेदिति अभूतनद्राव चिचः ॥ हन्तेति । जितकाशिन् जित-
मित्यारमश्लापिन् । अस्मिन्निति । अस्मिन् वृन्दावने एकेन सरोजसंभवेन प्रसन्ना
वृन्मोत्रोऽसीति तवाहकारः । राधा भूरिहिरण्यगर्भंयदुभिर्ग्रन्थिभूरिहिरण्यानां यदुत्तर-
मुत्पन्नानां गर्भेऽपि गतिं चावचिन्वायमानमध्यगतगारादींश्च रथिनः प्रपञ्चशस्त्रीनां
भयो यन्ताः । हस्तोदस्तमहीधरस्त्वमिति तवाहकारः । इयं तु नेत्रान्तभङ्गिच्छटादुत्पद्यते

कृष्णः—इयमुत्तरतश्चञ्चरीकसंचयरोचिरुल्लासिश्यामलपलाशगुलुच्छा
दूरतस्तापिच्छविच्छोली । तदेया सवर्णतया सखीभावमापन्ना मामत्र संगो-
पयिष्यति । (इति सवयसो निष्क्रान्तः ।)

ललिता—हला राहे, कणहस्स अदंसणेण मा उत्तम्म । णं दिट्ठं
जेव्व जाणेहि । ता विजुत्ता आसव्वदो उपसप्पम्ह । (क)

राधिका—जधा भणदि पियसही । (ख)

(इति तिलस्त्रया कुर्वन्ति ।)

राधिका—(उत्तरां वनलेखामासाद्य सविमर्शम् ।) णूणं कण्हो एत्थ पत्तो
हुविस्सदि जं मं पेक्खन्तो दक्खिणं पइट्ठो । (ग)

स हरिति भवतीभिः स्वान्तहारी हरिण्यो

हरिरिह किमपाङ्गातिभ्यसङ्गी व्यधायि ।

यदनुरणितवंशीकाकलीभिर्मुखेभ्यः

सुखतृणकवला वः सामिलीढाः स्खलन्ति ॥ २७ ॥

(पुरोऽभ्युपेत्य समन्तात्पश्यन्ती । संस्कृतेन ।)

यदगलितमरन्दं वर्तते शाखिवृन्दं

मिलति च यदलब्धप्रेमघूर्णा खगाली ।

तदिह न हि शिखण्डोत्तंसिनी सा प्रविष्टा

निखिलभुवनचेतोहारिणी कापि विद्या ॥ २८ ॥

(इति सव्यतः परिक्रम्य । संस्कृतेन ।)

विघूर्णन्तः पौष्पं न मधु लिहतेऽमी मधुलिहः

शुकोऽयं नादत्ते कलितजडिमा दाडिमफलम् ।

(क) हला राधे, कृष्णस्यादर्शनेन मोक्षाम्य । एनं दृष्टमेव जानीहि । तद्विपुक्ता
आ सर्त उपसर्पामः ।

(ख) यधा भणति प्रियमम्बी ।

(ग) नूनं कृष्णोऽत्र प्राप्तो भविष्यति, यन्मां पश्यन्दक्षिणं प्ररिष्टः ।

उर्ध्वधरणीधरः कृष्णो यया । असृष्टनेत्रयारम् । भवास्तपेन्नारमिति भावः ॥ इयमिति ।
चञ्चरीरो ध्रुमः । तापिच्छविच्छोली तमालसमूहः ॥ स हरितोति । हे हरिण्यः,
रा हरिः इह अस्यां हरिणि दिशि क अपाङ्गातिभ्यसङ्गी व्यधायि । काङ्क्षीभिर्हेतुभिः सुख-
तृणकवलास्तृणप्राग्धाः सामिलीढा अर्धगङ्गिता एव स्खलन्ति ॥ विघूर्णन्त इति ।

विधर्णा पर्णाग्रं चरति हरिणीयं न हरितं

पथानेन स्वामी तदिमवरगामी हरिरगात् ॥ २९ ॥

(पुरो गत्वा ।) एसा वामदो काली तमालावली दीप्तः । (क) (इति साचिकधरं निभात्य । संस्कृतेन ।)

नैसर्गिकाण्यपि निरर्गलचापलानि

हित्वाद्य संकुलतनुः पुलकाङ्गुरेण ।

दृष्टिं चिरेण परिरन्धतमालशाखा

शाखामृगीततिरियं किमधस्तनोति ॥ ३० ॥

ता एसा मञ्जुला ताविञ्छणिउज्जसालिआ पेक्खिदब्बा । (ख)

(प्रविश्य ।)

कृष्णः—(स्वगतम् ।) सत्यमस्याश्चित्तचत्वरसंगत्वरी प्रेमावल्लिरेव मधु-
देशदूती । यदलम्बितं विज्ञातभूयिष्ठोऽसि संवृत्तः । ततः स्थाणुरिव
निश्चलस्तिष्ठामि । (इति तथा स्थितः ।)

राधिका—(मूर्धानमानमप्य कृष्णं पश्यन्ती । सव्याजम् ।) एरथ कण्हो
णरिथ । (ग)

कृष्णः—(स्वगतम् ।) दिष्टा न दृष्टोऽसि ।

राधिका—(समितम् ।) एसो णीलो मणिकीलो जेध रेहदि । (घ)

कृष्णः—नूतं घनान्धकारतो नाहं प्रत्यभिज्ञातः ।

राधिका—अम्हहे, उज्जलदा इन्दणीलकीलस । (ङ)

(क) एसा वामतः काली तमालावली दृश्यते ।

(ख) तदेसा मञ्जुला ताविञ्छनिउज्जसालिका प्रेषितया ।

(ग) अत्र कृष्णो नास्ति ।

(घ) एष नीलो मणिकील एव तिष्ठति ।

(ङ) अम्हहे, उज्जलतेन्द्रनीलकीलम् ।

पौषं मधु न त्रिदशे नाम्नादयन्ति । पूर्णाञ्जाम्बवर्ष्मन्ति नमोऽपानि । इमवरगामी
धार्ष्ट्यः । एमेति । काली कृष्णार्णव । नैसर्गिकाण्यपि । शाखामृगीतः परिरन्धत-
मातसाया गती अपो दृष्टिं इह कम्पादेतोमनोति ॥ सत्यमिति । चित्तचत्वरसंगत्वरी ।

कृष्णः—(सहर्षमपवार्य ।)

रे ध्वान्तमण्डल सखे शरणागतोऽस्मि

विस्तारयस्व तरसा निजवैभवानि ।

अभ्यासमभ्युपगतापि मुहुर्यथा सा

नावैति मां नवकुरङ्गतरङ्गिनेषा ॥ ३१ ॥

राधिका—(स्मिता ।) अच्चरिअं अच्चरिअम् । इमस्स णीलोलस्स
अन्तराले पडिबिम्बिदा चन्दाअली लक्खीअदि । (क)

कृष्णः—(स्मित कृत्वा खगतम् ।) कथं संविदाना खलु नर्मातनोति ।
(इत्युत्थाय । प्रकाशम् ।) प्रिये, सत्यमात्य । यदयं त्वदास्यचन्द्रो मे हृद्वृत्ति-
रङ्गेषु विम्बितश्चन्द्रावली अभूव ।

राधिका—अम्हहे । कथं तुमं जेव । तदो णेदं अच्चरिअम् । (ख)

कृष्णः—विलासिनि, किमनेन विश्लेषसंपाद्येन केलिनर्मणा । तदेहि ।
दानगन्धिना कुसुमवृन्देन पूर्णमूर्धनि सप्तपर्णकुञ्जे क्षणं विश्रामसौख्यम-
नुभवाम ।

(इति तथा स्थितौ ।)

ललिता—विसाहे, पेक्ख । कण्हेण संगदा पिअसही, जं तस्स पदेहिं
संमिस्सिदाइं एदाए पदाइं दीसन्ति । (ग)

(क) आश्चर्यमाश्चर्यम् । एतस्य नीलोपलखान्तराले प्रतिबिम्बिता चन्द्रावली
लक्ष्यते ।

(ख) अहो । कथं त्वमेव । ततो नेदमाश्चर्यम् ।

(ग) विशाखे, पश्य । कृष्णेन सगता प्रियसखी, यत्तस्य पदेः संमिश्रितान्ये-
तस्याः प्रदानि दृश्यन्ते ।

विज्ञात भूयिष्ठ बहुतरङ्गानुर्थे यस्य सः ॥ रे ध्वान्तेति । अभ्यास निवृत्तम् । नावैति
न जानाति ॥ कथमिति । संविदाना जानन्ती । 'समो गन्तुच्छि'—इत्यादिनात्मनेपदम् ।
अतो नेदमाश्चर्यमिति चन्द्रावली त्वयि प्रतिबिम्बिता निष्ठयेत्यर्थः ॥ विलासिनीति ।
विश्लेषः सपाद्य उत्पाद्ये यस्य । तेन कुलालकृन्तुं पट इतिवत्सपाद्यपदस्य विशेष्य-

विशाखा—(पदाङ्गानुसृत्य संस्कृतेन ।)

प्रियसखि परिरम्भानाभिमुख्यानुबन्धा-
दसदृशविनिवेशान्नर्मलैर्योजितानि ।

इयमविषममन्दन्यासतो जल्पगोष्ठीं

पदसतिरिह राधाकृष्णयोरातनोति ॥ ३२ ॥

कृष्णः—प्रिये, नातिदूरे कोमलोऽयं काञ्चीध्वनिरुदञ्चति । ततस्त-
र्ष्णीं शृणुवः ।

विशाखा—हला, विस्थिण्णवल्लिमण्डलकुण्डलिदे वि वणखण्डे
पिअसहीए कधं कण्हो तुरिदं लद्धो । (क)

ललिता—

गरुअं रमई जहिं जो ण तस्स सो होइ दुल्लहो भुवणे ।

मउलंलम्मिरसाले कलकण्ठी तक्खणं मिलई ॥ ३३ ॥ (ख)

कृष्णः—प्रिये, प्रत्यासन्ने तव सख्यौ । तदुभे परिहसिष्यन्नन्तरितो
भवामि । (इति तथा स्थितः ।)

ललिता—(परिक्रम्य पुरो राधामालेक्य च सहस्रम् ।) हला, कुदो सो णा-
अरो । (ग)

राधिका—(ससितम् ।) का कखु तं जाणादि । (घ)

ललिता—(सन्मसितं संस्कृतमाश्रित्य ।)

कचा मुक्ता मुक्तावलिरपि ययौ निर्गुणदशां

विशुद्धं ते दन्तच्छदयुगमभूद्दन्तद्वये ।

(क) सखि, विस्तीर्णवल्लिमण्डलकुण्डलितेऽपि वनखण्डे प्रियसख्या कधं कृष्ण-
स्त्वरितं लब्धः ।

(ख) गुरु रमते यत्र य स(न) तस्य न(म) [भवति]दुर्लभो भुवने ।

मुकुटायमानरसाटे कलकण्ठी तद्वयं मिश्री ॥

(ग) गति, पुतः वा नागरः ।

(घ) वा गतु तं जानाति ।

रसम् ॥तत्रापि कमो विशारदः । प्रथममगदशनिवेतः, ततो मुक्तामुक्तिनिवेतः,
ततः घमानुगनिवेतः । दशोक्तकाम्य निरूपयेत् ॥ क.चा इति । मुक्ताः प्रभाः, प-

अवन्धासीत्काञ्ची तदिव सखि युक्तासि हरिणा

सतीनां वः कृत्यं किमुचितमिदं गोकुलभुवाम् ॥ ३४ ॥

कृष्णः—(पुरोऽनुसृत्य ।) ललिते, नाहमपराध्यामि सख्यै । वने संगोपितोऽसि ।

ललिता—किंति पिअसहीए संगोवणिज्जो तुमम् । (क)

कृष्णः—सुन्दरि, निजकन्दर्पकलाप्रागरुम्यस्यापलापाय । (इत्यकृत्या दर्शयन् ।) पश्य पश्य ।

कठोराग्रैर्भूयो व्रणमजनयद्वसति नखै-

र्वलादाक्रामन्ती व्यकिरदपि मां पिच्छरचनाम् ।

विकृप्य च्छिन्नाङ्गीमकृतवनमालां च रुचिरा-

मिदानीं जानीते न किमपि पुरस्ते प्रियसखी ॥ ३५ ॥

राधा—(सापन्नप्रम् ।) हुं, अप्पणा कदुअ परं दूसेदुं पण्डिदोसि । (ख)
(नेपथ्ये ।)

जटिला—फुडमञ्जरिहिं—(ग) (इत्यधोक्ते ।)

राधिका—(सनासम् ।) अच्चाहिदं अच्चाहिदम् । भयंकरी बुद्धिभा ।

ता तुरिअं पलाएम्ह । (घ) (इति सखीभ्यां सह विष्कान्ता ।)

(क) किमिति प्रियसख्या संगोपनीयस्त्वम् ।

(ख) हुं, आत्मना कृत्वा परं दूषयितुं पण्डितोऽसि ।

(ग) स्फुटमञ्जरीभिः ।

(घ) अत्याहितमत्याहितम् । भयंकरी वृद्धा । तत्त्वरितं पलायामः ।

पशोः स्खलिताश्च । निर्गुणदशां छिन्नसूत्रताम् । सत्त्वादिगुणप्रयातीततां च । दन्तच्छदयु-
गमौष्ठापरी विमुद्गताम्बूलरागरहितम् । पक्षे मुक्तमित्यर्थः । हे दान्तहृदये दान्त गाढालि-
ङ्गेन प्राप्तसंमर्दम्, पक्षे दमयुक्तम् । जीवन्मुक्तमित्यर्थः । तथाभूत हृदयं यस्याः । अवन्धा
संसारबन्धरहिता, बन्धनप्रतिघ्नस्त्रलिता च । तत्तस्मादनुमीयते हरिणा च युक्तासि । हरेर्वो-
गेनैव कसे(कश्यपे)स्त्रात्मनदारप्रोटनादीनि निर्वाणो मोक्षश्च भवतीत्यर्थः । इदं किं गोकुलभुवां
गोकुलपाणिनीनां पतिप्रदानासुचितम् । नैवोचिनमित्यर्थः । वस्तुतस्तु ददं रिमुचिनम् । इतोऽप्य-
धिकं कृष्णस्य मुहुटदारप्रोदनवधः संमर्दनादिकं रतिर्विपरीत्येनोचिनमित्यर्थः । पक्षे गोकुल-

(पुनर्नैपथ्ये ।)

विहृदिमन्तो पराअपुञ्जेण हरमत्ता विअ सवण् प्फुरन्ति सत्तच्छदप्प-
अराः । (क)

कृष्णः—(सवैलक्ष्यम् ।) हन्त, सप्तपर्णं वर्णयता जटिलेति कट्टद्वारेण
बटुना कदर्थितोऽस्मि । तदग्रे सुहृन्मण्डलमेव प्रयामि ।

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे ।)

इति शरद्विहारो नाम पद्योऽङ्कः ।

सप्तमोऽङ्कः ।

(ततः प्रविशति वृन्दा ।)

वृन्दा—(समन्तादवलोक्य ।)

कदम्याली जम्भाभरपरिमलोद्गारिपवना

स्फुटद्युथी यूथीकृतमधुपगानप्रणयिनी ।

नटत्केफिस्तोमा मृदुलयवसस्या मलिनभू-

स्तपान्तेऽद्य स्वान्तं मम रमयति द्वादशवनी ॥ १ ॥

(नैपथ्ये दृष्टिं निक्षिप्य ।) कथमसौ पौर्णमासी निजपर्णकुट्टीरोपान्तवाटिकाया-
मभिमन्युना संकथयन्ती वर्तते । तदहं क्षणमत्रैव तिष्ठेयम् ।

(प्रविश्य तथाभूता पौर्णमासी ।)

पौर्णमासी—वत्साभिमन्यो, किमर्थं प्रातरेवाहमुपसादितासि ।

अभिमन्युः—तुज्झ आणं गहिदुम् । (ख)

पौर्णमासी—कस्मिन्नर्थे ।

(क) निभूतिमन्त पराअपुञ्जेण हरमत्ता इव शरदि स्फुरन्ति सत्तच्छदप्पअराः ।

(ख) तवत्तं गहिदुम् ।

शुभां गोवुलभूमीनां सतीनां सर्वतीर्थेभ्योऽपि धेष्टानामिदं श्रुत्वा मोक्षैकदात्राता निमुचितम् ।
मोचितमेव । प्रेममत्तिक्षेत्रात् ॥

पञ्चमृतां मध्ये प्रयागां वगन्तशरद्व्यागमेवाधिक चामोहीपक्यालप्रापि पूर्णपूर्णा-
श्रुतात् प्रथमं वगन्तस्य तत्र शब्दः मोक्षेण गीतोऽस्ति इति । इदानीं आवणर्त्तिमादिनती-
त्यामापिपुर्वेन्वर्षां वर्णयति—कट्टद्वारासीति । जम्भा प्रयुज्यते । तपान्ते निदापान्ते ॥

अभिमन्युः—वारिसहाणवीए महुरापत्याणे । (क)

पौर्णमासी—(सव्ययम् ।) कस्तत्र हेतुः ।

अभिमन्युः—दोण्हं राहामाहवाणं चापलं जेव । (ख)

पौर्णमासी—वीर, केन तवेदं वर्णितम् ।

अभिमन्युः—पिअवअस्सेण गोवड्डणेण । (ग)

पौर्णमासी—वत्साभिमन्यो, चतुरंमन्योऽपि त्वमनार्यबुद्धिरसि ।

येन भोजेन्द्रवल्लभस्य कौटिल्यचक्रेण विभ्रम्यसे ।

अभिमन्युः—अदिपसिद्धा एसा पउत्ती केण वा ण कहिज्जइ । (घ)

पौर्णमासी—पुत्र, नूनं कर्णेजपानामुपाजपेन लुप्तविवेकोऽसि । तदा-
कर्णय ।

अभिमन्युः—भाणवेहि । (ङ)

पौर्णमासी—वत्स, येन लावण्यगन्धलवल्लब्धेन कंसशार्दूलेन स्वयमेव
राधामृगी मृग्यते । तस्य दारुणस्य कंसशार्दूलस्य हस्तोपरि न्याय्यः कथ-
मस्याः प्रक्षेपः ।

अभिमन्युः—भअवदि, तत्थ का चिन्ता । सो क्खु कुसली होदु
सुहित्तमो गोवड्डणो, जेण विज्जामाहुरीए महुरिन्दो वसीकिओ । (च)

पौर्णमासी—(सपेदम् । क्षणमनुभाय ।) हंहो धन्यानां मूर्धन्य गोविन्द,

(क) वारिमानवा मधुराप्रस्थाने ।

(ख) द्वयो राधामाधवयोश्चापलमेव ।

(ग) प्रियवयसेन गोवर्धनेन ।

(घ) अतिप्रमिद्धा प्रवृत्तिः केन वा न कथ्यते ।

(ङ) आज्ञापय ।

(च) भगवति, तत्र का चिन्ता । स खलु पुनर्द्वी भगवत् सुहित्तमो गोवर्धनः, येन
विद्यामाधुरीभिर्मयुरेन्द्रो वशीकृतः ।

पतसेति । भोजेन्द्रः वत्सः ॥ पुयेति । कर्णेजपानां राजानामुपजापे भेदः । 'भेदोपजापे'

मातुर्मातुलेयोऽसि । कथमल्पायुषां गोकुलद्वेषिणां मण्डलपातितामालम्बसे ।
तदद्य कयापि मर्यादया त्वां पर्यापयितुमिच्छामि ।

अभिमन्युः—आणवेदु तत्थहोदी । (क)

पौर्णमासी—वत्स, सा काचिन्मत्सरकल्पितापि किंवदन्ती यदि
त्वया नातथ्यतया प्रतीयते, ततः स्वयमेव चक्षुषोरपरोक्षीकृत्य यथेष्टं चेष्ट-
नीयम् ।

अभिमन्युः—(सप्रश्रयम् ।) भगवदि, सिरेमहिदं दे णिदेसकुसुमम् । (ख)

पौर्णमासी—(सानन्दम् ।) सोमानन, गोमानत्र भूयाः ।

अभिमन्युः—भगवदि, अम्वा मं पुणो पुणो भणदि—पुत्त, चन्दा-
अलिचण्डिअच्चणेण गोअङ्गुणो जहत्यणामा संवुत्तो । ता बह्मडिया वि
तत्थ दीक्खाविज्जउत्ति । (ग)

पौर्णमासी—मङ्गलमते, सर्वमङ्गलाराधने दीक्षितामविलम्बमेव वार्ष-
भानवीं विद्धि ।

अभिमन्युः—भगवदि, अणुकम्पिदो म्हि । (घ) (इति निष्क्रान्तः ।)

वृन्दा—(परिक्रम्य ।) वन्दे भगवतीम् ।

पौर्णमासी—(विलोम्य शुभाशीर्भिरभिनन्द्य च ।) वत्से, कामं कृतार्थासि ।
तदप्येदय राधामाधवयोर्निकुञ्जकेलिमाधुरीम् ।

वृन्दा—

सर्वस्वं प्रथमरसस्य यः प्रथीयान्कंसारेरुदयति राधया विलासः ।

वक्तुं को विरमति तं जनः समन्तादानन्दस्तिरयति चेद्विरां न वृत्तिम् ॥२॥

(क) आशपयतु तत्रभरती ।

(ख) भगवति, सिरेमृहीतं ते निदेशकुसुमम् ।

(ग) भगवति, अम्वा मां पुनः पुनर्मनसि—पुत्र, चन्द्रायश्चिचम्प्यर्चनं गोवर्धनो
पधार्यनामा संवृत्तः । तस्माद्वपूषि तत्र दीक्षायितामिति ।

(घ) भगवति, अनुकम्पिनोऽस्मि ।

इत्यमरः ॥ भगवदीति । यकार्यनामा । शर्वाकर्षणं वृद्धिर्नतं मन्त्रेणोत्तरः ॥ मङ्गलमते
इति । सर्वमङ्गलदायाः सर्वमङ्गलस्य वृष्ट्याय काराधने ॥ सर्वस्वमिति । यः प्रथीयान्

पौर्णमासी—(सानन्दम् ।) पुत्रि वृन्दे,

हरिरेष न चेदवातरिष्यन्मथुरायां मधुरासि राधिका च ।

अभविष्यदियं वृथा विसृष्टिर्मकराङ्कस्तु विशेषतस्तदात्र ॥ ३ ॥

तदद्य गोष्ठमध्ये तवोपसत्तिमां विसारयति ।

वृन्दा—भगवति, त्वरते कोऽपि गरीयानर्थः । तदत्र ललितामपेक्षमाणासि ।

पौर्णमासी—कीदृशोऽयम् ।

वृन्दा—पूर्वेद्युरादिष्टासि गोविन्देन । यथा—

आहर गौरीतीर्थे मधुरश्रियं तत्र रन्तुमिच्छामि ।

पद्मावलम्बिकरया प्रियया पद्मावतंसिकया ॥ ४ ॥

पौर्णमासी—युक्तमादिष्टं यदद्य सौभाग्यपूर्णमा । तथा हि—

प्रसूनैरद्भुतैः कान्ता कान्तेन श्रावणीदिने ।

प्रसाधिता प्रसिद्धेन सौभाग्येन विवर्धते ॥ ५ ॥

ततः ।

वृन्दा—ततश्च तद्वृत्ते शारिकामुखतः सखीसंसदि संचारिते यथार्थ-
तत्त्वार्कितराधार्थसिद्धिरपि पद्मा ललितां कटाक्षयन्ती हठादवादीत्—

उत्फुल्लमूर्तेः सममुल्लसन्त्याश्चन्द्रावलेश्चन्द्रकमण्डलेन ।

म्लास्यन्ति सौभाग्यमरप्रभाभिर्गवान्धगोपीवदनाम्बुजानि ॥ ६ ॥

पौर्णमासी—(विहस्य ।) ततस्ततः ।

वृन्दा—ततश्च स्मेरया दृष्टिमुद्रयैव तामधीरामवधीरयन्ती ललिता

विलासः प्रथमरसस्य गृह्याररसस्य सर्वस्य तं वक्तुं तिरयति निवर्तयति ॥ हरिरिति ।
इयं विसृष्टिः । विश्वमेव समस्तामित्यर्थः । यथा व्यर्था । विशेषतस्तु वृन्दपं: । सेनाधुना विश्व
काम्यं सपत्नीभूतं जातमिति भावः ॥ आहरेति । मधुरश्रियं वसन्तशोभाम् । तेन कल्पितस्य
वसन्तस्य वर्तमानायां वयोयाथ पुष्पादिपरिहरसद्युद्धिभिर्महान् विहारो भविष्यतीति
भावः ॥ प्रसूनैरिति । प्रसाधिता अलंकृता सती ॥ यथार्थत इति । 'आहर गौरीतीर्थे'
इत्यभिन्नु पदे 'पद्मावलम्बिकरया प्रियया' इत्यस्य पद्मा स्वमयीमवलम्बते करो यस्मात्प्रया
प्रियया चन्द्रावत्या कल्पिता अर्धस्य क्षिप्यमाणत्वात् ॥ उत्फुल्लेति । चन्द्रापलेचन्द्रावत्या-
चन्द्रकमण्डलेन हृत्पलेन सममुल्लसन्त्याः ॥ तत इति । अधीरयन्ती अवजानन्ती ।

मया सह राधामुपसाद्य कल्ये प्रस्थानाय तामतिसंभ्रमं लम्बयामास ।
पश्य वृत्तेऽद्य यामे सेयं नाजगाम ।

(प्रविश्य ।)

ललिता—सहि वृन्दे, जुचं गबाइदं पउमाए । दाणिं जाणिदम् । तत्थ
पत्थाणे कुदो अम्हाणं जोग्गदा । (क)

पौर्णमासी—पुत्रि, कथमेवम् ।

ललिता—भअवदि, तुम्ह पुरदो अम्हाणं तिण्णदोहग्गसल्लेण किं
उग्घडिदेण । (ख)

पौर्णमासी—वत्से, शुश्रूपुरसि । वर्ण्यताम् ।

ललिता—(साक्षम् ।) अज्जे, गोरपट्टसुत्तेण गण्ठिदा एक्का दिव्वमाला
पिअसहीए कण्हस्स दिण्णा । सा अम्हेहिं पउमिआधम्मिल्ले तत्कालं जेव्व
दिट्ठा । (ग)

पौर्णमासी—स्थाने ग्लानिरियम् । बाढमसांप्रतमेतद्गोविन्दस्य ।

वृन्दा—शान्तममङ्गलम् ।

पौर्णमासी—वृन्दे, कथ्यतां किं नामेदम् ।

वृन्दा—वर्णितं मे मनुष्यवाक्यया तथा कक्षटिकया—कदम्बशा-

(क) सखि वृन्दे, युक्तं गर्भावितं पश्य । इदानीं शतम् । तत्र प्रस्थाने कुतो-
ऽस्माकं योग्यता ।

(ख) भगवति, तव पुरतोऽस्माकं तीक्ष्णदौर्भाग्यशत्येन किमुद्घाटितेन ।

(ग) आर्ये, गोरपट्टसूत्रेण ग्रथितैका दिव्यमाला प्रियमत्या कृपणाय दत्ता । सा-
क्षाभिः पद्माधम्मिल्ले तत्कालमेव दृष्टा ।

कल्ये प्रातः । अनिसंभ्रममनित्वराम् ॥ अज्जे इति । गोरपट्टसूत्रेण ग्रथिता कृपणाय द-
त्तेति द्वादश्यां पवित्रधारणोल्लेखे इति शेषम् । सा पद्माधम्मिल्ले तत्कालमेव तस्मिन्दिने दृष्टा ।
इदमत्र तात्वम्—द्वादश्यामेव पद्माधम्मिल्ले माला दृष्टा । किन्तु राधिकादत्तकृपणमालेयमिति
विशेषस्तत्र नार्गात् । पौर्णमास्याः प्रातस्तु तासां गर्वहेतुस्तानार्थं यथादृष्टगन्माल्यादिपदभेदात्
पृथ्या राधया प्रोक्तम्—‘मयैव दत्ता सा कृपणाय’ इति श्रुत्या लङ्घिता धेदयुक्ताभूतिः । अतः
एव ‘दाणिं जाणिदम्’ इत्युक्तम् । तेन पूर्वोक्तमत्र गमनाप्यवगाय आगीदिति ॥ म्यात्त इति ।
स्थाने युक्ता ग्लानिरित्यर्थः । ‘युक्ते आसत्तत्ते स्थाने’ इत्यमरः । बाढमसांप्रतमनित्ये-

खाया मालामालम्ब्य कालिन्दीमवगाढे वनमालिनि संप्रवृत्ते च केतकीपरा-
गचक्रचण्डे मरुन्मण्डले पद्मा किलेमां जहार । मारुतस्तु मुधा कलङ्कं
जगामेति ।

ललिता—धुत्ते, मुञ्च णं वञ्चणम् । (क)

वृन्दा—पुष्पमञ्जरीभ्यः शपे ।

ललिता—(विस्तम्बे ।) हला, सच्चं सच्चम् । अम्ह पुरदो अप्पणो सो-
हगं विक्खेवेन्ती पडमिआ मालं विचरेदि । कण्हमिच्छाणं अग्गदो उण णं
संवरेदि । (ख)

पौर्णमासी—पुत्रि ललिते, स्फुटमत्र पूर्णिमायां युष्माकमनुद्यमाय
पद्मया तां छद्मचातुरीं प्रसार्य गौरीतीर्थं चन्द्रावली लम्बिता ।

वृन्दा—युक्तमाह भगवती । तदद्य गौरीतीर्थे राधिकोपनीतिः क-
ल्याणी मे न प्रतिभाति ।

(प्रविश्य ।)

विशाखा—गोडलेश्वरीमुहादो अज्ज सोहगपूणिमं सुणिअ करा-
लाए चन्दाअली अप्पभत्तुणो मल्लस पासे पत्थावीअदि । (ग)

ललिता—(सहप्रेम ।) विसाहे, इट्ठेओ सरोअणाहो वे पसीददु । ता
तुवरीअदु । (घ)

पौर्णमासी—पुत्रि वृन्दे, कामप्यद्यतनीमभिमन्योर्दारुणां दुर्मन्त्रिमुद्रां

(क) धूर्ते, मुञ्चनं वञ्चनम् ।

(ख) हला, सत्यं सत्यम् । अस्मत्पुरत आत्मनः सौभाग्यं विख्यापयन्ती पद्मा
मायां विवृणोति । कृष्णमित्राणाममतः पुनरेना संवृणोति ।

(ग) गोडलेश्वरीमुखतोऽद्य सौभाग्यपूर्णमां श्रुत्या कराटया चन्द्रावली आत्मम-
र्तुर्मलस्य पार्श्वे प्रस्थाप्यते ।

(घ) विशाखे, इष्टदेवः सरोजनाथसे प्रसीदतु । तत्त्वय्यताम् ।

नायोग्यमेतत् । अनुचित इत्त कृष्णेनेत्यर्थः ॥ शान्तममङ्गलम् । नास्त्यमङ्गलमित्यर्थः ॥
अम्ह इति । कृष्णमित्राणाममतः संवृणोतीति तदानीं कृष्णमङ्गलित्वेन तस्मादेतेनैव वा-
दिना मातेति शातत्वात् ॥ गोडले/वरीति । आत्मभर्तुर्मलस्य गोवर्धनमलस्य ॥ पुत्रीति ।

मया सह राधामुपसाद्य कल्ये प्रस्थानाय तामतिसंभ्रमं लम्बयामास ।
पश्य वृत्तेऽद्य यामे सेयं नाजगाम ।

(प्रविश्य ।)

ललिता—सहि वृन्दे, जुचं गवाइदं पउमाए । दाणिं जाणिदम् । तत्थ
पत्थाणे कुदो अम्हाणं जोग्गदा । (क)

पौर्णमासी—पुत्रि, कथमेवम् ।

ललिता—भगवदि, तुम्ह पुरदो अम्हाणं तिण्णदोहग्गसल्लेण किं
उग्गडिदेण । (ख)

पौर्णमासी—वत्से, शुश्रूपुरसि । वर्ण्यताम् ।

ललिता—(सासम् ।) अज्जे, गोरपट्टसुत्तेण गण्ठिदा एक्का दिव्वमाला
पिअसहीए कण्हस्स दिण्णा । सा अम्हेहिं पउमिआधम्मिल्ले तत्कालं जेव्व
दिट्ठा । (ग)

पौर्णमासी—स्थाने ग्लानिरियम् । बादमसांप्रतमेतद्गोविन्दस्य ।

वृन्दा—शान्तममङ्गलम् ।

पौर्णमासी—वृन्दे, कथ्यतां किं नामेदम् ।

वृन्दा—वर्णितं मे मनुष्यवाक्यया तथा कक्खट्टिकया—कदम्बशा-

(क) सखि वृन्दे, युक्तं गर्वायितं पद्मया । इदानीं शतम् । तत्र प्रस्थाने कुतो-
ऽस्माकं योग्यता ।

(ख) भगवति, तव पुरतोऽस्माकं तीक्ष्णदौर्भाग्यशक्त्येन किमुद्घाटितेन ।

(ग) आर्ये, गोरपट्टसूत्रेण ग्रथितैका दिव्यमाला प्रियमरुत्या कृप्याय दत्ता । मा-
स्माभिः पद्माधम्मिल्ले तत्कालमेव दृष्टा ।

पत्ये प्रातः । अतिसंभ्रममनित्वराम् ॥ अज्जे इति । गोरपट्टसूत्रेण ग्रथिता कृप्याय द-
त्तेति द्वादश्यां पद्मिप्रभारणोत्पत्ते इति शेषम् । मा पद्माधम्मिल्ले तत्कालमेव तस्मिन्दिने दृष्टा ।
इदमत्र सायम्—द्वादश्यामेव पद्माधम्मिल्ले माला दृष्टा । किं तु राधिकादत्तकृप्यामालेयमिति
विशेषज्ञानं नास्ति । पौर्णमास्याः प्रातस्तु तामां गवन्देयुज्ञानार्थं यथाप्येतन्मात्रं शिष्यधर्मज्ञान
वृत्त्या राधया श्रोतम्—“गवन्देयुज्ञानार्थं दत्ता कृप्याय” इति श्रुता कश्चिन्ना गवन्देयुज्ञानार्थेति । अत्र
एव “दाणिं जाणिदम्” इत्युक्तम् । तेन पूर्वं वृत्तमत्र समनाप्यवगाय आसीदिति ॥ स्यात् इति ।
स्थाने गुप्य ग्लानिरित्यर्थः । “युक्ते स्मादावृते स्थाने” इत्यमरः । बादमसांप्रतमिति शब्दे-

साया मालामालम्ब्य कालिन्दीमवगाढे वनमालिनि संप्रवृत्ते च केतकीपरा-
गचक्रचण्डे मरुमण्डले पद्मा किलेमां जहार । भारुतस्तु मुधा कलङ्कं
जगामेति ।

ललिता—धुत्ते, मुञ्च णं वञ्चणम् । (क)

वृन्दा—पुष्पमञ्जरीभ्यः शपे ।

ललिता—(विसृज्य ।) हला, सच्चं सच्चम् । अम्ह पुरदो अप्पणो सो-
हगं विक्खेवेन्ती पडमिआ मालं विचरेदि । कण्हमित्ताणं अग्गदो उण णं
संवेरेदि । (ख)

पौर्णमासी—पुत्रि ललिते, स्फुटमत्र पूर्णिमायां युष्माकमनुद्यमाय
पद्मया तां छद्मचातुरीं प्रसार्य गौरीतीर्थं चन्द्रावली लम्बिता ।

वृन्दा—युक्तमाह भगवती । तदद्य गौरीतीर्थं राधिकोपनीतिः क-
ल्याणी मे न प्रतिभाति ।

(प्रविश्य ।)

विशाखा—गोडलेश्वरीमुहादो अज्ज सोहगपूणिमं सुणिअ करा-
लाए चन्दावली अप्पमत्तुणो मल्लस्स पासे पत्थावीअदि । (ग)

ललिता—(सहस्रम् ।) विसाहे, इट्ठेओ सरोअणाहो दे पसीददु । ता
तुवरीअदु । (घ)

पौर्णमासी—पुत्रि वृन्दे, कामप्यवतनीमभिमन्योर्दारुणां दुर्मन्त्रिमुद्रां

(क) धूतं, मुञ्चनं वञ्चनम् ।

(ख) हला, सत्यं मत्स्यम् । अस्मत्पुरत आत्मनः सौभाग्यं विख्यापयन्ती पद्मा
मानां विदुषोति । कृष्णमित्राणामप्रतः पुनरेतां मञ्चोति ।

(ग) गोडुलेश्वरीमुगुतोऽद्य मौभाग्यपूर्णिमां श्रुत्या करालया चन्द्रावली आत्मम-
नुर्मलस्य पार्श्वे प्रस्थाप्यते ।

(घ) विशाख, इष्टदेवः सरोजनायम्ने प्रसीदतु । तत्त्वय्यताम् ।

नाशोग्यमेतत् । अनुचिन हृत कृष्णेनेत्यर्थः ॥ शान्तममङ्गलम् । नास्त्यमङ्गलमित्यर्थः ॥
अम्ह इति । कृष्णमित्राणामप्रतः मञ्चोतीति तदानीं कृष्णमङ्गलित्वेन तमाहतेनैव वा
दिता मानेति शान्तवान् ॥ गोडुलेश्वरीनि । आत्ममनुर्मलस्य गोवर्धनमङ्गलम् ॥ पुत्रीति ।

राधायामावेद्य मयाप्यस्याः शङ्कापङ्कावलीसंक्षालनाय गौरीतीर्थे भवि-
तव्यम् ।

वृन्दा—भगवति, पूर्वेण गौरीतीर्थे लवङ्गकुडुङ्गस्य प्राङ्गणे सवि-
शाखया राधया सार्धं साधयतु तत्रभवती । तावदावां माधवमासादयावः ।
(पौर्णमासी विशाखया सह निष्क्रान्ता ।)

ललिता—(स्नन्दया सह परिक्रम्य ।) हला, पेक्खीअदु डाहिणे एसा
दूरदो सेव्वाए समं जण्यन्ती पडमा । (क)

वृन्दा—सखि, नासंगतं व्याहरेद्विशाखा । (इत्यप्रतो गत्वा सविमर्शम् ।)
सखि, परमौत्सुक्यसंभूतेन भूरिणा संभ्रमेण संभेदिते राधिकाविनयमनि-
र्धार्य तूर्णमावां विदूरमागते । तदत्र गङ्गापारे पौर्णमासी क्षणं प्रतिपाल-
यावः । (इति निष्क्रान्ते ।)

(ततः प्रविशतः पद्माशब्दे ।)

पद्मा—सहि सेव्वे, मा यखु दुम्मणा होहि । (ख)

शैव्या—पडमे, परमाहिट्टस्स अलाहेण सलाहयं चित्तं समाधातुं ण
क्खममिहि । (ग)

(नेपथ्ये ।)

पडमे, चन्दावली आणिज्जउ गोअट्टणस्स पासम्मि झत्ति । णिव्वट्टर
यच्छा जह कुसुमेहि सुणेवच्छा । (घ)

शैव्या—पडमे, सुदं अं अज्जिआ कराला तं जेव जप्पगरलं पुणो
उत्तिगरदि । (ङ)

(क) हला, पश्यतु दक्षिणे एसा दूरतः शैव्या गमं जल्यन्ती पद्मा ।

(ख) ममि शैव्ये, मा मत्तु दुर्मना भव ।

(ग) पद्मे, परमाभीष्टयाग्रभेन गन्दाघवं चित्तं समाधातुं न क्षमासि ।

(घ) पद्मे, चन्द्रावली आनीयतां गोउर्ध्वग्न्य पार्श्वे शक्तिनि । निर्वर्तते परमा यदा
पुमुमेः सुनेपथ्या ।

(ङ) पद्मे, श्रुतं यदार्था वराना तमेव जल्यगर्लं पुनर्द्विरिति ।

आयेय हास्या ॥ पूर्वेण गौरीतीर्थे भविष्यति ॥ गौरीतीर्थे लवङ्गकुडुङ्गस्य प्राङ्गणे ॥
.....सर्गानि । मनेरुमे मंगलिते आरम्भ ॥ पडमे इति । निर्वर्तते

पद्मा—हला, अमिअं क्खु एदं, अं पिविअ उवलद्धबुलम्हि जादा । (क)

शैव्या—(सवैलक्ष्यम् ।) हला, कधं विअ । (ख)

पद्मा—मुद्धिए, गोअड्डणस्स गिरिणो पासे जेव तं गौरीतीत्यम् । (ग)

शैव्या—(सहर्षम् ।) सअलत्थपण्डिदासि । ता उड्ढेहि । चन्दाअलिअं तत्थ णेम्ह । (घ)

पद्मा—पढं च्छेअ चन्दाअली मए चालिदा । ता सुवरेहि । णं अणुसरम्ह । (ङ)

(इत्युभे परिक्रामतः ।)

शैव्या—पउमे, गौरीकिदे जो क्खु संपादिदो सो कहिं उवहारो । (च)

पद्मा—महुमङ्गलहत्थे समप्पिदोत्थि । (छ)

शैव्या—विवक्खअलस्स उक्करिसं तक्किअ उत्तमामि । (ज)

पद्मा—मा क्खु उत्तम्म । जं एताए मालाए दंसिदाए गिरिउक्खव-
साओ किदो मए विवक्खपक्खो । (झ)

(शैव्या सहर्षं पद्मालिङ्गति ।)

पद्मा—

सौहृगपूणिमाहे गौरीतीत्यम्हि फुल्लिदे महुणा ।

अज्ज रमन्ती हरिणा सुहेण चन्दाअली पेक्ख ॥ ७ ॥ (ञ)

(क) हला, अमितं खल्वेतत्, यत्पीत्या उपलब्धबलास्मि जाता ।

(ख) हला, कथमिदम् ।

(ग) मुग्धे, गोमर्धनस्य गिरेः पार्श्व एव तद्गौरीतीर्थम् ।

(घ) सकन्दार्पण्डितासि । तद्रुत्तिष्ठ । चन्द्रापट्टिकां तत्र नेष्यायः ।

(ङ) प्रथममेव चन्द्रापट्टी भया चान्विता । तत्परस्व । एनामनुसरायः ।

(च) पद्मे, गौरीतृते यः खलु संपादितः स कुत्रोपहारः ।

(छ) मधुमङ्गलहस्ते समर्पितोऽस्मि ।

(ज) विपक्षपुत्रस्योत्कर्षं तर्कयित्वात्ताम्यामि ।

(झ) मा स्तूताम्य । यदेतया भालया दर्शितया निरूप्यतायः कृतो भया
निरूपणः ।

(ञ) सौभाग्यपूर्णिमायां गौरीतीर्थे फुल्लिते मधुना ।

अथ रममाणां हरिणा मुग्धेन चन्द्रापट्टी पश्य ॥

(नेपथ्ये 'सौहृगपूणिमाहे' इत्यादि पठ्यते ।)

शैव्या—(सान्द्रत विभोक्त्य ।) हला, इमाए मुहं वल्लीकदुभ वीअच्छ-
सरेण पठन्तीए कक्खडिआए अम्हे उवहसिज्जम्ह । (क)

पद्मा—(सस्मितम् ।) दुट्ठे मक्कडि, तुण्डं दे डहिस्सम् । (ख)
(नेपथ्ये)

पठमिए, चिट्ठ चिट्ठ । सुण्णं तुज्झ घरं गदुभ णअणिआइं गिलिस्सम् । (ग)
शैव्या—हला, सच्चं सच्चं गिलिस्सदि जं एसा तं च्चेअ पठन्ती
धाइदा । (घ)

पद्मा—मा चिन्तेहि । घरे अज्जिआ कराला चिट्ठदि । (ङ) (इति परि-
क्रम्य संस्कृतेन ।) पश्य पश्य ।

साचीकृताङ्गमिह सव्यकरेण याष्टि

विष्टभ्य वृत्तसरलामुपकक्षकूपम् ।

तिष्ठन्नधो विटपिनः पशुवृन्दचारी

रारीति गीतिमधुना सुबलस्तनोति ॥ ८ ॥

शैव्या—(परिक्रम्य ।) हला, पूवेण संकरिसणकुण्डं चन्दाअली
दीसइ । (च)

पद्मा—(सहर्षं संस्कृतेन ।)

अयं पुरः सौरमुखारविन्दः प्रयाणलीलाकृतकुम्भिनिन्दः ।

फलेवरघोतिहृतासितन्द्रश्चन्द्रावलीं विन्दति कृष्णचन्द्रः ॥ ९ ॥

(क) हला, एतया मुखं वल्लीकृत्य बीमत्सखरेण पठन्त्या कक्खडिकया वयमु-
पहस्सामहे ।

(ख) दुट्ठे मक्कडि, तुण्डं ते धक्ष्यामि ।

(ग) पद्मे, तिष्ठ तिष्ठ । शून्यं तव गृहं गत्वा नवनीतानि गिदिप्प्यामि ।

(घ) हला, सत्त्वं सत्त्वं गिलिप्प्यति यदेषा तमेव पठन्ती धाविता ।

(ङ) मा चिन्तय । गृहे आर्या कराला तिष्ठति ।

(च) हला, पूवेण संवर्षणकुण्डं चन्द्रायन्ती दृश्यते ।

निष्पादयति ॥ साचीकृतेति । वृत्तसरलां यष्टिम् । उपकक्षकूपं कक्षापरार्भापे विष्टभ्य
आलम्ब्य साचीकृताङ्गं यथा स्थितया तिष्ठन् ॥ अयमिति । कुम्भी गतः ॥ प्रिये

(ततः प्रविशति कृष्णश्चन्द्रावली च ।)

कृष्णः—(वर्त्मान्बुध्य ।) प्रिये, दिष्ट्याद्य सौन्दर्यमकरन्दभृङ्गारायितासि ममाक्षिभृङ्गयोः ।

चन्द्रावली—मुञ्च मग्गम् । अं गौरीतिस्थ गदुअ कच्चाअणिअं अचिस्सम् । (क)

कृष्णः—(सम्मितम् ।)

लब्धं मामवलोक्य तन्वि पुरतो रोमालिरभ्युद्रता

नेत्रे पाद्यविधि क्षरज्जलभरैः प्रीत्यार्यपाचक्रतुः ।

वक्षश्च स्खलदुत्तरीयमदिशदिव्यासनं सभ्रमा

द्रामायास्तव दक्षिणः परिकरो दिष्ट्याद्य वृत्तो मयि ॥ १० ॥

सरुयौ—(उपसृत्य ।) सहि, सन्ति भूरिणो मग्गा । ता एकस्स णिरुद्धे णिरुद्धा ण होम्ह । (ख)

चन्द्रावली—(सान्निभ्रीवमालोक्य ।) हला, दिट्ठिआ तुम्हेहिं सहिदम्हिं सवुत्ता । (ग)

कृष्णः—(स्वगतम् ।) कथमद्य राधामभिसिसारयिषोर्ममान्तिके चन्द्रावलीरुपस्थिता ।

पद्मा—(जनान्तिकम् ।) चन्द्रमुह, पडमावलम्बिकरए त्ति तुह मणोरधं सुणिअ छलेण मए चन्द्रावली लम्बिदा । (घ)

कृष्णः—(स्वगतम् ।) आ, ज्ञातम् । पद्ममण्डनमभिलष्यतामयैव दत्तान्तरासि । किं ते दूषणम् । (प्रगच्छम् ।) सखि, प्रसिद्धैव पद्मायाः पद्मनाभपक्षपातिता ।

(फ) मुञ्च मार्गम् । यद्गौरीतीर्थं गत्वा कात्थीयनीमर्चिष्यामि ।

(ख) सखि, सन्ति भूरिणो मार्गाः । तदेकस्मिन्निरुद्धे निरुद्धा न मयाम् ।

(ग) हला, दिष्ट्याद्युन्मामि गहितास्मि सवृत्ता ।

(घ) चन्द्रमुह, पद्मावलम्बिकरयेति तव मनोग्धं श्रुत्वा छत्रेण मया चन्द्रावली लम्बिता ।

इति । भृङ्गारः पानयद्रतसंती ॥ कथमिति । अभिसितारयित्ते अभिगारयिषुमिच्छो ॥

पद्मा—अदो तुरिदं गौरीतित्थं लम्बेहि चन्द्राञ्जलिम् । (क)

कृष्णः—(स्वगतम् ।) चन्द्रावलेरागतिरेव राधिकोद्यमप्रतिबन्धिनी
वृत्ता । तदेनामेव निर्व्यलीकभावां तावत्प्रमोदयन्स्वं मनो विनोदयामि ।
(प्रकाशम् ।)

धृतपद्मोत्सवसंततिरलब्धदोषोदया सदा स्फुरती ।

सखि कृष्णपक्षपूर्णं चन्द्रावलिरद्भुता त्वमसि ॥ ११ ॥

(इत्यमे परिक्रम्य ।) कुरङ्गाक्षि, पश्य काननस्य कमनीयताम् ।

पद्मा—हला, एसो पुरदो सुरङ्गणामा कण्हस्स कुरङ्गो । जस्स परिणी
सा किदत्थि रङ्गिणी णाम कुरङ्गी । (ख)

कृष्णः—(सचकित नेपथ्ये वर्णं दत्त्वा स्वगतम् ।) नूनमागता राधा यदयं
रङ्गिणीकण्ठध्वनिर्दरोदध्वति ।

पद्मा—कधं एसो सुरङ्गो दक्खिणाहिमुहं धाइदो । (ग)

कृष्णः—(पुनरात्मगतम् ।) निष्टद्वितमेव रङ्गिणीकण्ठशब्देनायमाकृष्टः
कुरङ्गो गौरीतीर्थं जगाम । संकर्षणतीर्थतीरवनलेखायां विलम्बमानः क्षण-
मुदर्कं यामि ।

पद्मा—

णअपउमिणीसहस्सं अहमहणरमुत्तरद्गवित्थारि ।

उअ गोउलं विअ पुरो सरोभरं रेहदि प्फारम् ॥ १२ ॥ (घ)

(क) अतस्वरितं गौरीतीर्थं लम्बय चन्द्राञ्जलिम् ।

(ख) हला, एष पुरतः सुरङ्गणामा कृष्णस्य पुरङ्गः । यस्य गृहिणी सा वृत्तानि
रङ्गिणी नाम पुरङ्गी ।

(ग) कथमेव सुरङ्गो दक्षिणामिमुहं धारितः ।

(घ) नयपक्षिणीगृहसमपगमनमोत्तङ्गमिस्तारि ।

पश्य गोपुत्रमिव पुरः सरोवरं गच्छते स्फारम् ॥

धृतेति । पद्मा पद्माय पद्मानो योग्यकर्मकारिण्ये । य लम्बो दोषान् दोषाणां रात्रौ
षोडशो यमाः । इत्यस्य मम, पश्ये कृष्णपक्षे च पूर्णं ॥ निष्टद्वितमिति । उदर्कमु-
त्तरङ्गम् ॥ णअपउमिणीनि । पक्षिण्यः पक्षिण्ये शिष्ये । सरो जलं ॥ १२ ॥ १२ ॥

कृष्णः—प्रिये, पश्य पश्य ।

मित्रे विचित्रमनुरागमर वहन्ती

संवर्धितालिनिकरा स्वरसोदयेन ।

सत्कर्णिकोज्ज्वलरुचिर्भुवने समन्ता-

लक्ष्मीं तनोति भवतीव सरोजिनीयम् ॥ १३ ॥

शैव्या—ण मनोहर पउमिणी कीस कलाणिहिमलार्ण करोदि । (क)

पद्मा—(चन्द्रमपदिश्य साकूतम् ।)

सूरानुरक्तहिअआ इअ पउमिणी पसारिदामोआ ।

इह ण तुमं कखणराओ ताराहीस क्खिवेहि करम् ॥ १४ ॥ (क)

कृष्णः—पद्मे, नात्र तारापतिरपराध्यति । यदिय पद्मिनी चञ्चलया पद्मया साय मुच्यमाना म्लायति ।

चन्द्रावली—(सस्मित पुरो विलोक्य सस्कृतेन ।)

समदमधुपलौत्योत्सेकमालोक्य शङ्के

विहसति लतिकाली पुष्पशोभाभरेण ।

(क) एनां मनोहरा पद्मिनीं कक्षात्कलानिधिम्लाना करोति ।

(ख) सूरानुरक्तहृदया इय पद्मिनी प्रसारितामोदा ।

इह न एव क्षणमात्रस्ताराधीश क्षिप करम् ॥

सख ॥ मित्रे इति । मित्रे सूर्यं मयि च । स्वस्य रसस्य मकरन्दस्य शृङ्गारस्य चोदयेन । संवर्धितोऽलिनिकरो ध्रुमरसमूहः, आलिनिकरः सखीसमूहश्च यथा । सत्कर्णिकाभिः, पक्षे सुन्दरवर्णात्कारैरुज्ज्वला रुचिर्यस्याः । भुवने जले लोके च । लक्ष्मीं शोभाम् ॥ एना-
मिति । अपदेशेन वरानिधिः कृष्णः । म्लानामिति राधिकापत्ने निहितसौभाग्यातिशयेन ॥
सूरानुरक्तेति । सूरः सूर्यः गोवर्धनमण्यभिधशूरैः च । दन्त्यसकारतालव्यशमाराभ्या
(रयोः) प्राकृते भेदाभावात् ऋषेः । आमोदः सुगन्धमानः दधः । हे ताराधीश चन्द्र, पक्षे
ता राहीस तत्तस्माद्देतो हे राधेश । इह पद्मिण्या चन्द्रावल्या च । करं निरण इति च ।
न क्षिप । त्व क्षणमात्र क्षणमात्र रागे रक्तिमा अनुरागश्च यस्य सा तथा ॥ पद्मे इति ।
तारापतिश्चन्द्रः कृष्णश्च । पद्मया लक्ष्म्या सम्यया च । मुच्यमाना त्यज्यमाना । रात्री पद्म
वने लक्ष्मीं निष्ठतीति प्रसिद्धम् । पद्मे साय पद्मया चन्द्रावलीमभिरायते पुत इत्यर्थः ॥
समदेति । ललितानी अन्यगोपीस्थानीया स्वर्णयूषी चन्द्रावलीभ्यानीया श्रेष्ठो माण

कृष्णः—प्रिये, पश्य पश्य ।

मित्रे विचित्रमनुरागमरं वहन्ती
संवर्धितालिनिकरा स्वरसोदयेन ।

सत्कर्णिकोज्ज्वलरुचिर्भुवने समन्ता-

लक्ष्मीं तनोति भवतीव सरोजिनीयम् ॥ १३ ॥

शैब्या—णं मणोहरं पद्मिणीं कीस कलाणिहिमलाणं करोति । (क)

पद्मा—(चन्द्रमपदिश्य साकृतम् ।)

सूराणुरक्तहिवा आ इयं पद्मिणीं प्रसारिदामोदा ।

इह न तुमं क्षणरात्रौ ताराहीस किखवेहि करम् ॥ १४ ॥ (क)

कृष्णः—पद्मे, नात्र तारापतिरपराध्यति । यदियं पद्मिनी चञ्चलया
पद्मया सायं मुच्यमाना म्लायति ।

चन्द्रावली—(सस्मित पुरो विलोम्य संस्कृतेन ।)

समदमधुपलौत्योत्सेकमालोक्य शङ्के

विहसति लतिकाली पुष्पशोभाभरेण ।

(क) एनां मनोहरां पद्मिनीं कलात्कलानिधिम्लानां करोति ।

(ख) सूराणुरक्तहृदया इयं पद्मिनी प्रसारितामोदा ।

इह न त्वं क्षणरागस्ताराधीश क्षिप करम् ॥

सद्यः ॥ मित्रे इति । मित्रे सूर्ये मयि च । स्वस्य रसस्य मन्दरन्दस्य शृङ्गारस्य चोदयेन ।
संवर्धितोऽलिनिकरो भ्रमरसमूहः, आलिनिकरः सर्पासमूहश्च यथा । सत्कर्णिकाभिः, पक्षे
शुन्दरकर्णालकारिणोज्ज्वला रुचिर्यम्याः । भुवने जले लोके च । लक्ष्मीं शोभाम् ॥ एना-
मिति । अपदेशेन वलानिधिः कृष्णः । म्लानामिति राधिरापक्षे निहितसौभाग्यातिशयेन ॥
सूराणुरक्तेति । सूरौ सूर्ये भोवर्धनमग्राभिधशूरौ च । दन्त्यसवारतालव्यशकाराभ्यां-
(रयोः) प्राकृते भेदाभावात् श्लेषः । आमोदः सुगन्धमानन्दश्च । हे तारार्थीश चन्द्र, पक्षे
ता राहीस तत्सम्पादेतो हे राधेश । इह पद्मिण्या चन्द्रावल्यां च । करं किरणं हस्तश्च ।
म क्षिप । ॥ क्षणरागः क्षणमात्र रागो रक्षिमा अनुरागश्च यच्च स तथा ॥ पद्मे इति ।
ताराधीशचन्द्रः कृष्णश्च । पद्मया लक्ष्म्या राग्या च । मुच्यमाना लज्जमाना । रात्रौ पद्म-
वने लक्ष्मीं न निश्रंतीति प्रसिद्धम् । पद्मे गाय पद्मया चन्द्रावलीं न भिगाप्यते पुन इत्यर्थः ॥
समदेति । लतिकाली अन्यगोपीभ्यानीया स्पर्णयुषी चन्द्रावलीभ्यानीया भेदनो याप-

विसृजति मकरन्दच्छदाना बाष्पबिन्दू-

नियमतिमृदुरेका स्नेहतः स्वर्णयूथी ॥

कृष्णः—प्रिये, पश्य पश्य ।

अयमुच्चशिराः कदम्बराजः स्फुरदिन्दिन्दिरवृन्दवन्दिगीतः ।

सुरभीकुलपुच्छचामरालीमरुदावीजितविग्रहश्चकास्ति ॥ १६ ॥

चन्द्रावली—अम्हहे, ललिदा वुन्दावणलच्छी । (क)

(ततः प्रविशति ललिता वृन्दा च ।)

ललिता—(पुरो दृष्ट्वा सन्वयम्, ।) कक्खडं पुरादो संकडं एदो । (ख)

वृन्दा—हन्त, दुर्लब्धचशासना किल कराला । तत्कथमद्य पद्मयात्र
चन्द्रावलिरुपनीता ।

ललिता—हला, सअलविज्जाविअड्ढासि । ता कड्ढेहि इदो कण्हम् । (ग)

वृन्दा—

स्वस्य प्रेममणीनां गौरवभाजामियं वरा यात्री ।

हरिणा परिहरणीया कथं नु चन्द्रावली भविता ॥ १७ ॥

ललिता—(संस्कृतेन ।)

यस्योपलभ्य गन्धं गौरवकुलमाशु चौरवद्भमति ।

उद्भटमनुरागभटं तं रजितनागरं नौमि ॥ १८ ॥

वृन्दा—सखि, युक्तं ब्रवीषि । किंतु दाक्षिण्यमुद्रेयं चन्द्रावल्या कृष्णस्य
ततः खल्वमुं दुराकर्षं कथयामि ।

ललिता—वुन्दे, सच्चं भणासि । ता इमस्सि अचाहिदे किं सरणम् । (घ)

(क) अम्हहे, ललिता वृन्दावनलक्ष्मीः ।

(ख) कठिनं पुरतः संकटमेतत् ।

(ग) हला, सकलविघ्नानिदग्धामि । तत्कर्षय इतः कृष्णम् ।

(घ) वृन्दे, मत्वं भणसि । तदभिप्रात्याहितं किं शरणम् ।

विन्दुनिति सस्य प्रेमाधिक्यं सूचिाम् ॥ अयमिति । इन्दिन्दिरवृन्दानि भ्रमरसामूहानि
एव वन्दिनः स्तुतिरानुगीतः । अपदेक्षेन गर्वागामाश्रयोऽप्ययमहं भवति क्व एव यथा-
स्मीति सूचितम् ॥ गौरवभाजामिति । अस्या पूतश्रेष्ठस्यादरमययात्र ॥ यद्वयेति ।
यस्यानुरागभटस्य मधुमेहस्येत्यर्थः । 'मया योधाश्च गोदाहः' इत्यमरः ॥ 'अलाहिदं मे-

वृन्दा—प्रथमं गोष्ठीमाविश्य तत्त्वमत्रधारयावः

(इत्युभे परिक्रामतः ।) *

शैव्या—(विलोक्य जनान्तिकम् ।) हला पठमे, हन्त नृणं गौरीतीर्थे राही संगता । पक्ष्म तद्विसादो ललिता मिलति । (क)

पद्मा—का नो हार्णी जं हरिणा दुःपरिहरा प्रियसही । (ख)

ललिता—(उपसृत्य ।) हला चन्द्रावलि, बल्लहासिणेहाणहिणस्स कुरङ्गीसङ्गमुजङ्गस्स कुरङ्गस्स घरे ण क्वु अम्हेहिं रङ्गिणीवासणिजा । जं इमिणा मासम्भन्तरे वि सा कालसारकुमारी ण सुमरीभेदि ता एत्थ तुमं सक्खिणीं कादुं आअदम्हि । (ग)

(चन्द्रावली स्मरते ।)

कृष्णः—(स्वगतम् ।) हन्त, मदर्धमागता ललिता । (चन्द्रावलीमालोक्य छलमालम्ब्यते । प्रशशम् ।) ललिते, हृदयेङ्गितमविज्ञाय मुधा सुरङ्गमुपालभसे । तदेव संदेशस्त्वया तस्यामावेधताम् ।

हरिणाभिलष्यमाणा सारङ्गरमणि सदा त्वमत्रासि ।

तदसुं त्वद्वशहृदयं हृदयंगमलोचने विद्धि ॥ १९ ॥

पद्मा—(जनान्तिकम् ।) कण्ह, अप्पणो विअजणं लब्धोसि । ता जुत्तं अजोअजोग्गाणं अम्हाणं विसज्जणम् । (घ)

(क) हला पद्ये, हन्त नृणं गौरीतीर्थे राधा संगता । पश्य तद्विसादो ललिता मिलति ।

(ख) का नो हानिः यद्वरिणा दुष्परिहरा प्रियसखी ।

(ग) हला चन्द्रावलि, बल्लभास्त्रेहानभिज्ञस्य कुरङ्गीसङ्गमुजङ्गस्य कुरङ्गस्य गृहे न गत्वस्वामी रङ्गिण्यायामः कारयितव्यः । यदनेन मासाम्यन्तरेऽपि सा कालसारकुमारी न स्मर्यते तदन त्वां साक्षिणीं कर्तुमागतास्मि ।

(घ) कृष्ण, आत्मनः प्रियजनं लब्धोऽसि । तद्युक्तमयोगयोगानामस्माकं विसर्जनम् ।

हाभीनिः' इत्यमरः ॥ का नो इति । नः अस्माकं च हानिः ॥ स्मर्यते इति । वृष्णगारमपरिदय वृष्णं प्रति इतो निष्कम्प्यतामिलनया व्यज्यते तदसंभवमिति स्मयः ॥ हरिणेति । हरिणा हरिणेन कृष्णेन आभिलष्यमाणा सदा त्वमसि । हे सारङ्गरमणि गृग्वान्ते,

कृष्णः—

करवाणि हन्त दिव्यं दिव्याङ्गि मदोज्जतासु गोपीषु ।

अनुरागितां सखि दधे राधागन्धिषु न वामासु ॥ २० ॥

पद्मा—(सदर्पसितम् ।) सहि ललिदे, अच्चरिअं अच्चरिअम् । तुमं
कखु अणुराहा भणिज्जसि । ता कीस अज्ज राहाए उअअं विणा
उइदासि । (क)

ललिता—(संस्कृतेन ।)

रोलम्बीनिकुरम्भं चुम्बति गण्डं पिपासया तस्य ।

सरति वृषार्तः सरसी स करीन्द्रस्तं पुनर्न हि सा ॥ २१ ॥

पद्मा—

एकं धीमदि सेधे पहेलिअं मे सहेलि जाणेहि ।

चित्तफलअम्मि लिहिदा का रेहइ माहवस्स सदा ॥ २२ ॥ (ख)

शैव्या—सहि चन्दाअली । (ग)

(क) सखि ललिते, आश्चर्यमाश्चर्यम् । त्वं मत्वनुराधा भण्यसे । तत्कस्मादयं
राधाया उदयं विना उदितासि ।

(ख) एकां धीमति शैव्ये प्रहेलिकां मे सखि जानीहि ।

चित्तफलके लिखिता का राजते माधुरस्य सदा ॥

(ग) सखि चन्द्रावली ।

सारज्ञायतीति मारुतः कृष्णस्य वान्ते इति च ॥ करवाणीति । राधागन्धिषु वामासु
प्रतिवृत्तासु गोपीष्वनुरागितां न दधे । तव प्रतीत्यर्थं दिव्य शपथ करवाणि । 'हरिणाभि-
लष्यमाणा' इत्यादिना रागस्नयानुरक्त्यर्थं वाच्यात्रेणैव व्यक्तित इति भावः । इत्येवोऽर्थः
पद्मा शपथयितुमभिप्रेतः । वस्तुतस्तु राधागन्धिषु गोपीष्वनुरागितां दधे । विमुक्त राधाया-
मिति भावः । मदोज्जतासु परमाकर्षकमधुप्रेतवतीत्वेन मम परमगुणदो मद उत्पन्न
एवेति भावः । न वामासुधांस्तन्प्रतिवृत्तासु न दधे इति दिव्य करवाणीति ॥
रोलम्बीति । रोलम्बीनिकुरम्भं भ्रमरीसमुद्भूतस्य करीन्द्रस्य गण्डं कर्णमार्गमुद्गुम्भु-
नादृत्तं गदति पिपासया चुम्बति । वृषार्तः मत् करीन्द्र एव सरसी सरति याति ।
सा सरसी तु त न याति । कृष्णनानादृता अर्धं यथा भवत्यो रतियाविधाः कृष्णमभि-
सरन्ति, न च तस्य मुखलेखं कुर्वन्ति, प्रयुग उद्वेगमेव तन्मन्त्रि, तथा राधाया म

वृन्दा—(सस्मितम् ।) साधु विज्ञातम् । चन्द्रमण्डलावलिमण्डनेन
चित्रं खलु मापतेः फलकं शतचन्द्रमाचक्षते ।

कृष्णः—(स्वगतम् ।) अवदातशील्यम् ।

(चन्द्रावली सलज्जमपसव्ये प्रयाति ।)

ललिता—

मम बाहरेहि वृन्दे प्रहेलिअं दिप्पहेलिविण्णाणे ।

पिअसहि किमहिक्खाए लिक्खिज्जइ माहवो भुअणे ॥ २३ ॥ (क)

वृन्दा—सखि, राधाभिख्यया ।

कृष्णः—युक्तमिदं यद्वैशाखपर्यायौ माधवराधौ ।

पद्मा—सेवे, अलं प्रहेलिआपसङ्गेण । सुहावेहि कमलिक्खणरसेहि
अत्ताणअम् । (ख)

(क) मम बाहरे वृन्दे प्रहेलिकां दीप्रहेलिविज्ञाने ।

प्रियसखि किमभिख्यया लक्ष्यते माधवो भुवने ॥

(ख) शैव्ये, अलं प्रहेलिकाप्रसङ्गेन । सुखय कमलेश्वणरसैरात्मानम् ।

भवन्ति । राधां पुनरयमेवाभिसरति परमसुखसंपादनायेति मावः ॥ सस्मितमिति ।
भवत्योरेव प्रश्नोत्तराभ्यां श्लोकमिदमुदासीनविषयं करवाणीति व्यञ्जनाय मापतेर्लक्ष्मीपतेः
फलकं चर्म भावक्षते पीराणिकाः । तेन 'चित्तफलअम्मि' इत्यत्र चित्रफलके इति, माधवस्य
लक्ष्मीपत्युरिति, चन्द्रावलीत्यत्र चन्द्रमण्डलपङ्क्तिरिति व्याख्या ॥ अवदातेति । अवदात-
शीला शुद्धशीला । 'अवदातः शिते शुते शुद्धे (शितो गौरो)' इत्यमरः ॥ एताभ्यां
प्रहेलिकया वर्णितः स्वपक्षोत्कर्षं आवाभ्यामन्यया कृतः । इदानीमावाभ्यामपि कथं
तथा न वर्ण्यते एताभ्यामन्यथाकर्तुंमशक्यत्वादित्याह—मम बाहरेति । दीप्रहेलीनां
श्रेष्ठप्रहेलिकानां विज्ञानं यस्या हे तथाभूते, कस्याभिख्यया नाम्ना शोभया वा माधवो
लक्ष्यते ॥ राधाभिख्ययेति राधानाम्ना । 'अभिधा(ह्या) नामशोभयोः' इत्यमरः । तथा
हि वेदे—'राधया माधवो देवो माधवेनैव राधिका । विभ्राजन्ते' इति । लोके च राधामाधव
इति प्रसिद्धा लक्ष्यत इत्यर्थः । ततश्च राधाया माधव इति पटोसमासेन परमोत्कर्षो
व्यञ्जितो भवति । इदानीमपि यथा विन्दुमाधववेणीमाधवादयस्तथा राधामाधव इति
प्रसिद्धादेव प्रतिमा काचिदासीत्तदपदेशेन कृष्णमुद्दिश्येयमुक्तिरिति ॥ वैशाखपर्याया-
पिति । 'वैशाखे माधवो राधो' इत्यभिधानात् माधवशब्दस्य प्रसिद्धत्वेनाभ्याहितत्वा-
त्पर्यनिपातः । तेन निमग्निरु(च्य)येत्यस्य कथाभिख्यया केन नात्रेत्यर्थः । तथा राधा-
भिख्ययेत्यस्य राधस्याभिख्ययेति व्याख्या । कृष्णेन यदन्यथा व्याख्यात तत्तारा व्याख्या-

शैव्या—(कमलाकर विलोक्य ।)

भमरस्स ताव पमदं पदोसमुदिदा कुमुद्वती कुणइ ।

जाव इअं पडमाली विन्दइ ण हु दिट्ठिमेदस्स ॥ २४ ॥ (क)

पद्मा—हला, सच्च भणासि । तथा हि ।

विज्जोदन्ती राहा पेक्खिज्जइ ताव तारकालीहिम् ।

गगणे तमालसामे ण जाव चन्दावली फुरइ ॥ २५ ॥ (ख)

ललिता—(विहस्य । संकृतेन ।)

सहचरि वृषभानुजया प्रादुर्भावे वरत्विषोपगते ।

चन्द्रावलीशतान्यपि भवन्ति निर्धूतकान्तीनि ॥ २६ ॥

कृष्णः—(स्मित्वा ।) किं वाचाटतया । सनिकृष्टस्य सुरभेः सौरभ्य-
मनुभूयताम् ।

वृन्दा—(सस्मितम् ।)

उल्लसति फुल्लगात्री का वल्ली नात्र माधवेऽभ्युदिते ।

तन्नामतः प्रसिद्धा तथापि ता माधवी नौमि ॥ २७ ॥

(क) भमरस्य तावत्प्रमदं प्रदोषमुदिता कुमुद्वती कुरुते ।

यावदिय पद्माली विन्दति नहि दृष्टिमेतस्य ॥

(ख) हला, सत्यं भणासि । तथा हि ।

विद्योतमाना राधा प्रेक्ष्यते तावत्तारकालीभिः ।

गगने तमालश्यामे न यावच्चन्द्रावलि स्फुरति ॥

नाशक्तिज्ञापमायैव ॥ सेव्ये इति । कमलेश्वरः कृष्णः ॥ भमरस्सेति । भमरस्य,
पक्षे कामुकत्वात् कृष्णस्य प्रदोषे रजन्वादी मुदिता विकसिता, प्रदृष्टदोषेऽपि कुमुद्वती
कुमुदं कुत्सितानन्दवतीत्वेन राधा च । पद्माली पद्मसमूहः, पद्मा आली सखी यस्या सा
चन्द्रावली च ॥ विज्जोदन्तीति । तारकालीभिः सह राधा विशाखानक्षत्रं तमाल-
श्यामे गगने तावद्विद्योतमाना प्रेक्ष्यते । पक्षे तारकालीभिर्विशालासखिप्रभृतिभिः । गगने
तमालश्यामे इति व्यपदेशेन कृष्णे ॥ विहस्येति । द्वयोः पद्मयोरप्येकश्लोकार्थनैव
चूर्णयिष्ये इति भावः ॥ सहचरीति । वृषभानुजनितया श्रेष्ठत्विषा, पक्षे वृषभा-
नुजया राधया । कीदृश्या । वरत्विषा । प्रादुर्भावे प्राख्ये उपगते प्राप्ते सति ॥
स्मित्वेति । सुरभेयघन्तस्य ॥ उल्लसतीति । माधवे वसन्ते, कृष्णे च । माधवी

पद्मा—(सवैमनसं परिक्रम्योच्चैः ।) हला चन्द्रावलि, घुत्तो गोडीरङ्गे
संगमिअ विग्घेसजणणीपूअणे कीस सिद्धिलासि । (क)

कृष्णः—(सोपालम्भम् ।)

चन्द्रावलीं मामनुरुध्यमानां रुणद्धि पद्मे भवती बलेन ।

मल्लीं तमालाभिमुखं मिलन्तीं हिंसेव वल्ली पुरतः कराला ॥ २८ ॥

(प्रविश्य ।)

कराला—चिड्डु रे, चिड्डु । दिड्डिआ मग्गे च्चेअ लद्धात्थ । (ख)

(सर्वाः परावृत्य संभ्रम नाटयन्ति ।)

शैव्या—(अपवायं ।) पउमे, हद्धी हद्धी । कधं एत्थ अम्हे विण्णादा
बुड्डिआए । (ग) .

कराला—अम्मो, सच्चं च्चेअ जप्पिदं ताए णवणिअलम्पडाए
बुड्डमक्कडीए । (घ)

(पद्मा सखेद शैव्यामुखमीक्षते ।)

ललिता—(स्वगतम् ।) बुड्डमक्कडि कक्खडिए, सक्करामक्खिदं मक्खणं
दे दाइस्सम् । (ङ)

कृष्णः—(अपवायं ।) प्रिये, तिरोधानाय स्थानमपि ते न पश्यामि ।
यतः ।

सव्ये गिरिः स्फुरति दुर्गमवुङ्गशृङ्गे

गाः पालयत्यहह दक्षिणतस्तथार्यः ।

(क) हला चन्द्रावलि, घुत्तो गोडीरङ्गे संगम्य विभ्रेशजननीपूजने कस्माच्छि-
धिलासि ।

(ख) तिष्ठत रे, तिष्ठत । दिष्टया मार्गे एव लब्धात्थः ।

(ग) पद्मे, हा धिक् हा धिक् । कथमत्र वयं विज्ञाता वृद्धया ।

(घ) अम्मो, मत्प्रेमैव जल्पितं तथा नयनीतलम्पटया वृद्धमर्कट्या ।

(ङ) वृद्धमर्कटि कस्तुष्टिके, शर्करामृक्षितं नयनीतं ते दास्यामि ।

तन्नामलताम्, राधां च ॥ चन्द्रावलीमिति । मामनुरुध्यमानां मामनुरुध्यती । देवादि-
कस्य रूपे रूपम् । हिंसा हिंस इति ऋशात् । कराला भयवती ॥ अम्मो इति । देश-

भूः पृष्ठतो विरहिता वृत्तिभिः पुरस्ता-

त्क्रूरां विवेश जरती कतमात्र युक्तिः ॥ २९ ॥

चन्द्रावली—(खगतम् ।) हन्त हन्त । अकण्डे कक्खसाए भविदब्बा
चण्डालीए चण्डिमा । (क)

कराला—(संरम्भमभिनीय ।) पेच्छध भो, पेच्छध इमस्स कुसुम्मते-
ल्लकज्जलजालकालस्स कालभुज्जमअंकरलोअणञ्चलस्स चञ्चलस्स भुज-
ज्जत्वणम्, जं वारहमग्गं गमिदो इमिणा सअलाणं गोउलकुलङ्गणाणं
मङ्गलो कुलधम्मो । (इति सशिरःकम्पं दृशौ विस्फार्य ।) अरे सामलआ, कस्स
एसा जाआत्ति जाणासि । सुणाहि रे, णीसङ्कं सुणाहि । जो क्खु भोइन्दस्स
दुदीउअप्पा तस्स महामल्लस्स । (ख)

कृष्णः—करालिके, ततः किम् ।

कराला—(सन्धोधम् ।) सच्चं सच्चं तुमं वणमज्जे अप्पाणं दुदिअं
राआणं जाणासि । सो चेअ राअउल्लगामी गोठ्ठणाहो अप्पणो ललाटं
ताडिस्सदि । (ग)

कृष्णः—कराले, तुभ्यं शपे । चन्द्रावलीं विलोक्य साध्वसं गतो-
ऽहमुद्वेगमासादयामि ।

(क) हन्त हन्त । अकाण्डे कर्कशाया भवितव्यता चण्डाल्याश्चण्डिमा ।

(ख) पश्यत भोः, पश्यत अस्य कौसुमतैलकज्जलजालकालस्य कालभुज-
ज्जमयंकरलोचनाञ्चलस्य चञ्चलस्य भुजज्जत्वणम्, यद्वादशमार्गं गमित एतेन सक-
लानां गोकुलकुलङ्गनानां मङ्गलः कुलधर्मः । अरे श्यामला, कस्यैषा जायेति जानासि ।
शृणु रे, निःशङ्कं शृणु । यः खलु भोनेन्द्रस्य द्वितीयात्मा तस्य महामल्लस्य ।

(ग) सत्यं सत्यम् । त्वं वनमध्य आत्मानं द्वितीयं राजानं जानासि । स एव
राजकुलगामी गोष्ठनाथ आत्मनो ललाटं ताडिष्यति ।

भाषान्कोपव्यञ्जिका ॥ पेच्छध इति । भुजज्जत्व कामुक्त्वम् । द्वादशमार्गं गमित
इति । स्त्रीजातिभाषेय 'वारहवाटे द्वारिओ' इत्यपभ्रंशे ख्याता ॥ सच्चमिति । अयं भावः—
राजसभायां तव दुरन्ते स्थापिते सति राजदण्डभयान् कापि वनमध्ये स्त्रीनं त्वामप्राप्य
राजपदान्तिके तव पितृव नन्दो राजसन्निधिं नीयमानस्त्रैतादृशो दुरन्तः पुत्रो मे जात
इति लज्जया दुःखेन च मग्नो भविष्यतीति ॥ कराले इति । साध्वसं भयम्, पशे साधु

कराला—(चन्द्रावलीं विलोम्य । सामपेम् ।) हा णिउज्जोज्जाअरिणि, आको-
मारसिक्खिदकण्हाहिसारकोसले, संरम्भोन्नद्धगोविआसहस्रोच्छिष्टाहरवि-
म्भतिण्हमेत्तविद्धंसिदकुलव्वदे, चिद्ध चिद्ध । किं दाणिं माएसि । (क)

ललिता—अज्जे, को व्वु दोसो जीअणणाहाणुगदाए पच्चिमदी-
साए । को वा दोसावहारिणो सूरस्स । किंतु एदाणं आरूढराआणं दोणं
राअं उप्पादिअ संगमकारिणीए संज्ञाकुट्टिणीए चेअ पदोसाणुव-
न्धिदा । (ख)

कराला—जादे, सच्चं कथेसि । (इति प्राँडमाटोप नाटयन्ती ।) हज्जे पउ-
मिए, परघरविरहिणि, कुट्टिणीकम्मलम्पडे, घण्ठीमण्डलचक्रवट्टिणि, मह
हत्थादो कहं मुक्किस्ससि । (ग) (इति यष्टिमुच्यच्छति ।)

पद्मा—(परावत्य ।) अज्जे, ण जाणे कीस खिज्जसि । अम्हेहिं तुज्ज
सासणं चेअ किज्जन्तं अत्थि । (घ)

(क) हा निकुञ्जोज्जागरिणि, आकोमारशिक्षितकृष्णामिसारकौशले, संरम्भोन्नद्धगो-
पिकासहस्रोच्छिष्टाघरविम्भतृष्णामात्रविध्यमितकुलव्रते, तिष्ठ तिष्ठ । किमिदानीं विभेषि ।

(ख) आर्ये, कः खलु दोषो जीवननाथानुगतायाः पश्चिमदिशः । को वा दोषा-
पहारिणः सूर्यस्य । किंयेतयोरारूढरागयोर्द्वयो रागमुत्पाद्य मंगमकारिण्याः संध्याकु-
टिन्या एव प्रदोषानुबन्धिता ।

(ग) जाते, मत्वं कथयसि । हज्जे पश्चिके, परगृहविघृष्टके कुट्टिनीकर्मलम्पटे,
घण्टीमण्डलचक्रवर्तिनि, मम हस्ततः कथं मोक्षयामि ।

(घ) आर्ये, न जाने कस्मात्स्थितसे । अस्माभिर्युष्मच्छासनमेव क्रियमाणमस्ति ।

अराहतः अप्राप्तसङ्गः सन् । उद्वेग दुःखम् ॥ अज्जे इति । जीवननाथो जलाधिपो वरुणः,
व्यपदेष्टेन चन्द्रावल्या विदोषण जीवननाथः स्वपनिर्मलः । वस्तुतस्तप्रापि सरस्वती
भाषिते जीवननाथः कृष्णः । को वा दोषापहारिणः सूर्यस्य दोष इत्यनुव्रतः । दोषा रात्रिस्त-
पारावस्य, पक्षे दोषाणामपहारिणः, किंवा दोषायो रात्रावपहारिणः स्वीचारस्य शूरस्य
कृष्णस्य । दोषाभावे हेतुगर्भविशेषणमेतत् । श्रेयेण मूर्खपक्षे कृष्णपक्षेऽपि । राग रक्षि-
मानं प्रदोषो रजनीमुख तदनुबन्धिता । पक्षे रागमासक्तिम् । पश्चिमदिशमूर्खमार्ग-
योरगुंभाषितसङ्गयोरपि चन्द्रावलीकृष्णयोः गङ्गाहरदिग्भाः संध्यारपानीयपद्माया एव
प्रवृष्टदोषानुबन्धिवन्धितार्थः । तेन पद्या रदं तर्क्यामिति भावः ॥ जाते इति । जाते

वृन्दा—(स्वगतम् ।) नूनं घूर्तया शब्दच्छलमालम्बितं पद्मया ।
(प्रकाशम् ।) आर्ये, शैलमल्लयोर्नामाद्वैतेन आन्तेयं मुग्धा बाला । तदद्य
क्षम्यताम् ।

(कराला यष्टिं विमुञ्चति ।)

पद्मा—(स्वगतम् ।) ललिदे, चिट् चिट् । तुह णिकिदं, कादुं एसा
जडिलं गच्छन्ती म्हि । (क) (इति निष्क्रान्ता ।)

कराला—(चन्द्रावलीमालोक्य ।) एहि मो कुटुङ्गकुटुङ्गिणि, एहि । (ख)
(इति चन्द्रावलीमादाय शैव्यया सह निष्क्रान्ता ।)

कृष्णः—(सोच्छ्वासम् ।) वृन्दे, नूनं साधितार्थासि ।

वृन्दा—माधव, रूपिणी माधवलक्ष्मीर्गौरीतीर्थे खेलति । तया चोप-
दौकितं सर्वस्वमिदं दरोन्मुद्रितं गन्धफलीद्वन्द्वम् ।

कृष्णः—(सानन्दमादाय ।) वृन्दे, यावद्भवां चारणे वयस्यानवधार्यं
तत्रानुसरामि, तावद्भवतीभ्यामग्रतः प्रस्थीयताम् । (इति निष्क्रान्तः ।)

वृन्दा—(परिक्रम्य ।) ललिते, पुरः संभावय कदम्बसम्प्राजम् । (इत्युपेल ।)
हन्त हन्त ।

शङ्के पङ्कजसंभवोऽपि भवतः सौभाग्यभङ्गीभरं

वक्तुं न क्षमते कदम्बनृपते वृन्दाटवीघोतिनः ।

पुष्पैर्यस्य रमासहोदरतयाप्युद्भासुरं कौस्तुभं

दुर्ललैरवहेलयद्विरमितः शौरेरुरश्छाद्यते ॥ ३० ॥

(क) ललिते, तिष्ठ तिष्ठ । तव निष्कृतं कर्तुमेया जटिलां गच्छन्त्यसि ।

(ख) एहि मो कुटुम्बकुटुम्बिनि, एहि ।

हे पुत्रि । हे भो हे चेष्टिके । कुट्टिनीकर्म परपुरुषद्वयं तत्र लम्पटे । 'णिञ्जउ गोवद्गुणस्य
पासमि' इति स्वया पूर्वमादिष्टादिति भावः ॥ माधवेति । हे माधव, रूपिणी रूपवती
वसन्तशोभा । माधवस्य तव लक्ष्मीः शोभारूपा संपत्तिरूपा वा राधा इति च । गन्ध-
फलीद्वन्द्वं चम्पकयुगलम् ॥ शङ्के इति । यस्य तव पुष्पैः । वीदशैः । कौस्तुभमवहेलयद्विः ।
वीदशैः । रमासहोदरतया । अपिकारात् स्वरूपेण च । उद्भासुरं देदीप्यमानम् । दुर्ललैरिति

ललिता—(पुरो विलोक्य ।) वुन्दे, इअं विसाहादुदिआ भववदी
माअन्दकुञ्जे पच्छन्नं चिद्धदि । (क)

वृन्दा—(लवङ्गलतान्तिके राधा विलोक्य ।) ललिते, पश्य पश्य ।

किमित्तः सुपमा वपुष्मती किमभिव्यक्तिरलं गुणश्रियः ।

अथ वा प्रणयाभिसंपदः किमियं मूर्तिरुदेति राधिका ॥ ३१ ॥
(पुनर्निर्देष्टव्यम् ।)

कर्णालंकृतकमला कुन्तलवेणीशिखोच्चलत्कमला ।

करकमलाश्रितकमला विडम्बयत्यलमसौ कमलाम् ॥ ३२ ॥

(नेपथ्ये ।)

कर्णान्दोलितमुग्ध.....फलिकाद्वन्द्वः कदम्बसजा

सवीतो मुरलीकरम्बितकरश्चूडाञ्जले चन्द्रिका ।

दूरादेप मनःशिलातिलकिना भालेन विभ्रद्भुति

मूर्तः खेलति हन्त नन्दगृहिणीवात्सल्यलक्ष्मीरसः ॥ ३३ ॥

ललिता—गूणं भववदीए दूरे दिद्धो कण्हो, जं वण्णीअदि । (ख)

वृन्दा—ललिते, सत्यमविदूरवर्ती मधुवैरी । तथा हि ।

सखि कुण्डलीकृतशिखण्डमण्डलो

नटतीह ताण्डविकहृतिरण्डज ।

न कदापि कृष्णमुदिरेक्षणं विना

मुदिरेक्षणे क्षणमपि श्वसित्यसौ ॥ ३४ ॥

(क) वृन्दे, इय निशायाद्वितीया भगवती मावन्दकुञ्जे प्रच्छन्न तिष्ठति ।

(ख) नूनं भगवत्या दूरे दृष्टं वृष्णं, यद्वर्ण्यते ।

तस्मात् वीर्यम देवयिदु मौननिर्गन्धि भावः ॥ वुन्दे इति । आनन्दकुञ्जे आनन्दकुञ्जे ॥
कर्णेति । कमला लक्ष्मीम् ॥ कर्णेति । नन्दगृहिणीवासस्य इत्यनेन प्रजेभ्यो लालनेनैव
वृष्णस्य परमार्गन्दर्वमिदं जानम् । अतो तस्या भाग्यपरिपाक इति भावः ॥ समीति । ताण्ड-
विक इति नाया हृदिरादान यस्य । अण्डज पक्षी मयूरः । वृष्ण एव मुदिरो मेघमन्त्रेणम् ।

ललिता—सहि, दक्षिणेण पुंणाअसण्डं पेक्खं पुण्डअमण्डपे
णम् । (क)

वृन्दा—(विलोक्य । सहर्षम् ।)

चक्रं वशीकृतवतः किल नैचिकीनां

वंशीनिनादमधुना मधुसूदनस्य ।

आभीरशेखरगतिं प्रतिपादयन्ती

शोभा बभूव परमा परमस्य यष्टिः ॥ ३५ ॥

ललिता—ण वुत्तं दाणिं पि दोणं अण्णोण्णदंसणम् । केअलं रहि-
णिअं पेक्खिअ लअक्कुड्डं पविसदि कण्हो । (ख)

वृन्दा—पश्य पश्य ।

विसृमरान्परितो हरिमूर्तितः परिमलानुपलभ्य कलावती ।

इयमितः सखि पुण्ड्रकमण्डपे सितमुखी तनुवल्लिमपावृणोत् ॥ ३६ ॥

(पुनर्निर्णय । राधातुल्यम् ।)

व्यक्तिं गताभिरभितो भुवि पांमुलायां

सद्यः पदाङ्गततिभिः कथितां ध्वनोऽयम् ।

पश्चादुपेत्य नयने किल राधिकायाः

कम्पेण पाणियुगलेन हरिर्दधार ॥ ३७ ॥

ललिता—हन्त हन्त, एमा पुत्तहिद्वी यामा लीलाकमलेण
कमलिस्वणम् (ग)

(क) मणि, दक्षिणेण पुनामण्डं पश्य पुण्ड्रकमण्डप एवम् ।

(ख) न वृत्तनिदानीमपि द्वयोरन्योन्यदर्शनम् । केवलं गतिनिष्ठं प्रेक्ष्य पश्य
पुण्ड्रं प्रविशति वृष्ण ।

(ग) हन्त हन्त, एषा पुत्रहितादौ यामा लीलाकमलेन तादृशो वर्मधनुः ।

वृन्दा—पश्य पश्य ।

भ्रूभेदः स्मितसंवृतो नहि नहीत्युक्तिर्मदेनाकुल

विश्रान्तोद्धति पाणिरोधरचनं शुष्कं तथा क्रन्दनम् ।

सृष्टो यः सखि राधया मुहुरयं संगोपनोपक्रमो

भावस्तेन हृदि स्थितो मुरमिदि व्यक्तः समन्तादभूत् ॥ ३८ ॥

ललिता—(सस्कृतेन ।)

प्रातिकूल्यमिव यद्विवृण्वती राधिका रदनस्वार्पणोद्धुरा ।

केलिकर्मणि गता प्रगल्भतां तेन तुष्टिमतुलां हरिर्ययौ ॥ ३९ ॥

वृन्दा—(विहस्य ।)

नैरञ्जन्यमुपेयतुः परिगलन्मोदाश्रुणी लोचने

स्नेदोद्धतविलेपनं किल कुचद्वन्द्वं जहौ रागिताम् ।

योगौत्सुक्यमगादुरः स्फुरदिति प्रेक्षयोदयं सङ्गिनां

राधे नीविरियं तव श्लथगुणा शङ्के मुमुक्षां दधे ॥ ४० ॥

ललिता—कथं एदं विअट्टमिहुणं माहवीकुडङ्गन्तरिदं संवुत्तम् । (क)

वृन्दा—

राधामाधवयोर्मध्यां केलिमाध्वीकमाधुरीम् ।

धयञ्जनभृङ्गेन कस्तृप्तिमधिगच्छति ॥ ४१ ॥

(क) कथमिदं विदग्धमिधुनं माधवीकुडङ्गान्तरितं संवृत्तम् ।

ताज्ञी धामा धाराधा ॥ भ्रूभेद इति । संगोपनम्योपक्रमो ॥ सृष्टस्तर्नव प्रत्युत भावो-
ऽव्यक्तोऽभूत् । भ्रूभेदः भ्रूयोर्वक्रिमा असंमनित्वव्यञ्जकः । कीदृशः । स्मितसंवृतः स्मितमेव तत्र
परमसंमनित्वव्यञ्जकम् । नहि नहीत्युक्तिर्निषेधकरणम् । मदेनाकुलेति तत्र सात्विकविकारः
भ्रूभेद एव परमविधिव्यञ्जकः । पाणिरोधरचनमनघीष्टमेतदिति व्यञ्जकम् । कीदृशम् । विश्रा-
न्तोद्धति विश्रान्ता उद्धतिरीदृश्येयम् । तन्करस्पर्शेन जानस्तम्भयोर्हस्तयोरीदृश्ये दत्तय-
भावात् । सेनादृश्यविश्रान्तिरेव परमाभीष्टव्यञ्जिका । क्रन्दन दुःखव्यञ्जकं मुहुरयमेव
दुःसाभावव्यञ्जकमिति ॥ नैरञ्जन्यमिति । नैरञ्जनं यद्विषयं कञ्जलरागशान्त्यर्थं च
लोचने परिगलन्मोदाश्रुणी सती नैरञ्जन्यमुपेयन्वित्वन्ययः । एव राधेयम् । रागिनी विद-
यागन्ति पुत्रुमारिरामं च । योगे पक्षे संगमे आमुपयम । मुमुक्षां पक्षे मन्यिष्युगी-
कृतम् । राधेति । मेध्या कथमशेषसाहित्येन प्रेमैव गोपराभाषी कथम इत्यगम-

ललिता—सहि, दक्षिणेण पुंणाअसण्डं पेक्खं पुण्डअमण्डो
णम् । (क)

वृन्दा—(विलोक्य । सहर्षम् ।)

चक्रं वशीकृतवतः किल नैचिकीनां

वंशीनिनादमधुना मधुसूदनस्य ।

आभीरशेखरगतिं प्रतिपादयन्ती

शोभा बभूव परमा परमस्य यष्टिः ॥ ३५ ॥

ललिता—ण वुत्तं दाणिं पि दोणं अण्णोण्णदंसणम् । केअलं रत्ति-
णिअं पेक्खिअ लअक्खकुड्झं पविसदि कण्हो । (ख)

वृन्दा—पश्य पश्य ।

विद्यमरान्परितो हरिमूर्तितः परिगलानुपलभ्य कलावती ।

इयमितः सखि पुण्ड्रकमण्डपे सितमुखी तनुवल्लिमपावृणोत् ॥ ३६ ॥

(पुनर्निष्पद्य । सर्वानुकम्पम् ।)

व्यक्तिं गताभिरभितो भुवि पांसुलायां

सद्यः पदाङ्गततिभिः कथिताध्वनोऽयम् ।

पश्चादुपेत्य नयने किल राधिकायाः

कम्पेण पाणियुगलेन हरिर्दधार ॥ ३७ ॥

ललिता—हन्त-हन्त, एमा पुलहदङ्गी वागा लीलाकमलेण तादेदि
कमलिकखणम् (ग)

(क) गच्छि, दक्षिणेन पुंणागण्डं पश्य पुण्ड्रकमण्डप एवम् ।

(ख) न वृत्तमिदानीमपि द्वयोरन्योन्यदर्शनम् । येनैवं रत्तिनिष्ठं प्रेक्ष्य स्वपुत्र-
पुत्रं प्रतिशतिं कृण्वतः ।

(ग) हन्त हन्त, एषा पुण्ड्रिकाङ्गी वागा लीलाकमलेन तादृशी कमलकणम् ।

हे मुरिरेशो । मुरिरः राजनः । राजमपि न शक्तिः शक्तिः ॥ शक्तिः । पुण्ड्रकमण्ड-
पे । कथयिष्यामि ॥ कथयिष्यामि । कथयिष्यामि । कथयिष्यामि । कथयिष्यामि । कथयिष्यामि ।
कथयिष्यामि । कथयिष्यामि । कथयिष्यामि । कथयिष्यामि । कथयिष्यामि । कथयिष्यामि ।
कथयिष्यामि । कथयिष्यामि । कथयिष्यामि । कथयिष्यामि । कथयिष्यामि । कथयिष्यामि ।

वृन्दा—पश्य पश्य ।

भ्रूभेदः स्मितसंवृतो नहि नहीत्युक्तिर्मदेनाकुला

विश्रान्तोद्धति पाणिरोधरचनं शुष्कं तथा क्रन्दनम् ।

सृष्टो यः सखि राधया मुहुरयं संगोपनोपक्रमो

भावस्तेन हृदि स्थितो मुरभिदि व्यक्तः समन्तादभूत् ॥ ३८ ॥

ललिता—(संस्कृतेन ।)

प्रातिकूल्यमिव यद्विरूढवती राधिका रदनस्वार्पणोद्धुरा ।

केलिकर्मणि गता प्रगल्भतां तेन लुष्टिमतुलां हरिर्ययौ ॥ ३९ ॥

वृन्दा—(विहस्य ।)

नैरञ्जन्यमुपेयतुः परिगलन्मोदाश्रुणी लोचने

स्वेदोद्धतविलेपनं किल कुचद्वन्द्वं जहौ रागिताम् ।

योगौत्सुक्यमगादुरः स्फुरदिति प्रेक्ष्योदयं सङ्गिनां

राधे नीविरियं तव श्लथगुणा शङ्के मुमुक्षां दधे ॥ ४० ॥

ललिता—कथं एदं विअडूमिहुणं माहवीकुडङ्गन्तरिद संघुत्तम् । (क)

वृन्दा—

राधामाधवयोर्मेध्यां केलिमाध्वीकमाधुरीम् ।

धयन्नयनभृङ्गेन कस्तुतिमधिगच्छति ॥ ४१ ॥

(क) कथमिदं विदग्धमिधुनं माधवीकुडङ्गान्तरितं संघुत्तम् ।

ताक्षी वामा धीराधा ॥ भ्रूभेद इति । संगोपनम्योपक्रमो यः सृष्टमेतैर प्रयुत भावोऽव्यक्तोऽभूत् । भ्रूभेदः भ्रुवोर्पेदिमा असमतिव्यञ्जकः । कीदृशः । स्मितसंघृतः स्मितमेव तत्र परमसंमतिव्यञ्जकम् । नहि नहीत्युक्तिर्निषेधकरणम् । मदेनानुनेति तत्र सात्विकविकारः । भ्रूभेद एव परमविधिव्यञ्जकः । पाणिरोधरचनमनभीष्टमेतदिति व्यञ्जकम् । कीदृशम् । विश्रान्तोद्धति विश्रान्ता उद्धतिरीदृशं यत्र । तत्करस्वर्तेन जानस्तम्भयोर्दृष्टयोर्दृष्टे शक्तयः गायान् । तेनैदं लयविश्रान्तिरेव परमामीष्टव्यञ्जकः । क्रन्दनं तु रात्र्यञ्जकं शुष्कवर्णं तु माभावव्यञ्जकमिति ॥ नैरञ्जन्यमिति । नैरञ्जन्यं प्रपन्नं बलरागशून्यं च लोचने परिगलन्मोदाश्रुणी सती नैरञ्जन्यमुपेयतिलयन्यथ । एव सखे । रागितां विदग्धांस्ति कुडुमारिराये च । योगे पक्षे संगमे आन्युपयम् । मुमुक्षां पक्षे प्रणियच्युती-रणात् । राधेति । मेध्यां कामक्षेपसाहित्येन प्रेमयः गोपरागाणां काम इतराम-

ललिता—इहा, एदे गलन्तमरन्दंपि महविपुष्पसंदोहं मुक्तिअ कीसं
भिन्ना पुष्पाहिमुहं धावन्ति । (क)

वृन्दा—सखि, विमुच्य माधवीमण्डपं नागरमण्डलोत्तंसौ प्रस्थितौ ।
तयोराभोदमनुसर्पन्तः पद्मदा धावन्ति । तदेहि । लतामन्दिरालोकनेन
नन्दयावश्चक्षुषी । (इति परिक्रम्य ।) ललिते, पश्य पश्य ।

मनोहारी हारस्खलितमणिभिस्तारतरलैः

परिम्लायन्माल्यो मिलितपुरटालंकृतिकणः ।

अयं कुञ्जस्तल्पीकृतकुसुमपुञ्जमणयवा-

न्समन्तादुत्तुङ्गं पिशुनयति रङ्गं मुरभिदः ॥ ४२ ॥

ललिता—(निपुण निरूप्य । संस्कृतेन ।)

कृष्णाङ्गसंगममिलद्भुसृणाङ्गरागा

राधापदस्खलदलक्तकरक्तपार्श्वी ।

सिन्दूरविन्दुचित्तघर्मजलोक्षितेयं

दृन्ना धिनोति नयने गम पुष्पशय्या ॥ ४३ ॥

वृन्दा—(सविस्मयम् ।)

चिक्रीड या रजसि रञ्जितसूत्रचन्द्र-

गोकर्णमात्रचिकुरा नवविद्धकर्णा ।

सेयं कुतः प्रवरविग्रमकौशलानि

राधाध्यगीष्ट चत वैरजितं जिगाय ॥ ४४ ॥

(क) सखि, एते गलन्तमरन्दमणि माधवीपुष्पसंदोहं मुक्त्वा कलाद्भृताः पूर्वा-
भिमुखं धावन्ति ।

एषाम् इत्युत्तरात् परमपरिग्राम् । धयन्त्यादयन् ॥ मनोहारीति । हारा रत्न-
विता ये मणयर्भर्मनोहारा । तासु मुक्ता एव तत्त्वहारमभ्यगो येषु ते । विस्तृतवर्ति
सूचयति ॥ कृष्णाङ्गेति । पुष्पं वृद्धमम् ॥ चिक्रीडेति । या रजसि विरिड प्रीति-
तयती । रजितेन सूत्रेण बद्धा गोकर्णमात्रा गोकर्णसिम्पित्पितृरा यन्ताः । अहृष्टाना-
मिवाविमारेण गोकर्णा भवन्ति । तथा नृणामपरेण—‘अदेवतायामेवमप्रेममर्ष-
मुने सते’ इति । नवविद्धा कर्णा यन्ताः । कुतोऽध्यगीष्ट यन्ताद्वेगः यन्तादध्यगीष्टवती ।

ललिता—(पूवत प्रेक्ष्य ।) वुन्दे, पेक्ख णादिदूरे सराहो माहवो । (क)

वृन्दा—शृणुव किमाह ।

(नेपथ्ये ।)

राधा—(संस्कृतेन ।)

कुरु कुवलय कर्णोत्सङ्गे लवङ्गममङ्गुर

विकिर चिकुरस्यान्तर्मल्लीसज क्षिप वक्षसि ।

अनघ जघने कादम्बी मे प्रलम्बय मेखला

कलयतु न मामालीवृन्दं हरे निरलकृतिम् ॥ ४५ ॥

वृन्दा—(स्मित कृत्वा ।)

घहन्ती मञ्जिष्ठारुणिततनुसूत्रोज्ज्वलरुची-

वस्त्राङ्गान्वेलोर्मिस्खलितशिखिपक्षावलिरियम् ।

स्फुरन्मुक्तातुल्यैरलघुघनघर्मांशुभिरल

समृद्धा मे मेघा मधुमथनमूर्तिर्मदयति ॥ ४६ ॥

(ततः प्रविशति वृष्णः, प्रसाधिताङ्गी राधा च ।)

कृष्णः—

नीत ते पुनरुक्तता अमरकै वस्तूरिकापत्रक

नेत्राभ्या विकलीकृत कुवलयद्वन्द्वं च कर्णार्पितम् ।

हारश्च स्मितकान्तिभङ्गिभिरल पिष्टानुपेपीकृत

किं राधे तव मण्डनेन नितरामङ्गैरसि द्योतिता ॥ ४७ ॥

उधे—(उपगच्छ ।) सुन्दर, इदं परममञ्जुल वासन्तीरुसुममण्डनम् ।

कृष्णः—(स्तवद्वन्द्वमादाय । सहस्रम् ।)

ध्येयेन मुक्तवृन्दम्य काम्यमाना मुहुर्मया ।

मुक्ता रमतिमुक्ताना श्रेण्या सुश्रोणि सेवितुम् ॥ ४८ ॥

(इति राधामवतययति ।)

(क) वृन्दे, पदय नातिदूर मगधो माधव ।

यत विम्वये । इदानीमव मायिका आसीत्, इदानीमेव प्रवरतन्व्यभूदिति भावः ॥ कुर्वि-
ति । कादम्बी वदम्बपुणरविनाम् ॥ घहन्तीति । मञ्जिष्ठारुणितभ्यस्तनुसूत्रभ्य
रूप ६म) मधुमथोऽधुमथला दधि कातिर्येशो तार नगाङ्गान् ॥ नीतमिति ।
अमरकैर्नगाङ्गलम्बिताङ्गैः । ते रत्नगटे अमरका इत्यमरः ॥ ध्येयेनेति ।

(नेपथ्ये ।)

अनुपरमति यामे काममहस्तृतीये
जलदसमयलक्ष्मीयौवनोज्जृम्भणेऽद्य ।

नवयवसकदम्बैस्तर्पितानां कदम्बः

कलयति सुरभीणां गोकुलायाभिमुख्यम् ॥ ४९ ॥

ललिता—राहे, अणुजाणेहि । रत्तिमण्डनस्थं दुल्लहं वसन्तकुसुमं
गेहिस्सम् । (क) (इति निष्क्रान्ता ।)

कृष्णः—(स्मिता । जनान्तिकम् ।) वृन्दे, किञ्चिद्विनोदं विधातुकामो-
ऽस्मि । तदत्र प्रियायाः प्रत्यायितेयं पुरो द्रुमाधिरूढा ककलटी त्वया
मत्पक्षमाहिणी क्रियताम् ।

वृन्दा—भवतु । यतिष्ये ।

कृष्णः—(राधामवेत्य ।) प्रिये चन्द्रा—(इत्यर्थे कृत्रिमसंभ्रमं नाटयति ।)

राधिका—(सखेदम् ।) हृद्धी हृद्धी । कथं एवं सुगन्तं वि ण मे कुडिदं
कण्णजुअलम् । (ख)

वृन्दा—(संगतम् ।) पिच्छिकाभ्रमणेन ककलटिकामुन्मोघं हरेरभीष्टं
व्याहारयिष्ये । (इत्यलक्षितं तथा कृत्वा प्रकाशम् ।) सखि, रङ्गे मा भज
वैमुख्यम् ।

कृष्णः—प्रिये चन्द्रानने, किमित्यकाण्डे विगनस्कासि ।

(क) राधे, अनुज्ञापय रात्रिमण्डनार्थं दुर्लभं वसन्तकुसुमं गृहीष्यामि ।

(ख) हा धिक् हा धिक् । कथमेवं शृण्वदपि न मे स्फुटितं कर्णपुगलम् ।

अतिमुक्तानामतिशयमुक्तानां माधवीपुष्पाणां ॥ । 'अतिमुक्तः पुष्पकः म्याद्रासन्ती
माधवीलता' इत्यमरः ॥ अनुपरमतीति । अयं सुरभीनां कदम्बः गमूहः
अदस्तृतीये यामे प्रहरे अनुपरमत्वसमाप्ते गतिं गोकुलाय गोकुलं प्रवेदुमाभिमुख्य
कलयति करोतीत्यन्वयः । अयं स्थिते । जलदगमयलक्ष्म्या वर्षाकालशोभाया र्या-
वनस्य विस्तारस्योद्गमनं(ण) प्रकाशो यत्र तथाभूते ॥ वृन्दे इति । प्रत्यायिता
प्रतीकारिणी । मत्पक्षमाहिणी मत्कार्यगहाया ॥ प्रिये इति । कृत्रिमसंभ्रमेण हे प्रिये
चन्द्रायति इति गोत्ररगलनं ज्ञापयति ॥ स्मरतीति । रङ्गे सुगममये ॥ र्णासंक्षेपः

(निपथ्ये ।)

सामिणि, इमिणा तुज्झ मुद्धत्तणेण ललिदा ण जीविस्सदि । (क)

राधिका—(ऊर्ध्वमालोक्य । खगतम् ।) णीसंदेहम्हि किदा कक्खडिआए ।
(प्रशङ्गम् ।) पअण्डं क्खु कुलिसविप्फूज्जिदं कथं डिण्डिमाडम्बरेण संवर-
णिज्जं होदु । (ख) (इति पराश्रुखी भवति ।)

कृष्णः—(अपवायम् ।)

समरोद्धुरकामकार्मुकश्रीविजयिभूयुगमाकुलाक्षिपद्माम् ।

विधुरीकृतमप्यतिक्रुधाग्रे मम राधावदनं मनो धिनोति ॥ ५० ॥

(इति राधापदावलमुष्णालम् ।) सुन्दरि, मधुरेण समाप्यतां मधुविहारकौतुकम् ।

(पुनर्निपथ्ये ।)

हद्धी हद्धी । भो पडमासिक्खे दुड्डसारसि, तुमं पि कडक्खसि । ता
कीस पराणं धारेमि । (ग)

राधिका—(निशम्य सरोपमपसर्पन्ती ।) वृन्दे, परं केत्तिअं विडम्बि-
दम्हि । ता झत्ति वारेहि णं कवडपरिपाटीणाटअसूत्तधारं भुअणमारार-
म्भिमुरलीशिक्खाणीसङ्गं करालिआणत्तिणीकीलाकुरङ्गम् । (घ)

कृष्णः—(सानन्दस्मितम् ।) सखि वृन्दे, प्रसादय राधाम् ।

(क) स्वामिनि, अनेन तव सुगन्धवेन ललिता न जीविष्यति ।

(ख) निःसंदेहास्मि कृता कक्खटिकया । प्रचण्डं खलु कुलिशविष्कृजितं कथं डिण्डिमाडम्बरेण संवरणीयं भवतु ।

(ग) हा धिरु हा धिरु । भो पद्माक्षिप्ये दुष्टमारमि, त्वमपि मां कटाक्षयामि ।
तत्कस्मात्प्राणं धारयामि ।(घ) वृन्दे, परं कियद्विडम्बितास्मि । तज्झटिति वारय्येनं कपटपरिपाटी-
नाटकसूत्रधारं भुवनमारारम्भिमुरलीशिक्षानि सङ्गं करालिकानप्लीवीकाकुरङ्गम् ।

इति । प्रचण्डं खलु कुलिशविष्कृजितं 'चन्द्रा-' इत्यर्थसंशोधनमर्थः । डिण्डिमाडम्बरेण
चन्द्रानने इति परिपृष्टमशोधनमर्थनिना । संवरणीयं गङ्गोपनीयम् ॥ समरेति । कीदृश
राधापदनम् । समरोद्धुरस्य मुद्रप्रचण्डस्य कामस्य कार्मुकधियो धनु शोभाया अपि विज-
यिनो भूतोर्गुल यत्र ॥ भो पद्माक्षिप्ये इत्यादि कक्खटिकावचनेन चन्द्रादीपरितारणं
निभन्तरियमि शङ्कयति ॥ वृन्दे इति । भुवनानां मारारम्भम् । चन्द्रादीपरितारणं वा

वृन्दा—प्रियसखि राधे, विदग्धवधूनां मूर्धन्यासि । तदकाण्डे कठोर-
मानकाण्डेन नापसारय वल्लभकृष्णसारम् ।

राधिका—(वाढमवशमभिनीय ।) एत्थ अवत्थादुं ण जुत्तमिह । (क)
(इति निष्क्रान्ता ।)

कृष्णः—वृन्दे, बलीयसि रोपानले साममाध्वीकमुद्दीपनायैव । तदल-
मन्नानुयात्रया ।

वृन्दा—किमत्र युक्तम् ।

कृष्णः—वृन्दे, वरवर्णिनीवेपेण राधां प्रसादयितुमिच्छामि । तदत्र
भवत्या समाधानमध्यवसीयताम् ।

(वृन्दा साङ्गीकार स्मित करोति ।)

कृष्णः—सखि, गौराङ्गरागसंगत वराङ्गनावेपसाधनं कथमग्राभिलप्स्ये ।
(प्रविश्य ।)

मधुमङ्गलः—पिअवअस्स, अत्थि गौरीघरे तहाविहयेससामग्गी जा
पउमाए मम हत्थे समप्पिदा । (स्व)

कृष्णः—(सदृश्यम् ।) वृन्दे, गौरीगृहगम्भीरिकायां भविष्यामि । तदा-
त्मभगिनीभावेन संभावनीयोऽहम् । (इति सवयस्यो निष्क्रान्तः ।)

वृन्दा—(परिहस्य । दूरे दष्टिं क्षिपन्ती ।)

चम्पकलयङ्गवकुलान्यवचिन्वन्त्योर्वयस्ययोरत्र ।

स्फुटमिदमेव सलज्जं राधावृत्तं निवेदयति ॥ ५१ ॥

(प्रविश्य तथाविधा राधा ।)

राधा—सहि, तदो हं अणुणेदुं पउत्त णं अवद्दीरिअ एत्थ पत्तमिह । (ग)

(क) अत्रायस्यातुं न युक्तामि ।

(ख) प्रियत्रयस्य, अस्मि गौरीगृहे तथाविधरेपग्रामग्री या पत्रया मम हस्तो
समर्पिता ।

(ग) गच्छि, ततोऽहमनुनेतुं प्रवृत्तमनेमरधीयात्र प्रामाणि ।

मुरार्ये या निष्ठा मारय चतुर्दशानुभवावजन्तूनि या निष्ठा तथा नि दाह पापदिनय
रहितम् । मुरारिनादेन भ्रंशितायेद्वय न भवेत् तदा वधमस्य तत्रे व्याप्य इति भावः । अथ च
मुरारिकान्तर्निहितपुरुषम् । वधश्च न तदेकाननो नोरे जीवतु ६६ उच्यते ॥ मदीनि ।

ललिता—राहे, न खलु तुमम्हि कण्हस्स गोत्तक्खलिदं सिविणे वि संभावीअदि । ता पइदिपमत्ताणं पसूणं पलावे किदवीसम्भा तुमं वञ्चितासि । (क)

विशाखा—हृद्धी हृद्धी । ललिदे, पेक्ख अज्ज सोहृग्गपूणिणमाहे आर-
द्धसंघरिसा बलिणो पडिपक्खा । ता विडम्बिता म्हा देव्वेण । (ख)

ललिता—विसाहे, सच्चं कहेसि । एत्थ महूसवे जइ अम्हाणं मुहमा-
लिणं सच्चत्तीओ पेक्खिस्सन्ति, तवो सोलुण्ठं कडुक्खन्तीओ हसिस्सन्ति । (ग)

राधिका—(स्वगतम् ।) साहु सहीओ मन्तेन्ति । ता किं एत्थ सरणम् । (घ)

वृन्दा—(उपसृत्य ।) ललिते, रामानुजस्य निदेशेन राममुपनेतुं प्रस्थि-
तासि ।

ललिता—किंति । (ङ)

वृन्दा—वसन्तश्रीदर्शनाय ।

विशाखा—सहि वुन्दे, क्खणं विलम्बिअ कुण संधिम् । (च)

वृन्दा—सत्यं जानीहि मया दुष्करोऽद्य संधिः ।

विशाखा—कथं विअ । (छ)

वृन्दा—पृच्छतामात्मसखी, ययाद्य कटूक्तिभिरपरञ्जितः कञ्जेक्षणः ।

(क) राधे, न खलु त्वयि कृष्णस्य गोप्रस्खलितं स्वप्नेऽपि संभाव्यते । तत्प्रकृति-
प्रमत्तानां पशूनां प्रलापे कृतविसम्भा त्वं वञ्चितासि ।

(ख) हा धिक् हा धिक् । ललिते, पश्याद्य सौमान्यपूर्णिमायामारब्धसंघर्षा
बलिनः प्रतिपक्षाः । तस्माद्विडम्बिताः सा देवेन ।

(ग) विशाखे, मत्वं कथयसि । अत्र महोत्सवे यद्यस्माकं मुखमालिन्यं सपत्न्याः
प्रेक्षिष्यन्ति, तदा सोलुण्ठं कटाक्षयन्त्यो हसिष्यन्ति ।

(घ) साधु भक्त्यो मग्नयन्ति । तत्किमत्र शरणम् ।

(ङ) किमिति ।

(च) सगि वृन्दे, क्षणं विलम्ब्य नुरु संधिम् ।

(छ) कथमिय ।

अवर्षायं अवशाम् ॥ हृद्धीति । संपर्कः संपर्कम् । अनिष्टमिति यावत् ॥ असूयेति । हरि

राधिका—(निःश्वस्य ।) हला वुन्दे, तुमं चेअ गदी । (क)

वृन्दा—(सव्याजरोपम् ।)

असूया चण्डाली हृदि पदमिता चण्डि विविशु-

नं वाचस्ते यथ्याः श्रुतिसरणिसीमाञ्चलमपि ।

इदानीमौदास्यं वशगमदिरासीततिरगा-

न्मुकुन्दो निर्द्वन्द्वीभव सखि मुधा निःश्वसिसि किम् ॥ ५२ ॥

ललिता—कहिं सो कखु मोहणो । (ख)

वृन्दा—गौरीसखनि ।

ललिता—किं करेदि । (ग)

वृन्दा—निकुञ्जविद्यया सार्धं गोष्ठीं तनोति ।

तिस्रः—सहि, का वखु णिउल्लविज्जा । (घ)

वृन्दा—(स्रुट विहस्य ।) अहो मौग्ध्यं किशोरीणां यदमूरतिप्रासद्वा-
मपि निकुञ्जविद्यां न विदन्ति ।

तिस्रः—(सलज्जम् ।) सहि, कथेहि सखं । ण जानीम्ह । (ङ)

वृन्दा—हन्त भो विशुद्धाः, का नाम सा गोकुले बल्लवबालिकास्ति
या सल्ल स्वसारं मे भाण्डीरदेवतां न जानीते ।

ललिता—वुन्दे, देहि तुमं मन्तं जेण एदं वेसम्मं सुहोदकं भवे । (च)

वृन्दा—सखि, गोकुलानन्दनिगूढविस्रम्भमणिमञ्जूष्यं निकुञ्जविद्या ।
तदेनां भजेम ।

(इति राधाः परिक्रमन्ति ।)

(क) हला वृन्दे, त्वमेव गतिः ।

(ख) कुत्र वा सन्तु मोहनः ।

(ग) किं करोति ।

(घ) सखि, का गल्ल निकुञ्जविद्या ।

(ङ) सखि, कथय सत्यम् । न जानीमः ।

(च) वृन्दे, देहि त्वं मन्त्रं येनेदं वैषम्यं सुगोदकं भवेत् ।

पदं स्थाने इत्या प्राप्ता अत एव चय्या वाचो न विविशु । वशगा मदिराक्षीणां तनि-
यस्य ॥ एन्तेति । अस्मिन् भगिनीम् । वस्तुतस्तु मय्य सम गारे वृण्णम् ॥ संशयेति ।

राधिका—बुन्दे, एदं चेअ गौरीमण्डवम् । ता एत्थ पविसिअ स-
ण्णाए कड्डे णिउञ्जविज्जम् । (क)

वृन्दा—(कृतोद्गीर्णिकमालोक्य खगतम् ।) हन्त, गौरीमिव किशोरीं हरिं
पश्यामि । (प्रकाशम् ।) सख्यः केवलमेकात्र भाण्डीरदेवतैव शिखण्डेन कु-
ण्डलं कुर्वती वर्तते ।

तिस्रः—असच्चं संसिणि, चिद्ध चिद्ध । जं एसो ताण्डविअसिहण्डी
पक्कणे चिद्धदि । (ख)

वृन्दा—हन्त भो दाक्षिण्यशून्याः, स्वयमागत्य समीक्ष्यताम् । किमत्रा-
नुमानेन ।

ललिता—हला, फुडं तन्दाउलदा चन्दइणो जादा जं णिकमन्तो
चन्दअमउली इमिणा ण लक्खिदो । (ग)

राधिका—हला, घरं पविसिअ णिउञ्जविज्जं पूछन्ह । (घ)
(इति सर्वाः प्रवेश नाटयन्ति ।)
(प्रविश्य)

जटिला—भणिदग्धि पेम्मेण पउमाए—‘अज्जे जडिले, दिट्ठिआ वड्डुसि।
गोअड्डुणो विअ लुम्ह पुत्तो वि गोकोडीसरो हुविस्सदि । जं दिट्ठं मए
अज्ज गौरीतित्थे राहिण् गौरी आराहीअदि’ति । ता गदुअ बहूडिहं आसि-
साहिं वड्डुयिस्सम् । (इति परिक्रम्य रङ्गणीमहने दृष्ट्वा सानन्दम् ।) साहु पउमे,
साहु । असच्चमासिणी णासि । (पुनर्निभात्य सखेदम् ।) हद्धी हद्धी । कहं
गौरीसिहस्स सिरे तण्डविओ चिद्धइ । ता परावट्ठिअ पुत्तं आणिस्सम् । (ङ)
(इति धावन्ती निष्क्रान्ता ।)

(फ) वृन्दे, इदमेव गौरीमण्डपम् । तदत्र प्रविश्य संज्ञाकर्षं निकुञ्जविद्याम् ।
(ख) असत्त्वं संसिनि, तिष्ठ तिष्ठ । यदेवसाण्डविकशिखण्डी प्राक्कणे तिष्ठति ।
(ग) हला, स्फुटं तन्द्राकुण्डता चन्द्रनिणी जाता यन्निष्क्रमन् चन्द्रकर्मोद्भिन्नेन
न दक्षितः ।

(घ) हला, गृहं प्रविश्य निकुञ्जविद्यां पृच्छामः ।
(ङ) भणिताभिः प्रेमेण पश्यता—‘आये जटिले, दिट्ठिआ वड्डुमे । गोअरुपं इय तत्र
पेदया मडेयाफनेन ॥ परानृत्यं पुत्रमानयिष्यामीति । कृष्णमेयतां कपू दर्शयि-

राधिका—(जनान्तिकम् ।) सहीओ, पेक्खध लोओत्तरं किंपि गौरीए सौन्दरम् । (क)

सरूपौ—हला, सच्चं सच्चम् । ठाणे कण्हस्स पेम्मवीसम्हसंभाविदा एसा । (ख)

राधिका—णं अदिट्ठपूर्वं संभासिदुं ससंममग्धि । (ग) (इत्यपत्रणा नाटयति ।)

(नेपथ्ये ।)

यामि वृन्दे, नूनं राधया नाहं परिचीये । मया तु सहस्रधेयमनुभूयमानास्ति ।

वृन्दा—(स्नगतम् ।) चित्रं साक्षादङ्गनाकण्ठध्वनिरेवायम् ।

राधिका—वृन्दे, ण जाणे कीस पसहं णिउज्जविज्जाए सिणिज्झदि मे हिअअम् । (घ)

वृन्दा—सखि, तत्त्वं जाने । न चित्रमिदं यदसावपि चिरं स्वय्यनुरज्यति ।

राधिका—(सानन्दमनुद्यत्य ।) हला णिउज्जविज्जे, कहिं सो तुह णिउ-
ज्जणाअरो । (ङ)

(नेपथ्ये ।)

सखि, कस्तं जनो जानाति ।

पुत्रोऽपि गोकुटीश्वरो भविष्यति । यदृष्टं मयाद्य गौरीतीर्थे राधया गौर्यात्पश्यते' इति । तद्वत्त्वा यधूमाशीभिर्नर्धयिष्यामि । साधु पत्ने, साधु । असत्यमाविणी नास्ति । हा धिक् हा धिक् । कथं गौरीसिंहस्य शिरसि ताण्डविकस्तिष्ठति । तत्पराधृत्य पुत्रमानयिष्यामि ।

(क) सरूपः, पश्यत लोकोत्तरं किमपि गौर्याः सौन्दर्यम् ।

(ख) हला, सत्त्वं सत्यम् । स्थाने कृष्णस्य प्रेमविलसन्मसंभावितैषा ।

(ग) एनामदष्टपूर्वां संभाषितुं ससंभ्रमासि ।

(घ) वृन्दे, न जाने कस्मात्प्रसभं निकुञ्जविषायां शिखति मे हृदयम् ।

(ङ) हला निकुञ्जविधे, पुत्र स तत्र निकुञ्जनागरः ।

तुमिति भावः ॥ हलेति । स्थाने युज्यम् । युज्येतदित्यर्थः ॥ यामीति । यामि दे भ-

ललिता—सहि णिउज्जविज्जे, मुञ्च परिहासच्छलम् । अप्पवग्गो दे
अम्हारिसो जणो । (क)

(नेपथ्ये ।)

बादं तत्त्वमविज्ञाय ताप्यमानः कृशानुना ।

कथं शारदपद्माक्षि पारदः परिलभ्यते ॥ ५३ ॥

वृन्दा—(जनान्तिकम् ।)

सेरा कपोलपाली शंसति दूत्यं निकुञ्जविद्यायाः ।

राधे मृदुलय तदिमां खेहेनाभ्यज्य भव्येन ॥ ५४ ॥

राधिका—हला णिउज्जविज्जे, कीस वुन्देव णाणुवन्धासि सिणेह-
वन्धम् । (ख)

(नेपथ्ये ।)

विधिः पद्मे पादौ नवकदलिके सक्थियुगली

मृणाले दोर्ध्वेन्द्रं तव शशिनमापाद्य वदनम् ।

मृदूनामर्थानां न कठिनमघट्टम्भकमृते

स्थितिः स्यादित्यत्र व्यधित हृदयं नूनमशनिम् ॥ ५५ ॥

राधिका—वुन्दे, पेक्ख साणुराअहासं परिहसिज्जामि णिउज्जविज्जाए ।
ता गदुअ मिलिस्सम् । (ग) (इति निष्क्रान्ता ।)

वृन्दा—

गोकुलरामप्रेयसि निकुञ्जविद्ये कठोरधिस्त्वमसि ।

यत्प्रवणामपि पुरतः परिरम्य सखी न रज्जयसि ॥ ५६ ॥

(क) सखि निकुञ्जविद्ये, मुञ्च परिहासच्छलम् । आत्मवर्गस्तेऽस्मादशो जनः ।

(ख) हला निकुञ्जविद्ये, कम्पाद्वृन्देव नानुवन्धासि खेहवन्धम् ।

(ग) वृन्दे, पदय साणुरागहासं परिहसे निकुञ्जविद्यया । तद्वत्त्वा मिलिष्यामि ।

गिनि । पद्मे दे कुलनारि । 'मायि(यामि) खण्डुलखियोः' इत्यमरः ॥ विधिरिति । विधिवि-
धाता । दे पद्मे, पादौ आपाद्य सक्थियुगलीमृद्वयम् । एव सर्वत्र । मृदूनामर्थानां वस्तूनां
पद्मानां कठिन कठोरमघट्टम्भक विना स्थितिर्न स्यादिति हेतोरशनिमन्तहृदय व्यधित
अपरोक्ष ॥ गोकुलेति । दे गोकुलरामाणां प्रेयसि, पद्मे गोकुलरामाः प्रेयस्यो यम्य ह-

विशाखा—इअं राही णिउञ्जविज्जं परिरद्धं भुअवलीं उल्लासेन्ती
पेम्मवीसद्धं जण्णदि । हला भण्डीरदेअदे, पेक्ख । गोकुलपवेशवेला पच्चासी-
अदि । ता कारिज्जउ अन्हेसु लीलारङ्गसंगमिदो कण्हस्स पसाओ । (क)

ललिता—धुन्दे, एसा तुज्झ बहिणी राहिअं परिरम्भिअ चुम्बदि।(ख)

विशाखा—(सशङ्कम् ।) दिट्ठा णिल्लज्जिआए तुज्झ णिउञ्जविज्जाए
पुरिसधम्मलुद्धदा । जं एसा राहावक्खोरुहे णहरङ्कुरं अप्पेदि । (ग)

वृन्दा—(सस्मितम् ।) सखि, माभ्यसूयां कथाः । प्रेमोत्कर्षविलासोऽयम् ।
(प्रविश्य सौतकम्पा)

राधिका—(सभ्रमङ्गम् ।) धुन्दे, जुत्तं जुत्तं अन्हेसु तुम्ह जिम्हत्तणम् । (घ)

वृन्दा—(विहस्य ।) सखि, न वेदि किं तवाकूतम् ।

सरल्यौ—(सस्मितम् ।) धुन्दे, विण्णादा दे मोहणीभूदा णिउञ्जविज्जा । (ङ)
(ततः प्रविशति सपुत्रा जटिला ।)

जटिला—वच्छाहिमण्णो, पेक्ख पङ्कणे रङ्गिणी तह तण्डविओ वि-
सिहण्डी चिट्ठइ । (च)

अभिमन्युः—अम्ब, सच्चं कहेसि । जं दिट्ठं मए गोंगोवमण्डलेण सद्धं
एको ज्जेव रामो गोउलं पइठो । (छ)

(क) इयं राधिका निकुञ्जविद्यां परिरब्धुं भुजवलीमुल्लासयन्ती प्रेमविभ्रमं
जल्पति । हला भाण्डीरदेवते, पश्य । गोकुलपवेशवेला प्रत्यासीदति, तत्कार्यता-
मन्मासु लीलारङ्गसंगमितः कृष्णस्य प्रसादः ।

(ख) धुन्दे, एसा तव भगिनी राधिकां परिरम्भ्य चुम्बति ।

(ग) दृष्टा निर्लेज्जया तव निकुञ्जविद्यया पुरुषधर्मलुब्धता । यदेषा राधावशोरुहे
नसुराङ्कुरानर्पयति ।

(घ) धुन्दे, सुत्तं सुत्तमस्मासु तव जिह्मतम् ।

(ङ) धुन्दे, विशता ते मोहनीभूता निकुञ्जविद्या ।

(च) परमाभिमन्यो, पश्य प्राङ्गणे रङ्गिणी तथा तण्डविकोऽपि शिगण्डी तिष्ठति ।

(छ) अम्ब, मत्तं कथयति । यदृष्टं मया गोमोवमण्डलेन सार्धमेक एव रामो
गोकुलं प्रविष्टः ।

एवम् । यदुप्रेयसी राधा इतिवत् । 'इयसो यदुप्रीक्षां प्रतिप्रेषी वक्षस्य' इति इत्यभिप्रेषा-

जटिला—वच्छ, एसा विसारिणी कावि सोरब्मधारा जेव तं साह-
सिअमिहुणं एत्थ कहेइ । (क)

अभिमन्युः—अम्ब, भवदीए णिदेसो वि मए पडिवालिदो अज्ज
संवुत्तो । ता दाणिं राहिअ मधुरापुरे णइस्सम् । (ख)

जटिला—पुत्त, दिट्ठिआ एवहुआरं घरं । ता दुआरभित्तिए लग्गा
भविअ सुणन्ह पंथावम् । (ग)

(इति तथा स्थितौ ।)

(प्रविश्य)

कृष्णः—(सन्मितम् ।) राधे, मा स्म कार्षीरतिदुर्लभेऽसिन्नधे प्रार्थ-
नाम् ।

राधिका—(सन्नमसितम् ।) अइ देइ, पसीद पसीद । (घ)

अभिमन्युः—(गृह प्रविश्य ।) हुं साहसिणि, पञ्चकलं हस्ताहस्ति ग-
हिदासि । (ङ)

कृष्णः—(लपन्तम् ।) हन्त, स्वरादभिमन्युमभिज्ञाय कातरेयं प्रिया य-
ष्टिवद्भूमौ निपपात ।

जटिला—(सविन्मयमहत्वा दर्शयन्ती ।) वच्छ, लोओत्तरेण लाअण्णम-
रेण का एसा गौरी घरं उज्जलेइ । (च)

(क) यत्न, एसा विसारिणी कापि सौरभ्यधारैव त साहमिकमिधुनमत्र कथयति ।

(ख) अम्ब, भवत्या निदेशोऽपि मया प्रतिपालितोऽद्य संवृत्त । तदिदानीं राधां
मधुरापुरे नमिष्यामि ।

(ग) पुत्र, दिष्टना एकद्वार गृहम् । तद्वारभित्त्या लग्गा भूत्वा गृणुय प्रस्तावम् ।

(घ) अयि देवि, प्रसीद प्रसीद ।

(ङ) तु साहसिनि, प्रत्यक्ष हस्ताहस्ति गृहीतामि ।

(च) यत्न, लोकोत्तरेण लावण्यमरेण वैषा गौरी गृहमुज्ज्वल्यति ।

स्त्रीप्रत्ययस्याविष्टित्वान्न 'यूष्मान्या नदी' इत्यत्र स्त्रीप्रत्ययस्यैव नदीसंज्ञाकरणम् । 'अभ्या-
धनघोर्हन्' इति हन् । प्रवणां नम्रम् ॥ मा स्म कार्षीरिति । प्रत्युत्तरं पूर्वश्रवणम्

अभिमन्युः—(विमृश्य ।) अम्ब, देइ, पसीद पसीद त्ति भणिअं राहिए दण्डप्पणाम किदत्थि । ता एसा दिव्वरूपा महेसमहिषी फुडं पादुब्भूदा।(क)

कृष्णः—(सहर्षमात्मगतम् ।) गौरीनेपथ्यं मम सुमु पथ्यं बभूव ।

सरुयौ—(सानन्दम् ।) गोवुत्तम, तुम्हाणं अम्मेडिदेण अम्हेहिं आरा-
हिज्जन्ती गौरी पडिमादो णिकमिदा । (ख)

अभिमन्युः—विसाहे, किं दाणिं देइपादे सुदुल्लहं राहिए अब्भत्थि-
वम् । (ग)

कृष्णः—वीराभिमन्यो, दारुणं किमपि संकटं तवोपस्थितम् । तन्निवृ-
त्तिमियं याचते ।

अभिमन्युः—(सशङ्कम् ।) भगवति, केरिसं तम् । (घ)

कृष्णः—वृन्दे, तदभिव्यक्तये संकुचन्ति मे वचनानि । तत्तत्स्त्वया
फथ्यताम् ।

वृन्दा—मानिन्नभिमन्यो, परश्वस्त्वं भोजेश्वरेण भैरवाय सायमुपहारी-
कर्तव्योऽसि ।

जटिला—(सर्वहृदयम् ।) देइ, पसीद पसीद । जीअपुत्तिअं मं करेहि।(ङ)

राधिका—(सहर्षमुत्थाय ।) देइ, पसीद पसीद । (च)

कृष्णः—(स्मित्वा ।) राधे, वर्णितमेव ते । यदद्य दुर्निवारमिदम् ।

राधिका—(सकाकुलं प्रणम्य ।) हन्त बल्लवीउल्लदेअदे, किं पि असकं

(क) अम्ब, देवि, प्रसीद प्रसीदति भणित्वा राधया दण्डवत्प्रणामं कृतोऽस्ति ।
तदेवा दिव्यरूपा महेसमहिषी स्फुटं प्रादुर्भूता ।

(ख) गोवोत्तम, युष्माकमाप्रेक्षितेनास्माभिराराध्यमाना गौरी प्रतिगतो निष्प्रमिता ।

(ग) विसासे, विमिदानीं देविपादे सुदुर्लभं राधयाम्यर्पितम् ।

(घ) भगवति, कीदृशं तत् ।

(ङ) देवि, प्रसीद प्रसीद । जीवत्पुत्रां मां पुरु ।

(च) देवि, प्रसीद प्रसीद ।

कृष्णस्य प्रसादः धार्यतामिति प्रार्थनस्य ॥ अभ्येति । मातः जटिले ॥ गोवुत्तम इति ।
आप्रेक्षितेन क्षिप्ररूपेण ॥ हन्तेति । बल्लवीउल्लदेवते यमवीनां पुरुदेवते, कश्यपमुदानां

दे णत्थि । ता तुए णाहेण अविण्णओअं पसादीकदुअ अणुग्गेहीअदु एसो जणो । (क)

कृष्णः—(स्मिता ।)

वशीकृतात्सासि वशीन्द्रदुष्करैस्तवाद्य राधे नवभक्तिदामभिः ।

तदिष्टसिद्धिं कृतगोकुलस्थितिः सदा मदाराधनतत्त्वमाप्स्यसि ॥ ५७ ॥

अभिमन्युः—(लोच्छ्वासम् ।) अहं भक्तजनवच्छले, कदा वि मधुराहिमुही

मए ण राहिआ फादव्वा । ता इह वसन्ती तुमं एसा आराहेदु । (ख)

जटिला—(राधामालिङ्ग्य ।) अहं गोकुलनन्दिनि, रक्खिदम्हि । (ग)

वृन्दा—(अभिमन्युमवेक्ष्य ।)

विध्वंसयति हि पुंसां साध्वी परिवादितायूपि ।

परदेवतात्र गौरी भावग्राहिण्यसौ वदतु ॥ ५८ ॥

कृष्णः—धन्याभिमन्यो, कल्याणसाधिका ते राधिका । तदस्यां नावि-
लब्धेन भवितव्यं भवता ।

अभिमन्युः—देह, राहीवेशं कदुअ सुअलेण अम्बा मे परिहसिज्जइ ।
तं पेक्खिअ मच्छरी अणहिण्णो मिच्छाहिसिं उप्पावेदि । (घ)

(क) हन्त बह्वीकुलदेवते, किमप्यशक्यं ते नास्ति । तस्मात्त्वया नाथेनाविप्रयोगं
प्रसादीकृत्यानुगृह्यतामेव जनः ।

(ख) अयि भक्तजनवत्सले, कदापि मधुराभिमुखी मया न राधिका कर्तव्या ।
तदिह वसन्ती त्वामेवाराधयतु ।

(ग) अयि गोकुलनन्दिनि, रक्षितासि ।

(घ) देवि, राधावेशं कृत्वा सुबलेनाम्बा मे परिहसिष्यति । तत्प्रेक्ष्य मत्सरी अन-
भिज्ञो मिथ्याभिसक्तिमुत्पादयति ।

देवते इति च । नाथेनाविमन्युवेति जटिला ज्ञापयितुमभिप्रेतोऽर्थः । वस्तुतस्तु त्वया
नाथेनेति शान्ततायिररूपम् ॥ वदति कृतेति । वशीन्द्रदुष्करैर्विदेन्द्रियाणां दुष्करैर्भक्ति-
दामभिः । तेन त्वं सतीचूडामणिरसीति ज्ञाप्यते । तत्तस्मात्कृतगोकुलस्थितिः सतीत्यनेन म-
धुराप्रस्थानं वारयति । मदाराधनत इत्यनेन सदागमने जटिलाया आश्रमं वारयति ॥
विध्वंसयतीति । साध्वी परिवादिता यत्रां आयूपि विध्वंसयति । परदेवतेत्यनेनेत-
द्भाष्ये । चेद्विभासं न करोमि(पि) ताहं मरिष्यमीति शोचते ॥ दधीति । मिथ्याभिसक्ति

ललिता—अहिमण्णो, दिट्ठिमा सअ चेअ वीसत्थोसि । (क)

अभिमन्युः—अम्भ, एहि मम घर । सन्वस्साइ महुरापुरे णेदु णिजुत्तं
जण णिवारेम्ह । (ख) (इलम्बया सह हरिं प्रणम्य निष्क्रान्तः ।)

सख्यौ—(राधामाश्लिष्य साक्षम् ।) हा पिअसहि, कध पामरेहिं तुम महुं
रापुरे णेदुं णिच्चिदासि । (ग)

(प्रविश्व ।)

पौर्णमासी—(सानन्दस्मितम् ।)

अङ्गरागेण गौराङ्गी हिरण्यद्युतिहारिणी ।

मामग्रे रत्नयत्येषा निकुञ्जकुलदेवता ॥ ५९ ॥

कृष्णः—(परिक्रम्य ।) भगवति, वन्दे ।

पौर्णमासी—आशी शतम् । हन्त यशोदामात, *दिष्ट्या भवताम्
सवर्धितासि यदह राधिकाविभ्रंशपवेदनानामनभिज्ञीकृता ।

कृष्णः—

उत्तीर्णा परमभयाद्भूव राधा

निर्बाधाजनि भवती गताधिसूचि ।

नि शङ्क प्रमदमितास्तथाद्य सख्य

कर्तव्य भगवति किं प्रिय तवास्ति ॥ ६० ॥

पौर्णमासी—(सानन्दासम् ।) भोकुलबन्धो, वाढमवन्ध्यजन्मासि वृता ।
तथापि किञ्चिदभ्यर्थये ।

प्रथयन्गुणवृन्दमाधुरीमधिवृन्दावनरुञ्जकन्दरम् ।

सह राधिकया भवान्सदा शुभमभ्यस्यतु केलिविभ्रमम् ॥ ६१ ॥

(क) अभिमन्यो, दिष्ट्या स्वयमेव विश्वस्तोऽसि ।

(ख) अम्भ, एहि मम गृहम् । मयुरापुरे नेतु नियुक्तं जनं निरा-
रयाम ।

(ग) हा प्रियमन्त्रि, कथं पामरैस्त्व मधुगुणं नेतु निश्चिताणि ।

किंच ।

अन्तःकन्दलितादरः श्रुतिपुटीमुद्धाटयन्सेवते

यस्ते गोकुलकेलिनिर्मलसुधासिन्धूत्थबिन्दूनपि ।

राधामाधविकामधो मधुरिमास्वाराज्यमस्यार्जय-

न्साधीयान्मवदीयपादकमले प्रेमोर्मिरुन्मीलतु ॥ ६२ ॥

कृष्णः—(स्मिता १) भगवति, तथास्तु । तदेहि । गोदोहावसाने मामप्रेक्ष्य
चिन्तयिष्यन्तौ पितरावविलम्बं गोकुलं प्रविश्य नन्दयावः । (इति निष्क्रान्तः ।)

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे ।)

‘ इति गौरीविहारो नाम सप्तमोऽङ्कः ।

ग्रन्थसमाप्तिः ।

राधाविलासं वीताङ्गं चतुःपष्टिकलाधरम् ।

विदग्धमाधव साधु शीलयन्तु विचक्षणाः ॥ १ ॥

नन्दसिन्धुरमाणेन्दु(१५८९)संख्ये संवत्सरे गते ।

विदग्धमाधवं नाम नाटकं गोकुले कृतम् ॥ २ ॥

शान्तश्रियः परमभागवताः समन्ता-

द्वैगुण्यपुञ्जमपि सद्गुणतां नयन्ति ।

दोषावलीमपरितापितया मृदूनि

ज्योतीषि विष्णुपदमाञ्जि विभूषयन्ति ॥ ३ ॥

समाप्तमिदं विदग्धमाधवं नाम नाटकम् ।

=====

बलम् ॥ हन्तेति । यशोदा माता यस्य । हन्तेति हयं ॥ अन्तःकन्दलीति । हे
राधिवारूपमाधविवाया मधो यस्तन्मयस्य । सार्धयान् साधुतरः, अनिशयतरो या ॥
नन्देति । नन्दा नरः । सिन्धुता शरीः । साया पयः । इन्दुरेकः । एवम् ‘अहम् यामा
गमि’ इत्यनुगारेण हेया अहः १५८९ ॥ समाप्तमय विदग्धमाधवः ॥

	पृष्ठे	श्लोकः		पृष्ठे	श्लोकः
अकरुण मक्विअ चक्र ...	६०	५४	अविरलवनमाला ...	११०	३६
अकलिततापस्तरणै ...	९३	५	अग्रभिः श्रुतिपुटकै- ...	२०	२८
अकाक्ष्यः कृष्णो य- ...	५५	४७	असूया चण्डाली हृदि ...	२१०	५२
अक्ष्णोर्द्वन्द्व प्रसरति... ...	६३	४	असौ दग्धहीभिः कु ...	५७	४९
अग्रे वीक्ष्य शिखण्ड- ...	३८	१५	अस्मिन्नेकसरोजसंभव ...	१७४	२६
अङ्गात्परित्यज्य पुरः ...	१६४	१४	अस्मिन्मदीयकर ...	१८५	४३
अङ्गरागेण गौराङ्गी ...	२१८	५९	अहह कमलगन्धे-... ...	१७	२१
अङ्गोत्तीर्णविलेपन ...	५२	४२	अहीनो भृगुरच्छः ...	८२	४२
अजडः कम्पसंपादी ...	२८	३५	अहो धन्या गोप्यः ...	७४	२८
अजनिताशासन ...	११९	२	आकृष्टानि कटाक्ष... ...	५८	५०
अजनि विमुक्तः शङ्के ...	१२४	१२	आढम्बरोज्ज्वलगति ...	१७०	२१
अद्राघान्त चलमपि ...	१६५	१८	आलीनां प्रतिहाररो- ...	६७	१०
अनर्पितचरीं चिरात् ...	२	२	आसहः कुमुदाकरेयु ...	१०५	२६
अनुपरमति यामे ...	२०६	४९	आहर गौरीतीर्थे म- ...	१८३	४
अन्तःकन्दलितादरः ...	२१९	६२	इय सखि मुदुःसाध्या ...	३५	८
अन्तःश्लेशकलङ्किताः ...	४९	३७	इयमतिवृषित वरा- ...	१६५	१५
अपां पत्युः पुष्टीकर- ...	८९	५२	उत्तीर्णा परमभया ...	२१८	६०
अप्रेक्ष्य क्लममार्मनो ...	५	५	उत्कुलमूर्तेः सम- ...	१८३	६
अभलिहस्मि डहणे ...	६९	०	उदासतां नाम रसा- ...	७	९
अभिव्यक्ता मत्तः प्रकृति ...	५	६	उदिते हरिवक्त्रेन्दौ ...	२०	२९
अभिगं पित्रसि सुमहुरै ...	१३७	२६	उदीर्णरागेण कर-... ...	४९	३८
अमितविभवा यस्य ...	७०	१७	उद्गरमरन्दमत्ता ...	१४८	५२
अय भयनदण्डित- ...	१४	१७	उन्मदेन पुरतः शि- ...	९३	६
अयमत्र निरगंशीतलः ...	८१	४१	उत्पत्तिं पुण्याग्री... ...	१९६	२७
अयमुत्तुङ्गशिखाः कद्रुम्भ- ...	१३३	१६	एव प्रयाति परिचर्य ...	१०१	३०
अय पुरः श्मेरमुसार- ...	१८८	९	एकस्य धृतदेव ...	३६	९
अयि शुभाकरमण्डलि ...	१६३	९	एष भीमदि सेव्ये... ...	१९४	२२
अरति मम निशि पश्य ...	१०६	३०	एष मयैमुज्ज्वलगद्ग ...	२९	३७
अरि गरदस्य छिद्राम- ...	७६	३०	एषा नान्निकरनिनी ...	५३	४४

पृष्ठे श्लोकः

पृष्ठे श्लोकः

कचा मुक्ता मुक्तावलि ...	१७८	३४
कठोराग्रैर्भूयो व्रण ...	१७९	३५
कदम्बाली जृम्भाभर-	१८०	१
कनकाद्रिनिकेतकेत ...	४३	२६
कपटी ललाकुटी ...	१०५	२७
करवाणि हन्त दिव्य ...	१९४	२०
करेणान्तस्तुष्टया स ...	१३०	१९
कर्णद्वन्द्वमिद स्तैरिह ...	८१	४०
कर्णान्ते न कृता प्रियो ...	१२२	६
कर्णान्दोलितसुग्ध ...	२०१	३३
कर्णालकृतकमला ..	२०१	३२
कर्णोत्तसितरक्तपङ्क ...	१४५	४४
कस्तादगमजमण्डलेऽथ ...	४८	३५
कस्तूरिकैव दुरवच्छद ...	१४२	३६
काम सङ्गमण्डलाथ ...	६४	७
कि राधेव दुरन्तमिच्छसि...	९२	३
कि स्वप्नस्य विलक्षणा ...	३३	४
कि चन्दनेन कुचयो .	८३	४४
कि तरुनी युवतिमान-	१३३	२२
रिमित सुपमा वपु .	२०१	३१
सुख कुचलय कर्णोत्सङ्गे ...	२०५	४५
रुत गोपीरुन्दैरिह ...	३	३
कृता भक्तिच्छेद ...	३३	५
कृत्वा वशीमखिल...	९१	२
कृमिरपि नमितात्मा ...	१२३	८
कृष्णाङ्गसगममिल...	२०४	४३
केनापि धूर्तपतिना...	६५	८
केसरनिपुञ्जहरे . .	१०६	२९
कमात्यक्षामक्ष्णोः ...	१७३	२४
मूलाणामलिना कुल ...	३०	१
मोक्षान्ता वरपाद-...	४१	२१
मान्तेन वे यदन ...	१११	३८
न विदुःशोभत प्रविद ...	२१	३१

क तपस्तथा ममा-	६७	४७
क्षणमपि न सुहृद्भि ...	१२५	१४
क्षोणीं पङ्किलयन्ति ...	२८	३६
गताना राधायाः स्तन ...	७८	३४
गदभ रमई जहिं जो ...	१७८	३३
गर्वोदग्राः कलमवि-	१२६	१६
गृहान्तः खेलन्त्यो नि-	५५	४६
गोकुलरामाप्रेयसि निकुञ्ज...	२१३	५६
गोपेश्वरस्य तनयो...	६३	५
गोभ्यः चापे किमपि ...	१५४	२०
ग्लपयति वपुर्दुर्लालो ...	७२	२२
चक्र वशीकृतवतः ...	२००	३५
चबन्मीनविलोच-...	११२	४१
चक्षुसंज्ञाषण वि-	१४३	३७
चन्द्रस्तव मुखचिम्ब ...	९४	८
चन्द्रावलीं मामनुरध्य ...	१९७	२८
चन्द्रावलीवदन ...	९६	१६
चन्द्रिका चन्द्रेखा ...	५९	५२
चम्पकलद सिण्णिद्ध ...	१०७	३२
चम्पकलवत्तवकुला ...	२०८	५१
चित्रीड या रजसि रञ्जित ...	२०६	४४
चिन्तासततिरथ ...	३१	२
चेतस्ताम्यति मे भयो-	७९	३५
छिन्नः प्रियो मणिसरः ...	६३	३
अगति किल विविधे ...	१००	३३
जरत्पास्तव नप्त्री स तु ...	६९	९५
जलद सही मद राहा ...	१३९	२८
जातस्तम्भतया पयांसि ...	१८	२५
जितचन्द्रपरागचन्द्रि ...	१७	६२
जअरणिआरकुगुमे ...	१४८	५१
जअपउमिणीगहम्म ...	१९०	१०
तय न्नवकषण्टी ...	१७८	३
तवानुवारात्सुबल ...	१२९	२७

	पृष्ठे	श्लोक		पृष्ठे	श्लोक
तस्य षोडशसहस्रं	९६	११	धूलिधूसरितचन्द्रका	११४	४६
तस्या कातिद्युतिनि	४५	३१	धृतपद्मोत्सवसतति	१९०	११
तस्या सखे मुक्तहुणारे	४५	३०	ध्यावा धर्मं धृति	७१	२१
तस्यारस्तमण्डल	५४	४५	ध्येयेन मुक्तदस्य	२०५	४८
ताम्बूड घनसारस	१०५	२८	न काचिद्वोपीना भव	११६	४९
तिमिरमसिभि सैवी	१०३	२०	न जानीये मूर्धंश्च्युत	८४	२७
तुङ्गस्तोत्रोदश	१५९	८	न दसि धुरवाण तु	२१९	
तुज्य राहिभाए ज्ञप्य	६४	६	न मुग्धे वैदग्धीगरि	३७	११
तुण्डे ताण्डविना	१३	१५	नम्रीकृत्य शिरो मुहु	७४	२५
तुह सगमेण णूण	१५८	५	नवमनसि पलीला	१६५	१६
नपया नितरा परा	६२	२	नवरसधारिणि मधुरे	१०७	३१
नपाभिचरणरुमे	१६३	११	नवीनाग्रे नन्त्री चटुल	११८	५०
त्वद्गतोत्तरगीत	७०	१८	न सताप खान्ता	९२	४
त्वन्मुखलङ्गीगलपिता	१४७	४९	नाद कदम्बविटपा	२७	३४
त्यमु नद्धे राधास्त	७५	३०	नालीकिनी निशि	६८	१३
वया नातौ धाम	४१	२२	निकुञ्ज कसारेवत	११०	३७
त्वया मुक्तगिरि	१५४	२	निद्रायमेऽपि सखि	१०९	३४
त्वया हृत पार्श्व	७९	३६	निर्धौताना निखिल	६०	५३
दधाना मध्याह्नवल	१३६	२४	निग्रहा भव मृद्वी	१८०	३१
दरविचरन्तिधास्या	३७	१३	नात ते पुनरुक्तता	२०७	४७
दरो मीलनी गेप	३०	६	नैरञ्जन्यमुपेयतु	२०३	४०
निव्यो रधाङ्गि सम	१५९	६	नैसर्गिकाप्यपि नि	१७६	३०
दुरादप्यनुपहत	७३	२३	न्यविशत नयना ते	९८	१३
दग्धग्रीवा किमु प	७४	२७	पठरदरगल दग्धी	१८	२६
दृष्ट विम्बितधातु	९१	१	पद्मिन्यास्ते सुमुखि	८९	५०
देह ते भुयना तराल	२६	३३	परतनुपवेसविम्बा	१२४	१०
दैवतसेवा कवलमिह	१३	१६	परामृष्टाङ्गुष्ठनय	६२	१
द्रोपोद्गारे त्वमपि कुद	४०	२०	परिणतचरवीज	१४७	५०
धन्यास्ता हरिणीदृश	१२२	७	परीत गृहेण स्फुट	१६६	१९
धम्मिगेपरि नील	१०३	२१	पिबतीना वशीरव	१५९	७
धरिभ पडिच्छद	४७	३३	पीडामिनवगालकूट	४०	१८
धारा बाष्पमयी न याति	१४०	३०	पीत न वागमृतमत्र	६१	५६
धावत्या धृतिपङ्कली	८०	३९	पातातिसूक्ष्मशिसरा	१४८	५३

पृष्ठे श्लोकः

पृष्ठ श्लोकः

कचा मुक्ता मुक्तावलि ...	१७८	३४	क तपस्तथा ममा...	१७७	४७
कठोराग्रैर्भूयो व्रण ...	१७९	३५	क्षणमपि न सुहृद्भिः ...	१२५	१४
कदम्बाली जृम्भाभर-	१८०	१	क्षोणीं पट्टिलयन्ति ...	२८	३६
कनकादिनिकेतकेत ...	४३	२६	गतानां राधायाः स्तन ...	७८	३४
कपटी स लताकुटी ...	१०५	२७	गहज रमई अहिं जो ...	१७८	३३
करवाणि हन्त दिव्य ...	१९४	२०	गर्वोदग्राः कलमवि-	१२६	१६
करेणान्तस्तुष्टया स ...	१३०	१९	गृहान्तः खेलन्त्यो नि-	५५	४६
कर्णद्वन्द्वमिद रतैरिह ...	८१	४०	शोकुलरामाप्रेयसि निकुञ्ज...	२१३	५६
कर्णान्ते न कृता प्रियो ...	१२२	६	गोपेश्वरस्य तनयो...	६३	५
कर्णान्दोलितमुग्ध ...	२०१	३३	गोभ्यः क्षपे किमपि ...	१५५	२०
कर्णालकृतकमला ...	२०१	३२	ग्लपयति वपुर्दुर्लालो ...	७२	२३
कर्णोत्तसितरक्तपङ्क ...	१४५	४४	चक्र वशीकृतवतः ...	२०२	३५
कस्तादृग्गजमण्डलेऽथ ...	४८	३५	चञ्चन्मीमविलोच-...	११२	४१
कस्तूरिकेव दुरवच्छद ...	१४२	३६	चक्षुसंज्ञाघण वि-	१४३	३७
काम सङ्गमण्डलाथ ...	६४	७	चन्द्रस्तव मुखविम्ब ...	९४	८
कि राधेव दुरन्तमिच्छसि...	९२	३	चन्द्रावलीं मामनुह्य ...	१९७	२८
कि स्वप्नस्य विलक्षणा ...	३३	४	चन्द्रावलीवदन ...	९६	१२
कि चन्दनेन कुचयो ...	८३	४४	चन्द्रिका चन्द्रलेखा-	५९	५२
कि तस्करा युवतिमान-	१३३	२२	चम्पअलदं सिग्दि ...	१०७	३२
किमितः सुपमा यपु ...	२०१	३१	चम्पकलवजयपुला ...	२०८	५१
कुव कुवलय कर्णोत्तस्रो ...	२०५	४५	चिकीड या रजसि रजित ...	२०६	४४
कृत गोपीवृन्दरिह ..	३	३	चिन्तासंततिरथ ..	३१	१
कृता भक्तिच्छेद ...	३३	५	चेतस्ताम्यति मे भयो-	७९	३५
कृत्वा वशीमसिल...	९१	२	छिन्नः प्रियो मणिसरः ...	६३	३
कृमिरपि नमितात्मा ...	१२३	८	जगति त्रिल विचित्रे ...	१३६	३३
कृष्णाङ्गसंगममिल...	२०४	४३	जरत्वास्तव नन्त्री स तु ...	६९	१५
केनापि धूर्तपतिना...	६५	८	जलद सही मह राहा ...	१३९	२८
फेसरनिकुञ्जकुहरे ...	१०६	२९	जातसाम्भतया पर्यासि ...	१८	२५
ममात्कक्षामणोः ...	१७३	२४	जितचन्द्रपरागचन्द्र ...	१७	३२
मुराणामतिनां कुल ...	३०	१	णअग्निआरकुमुमे ...	१४८	५१
मोक्षान्ता वरपा-...	४१	२१	णअपडमिणीराहरा ...	१९०	१२
प्रान्तेन ते वदन ...	१११	३८	तय मवकपली ...	१५८	३
वनिदृशीपीन वचिद ...	२१	३१	तथानुवाराणुषल ...	१३९	२७

	पृष्ठे	श्लोकः		पृष्ठे	श्लोकः
तस्य षोडशकुलस्य ...	१६	११	धूलिधूसरितचन्द्रका ...	११४	४६
तस्याः कान्तियुतिनि ...	४५	३१	धृतपद्मोत्सवसंतति- ...	१९०	११
तस्याः सखे मुखतुपारे- ...	४५	३०	ध्यात्वा धर्मं धृति-...	७१	२१
तस्योरस्तटमण्डल ...	५४	४५	ध्येयेन मुक्तमृन्दस्य ...	२०५	४८
ताम्बूल घनसारस ...	१०५	२८	न काचिद्रोपीनां भव ...	११६	४९
तिमिरमसिभिः सेवी ...	१०३	२२	न जानीये मूर्ध्न्ययुत- ...	४४	२७
तुङ्गस्ताम्रोरुशृङ्गः ...	१५९	८	नन्दसिन्धुरवाणेन्दु ...	२१९	२
तुङ्ग राह्याए ज्येष्ठा ...	६४	६	न मुग्धे वैदग्ध्यगिरि- ...	३७	११
मुण्डे ताण्डविनी ...	१३	१५	नमीकृत्य शिरो मुहु ...	२४४	३५
तुह संगमेण गूण ...	१५८	५	नवमनसिजलीला ...	१६५	१६
त्रपया नितरां परा ...	६२	२	नवरसधारिणि मधुरे ...	१०७	३१
त्रपाभिचरणरुमे ...	१६३	११	नवीनाग्रे नप्ती चटुल ...	११८	५०
त्वद्वातौत्तरगीत- ...	७०	१८	न सताप खान्ता ...	९२	४
स्वन्मुदलकुमीरुलपिता ...	१४७	४९	नादः कन्दम्यविटपा ...	२७	३४
स्वमुग्रद्वे राधास्त-...	७५	३०	नालीकिनी निशि ...	६८	१३
स्वया नीतौ वामः...	४१	२२	निकुञ्जं क्यारेवत ...	११०	३७
स्वया मुक्तगिरिः ...	१५४	२	निद्रागमेऽपि सखि ...	१०९	३६
स्वयाहृतः पार्श्वे, ...	७९	३६	निर्घातानां निश्चित ...	६०	५३
दधाना मध्याह्नवल ...	१३६	२४	निष्ठुरा भव मृद्री ...	१४०	३१
दरविचलितवाल्या ...	३७	१३	नीत ते पुनरुक्तां ...	२०५	४७
दरोन्मीलम्रीलोत्प ...	२३	६	नैरञ्जन्यमुपेयतुः ...	२०३	४०
दिल्यो रद्याहि सम- ...	१५९	६	नैसर्गिकाण्यपि नि ...	१७६	३०
दुरादप्यनुपहतः ...	७३	२३	न्यविद्यत नयनान्ते ...	९८	१३
दुर्महोना किमु ...	७४	२७	पडरदरगलन्दच्छी- ...	१८	२६
दुष्टं विम्बितधातु ...	९१	१	पद्मिन्यास्ते सुमुखि ...	८९	५०
देह ते भुवनान्तराल ...	२६	३३	परतणुपवेसविन्वा ...	१२४	१०
देवतसेवा केवलमिह ...	१३	१६	परामृष्टाङ्गुष्ठनय ...	६२	१
द्रोषोद्गारं त्वमपि कुरु ...	४०	२०	परिणतवरवीज ...	१४७	५०
धन्यास्ता हरिणोदशः ...	१२२	७	परीत शृङ्गेण स्फुट ...	१६६	१९
धम्मिलोपरि नील... ...	१०३	२१	पिञ्जनीनां वशीरव ...	१५६	७
धरिञ्च पठिच्छन्द- ...	४७	३३	पीडाभिर्नवकालकृट ...	४०	१८
धारा बाष्पमया न याति ...	१४०	३२	पीत न वाममृन्मय ...	६१	५६
धावन्त्या धुनिशङ्कुनी ...	८०	३९	पीतामिषमसिखरा ...	१२८	१८

	पृष्ठे श्लोकः		पृष्ठे श्लोकः
कचा मुक्ता मुक्तावलि ...	१७८ ३४	क तपस्तथा ममा-	१७७ ४७
कठोराग्रैर्भूयो ध्रुव ...	१७९ ३५	क्षणमपि न सुहृदि	१२५ १४
कदम्बाली जृम्भाभर-	१८० १	क्षोणीं पङ्क्तिरयन्ति	२८ ३६
कनकाद्रिनिक्षेपकेत	४३ २६	गतानां राधायाः स्तन	७८ ३४
कपटी स लताकुटी	१०५ २७	गहज रसदं जहि जो	६९ १६
करवाणि हन्त दिव्य	१९४ २०	गर्वोदग्रः वनमनुरा-	१९१ १३
करेणान्तस्तुष्टया स	१३० १९	मुक्तानामुपलभ्य	८९ ५१
कर्णद्वन्द्वमिदं दूतैरिह	६९ १५	मुक्तान्तर्निमित्तं मदी-	११३ ४०
कर्णान्ते न कृता किञ्च	१८३ ५	मुदा क्षिप्तः पर्वोत्तरल	१९१ १
कान्तो	१८३ ५	मुद्रा धैर्यमयी क्षण	११८ ५१
प्रातिकूल्यमिव यद्विह	२०३ ३९	मुधा मानोब्राह्म-	१४० ३०
प्राग्धे पुरतः परीक्ष-	७७ ३३	मुधा शङ्कामन्धे	८६ ४५
प्रियराशि परिरम्भा-	१७८ ३२	मृदुरपि निगम्यत	१२५ १३
फुलप्रसूनपटल	४३ ६५	मेघोऽपि माधुर्यः	१२५ १९
यलादक्ष्णोर्लक्ष्मीः यवल	२५ ३२	यतिः प्रेमोदातः मुच-	४० १९
यलानुज कलापिना	१७१ २३	यत्र प्रहृष्टा रतिवत्	४५ ३३
यद्बन्धनवलतामु	१० १४	यथाधैर्य वाणी तथ	९६ १०
याद तारवमविश्व	२१३ ५३	यद्गङ्गितमरन्दन्त	१७५ ३८
यले गोलुलयावत	११२ ३९	यदये सखीर्णे प्रतर्पि	५६ ४६
भक्तानामुदगादनर्गल	६ ८	यदवधि तदस्मादे-	४२ १४
भजन्याः समीड कथ	३९ १६	यमुनातीरवदम्बाः	१२६ ९
भमररस ताव	१९६ २४	यष्टि यष्टि न पाणिना	१२० ५
भवदासविधये	६१ १४	यस्मिन्नेव तरोरुदाह-	११४ ८५
भविता राषिधेऽथ	१६४ १३	यस्योत्तमसुगन्धया	५१ ४१
भूयो भूय यत्रिधि-	१२५ १५	यस्योपलभ्य गन्ध-	१९९ १८
भ्रमरकर्मणिः प्रति	४६ ३९	या निर्माति निर्वेत्तकर्म	१०९ २५
रेडपि मुक्तनि...	१०० १७	ये दण्डपातभाजः...	१४२ ३५
रिदः मितसङ्कतो	२०३ ३८	रचय यलुलुपि	१०६ ३६
रिदः वमलेन गार्ध	१४५ ४३	रागिणमपि मुकटोद	८९ ३९
राशि सुपाथ...	१४५ ४५	राधा पुरः स्फुरति...	११० १८
राशि योऽपि प्रति	१२९ २५	राधायापराधोर्दोष्यो	२०३ ६१
राशि दारुणमि-	२०८ ८३	राधाविनाशो योऽपि	२१९ १
राधा निगम्य	८८ २८		

	पृष्ठे	श्लोकः		पृष्ठे	श्लोकः
तस्य पोडुशूलस्य ...	९६	११	धूलिधूसरितचन्द्रका ...	११४	४६
तस्याः काशित्युतिनि ...	४५	३१	धृतपद्मोत्सवसंतति- ...	१९०	११
तस्याः सखे मुखमुपारे- ...	४५	३०	ध्यात्वा धर्मं धृति-...	७१	२१
तस्योरस्तटमण्डल ...	५४	४५	ध्येयेन मुक्तवृन्दस्य ...	२०५	४८
रोमाञ्चः परिचेप्यते ...	१०५	२८	न काचिद्रोपीनां भव ...	११६	४९
रोलम्बीनिकुरम्ब ...	१३	२२	न जानीये मूर्धश्च्युत- ...	४४	२७
रोहिण्याधरशोभया ...	१३९	२९	नन्दसिन्धुरवाणेन्दु ...	२१९	२
लब्धं मामवलोक्य त ...	१८९	१०	शङ्के चिरात्किमीशरि- ...	३७	११
लङ्घिताजनि दुर्गलिता ...	११३	४३	शङ्के पङ्कजसंभवोऽपि ...	२०४	२५
लोकोत्तरा गुणध्रीः ...	९	१३	शङ्के संकुलितान्तराय ...	१७४	२५
वदनदीप्तिविधूत ...	७४	२६	शरदि मुखरिता ...	१५८	४
वनासक्त चेतः प्रण- ...	११४	४७	शशी व्योमोत्सङ्ग ...	८८	४९
वन्यान्तर्गुहवायल ...	११३	४२	शान्तप्रियः परमभागवताः ...	२१९	३
वशीकृतास्मासि वशी ...	२१७	५७	शिशिरय दशी दृष्टा ...	४१	२३
वशीचक्रे कृष्णस्तव ...	१६५	१७	श्रुत्वा निष्ठुरता ममे- ...	५१	४०
वहन्ती कापायाम्बर- ...	८	११	श्रेणीभूतवपुः प्रिया ...	१४	१८
वहन्ती मणिप्रादणित ...	२०५	४६	सखि कुण्डलीकृतशिक्षण्ड ...	२०१	३४
वाम्याद्रवेन विर-...	१७८	३३	सखि जलपतनारिकेल- ...	६८	१२
वारिसहाण्डकच्छी ...	१३२	२१	सखि निर्भरमनुरक्ताः ...	८०	३७
वासन्तीभिरयः न मे ...	१४६	४७	सखि मुरलि विशाल- ...	९४	७
विक्रीडन्तु पटीरपय- ...	३४	७	सङ्गो मे मधुमङ्गलो ...	४८	३६
विघूर्णन्तः पौष्प न म- ...	१७५	२९	सद्यस्तप्तहिरण्यपिण्ड- ...	७१	१९
विजोदन्ती राहा ...	१९६	२५	सद्वशतस्तव जनिः ...	१२६	१७
वितन्वानस्तन्वा मरकत- ...	३२	३	सम्पा सम्पद् भिन्न ...	१४७	४८
विदूरादालोम्य ...	७५	२९	समजनि दवाद्वित्रस्ता- ...	१४६	४६
विदूरात्र प्राण मद- ...	१०४	२३	समदमधुपलौल्यो- ...	१९१	१५
विधत्ते कंगारिः सखि ...	८३	४३	समन्तान्ये कीर्तिमुख- ...	८०	३८
विधिः पद्मे पादौ नवकद ...	२१३	५५	समरोदुरकामसामु- ...	२०७	५०
विध्वंसयति हि पुतां ...	२१७	५८	सभाञ्जते फलमलम्भि ...	९	१२
विधुरेति दिपा विरूप ...	१३१	२०	सर्वस्व प्रथमरसस्य ...	१८२	२
विपिनान्तरे मिलन्ती ...	९५	९	गम्ये गिरिः स्फुरति ...	१९७	२९

- पृष्ठे श्लोकः

पृष्ठे श्लोकः

कचा मुक्ता मुक्तावलि ...	१७८	३४	क तपस्तथा भूमा-	...	१७७	४७
कठोराग्रैर्भूयो व्रण ...	१७९	३५	क्षणमपि न मुह्यति	...	१२५	१४
कदम्बाली जृम्भाभर-	१८०	१	क्षोणीं पट्टिलयन्ति	...	२८	१६
कनकाद्रिनिर्केतकेत	४३	२६	गतानां राधायाः स्तन	...	७८	३४
कपटी स खताकुटी	१०५	२७	गरुडं रमई जहिं जो	...	६९	१६
करवाणि हन्त दिव्य	१९४	२०	गर्वोदुष्पन्नमनुरा-	...	१९१	१३
करेणान्तस्तुष्टया स	१३०	१९	शुकानामुपलभ्य	...	८९	५१
कर्णद्वन्द्वमिद स्तैरिह	६९	१५	मुक्तान्तर्निमिष मदी-	...	११३	४०
कर्णान्ते न कृता प्रि-	१८३	५	मुदा क्षिप्तः पर्वोत्तरल	...	१९१	१
कृतान्ते न कृता प्रि-	१८३	५	मुदा धैर्यमयी क्षण	...	११८	५१
प्रातिवृत्त्यमिव यद्विह	२०३	३९	मुधा मानोनाह-	...	१४०	२०
प्रारब्धे पुरतः परीक्ष-	७७	३३	मुधा शशमन्धे	...	८६	४५
प्रियसखि परिरम्भा-	१७८	३२	स्युरपि निर्मर्गत-	...	१३५	१३
फुलप्रसूनपटलै-	४२	२५	मेघोऽपि साधनिक-	...	१२५	१६
फलादक्ष्णोल्लसमीः वयल	२५	३२	यतिः प्रेमोदात्तः सुव-	...	४०	१९
बलानुज कलापिना	१७१	२३	यत्र प्रवृत्ता रतिरुत	...	४५	३२
पञ्चवीनयलतामु	१०	१४	यद्यर्थेयं वाणी तव	...	९६	१३
बाढ तत्त्वमविहाय...	२१३	७३	यद्गन्तितमरन्द-यत	...	१७५	३८
बाले गोकुलर्यावत...	११३	३९	यदर्थं संकीर्णे प्रतृप्ति	...	५६	४६
भक्तानामुदगादनगल	१६	८	यदवधि तदवस्थादे-	...	४२	२४
भजन्त्याः समीड फथ	३९	१६	यमुनातीरकदम्बाः	...	१३४	१
भमरस्त ताव	१९६	२४	यटि यटि न पाणिना	...	१२०	५
भवद्वज्रवृक्षविषये	६९	१४	यस्मिन्नेप्रशरोरहाह-	...	११४	४५
मविता सविषेऽत्र	१६४	१३	यस्योत्पन्नमुत्पाद्या	...	५१	४१
भूयो भूयः कतिपि-	१३५	१५	यस्योपलभ्य गन्ध-	...	१९९	१८
भ्रमरसुवर्णः प्रति	४६	२९	या निर्माति निरुक्तधर्म	...	१९९	१९
भ्रमरेऽपि शुक्ति...	१००	१७	ये दण्डपातमानः...	...	१४९	३८
भूभेदः स्मिन्मृग्यो	२०३	३८	रचय गणुलुपुं	...	१०६	३८
गधुवः वमनेन गार्ध	१६५	४२	रागिणमपि मुक्त्येदं	...	६९	३९
गधुगति गुग्गुलु...	१४५	४०	राधा पुरः स्फुरति...	...	१३०	१८
गजोदासी योऽपि प्रति	१३९	२५	राधामाधवयोर्भयौ	...	२०२	६१
गजोदासी दारमन्त्रि	२०६	८२	राधाविनामं बीजादं	...	२१९	१
गम गम निगमन्त	६६	२८				

शृङ्गे श्लोक	शृङ्गे श्लोक	शृङ्गे श्लोक
।स पोदशकलेस ... १६ ११	धृतिभूमिनिबन्धन ... ११६ ४६	
उसा कान्तिवृत्तिनि ... ४१ ३१	इन्द्राग्नेयवसुमन्त्र ... १०० ११	
सस्या सखे सुप्रतुपारे ... ४१ २०	ध्यावा धम्य इति ... ७३ २५	
तस्योरस्तदमण्डल ... ५४ ४०	ध्वेनेन सुन्दरन्दम्य ... २०१ १०	
नेप्राद्य परिचेष्टते ... १०५ २८	न चाविहरेता म्व ... ११६ ६९	
लम्बीनिकुरम्ब ... ११८ १८	न जानये नृन्धुत ... ६६ २३	
।हिष्याधरशोभया ... १३९ ०९	नन्दनिगुरम्ब ... ३६९ १	
अथ मामवलोचय त ... १८९ १०	गृहे विगोचका ... १०० २१	
अलिताजनि दुःस्तिता ... ११३ ४३	गृहे पदुमनन्दे ... २८० ३०	
लोवेन्तरा गुणग्री ... ९ १३	गृहे मुकुटिन्धुगण ... ६६ ३०	
वदनदीप्तिविधूत ... ७४ २६	गरुडि सुवर्णिना ... १०० १०	
वनासक्त चेत प्रण ... ११४ ४७	गरी व्योमन्ध ... ८१ ६	
वन्दान्तगुरुचापल ... ११३ ४३	शान्तधिय परमन्ध ... ३१०	
वशीकृतामास्ति वशी ... २१७ ५७	शिशिरादृशा दृष्टा ... ६३ १३	
वशीचक्रे कृष्णस्तव ... १६५ १७	शुक्ता निधुरता ममे ... २१ ८६	
वहन्ती काप्याम्वर ... ८ ११	श्रेणीभूतवपु धिया ... १८ १८	
वहन्ती मधिराहणित ... २०५ ४६	सखि कुण्डलीहृदयिष्य ... २१५ २१	
वर्षाद्भवेन विर ... १०८ ३३	सखि जयितनारिदे ... ६८ १३	
वार्तिसहाणदालच्छी ... १३२ २१	सखि निर्भरमनुरक्षा ... १० ३३	
वायन्दीभिरय न मे ... १४६ ४७	सखि सुराणि विद्या ... ०६ ५	
वित्राडन्तु पटीरपव ... ३४ ७	सज्ञो मे मधुमहले ... १८ १६	
विपूर्णत पाप्य न म ... १७५ ३९	सद्यस्तसद्विरप्यपिण्ड ... ६३ १०	
विमोदन्ती राष्ट ... ११६ २५	सद्वत्ततस्तव जनि ... १३६ ५३	
वितन्वानस्तन्वा भरकत ... ३२ ३	सप्या सप्यद भिन्न ... १०३ ६१	
विद्वत्तादागेत्य ... ७७ २९	समजनि दवादिनगा ... १८६ ११	
विद्वत्ता प्राण मद ... १०८ २३	समदमपुर्णत्वो ... ११९ ११	
विषमे कंगारि सखि ... ८३ ४३	समन्तान्मे कीर्तिमुद्य ... ८९ ६६	
विशिष्टे पयो पादो नयकद ... ११३ ५१	समन्तान्मे कीर्तिमुद्य ... ८९ ६६	
विश्वमयति हि पुत्रा ... २१७ ५८	समन्तान्मे कीर्तिमुद्य ... ८९ ६६	
विश्वरेति दिवा रिष्य ... १२१ ११	समन्तान्मे कीर्तिमुद्य ... ८९ ६६	
विश्वन्तरे मितन्ती ... ११ ११	समन्तान्मे कीर्तिमुद्य ... ८९ ६६	